

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ - ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - Κ. ΛΥΚΑΚΗ

ΟΡΘΟΚΕΥΤΙΚΑ Β/Γ
99

Ο ΛΑΟΣ ΤΩ ΘΕΩ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΓΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΕΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1981

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

99

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ δι-
δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυ-
κείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως
Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Με πρόταση της Ελληνικής Κοινωνίας το 1971
οι εκδόσεις της Ελληνικής Κοινωνίας το 1971
οι εκδόσεις της Ελληνικής Κοινωνίας το 1971
οι εκδόσεις της Ελληνικής Κοινωνίας το 1971

ΣΤ 89 ΕΧΒ
ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ – ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ – Κ. ΛΟΥΚΑΚΗ

Θ Παις τοῦ Θεοῦ

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

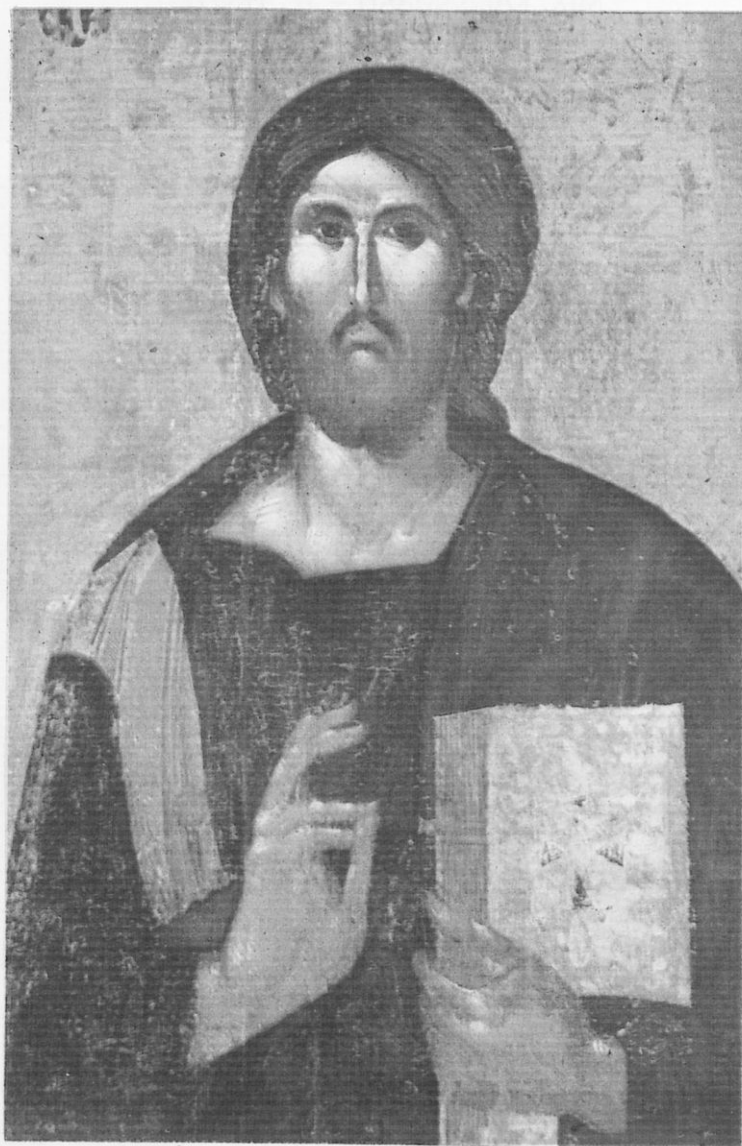
Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χριστός Παντοκράτορας
Εικόνα στον άγιο Θεράποντα Μυτιλήνης (14ος αἰ.).

Είσαγωγή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Δημιουργία, σωτηρία και Έκκλησία

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται στό θαῦμα τῆς δημιουργίας. Μὲ τό θαῦμα αὐτό ὁ Θεός καλεῖ τὰ «ἐκ τοῦ μηδενός» δημιουργήματά Του σέ κοινωνία ζωῆς μαζί Του. Ἐκκλησία, πολύ γενικά, εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τό λαό πού δημιούργησε.

Ἀλλά ἡ ἱστορική ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζει μέ τό γεγονός τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή μέ τό θαῦμα τῆς σωτηρίας. Ἡ σωτήρια χάρις τῆς ἐνσαρκώσεως ἀνακαινίζει καί κάνει δυνατή, μετά τήν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, τήν κοινωνία του μέ τό Θεό. Ὁ Θεάνθρωπος Χριστός καλεῖ καί συνάγει τό χωρισμένο καί διασκορπισμένο ἀπό τό διάβολο καί τήν ἁμαρτία λαό τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει τελικά αὐτό τό ὄνομα, γιατί προσκαλεῖ καί συγκεντρώνει ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στό Χριστό.

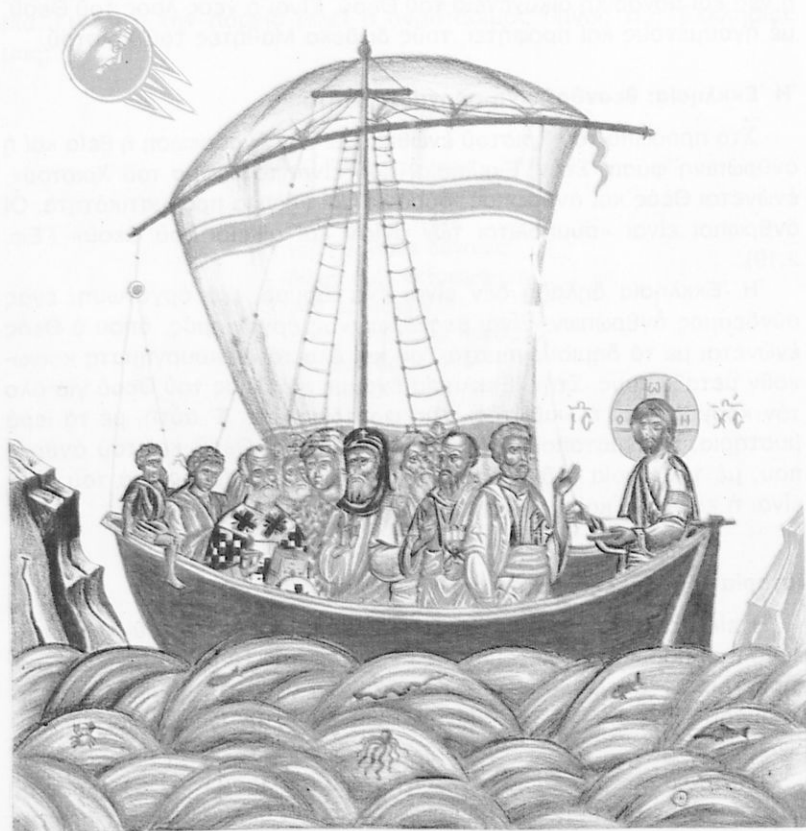
Παλαιός καί νέος Ἰσραήλ

Ὁ Χριστός εἶναι ἡ «κεφαλὴ» τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς νέας ἀνθρωπότητας. Στό πρόσωπό Του καί στή νέα ἀνθρωπότητα ἐκπληρώνονται ὅλες οἱ ἐπαγγελίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Στήν Καινὴ Διαθήκη ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεται ὡς ἡ συνέχιση ἢ καλύτερα ἡ ἀνακαίνιση «ἐν Χριστῷ» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ὁ «νέος Ἰσραήλ», ὁ «Ἰσραήλ τοῦ Θεοῦ», πού δέ στηρίζεται πιά στή γενεαλογικὴ καταγωγὴ του ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ πάνω στή χάρις τοῦ Χριστοῦ, πού δημιουργεῖ νέες σχέσεις ἀνάμεσα στό Θεό

Ἡ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσης. Ἡ διάβαση, σημαντικό γεγονός στήν ἱσραηλική ἱστορία, συμβολίζει τό χριστιανικό βάπτισμα, πού εἶναι κατακλυσμός τῆς ἀμαρτίας καί ὄχημα πού μάς φέρνει στό Θεό (Μικρογραφία ἀπό Ψαλτήρι τῆς Παρισίνης Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, 10ος αἰ.).

Τό πλοίο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοί εἶναι ἐπιβάτες τοῦ πλοίου τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ πλέει μέσα στήν πολυκύμαντη θάλασσα τοῦ κόσμου. Ὁ πηδαλιούχος Χριστός καλεῖ στό πλοίο Του Ἐκκλησία ὅλους τούς ἀνθρώπους γιά νά τούς μεταφέρει, ὅπως τούς Ἀποστόλους καί τούς ἁγίους, στήν ἀγνή χώρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (Σχέδιο τοῦ μαθητῆ Σ. Μ. Καρδαμάκη).

καί τό λαό Του. Στό λαό αὐτό τή θέση τῶν δώδεκα φυλῶν παίρνει ἡ χριστιανική διασπορά (= χριστιανοί, διασπαρμένοι ἀνάμεσα σέ διάφορους λαούς), κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῶν Ἀποστόλων. Ἡ διαθήκη τοῦ Σινᾶ ἀντικαταστάθηκε μέ τήν Καινή Διαθήκη «ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία εἶναι ἓνα «καινούργιο ἀνθρώπινο γένος»,

ή νέα καί μοναδική οίκογένεια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ νέος λαός τοῦ Θεοῦ, μέ ἡγουμένους καί προφῆτες τούς δώδεκα Μαθητές τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία: θεανθρώπινη πραγματικότητα

Στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐνώθηκε μέ τήν ἐνσάρκωση ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη φύση. Στήν Ἐκκλησία, πού εἶναι τό «σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ἐνώνεται Θεός καί ἄνθρωπος, οὐράνια καί ἐπίγεια πραγματικότητα. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι «συμπολῖται τῶν ἁγίων καί οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 2,19).

Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή δέν εἶναι ἓνα ἴδρυμα, μιὰ ὀργάνωση, ἕνας σύνδεσμος ἀνθρώπων. Εἶναι *θεανθρώπινος ὀργανισμός*, ὅπου ὁ Θεός ἐνώνεται μέ τά δημιουργήματά Του καί ὅλα τά δημιουργήματα κοινωνοῦν μεταξύ τους. Στήν Ἐκκλησία ἔχουμε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιά ὅλο τόν κόσμο. Εἶναι ἡ «κιβωτός» τῆς σωτηρίας μας. Σ' αὐτή, μέ τά ἱερά μυστήρια, πραγματοποιεῖται ἡ *συνεργασία* τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει τόν προορισμό του, πού εἶναι ἡ κοινωνία καί ἡ ἐνωσή του μέ τό Θεό (ἡ *θέωση*).

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας: ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ

Ἡ εἰκόνα τῆς ζωντανῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πού πορεύεται, ἰκετεύοντας καί ὑμνώντας τό δημιουργό καί σωτήρα Του. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ *νέα διάβαση* (Πάσχα), τό πέρασμα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπό τή δουλεία τῆς ἁμαρτίας στήν ἐλευθερία τῶν παιδῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ *ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας* εἶναι ἡ *πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τή σωτηρία*. Στήν πορεία αὕτη δέν εἶναι ἄγνωστοι οἱ κίνδυνοι τῆς αἵρέσεως, τῆς ἀποστασίας καί τῶν σκανδάλων, γιατί εἶναι κίνδυνοι πού σχετίζονται μέ τήν ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Δέν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστα τά ἐμπόδια καί οἱ διωγμοί, τό μαρτύριο καί ὁ θάνατος. Αὐτά ὀφείλονται στήν ἐχθρική στάση τοῦ «κόσμου» ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία. Ὅλα αὐτά ἡ Ἐκκλησία τά ἀντιμετωπίζει μέ τήν πίστη στό Χριστό καί στήν τελική νίκη Του.

Τά γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι ὅπως ὅλα τά ἱστορικά γεγονότα. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι *ἱερή ἱστορία*. Εἶναι τά θαυμάσια καί τά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του. Δέν εἶναι τά πάθη καί τά λάθη τῶν χριστιανῶν, κληρικῶν καί λαϊκῶν, πού ντύνονται τα κανεῖς θρησκευτικά, τά παρουσιάζει ὡς ἐκκλησιαστική ἱστορία. Εἶναι ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κό-

σμο,πού φωτίζει τό νόημα τοῦ κόσμου καί σκοπεύει στήν τελική σωτηρία. Γι' αὐτή τήν πορεία μιλεῖ ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας:

«Ὡ Πάσχα τὸ μέγα
καὶ ιερώτατον, Χριστέ,
ὦ σοφία καὶ Λόγε
τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις·
δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον
σοῦ μετασχεῖν
ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ
τῆς βασιλείας σου»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. Ἡ Πεντηκοστή

Τό γεγονός τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

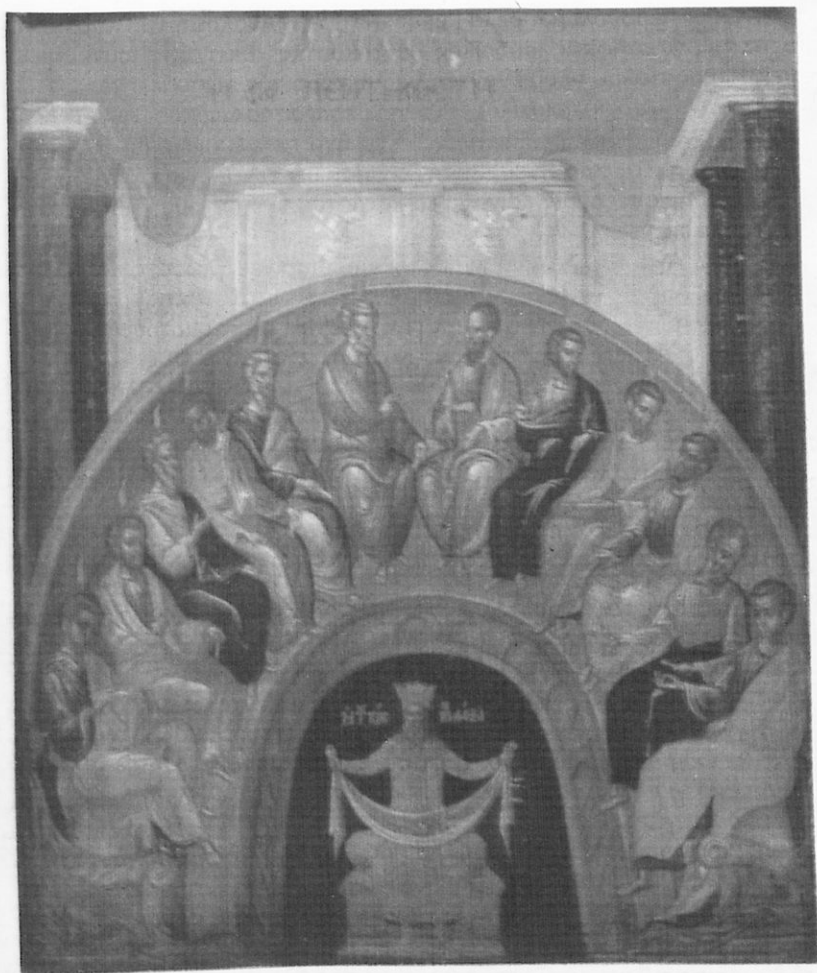
Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀποφασιστικό γεγονός γιά τήν Ἐκκλησία. Ὁ Κύριος εἶχε ὑποσχεθεῖ στούς μαθητές Του τήν ἀποστολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά τούς διδάξει τήν ἀλήθεια πάνω στό ἔργο πού αὐτός ἐργάστηκε καί πού ἐκεῖνοι θά ἔπρεπε νά συνεχίσουν. Ἦταν μία ἀποστολή δύσκολη, πού χρειάζοταν τή θεία συμπαράσταση.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν γιά τό γεγονός αὐτό μέ σαφήνεια καί παραστατικότητα:

«Ὅταν ἔφθασε ἡ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἦταν ὅλοι οἱ πιστοί μαζί στό ἴδιο μέρος. Καί ξαφνικά ἦρθε ἀπό τόν οὐρανό βοή, πού ἔμοιαζε σάν νά φυσᾷ δυνατός ἄνεμος, καί γέμισε τό σπίτι πού κάθονταν. Καί παρουσιάστηκαν γλώσσαι σάν φλόγες φωτιᾶς νά διαμοιράζονται σ' αὐτούς καί νά κάθεταί ἀπό μία στόν καθένα καί ὅλοι γέμισαν ἀπό Πνεῦμα Ἅγιο» (Πράξ. 2, 1-4α).

Οἱ πληροφορίες τοῦ παραπάνω κειμένου εἶναι σημαντικές:

1. Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι γεγονός ἱστορικό.

Ἡ Πεντηκοστή. Τό Ἅγιο Πνεῦμα χαρίζει τό φωτισμό Του σέ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό τονίζει ἡ εἰκόνα, πού ἔχει ἀνάμεσα στούς Ἀποστόλους καί ἄλλα πρόσωπα, ἔξω ἀπό τόν κύκλο τῶν δώδεκα Μαθητῶν, ὅπως τόν ἀπόστολο Παῦλο καί τούς εὐαγγελιστές Μάρκο καί Λουκά. Οἱ πιστοί, ἁγιασμένοι καί δυναμωμένοι ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐργάζονται καί προσεύχονται γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, πού εἰκονίζεται στό κάτω μέρος τῆς εἰκόνας μέ μιά γεροντική μορφή (ἅγιος Γεώργιος Βενετίας, Β' πενηνταετία 16ου αἰ.).

Ἐγινε στά Ἱεροσόλυμα, δέκα μέρες μετά τήν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου, τή μέρα τῆς γιορτῆς τῆς ἰουδαϊκῆς Πεντηκοστῆς. Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ Ἀπόστολοι, περιμένοντας μέ λαχτάρια τόν «Παράκλητο».

2. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ *τρόπος ἐπιφοιτήσεως* τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Παρουσιάστηκε ξαφνικά μ' ἓνα ἤχο πού ἔμοιαζε μέ βίαιο, δυνατό ἄνεμο. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «πνέει ὅπου θέλει» μ' ἓνα τρόπο δυναμικό, πού δημιουργεῖ μιά καινούργια κατάσταση γι' αὐτούς πού δέχονται τήν ἐπίσκεψή Του.

3. Τό Ἅγιο Πνεῦμα διαμοιράστηκε σέ πύρινες γλῶσσες καί κάθισε σέ κάθε Ἀπόστολο ξεχωριστά. Στό γεγονός αὐτό βλέπουμε τή *θεία ἀποστολή* τῶν Μαθητῶν. Ἀλλά καί ἓνα εἶδος *βαπτίσματος* πού μετέβαλε τούς Ἀποστόλους καί τούς ἐνίσχυσε στό ἔργο τους.

4. Τό Ἅγιο Πνεῦμα «*ἐπλήρωσε*» μέ τήν παρουσία Του ὅλο τό σπίτι, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν δοχεῖα τῆς χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στό ἐξῆς τό Ἅγιο Πνεῦμα θά ἐργάζεται τά πάντα μέσα στήν Ἐκκλησία καί θά εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἀπεσταλμένων τῆς.

Ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, στή συνέχειά τους, (2,4β-41), ἀναφέρουν μιά σειρά ἀπό γεγονότα ὡς ἄμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τά γεγονότα αὐτά εἶναι:

1. Ἡ *ἐναρξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου*. Οἱ Ἀπόστολοι ἄρχισαν νά μιλοῦν γνωστές τότε ξένες γλῶσσες καί νά γίνονται οἱ θαρραλεοὶ κήρυκες τῶν μεγαλειῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο σ' ἄλλους ἀκροατές προκάλεσε τό θαυμασμό γιά τούς Ἀποστόλους καί σ' ἄλλους τό χλευασμό ἐναντίον τους.

2. Τό *κήρυγμα* τοῦ Πέτρου γιά τόν *ἀναστημένο Κύριο*. Τόν Κύριο πού, παρά τά ὅσα θαυμαστά ἔκαμε στό λαό τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι Τόν σταύρωσαν. Ὁ Θεός ὅμως Τόν ἀνέστησε ἀπό τούς νεκρούς καί αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶναι μάρτυρες οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό περιεχόμενο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καί τό θεμέλιο τῆς νέας ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

3. Τά *ἐρωτήματα* πού προκαλεῖ τό κήρυγμα τοῦ Πέτρου στούς ἀκροατές, σχετικά μέ τή σωτηρία τους. Στήν ἀπάντηση σ' αὐτά τονίζεται ἡ *μετάνοια* καί τό *βάπτισμα* στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό Ἅγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

4. Ἡ *δημιουργία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας*, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινό-

Ἡ Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Είναι ἡ παράσταση τῆς Ἀγίας Τριάδας στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Συμμετρική καί ἡρεμη εἰκόνα γεμάτη μυστήριο καί σιγή (Ἀθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 16ος αἰ.).

τητας τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι τό σημαντικότερο γεγονός. Τρεῖς χιλιάδες ἀπό τοὺς ἀκροατές, Ἰουδαίους τῆς διασποράς, πού ἀποδέχτηκαν τό κήρυγμα καί τό βάπτισμα, ἀποτέλεσαν τὰ μέλη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τό Ἅγιο Πνεῦμα δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ χριστιανικὴ Πεντηκοστή εἶναι τό γεγονός τῆς ἱστορικῆς γεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἢ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ γενέθλια μέρα της. Εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ ἔργου της. Μὲ τὴν Πεντηκοστή ἡ Ἐκκλησία κάνει τὴν ἐμφανισὴ της στὸν κόσμον καί ἀρχίζει νὰ προσφέρει τό εὐαγγέλιό της σ' αὐτόν. Ἐτσι δημιουργεῖ τὴν ἱστορία της.

Ἡ ἱστορία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως τὴ διηγοῦνται οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δείχνει πόσο τό Ἅγιο Πνεῦμα συνδέεται μὲ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴν Πεντηκοστή τό Ἅγιο Πνεῦμα μπαίνει στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καί τὴν παρακολουθεῖ σ' ὅλη τὴν πορεία της. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μιά *συνεχιζόμενη* Πεντηκοστή.

Τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς φανερώνουν ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁ ὁδηγός τῆς Ἐκκλησίας στο ἔργο της. Εἶναι ἰδιαίτερα ὁ συμπαραστάτης, ὁ παρηγορητὴς καί ὁ ὑπερασπιστὴς («*παράκλητος*») στὴ δύσκολη πορεία της. Κύριο ἔργο Του παραμένει ἡ *αὔξησις* τῆς Ἐκκλησίας, ἡ συγκρότησις τῆς «*μῖας, ἁγίας, καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*».

Κάθε πιστός παίρνει τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού μένει στὴν Ἐκκλησία, μὲ τὰ ἱερά μυστήρια. Ἰδιαίτερα τό μυστήριο τοῦ Χρίσματος μεταδίδει σὸ βάπτιζόμενο τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τὸν κάνει ἀπόστολο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό λέγεται καί *προσωπικὴ Πεντηκοστή* τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τό Ἅγιο Πνεῦμα εἴμαστε φτωχοὶ καί ἀδύνατοι, μόνοι καί ἀπελπισμένοι, ἀκόμη καί ὅταν νομίζουμε ὅτι τὰ ξέρουμε καί τὰ μπορούμε ὅλα. Τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁλοκληρώνει τὴν *προσωπικότητα* τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐτσι καταλαβαίνουμε τὴν καθημερινὴ ἐπὶ κλήσῃ Του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία:

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καί τὰ πάντα πληρὼν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός, ἐλθε καὶ σκηνώσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί η Πεντηκοστή λέγεται «γενέθλια» μέρα της 'Εκκλησίας;
2. Πώς χαρακτηρίζεται τό 'Αγιο Πνεῦμα στήν προσευχή «Βασιλεῦ οὐράνιε...» καί γιατί;
3. Ποιές εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό 'Αγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς 'Εκκλησίας;
4. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση τή μέρα τῆς Πεντηκοστῆς στόν ἱερό ναό τῆς ἐνορίας σου;

2. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων

Ἡ λατρευτική ζωή τῆς κοινότητας

Τό ὄνομα Ἐκκλησία δόθηκε στή χριστιανική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶναι αὕτη πού συγκροτήθηκε ἀμέσως μετά τήν Πεντηκοστή καί ἔγινε ἡ «μητέρα» τῶν Ἐκκλησιῶν. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων κέντρο τῆς ζωῆς τῆς πρώτης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἡ λατρεία:

«Παρέμειναν προσηλωμένοι μέ ἀφοσίωση καί ζήλο στή διδασκαλία τῶν ἀποστόλων. στήν ἐπικοινωνία μεταξύ τους, στή μετάληψη τῆς θείας κοινωνίας καί στίς προσευχές... Καθημερινά προσέρχονταν ὅλοι μέ μιά ψυχή στό ναό, ἔκοβαν τόν ἄρτο στά σπίτια τους καί ἔτρωγαν μέ χαρά καί ἀπλότητα καρδιάς, δοξολογώντας τό Θεό καί ἔχοντας τήν ἀγάπη ὅλου τοῦ λαοῦ» (Πράξ. 2,42.46.47)

Τά βασικά στοιχεῖα τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς κοινότητας εἶναι:

- ἡ σύναξη τῶν πιστῶν,
- ἡ διδασχή – τό κήρυγμα – τῶν Ἀποστόλων,
- ἡ καθημερινή κλάση τοῦ ἄρτου – θεία Εὐχαριστία,
- τό κοινό τραπέζι – οἱ Ἀγάπες,
- ἡ προσευχή.

Ἡ λατρεία εἶναι καρπός τῆς πίστεως τῆς κοινότητας στό Χριστό. Εἶναι ἀπλή μέ καθαρά εὐχαριστιακό χαρακτήρα. Συγκεφαλαιώνεται δηλαδή στήν κλάση τοῦ ἄρτου, πού εἶναι μιά σύντομη τελετή. Ἀλλ' αὕτη ἡ εὐχαριστιακή τελετή εἶναι σημαντική γιά τή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ,

Ἡ κλάση τοῦ ἄρτου. Σύγχρονο μωσαϊκό στή Ρώμη βασισμένο σέ παράσταση ἀπό κατακόμβη.

γιατί ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό. Καί αὐτό τό γεγονός εἶναι ἡ καρδιά τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει ὅπου τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία καί ὅπου οἱ πιστοί μετέχουν σ' αὐτή.

Εἶναι χαρακτηριστικό τό ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τό κήρυγμα συνδέθηκε μέ τή λατρεία, μέ τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τό κήρυγμα βοηθᾷ στή συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας, γιατί μ' αὐτό ἐξαγγέλλεται τό ἔργο τῆς σωτηρίας στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μ' αὐτό οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται στό ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Τόπος καθημερινῆς προσευχῆς καί ἀποστολικῆς διδαχῆς ἦταν ἀρχικά ὁ ναός τοῦ Σολομῶντα. Γιά τήν τέλεση ὁμῶς τῆς Εὐχαριστίας ἀρχισαν ἀμέσως νά χρησιμοποιοῦνται ἐκτός ἀπό τό ὑπερῶο τῶν Ἱεροσολύμων καί σπιτία τῶν πιστῶν καί ἀργότερα εἰδικά κτίρια, πού πῆραν τά ὀνόματα «εὐκτήριοι οἶκοι», «Κυριακά» ἢ «Ἐκκλησίαι».

Κοινωνία αγάπης

Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων εἶχε τὰ χαρακτηριστικά μιᾶς πραγματικῆς *κοινωνίας αγάπης*:

«Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦταν συναγμένοι καὶ τὰ εἶχαν ὅλα κοινά· πουλοῦσαν τὰ κτήματα καὶ τίς περιουσίας τους καὶ τὰ μοίραζαν σ' ὅλους κατὰ τίς ἀνάγκες πού εἶχε ὁ καθένας... Ἔτρωγαν μέ χαρά καὶ ἀπλότητα καρδιάς... Ὅλοι οἱ πιστοὶ εἶχαν μιὰ καρδιά καὶ μιὰ ψυχὴ καὶ κανεὶς δὲν ἔλεγε ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του εἶναι δικό του, ἀλλὰ ἦταν σ' αὐτοὺς ὅλα κοινά... Οὔτε ὑπῆρχε κανεὶς φτωχὸς ἀνάμεσά τους» (Πράξ. 2,44-47.4, 32-34).

Πρόκειται γιὰ ἓνα νέο τρόπο ζωῆς, πού θεμελιώνεται στὴν κοινὴ πίστη στὸν ἀναστημένο Κύριο, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν κοινὴ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὸ μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ πίστη ἀναπτύσσει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀδελφότητα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι καὶ κοινωνία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι:

1. Ἡ *χαρά* καὶ ἡ *καθαρότητα τῆς καρδιάς* τῶν πιστῶν.

2. Ἡ δημιουργία *κοινῶν τραπεζιῶν-συσσιτίων* γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Πρόκειται γιὰ τίς καλούμενες «*ἀγάπες*» («κοινὰ δεῖπνα»). Οἱ «ἀγάπες» συνδέονταν μέ τὴ θεία Εὐχαριστία καὶ καταργοῦσαν στὴν πράξιν τίς *διακρίσεις* ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς.

3. Ἡ ἐθελοντικὴ *κοινοκτημοσύνη*. Οἱ χριστιανοὶ δηλαδὴ πρόσφεραν τὸ ἀντίτιμο τῆς περιουσίας τους γιὰ τίς ἄμεσες κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἀνάγκες τῆς κοινότητος. Ἡ περίπτωση τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας (Πράξ. 5, 1-11) μαρτυρεῖ ὅτι κάθε προσφορά πού δὲν προέρχεται ἀπὸ καθαρὴ καρδιά, δὲν εἶναι δεκτὴ στὴ χριστιανικὴ κοινότητα. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πού ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μέ τὰ ψέματα τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κοινοκτημοσύνη

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἄν καὶ περιοριζόταν στὰ κοινὰ τραπέζια, ἦταν κάτι τὸ μοναδικό. Οἱ πιστοὶ μέ μεγάλη προθυμία πρόσφεραν τὰ ἀγαθὰ τους σ' ἓνα κοινὸ ταμεῖο γιὰ κοινὴ χρῆσιν.

Ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων δὲν ἦταν ἓνας ἀπλὸς ἐνθουσιασμός. Γεννήθηκε ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀγάπην, στὴν ὁποία παρακινοῦσε τοὺς πιστοὺς ἡ θεία Εὐχαριστία, τὸ μυστήριό πού

ένώνει τούς πιστούς σέ μιά πραγματική κοινωνία ζωής καί αγάπης. Καί γεννήθηκε γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς πραγματικές ανάγκες τῆς νεοσύστατης αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Δυό εἶναι οἱ λόγοι πού παρακίνησαν στήν κοινοκτημοσύνη:

1. Τό *ἱεραποστολικό ἔργο* τῆς «μητέρας» Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ ἀνάγκες τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀντιμετωπίστηκαν μέ τή δημιουργία κοινοῦ ταμείου καί συσσιτίου. Αὐτό τό νόημα εἶχαν οἱ ἔρανοι («λογίες») τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν γιά τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.

2. *Οἱ ἀθλιές κοινωνικές καί οἰκονομικές συνθῆκες* τῆς ἐποχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς θείας Εὐχαριστίας γιά τήν Ἐκκλησία;
2. Ἐχει ἡ σημερινή Ἑνορία κοινά γνωρίσματα μέ τήν πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων; Ποιά εἶναι αὐτά;
3. Τί ἦταν ἡ κοινοκτημοσύνη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας;
4. Σκέφτηκες ὅτι γιά νά ζήσει ὁ κόσμος χρειάζεται ἀγάπη; Τί θά μπορούσες νά κάμεις γι' αὐτό;

3. Οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἰουδαϊκή ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων

Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, μέ κέντρο τό σταυρωμένο καί ἀναστημένο Κύριο, ἐγκαινιάζει μιά νέα περίοδο στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἦταν λοιπόν φυσικό νά ῥθει σέ ἀντίθεση μέ τίς θρησκευτικές ἀντιλήψεις, πού ἐπικρατοῦσαν τότε. Νά συγκρουστεῖ μέ τίς τάξεις τῶν *θρησκευτικῶν ἀρχόντων*, πού ἀντιπροσώπευαν καί ὑπερασπίζονταν τίς ἀντιλήψεις αὐτές.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι στά πρῶτα κιόλας βήματά τους, συναντοῦν τή σκληρή ἀντίδραση καί ἀπειλή τῶν Ἰουδαίων, γιατί σ' αὐτούς ἀπευθύνεται ἀρχικά τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰωάννης συλλαμβάνονται καί φυλακίζονται. Τό συνέδριο ὅμως τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων θά τοὺς ἀπελευθερώσει, ἀφοῦ θά τοὺς ἀπειλήσει νά πάψουν νά κηρύττουν γιά τόν Ἰησοῦ.

Ἄλλά ἡ αὐξησις τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀποστολικό κήρυγμα θά αὐξησῇ καί τήν ἰουδαϊκή ἀντίδραση. Οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ συλλαμβάνουν καί φυλακίζουν τοὺς Ἀποστόλους, πού ἀπελευθερώνονται μέ τή θαυμαστή ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ. Ξανασυλλαμβάνονται καί ὁδηγοῦνται μπροστά στό συνέδριο. Οἱ ἄρχοντες θά ἀναγκαστοῦν νά τοὺς ἀπολύσουν, ἀφοῦ τοὺς μαστιγώσουν καί τοὺς ἀπειλήσουν νά ἐγκαταλείψουν τό κήρυγμά τους γιά τό Χριστό.

Ἄν οἱ Ἰουδαῖοι δέν ἐπιβάλλαν τήν ἐσχάτη ποινή, τό θάνατο, στοὺς Ἀποστόλους, τοῦτο ὀφείλεται:

1. Στή στάση πού πῆρε ἀπέναντί τους στό συνέδριο ὁ συνετός Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος *Γαμαλιήλ*, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἂν τό ἀποστολικό ἔργο εἶναι ἀπό τό Θεό, τότε δέν μπορεῖ νά ἀνατραπεῖ (Πράξ. 5, 38.39).

2. Στό φόβο τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν γιά *λαϊκές ἐξεγέρσεις*. Γιατί τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί τά θαύματα πού τό συνόδευαν, εἶχαν μεγάλη ἐπίδραση στό λαό (Πράξ. 4, 21.5, 26).

Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα μᾶς συγκινεῖ εἶναι ἡ *παρρησία* τῶν Ἀποστόλων στή διακονία τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ *ἀποφασιστικότητά* τους μπροστά στίς ἰουδαϊκές ἀντιδράσεις καί ἀπειλές. Καί τοῦτο, γιατί ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι ὑπηρετοῦν τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ Του. Αὐτό ὁμολογοῦν μπροστά στό συνέδριο:

«Ἐμεῖς δέν μπορούμε νά μή μιλοῦμε γιά κείνα πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε. Πρέπει νά πειθαρχοῦμε μᾶλλον στό Θεό παρά στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός τῶν πατέρων μας ἀνέστησε τόν Ἰησοῦ, πού ἐσεῖς σκοτώσατε, ἀφοῦ τόν κρεμάσατε στό σταυρό. Αὐτόν ὁ Θεός ἀνύψωσε μέ τή δύναμή Του σέ ἀρχηγό καί σωτήρα, γιά νά δώσει στόν Ἰσραήλ μετάνοια καί ἄφεση ἁμαρτιῶν. Ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν τῶν γεγονότων. Ἀλλά μαζί σας μαρτυρεῖ καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, πού ὁ Θεός ἔδωσε σέ κείνους πού πειθαρχοῦν σ' αὐτόν» (Πράξ. 4,20.5,29-32).

Ἔτσι οἱ Ἀπόστολοι ἀναχωροῦν ἀπό τό συνέδριο *χαρούμενοι*, γιατί:

«ἀξιώθηκαν νά ἀτιμαστοῦν γιά τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Καί κάθε μέρα, στό νάο καί στά σπίτια, δέ σταματοῦσαν νά διδάσκουν καί νά κηρύττουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας» (Πράξ. 5, 41-42).

Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καί Σαδδουκαῖοι

Ἡ μεγαλύτερη ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων προερχόταν ἀπό τοὺς θρησκευτικούς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ *ἱερεῖς* καί *ἀρχιερεῖς* ἀντιδρῶν ἀπό φόβο μήπως ἡ νέα πραγμα-

τικότητα, πού δημιουργείται μέ τό αποστολικό έργο καί μέ τήν ταυτόχρονη αύξηση τής 'Εκκλησίας, κλονίσει τή θέση τους. Μέ άλλα λόγια, στήν αντίδρασή τους πρέπει νά δοῦμε τή νοοτροπία μιᾶς τάξεως πού υπερασπίζεται ἐκεῖνο, πού νομίζει ὅτι κατέχει κληρονομικά ἢ τῆς ἀνήκει δικαιωματικά.

Οἱ Σαδδουκαῖοι, πού ἀποτελοῦσαν τήν ἱερατική ἀριστοκρατία τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ, ἀντιδρῶν, γιατί τούς σκανδαλίζει τό κήρυγμα γιά τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, στήν ὁποία δέν πίστευαν. Δίδασκαν ὅτι ἡ ψυχή χάνεται μαζί μέ τό σῶμα. Γι' αὐτό τούς συναντοῦμε στά Εὐαγγέλια νά κάνουν ἐρωτήσεις στό Χριστό γιά τήν ἀνάσταση καί τώρα νά πρωτοστατοῦν στή σύλληψη τῶν 'Αποστόλων Του.

Βαθύτερες αἰτίες τῶν ἰουδαϊκῶν ἀντιδράσεων καί διωγμῶν

Ἡ ἀντίδραση τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ στό κήρυγμα τῶν 'Αποστόλων καί οἱ πρῶτοι διωγμοί τῆς 'Εκκλησίας ἔχουν βαθύτερες αἰτίες:

1. Τήν ἄρνηση τῆς οἰκουμενικότητας πού εἶχε τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Οἱ 'Ιουδαῖοι, δεμένοι μέ τόν ἐθνικισμό, υπερασπίζονταν τήν ἐθνική τους θρησκεία καί τά προνόμιά τους, γιατί πίστευαν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ.

2. Τήν ἄρνηση τοῦ Μεσσία πού πάσχει καί σταυρώνεται. Οἱ 'Ιουδαῖοι προσδοκοῦσαν ἕνα Μεσσία, ἕνα Θεό ἐξουσίας καί δυνάμεως, πού θά ἀποκαθιστοῦσε κοσμικά τή βασιλεία τοῦ 'Ισραήλ. "Ἔτσι τό μεγάλο σκάνδαλο γι' αὐτούς εἶναι ὁ σταυρωμένος Χριστός, ὁ «πάσχων δοῦλος» τοῦ Θεοῦ. Δέν κατανόησαν ὅτι ὁ σταυρός εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἡ παντοδυναμία τῆς ἀγάπης Του γιά τόν κόσμο.

3. Τήν ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας ἀπό τή νομική θρησκεία. Οἱ 'Ιουδαῖοι ἦταν αἰχμάλωτοι τῆς θρησκευτικῆς τυπικότητας καί πολυπραγμοσύνης, προσκολλημένοι στό γράμμα τοῦ νόμου καί στήν τήρηση τῶν νομικῶν διατάξεων. Πίστευαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται ὅταν τηρεῖ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Τό κήρυγμα τῶν 'Αποστόλων ἐγκαινιάζει μιᾶ καινούργια θέση: Ἡ σωτηρία εἶναι ἔργο τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ καί αὐτό πού ἀπαιτεῖται ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι νά δεχτεῖ ἐλεῦθερα τή χάρι τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας στό Χριστό καί ἐφαρμόζοντας τή διδασκαλία Του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἀντιδρῶν ἰδιαίτερα οἱ ἱερατικές τάξεις τῶν 'Ιουδαίων στό ἀποστολικό κήρυγμα;

2. Τί σᾶς συγκινεῖ ἀπὸ τῆ στάση τῶν Ἀποστόλων στὶς ἰουδαϊκὲς ἀντιδράσεις;
3. Σέ συγκινεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ καὶ γιατί;

4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος

Ἡ ἐκλογή τῶν ἑπτὰ διακόνων – Ὁ διάκονος Στέφανος

Ἡ διακονία τῶν κοινῶν τραπεζιῶν παρουσιάζει κάθε μέρα καὶ νέα προβλήματα. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἐκτός ἀπὸ τὴν προσευχή καὶ τὸ κήρυγμα, εἶχαν καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ τραπέζια αὐτά, δέν ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τίς κοινωνικὲς ἀνάγκες τῆς αὐξανόμενης Ἐκκλησίας. Ἔτσι παρατηροῦνται παραλείψεις στὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο καὶ διατυπώνονται διαμαρτυρίες ἀπὸ μέρους τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἡ Ἐκκλησία γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἐκλέγει μαζί μέ τοὺς Ἀποστόλους τοὺς *ἑπτὰ διακόνους*: Τὸ *Στέφανο*, *Φίλιππο*, *Πρόχορο*, *Νικάνορα*, *Τίμωνα*, *Παρμενᾶ* καὶ *Νικόλαο*.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν ἰδιαίτερα γιὰ τὸ διάκονο Στέφανο. Τὸν χαρακτηρίζουν «ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως», πού «ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα (= θαύματα) μεγάλα ἐν τῷ λαῷ» (Πράξ. 6,5,8). Ὁ Στέφανος δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ὑπὲρ τῆς κοινῶν τραπεζιῶν ἡ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, ἓνας κοινωνικός λειτουργός. Εἶναι ἓνας ἀπόστολος μέ βαθιὰ τὴν αἴσθηση τῆς κλήσεως, μέ δυνατὴ τὴν πίστη στὸ σταυρωμένο καὶ ἀναστημένο Κύριο, μέ ἀπόλυτη τὴ βεβαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα του. Αὐτὸς πρῶτος θὰ βοηθήσει τὴν Ἐκκλησία στὴ *χριστιανικὴ τῆς συνείδηση* καὶ στὴν *οἰκουμενικὴ τῆς ἀποστολῆς*.

Ὁ Στέφανος μπροστὰ στὸ συνέδριο – Ἡ ἀπολογία του

Ὁ ρόλος τοῦ Στεφάνου ἦταν πραγματικὰ ἀποφασιστικός στὸ νὰ συνειδητοποιήσει ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὴ διαφοροποίησή της ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό καὶ τὴν παγκοσμιότητά της. Αὐτὸ εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νὰ δεχτεῖ ὁ Στέφανος τίς ἀντιδράσεις καὶ τὰ ἀντίποινα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώζουν τὴ συζήτηση τοῦ Στεφάνου μέ μέλη τῆς συναγωγῆς. Μᾶς δίνουν ἐπίσης τὸ περιεχόμενο τῆς ἀπολογίας του στὸ συνέδριο τῶν Ἰουδαίων. Τὰ λόγια τοῦ Στεφάνου στὴ

συναγωγή, πού τὰ θεωροῦσαν προσβολή γιά τήν ιουδαϊκή θρησκεία, δίνουν ἀφορμή στό φανατισμένο ὄχλο καί στούς πρεσβυτέρους καί γραμματεῖς νά ἀρπάξουν κυριολεκτικά τό Στέφανο καί νά τόν φέρουν στό συνέδριο γιά νά ἀπολογηθεῖ.

Στήν ἀπολογία του διαπιστώνουμε τή ριζική ἀντίθεση τοῦ Στεφάνου στίς σχολαστικές λεπτομέρειες τοῦ νόμου καί τό θάρρος του νά χτυπήσει τό ιουδαϊκό σύστημα τῆς τυπικῆς ἐρμηνείας του. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ὁ ναός τοῦ Σολομώντα ἀποτελοῦν μιά πρόσκαιρη βαθμίδα στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου. Γιά τό Στέφανο ὅλα ὁδηγοῦν στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό ἀναφέρθηκε στούς προφῆτες, γιά νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Μεσσίας ἔπρεπε νά πεθάνει. Ὁ σταυρωμένος Χριστός εἶναι αὐτός πού φανερώνει τή θεία ἀγάπη, μέσα στήν ὁποία τοποθετεῖται ἡ πορεία τῶν ἀνθρώπων. Μιά τέτοια στάση καί ἐρμηνεία ἦταν βέβαια βλαστήμια γιά τοὺς Ἰουδαίους.

Ὁ ἅγιος Στέφανος. Μιά ἀπό τίς σπάνιες παραστάσεις τοῦ πρωτομάρτυρα, ὅπου ὁ ἅγιος ἀντὶ γιά τὰ διακονικά του ἄμφια φορεῖ χιτῶνα καί ἱμάτιο (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αἰ.).

«Ἰσχυρογνώμονες, πού δέν ἔχετε περικόψει τή σκληρότητα καί ἀναισθησία τῆς καρδιάς καί δέν ἀπαλλαγῆκατε ἀπό τήν πνευματική κουφά-
μαρα, ἐσεῖς πάντοτε ἀντιδράτε στό Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως καί οἱ πρόγονοί
σας. Ποιόν ἀπό τούς προφῆτες δέν καταδίωξαν οἱ προγονοί σας; Σκότω-
σαν ἐκείνους πού προφήτευσαν τόν ἐρχομό τοῦ Δικαίου, καί τώρα γινή-
κατε καί σεῖς προδότες καί φονιάδες του· ἐσεῖς πήρατε τόν νόμο σέ ἐντο-
λές, πού δόθηκαν μέ ἀγγέλους καί ὁμως δέν τόν φυλάξατε» (Πράξ. 7,
51-53).

Τά λόγια αὐτά εἶναι συγκλονιστικά καί ἀποκαλυπτικά. Οἱ Ἰουδαῖοι,
πού εἶναι ὁ περιούσιος λαός τοῦ Θεοῦ, δέν κατανόησαν τό σχέδιό Του
γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γι' αὐτό φέρνουν συνεχῶς ἐμπόδια στό
ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τό ὄραμα καί τό μαρτύριο – Ὁ Στέφανος καί ἡ Ἐκκλησία

Ἡ ἀπολογία τοῦ Στεφάνου καί ἡ κατηγορία του κατά τῶν Ἰουδαίων
προκάλεσαν τήν ἀντίδραση καί τό μίσος τους. Ὁ Στέφανος βρίσκεται
πιά στά πρῶτα βήματα τοῦ δρόμου πρὸς τό μαρτύριο. Στέκεται ἀκίνη-
τος, πλημμυρισμένος ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁραματίζε-
ται τό θρίαμβο τοῦ Χριστοῦ, θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν μαρτύρων
της.

«Προσήλωσε τό βλέμμα του στόν οὐρανό καί εἶδε τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί
τόν Ἰησοῦ νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ· καί εἶπε: βλέπω τούς οὐρα-
νούς ἀνοιχτούς καί τόν υἱό τοῦ ἀνθρώπου νά στέκεται στά δεξιά τοῦ
Θεοῦ» (Πράξ. 7, 55.56).

Ἰουδαῖοι ἀπό ὅλες τίς συναγωγές σέρνουν τό Στέφανο στόν τόπο
τοῦ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Σαῦλος ἦταν ἓνας ἀπό τούς ἐπόπτες στό μαρτύ-
ριο τοῦ Στεφάνου. Ἐνας ἐπόπτης σπρώχνει τό Στέφανο καί τόν ξαπλώ-
νει στή γῆ. Ἐνας ἄλλος παίρνει μιά πέτρα καί τήν πετᾷ μέ δύναμη
πάνω του. Τώρα ἐρχεται ἡ σειρά τοῦ ὄχλου. Οἱ θρησκευτικά φανατι-
σμένοι ἄντρες ἀφήνουν τά ἱμάτιά τους στά πόδια τοῦ Σαύλου καί ρί-
χνουν βροχή τίς πέτρες στό Στέφανο. Νά ἡ ἀπάντησή του:

«Κύριε Ἰησοῦ, δέξου τό πνεῦμα μου. Κύριε, μή λογαριάσεις σ' αὐτούς
αὐτή τήν ἁμαρτία» (Πράξ. 7,60).

Τό μαρτύριο ὁλοκληρώθηκε. Ὁ Στέφανος κοιμήθηκε. Ἐδῶσε ὁμως
ἓνα δυνατό μάθημα στόν Ἰουδαϊκό ὄχλο καί στούς ἄρχοντές του.
Ἄφησε μιά μεγάλη κληρονομιά γιά τό χριστιανικό λαό καί τούς ποιμέ-
νες του.

Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανὸς μάρτυρας. Τό μαρτύριό του ἀκολούθησε ἕνας σκληρὸς διωγμὸς τῶν ἐλληνιστῶν χριστιανῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ διωγμένοι πῆραν μαζί τους τὸ Στέφανο. Μιά ἀληθινὴ Ἐκκλησία διώκεται καὶ γεννᾷ μάρτυρες. Ὁ Στέφανος εἶναι ὁ πρωτοπόρος τῆς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων.

Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν τὸ τίμημα, ποῦ ἔπρεπε νὰ πληρώσει ἡ Ἐκκλησία στὰ πρῶτα βήματά της, γιὰ νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ ἐθνικισμό καὶ νὰ γίνει ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Εἶναι ἐπίσης σημαντικό ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν γεγονὸς ἀποφασιστικό γιὰ τὸ Σαῦλο. Ὁ Παῦλος – εἶναι τὸ ἄλλο του ὄνομα – θά ὀλοκληρώσει ἀργότερα τὸ ἔργο τοῦ Στεφάνου, ποῦ ἡ Ἐκκλησία μας ὀνόμασε πρωτομάρτυρα καὶ τὸν τιμᾷ στὶς 27 Δεκεμβρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Στεφάνου στὴ θεμελίωση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;
2. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἀπολογία τοῦ Στεφάνου;
3. Γιατί ἡ Ἐκκλησία σχετίζεται μέ τούς διωγμούς καὶ τὸ μαρτύριο;
4. Μέ ποιό τρόπο θά μπορούσες καὶ σύ νὰ ὑπερασπίσεις τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, τιμώντας ἔτσι τὸ Στέφανο;

5. Τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι

Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση γιὰ τούς δώδεκα Μαθητές, τούς στενοὺς συνεργάτες τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη οἱ δώδεκα γιοὶ τοῦ Ἰακώβ εἶναι ἀρχηγοὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, δηλαδὴ ὀλόκληρου τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἔτσι καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη οἱ δώδεκα Μαθητές ἐκλέγονται γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ νέου Ἰσραήλ, τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ἀρχηγοὶ μέ τὴν ἔννοια τῶν διακόνων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Ἀπόστολοι ἀποστέλλονται στό κήρυγμα. Στὴ μέση ἐπιβλητικὴ ἢ παράσταση τοῦ Χριστοῦ. Δεξιά καὶ ἀριστερά Του οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ στάση τους δείχνει τὴν ὑποταγὴ στὴ θεϊκὴ ἐντολὴ καὶ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ δύναμη (Ἐλεφαντοστό στό Μουσεῖο τοῦ Λούβρου, Παρίσι, Β' πενηνταετία 10ου αἰ.).

Ἡ ἐκλογή καὶ ἀποστολή τους, πού γίνεται ἀπὸ τὸ Χριστό καὶ βεβαιώνεται μὲ τὴν Πεντηκοστή, δὲ γίνεται κατανοητὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ χωρὶς τὴν Ἐκκλησία. Ἡ παρουσία τους στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας καὶ γιὰ τὴ συνέχισή του μὲ τὴν Ἐκκλησία. Οἱ Δώδεκα ἐκφράζουν τὴ νέα πραγματικότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτούς ἡ Ἐκκλησία παίρνει τὴν ἀρχικὴ ἱστορικὴ τῆς μορφή καὶ πάνω σ' αὐτούς θεμελιώνεται.

Ἡ ὁμάδα τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖται ἀπὸ τούς:

Πέτρο καὶ Ἀνδρέα, γιούς τοῦ Ἰωνᾶ

Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, γιούς τοῦ Ζεβεδαίου

Φίλιππο καὶ Βαρθολομαῖο

Θωμᾶ καὶ Ματθαῖο

Ἰάκωβο (Ἀλφαίου) καὶ *Θαδδαῖο* (ἢ Λεββαῖο)

Σίμωνα (Κανανίτη) καὶ *Ἰούδα Ἰσκαριώτη*.

Τὸν Ἰούδα, ἐξαιτίας τῆς ἀποστασίας του, ἀντικατέστησε ὁ *Ματθίας*, γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ἡ ὁμάδα τῶν Δώδεκα.

Στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους

Ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲ μᾶς δίνει βέβαια λεπτομερὴ στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση ὅλης τῆς ὁμάδας τῶν Δώδεκα. Οἱ συγγραφεῖς τῆς δὲ σκόπευαν νὰ γράψουν ἱστορία, τὴν ἀτομικὴ ἱστορία κάθε Μαθητῆ καὶ Ἀποστόλου. Ἀναγκασμένοι ἀπὸ τίς περιστάσεις, παρέδωσαν στὴν Ἐκκλησίαν τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ καὶ διέσωσαν τὴ σημασία του γιὰ τὸν κόσμο. Οἱ Δώδεκα εἶναι μάρτυρες καὶ ὑπηρέτες αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο ὅλων σχεδὸν τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφορεῖ περισσότερο ἡ παράδοση.

Σύμφωνα μὲ τίς πληροφορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Ἀνδρέας καταγόταν ἀπὸ τὴ Βηθσαϊδᾶ, ἦταν ἀδερφός τοῦ Πέτρου καὶ ψαράς τὸ ἐπάγγελμα. Ὁ *Φίλιππος* καταγόταν ἀπὸ τὴ ἴδια πόλη καὶ ἦταν στένός καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀνδρέα. Ὁ *Θωμᾶς* διακρινόταν γιὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἰδιομορφίαν στὴν πίστη του, ὁ *Ματθαῖος* ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν κλήση του τελώνης καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμο Εὐαγγέλιο, καὶ ὁ *Ἰούδας* ὁ *Ἰσκαριώτης*, διαχειριστὴς στὴν ὁμάδα τῶν Δώδεκα, εἶναι γνωστός ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸ *Βαρθολομαῖο*, τὸν *Ἰάκωβο* τοῦ Ἀλφαίου, τὸ *Θαδδαῖο* καὶ τὸ *Σίμωνα* τὸν Κανανίτη, δὲ γνωρίζουμε παρὰ τὸ ὄνομά τους.

Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης καὶ ὁ Πρόχορος. Στό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, στήν Πάτμο, ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὑπαγορεύει στό μαθητή του τόν Πρόχορο. Τά λόγια πού θά γραφτοῦν εἶναι θεϊκά. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀκούει προσεκτικά τήν οὐράνια φωνή (τό δείχνει ἡ κλίση τοῦ κεφαλίου του) καί ὁ ἅγιος Πρόχορος στοχάζεται τό βαθύ νόημα αὐτῶν πού θά γράψει (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος-18ος αἰ.).

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, Πάτμος).

Πέτρος, Ἰάκωβος καί Ἰωάννης

Περισσότερα στοιχεία έχουμε γιά τούς Μαθητές Πέτρο, Ἰάκωβο καί Ἰωάννη. Καί οἱ τρεῖς συνδέονταν ἐπαγγελματικά – ἦταν ψαράδες – καί εἶχαν κοινά πνευματικά – θρησκευτικά ἐνδιαφέροντα. Ἀποτελοῦσαν τό στενότερο κύκλο ἀνάμεσα στούς Δώδεκα. Ὁ Παῦλος τούς χαρακτηρίζει «στόλους τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Πέτρος ἦταν ἐγγαμος καί δέν εἶχε φοιτήσει σέ λόγιες ραββινικές σχολές. Ἄν χαρακτηρίζεται «πρῶτος» (ὅπως καί ὁ ἀδερφός του Ἀνδρέας), τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπό τή χρονική σειρά τῆς κλήσεώς του. Ἀνῆκε, μαζί μέ τόν Ἀνδρέα, στό κίνημα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστή καί στή θρησκευτικο-πολιτική παράταξη τῶν Ζηλωτῶν (= παράταξη, πού συμφωνοῦσε μέ τούς Φαρισαίους, ἀλλά διακρινόταν γιά τήν ἀγάπη τῆς στήν ἐλευθερία). Ὁ Πέτρος συγκέντρωνε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: Ἦταν ζηλωτής καί ἀποφασιστικός, καμιά φορά ἀμφίρροπος, ἀλλά βασικά ἀπόλυτος καί σταθερός. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ματθαίου, τό κήρυγμα μετά τήν Πεντηκοστή, τά πρῶτα βήματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, συνδέονται μέ τό θάρρος καί τή δραστηριότητα τοῦ Πέτρου. Ὁ Πέτρος δέ σχετίζεται μόνο μέ τήν ἰδρυση τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἔχει καί τήν εὐθύνη τῆς ἱεραποστολῆς ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους, μέ κέντρο τό Ἱεροσόλυμα. Τόν συνέλαβαν καί τόν φυλάκισαν τό 42 ἢ 44, μ.Χ., ἀλλ' ἀπελευθερώθηκε μέ θαυμαστό τρόπο. Στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἐπαιξε πρωτεύοντα ρόλο.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ὁ Πέτρος κήρυξε στούς Ἰουδαίους τῆς διασποράς (Πόντο, Καπαδοκία, Ἀσία καί Βιθυνία) καί ὅτι πῆγε στή Ρώμη, ἄγνωστο πότε, ὅπου μαρτύρησε μαζί μέ τόν Παῦλο κατά τό διωγμό τοῦ Νέρωνα τό 67. Ὁ Πέτρος εἶναι συγγραφέας δυό καθολικῶν ἐπιστολῶν (= ἐπιστολές, πού ἀπευθύνονται σέ εὐρύτερο κύκλο ἀναγνωστῶν καί πού ἐγιναν δεκτές ἀπό ὅλη τήν Ἐκκλησία). Τή μνήμη του τιμοῦμε, μαζί μέ τή μνήμη τοῦ Παύλου, στίς 29 Ἰουνίου.

Οἱ ἀδερφοί Ἰάκωβος καί Ἰωάννης ἦταν παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου, Γαλιλαῖοι ψαράδες. Ἦταν χαρακτήρες δυναμικοί καί ἴσως βίαιοι, πραγματικά «υἱοί βροντῆς», σέ συνδυασμό μέ τήν τρυφερότητα καί ἐλκυστικότητα. Ὁ Ἰάκωβος βρῆκε μαρτυρικό θάνατο «διά μαχαίρας» (Πράξ. 12, 1-2). Ὁ Ἰωάννης πῆρε μέρος στήν Ἀποστολική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων. Σύμφωνα μέ ἀξιόπιστη παράδοση, μετά τήν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων πού ἐγίνε τό 70, βρέθηκε στήν Ἔφεσο. Κηρύττει στή Μ. Ἀσία καί ἔχει τήν ἐποπτεία τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἰδρύθηκαν ἐκεῖ. Ἀπό τήν Ἔφεσο ἐξορίστηκε στήν Πάτμο, ὅπου ἐγράψε τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐπιστρέφει καί πάλι στήν Ἔφεσο, ὅπου γράφει τό Εὐαγγέ-

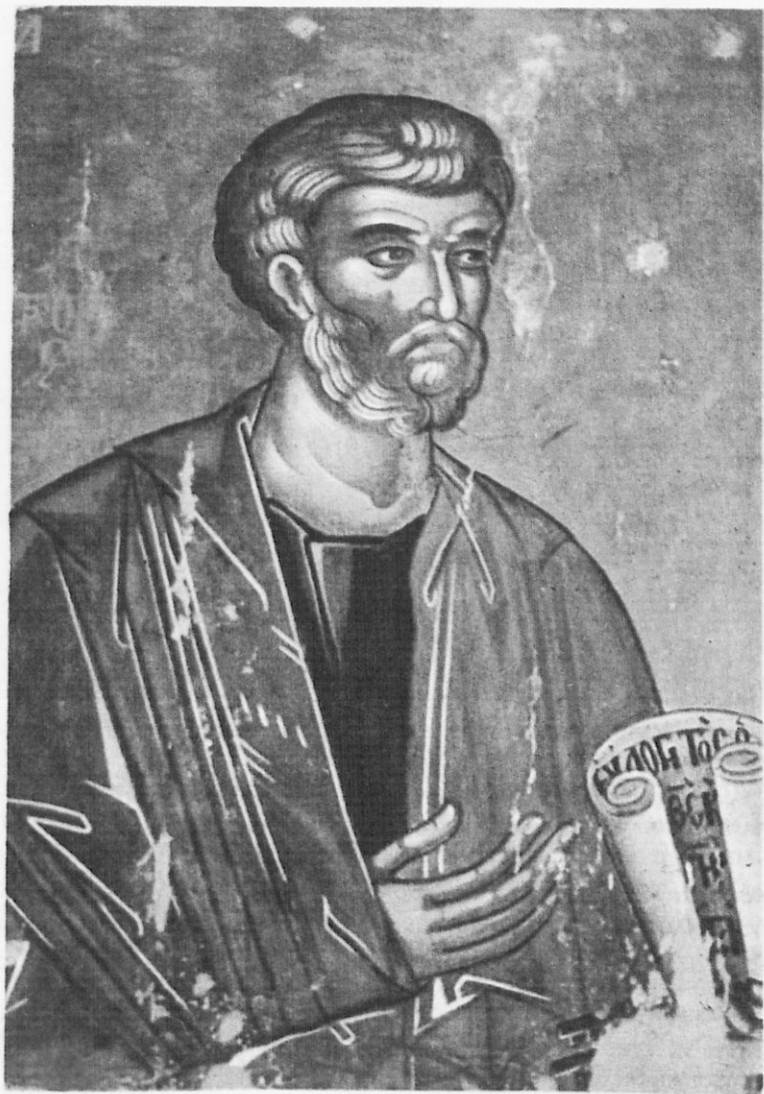
Οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καί Παῦλος καί ὁ θρόνος (Ραβέννα, 6ος αἰ.).

λιό του. Ἐδῶ ἀποβίωσε γύρω στό 100. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε καί τρεῖς καθολικές ἐπιστολές. Εἶναι ὁ πρῶτος θεολόγος καί ὁ εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στήν Ἐκκλησία μας στίς 8 Μαΐου.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων

Ἡ ἐκλογή τῶν Δώδεκα σχετίζεται μέ τήν ἱστορική ἐμφάνιση τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ δράση τους συνδέεται μέ ὅλη τήν ἱστορική της πορεία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική. Οἱ Ἀπόστολοι κήρυξαν σ' ὅλο τόν κόσμο τήν ἱστορία τοῦ Χριστοῦ καί ἐρμήνευσαν τά γεγονότα τῆς ζωῆς Του. Ἔργο τους ἦταν ἡ μύηση στήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, μέ τό βάπτισμα, ἡ διδασκαλία γιά τή θεμελίωση, τήν οἰκοδομή, τήν αὔξησιν καί τή στήριξη τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἔργο αὐτό σφράγισαν μέ τό μαρτύριό τους.

Ἡ ἀποστολή τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας μεταβιβάζεται στούς Δώδεκα, πού ἀποστέλλονται γιά τόν ἴδιο

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Ὁ τεχνίτης, πού ἀνήκει στήν «Κρητική Σχολή», κατόρθωσε νά ἀποτυπώσει στήν ἐκφραση τοῦ προσώπου τό δυναμισμό καί τήν αὐθορμησία τοῦ Πέτρου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάσταση τῆς Ταβιθά. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μέ μιὰ δυναμική κίνηση ἀνασταίνει τῇ φιλάνθρωπῃ μαθήτριά τοῦ Χριστοῦ. Τρεῖς χήρες ἀπό κείνες πού εἶχε εὐεργετήσει ἡ Ταβιθά, παρακολουθοῦν μέ δέος τή σκηνή. Πίσω ἀπό τόν Πέτρο ἕνας πιστός ἐκφράζει τήν ἐκπληξή του ἀνοίγοντας τήν παλάμη του (Μωσαϊκό στό Παλέρμο τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

σκοπό στόν κόσμο. Ἡ μεταβίβαση αὐτή χαρακτηρίζει τήν, ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τή στιγμή τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὡς τούς σημερινούς χρόνους. Αὐτό εἶναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει δυό βασικά στοιχεῖα:

1. Τήν ἀποστολική διδασκαλία. Καθετί πού διδάσκει ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἔχει τήν ἀρχή του ἢ νά στηρίζεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στήν ἀποστολική διδασκαλία καί παράδοση.

2. Τήν ἀποστολική διαδοχή. Ἡ ἐξουσία πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία νά ποιμαίνει, νά διδάσκει καί νά ἱεουργεῖ, ἔχει τήν ἀρχή της στούς Ἀποστόλους. Ἡ ἐξουσία αὐτή μεταδίδεται συνεχῶς καί ἀκατάπαυστα ὡς

σήμερα στους επισκόπους και μέ τους επισκόπους, πού είναι διάδοχοι των 'Αποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι η σημασία του έργου των 'Αποστόλων για τη χριστιανική 'Εκκλησία;
2. Τί είναι η αποστολικότητα της 'Εκκλησίας;
3. Γιατί ο απόστολος 'Ιωάννης ονομάζεται ευαγγελιστής της αγάπης; Διάβασε την περικοπή Α' 'Ιωάν. 4, 7-21.
4. Σκέφτηκες ότι κάθε χριστιανός είναι και ένας απόστολος του Χριστού στον κόσμο; Πώς μπορείς να έννοήσεις τη δική σου αποστολή;

6. 'Ο απόστολος Παῦλος

Σαούλ ο διώκτης

'Ο Σαούλ ἢ Σαῦλος, ὅπως ὀνομαζόταν ἐβραϊκά ὁ Παῦλος, γεννήθηκε μεταξύ τοῦ 5 καί 15 μ.Χ. στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς του ἦταν 'Ιουδαῖοι ἀπό τή φυλῇ Βενιαμίν. 'Ο πατέρας του εἶχε τή ρωμαϊκή ὑπηκοότητα. Τοῦτο δηλώνει καί τήν ἐπίσημη κοινωνική καταγωγή του. 'Ὡς πρὸς τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἀνῆκε στοὺς Φαρισαίους.

Στήν Ταρσό, πόλη σπουδαία τήν ἐποχὴ ἐκείνη στά γράμματα, διδάχτηκε τήν ἐλληνική γλώσσα καί ἤρθε σ' ἐπαφή μέ τήν ἐλληνιστική σκέψη καί ἰδιαίτερα μέ τή στωϊκή φιλοσοφία. Στή συναγωγή τῆς ιουδαϊκῆς συνοικίας τῆς πόλεως ἔμαθε τήν ἱερή ἱστορία τῶν πατέρων του. Σ' αὐτή γνώρισε τή φαρισαϊκή εὐσέβεια καί τό ζῆλο γιά τήν τήρηση τοῦ νόμου. Σ' αὐτή συνάντησε τήν ἐλπίδα τοῦ 'Ισραήλ γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τοὺς Ρωμαίους καί τήν προσδοκία τοῦ Μεσσία γιά τήν ἐπάνοδο του στή μητέρα γῆ.

Στά 'Ιεροσόλυμα ἔρχεται γιά νά σπουδάσει τό νόμο κοντά στό νομοδιδάσκαλο Γαμαλιήλ. Τοῦτο δείχνει τή συντηρητικότητα τοῦ θρησκευτικοῦ περιβάλλοντός του καί τό ζῆλο του γιά τίς πατρικές παραδόσεις. Στήν Παλαιστίνη πρέπει νά ἤρθε μετά τό 30 μ.Χ. Γνωρίζουμε ὅτι ἦταν παρών στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, γεγονός πού εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στή ζωὴ του.

'Ο Σαούλ πρωτοστατοῦσε στοὺς διωγμούς τῶν χριστιανῶν. Στό ἄχαρο αὐτό ἔργο εἶχε τήν ἐξουσιοδότηση τοῦ συνεδρίου καί ὅλα τά μέσα στή διάθεσή του. Οἱ νυχτερινές συλλήψεις, οἱ ἐρευνες στά σπι-

τια, οί καταπιέσεις μέ βασανιστήρια, γιά νά όμολογήσουν οί πιστοί τήν ένοχή τους καί νά βλαστημήσουν τό Χριστό, ήταν στήν ήμερήσια διάταξη. 'Ο Σαῦλος:

«ρήμαζε τήν 'Εκκλησία» έμπαινε στό σπίτι καί άφού έσερνε μέ τή βία άντρες καί γυναίκες τούς έστελνε στή φυλακή... 'Εξακολουθοῦσε νά έχει αισθήματα άπειλης καί φόνου κατά τών μαθητῶν τοῦ Κυρίου» (Πράξ. 8, 3.9,1).

Φαίνεται όμως ότι όλα αυτά τόν βασάνιζαν ψυχικά. Γιατί ήταν ένας βαθύς καί εύγενικός άνθρωπος, προικισμένος μέ εύφυία, σωστή καί αντικειμενική κρίση. Ένας άνθρωπος πού αντιμετώπιζε τή θρησκεία, παρά τό ζήλο καί τό φανατισμό του, μέ πολύ σοβαρότητα καί απόλυτη ειλικρίνεια.

Ἡ κλήση τοῦ Παύλου στό άποστολικό άξίωμα

Ἄ Παῦλος κλήθηκε στό άποστολικό άξίωμα σέ μία παράδοση στιγμή τῆς ζωῆς του· όταν καταδίωκε τήν 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ καί μέ έξουσιοδότηση τών άρχιερέων πήγαινε στή Δαμασκό μέ τό σκοπό άν βρεῖ ανθρώπους, πού ακολουθοῦσαν τό δρόμο αυτό, άντρες καί γυναίκες, νά τούς φέρει δεμένους στήν 'Ιερουσαλήμ (Πράξ. 9, 2). Τήν ώρα πού τόν κυρίεψε ό Χριστός, εκείνος δέν πορευόταν τήν οδό Του, γι' αυτό καί ή φανέρωση τοῦ Χριστοῦ στό Σαῦλο ήταν γιά όλους ένα γεγονός άναπάντεχο.

Ἡ κλήση τοῦ άπ. Παύλου εἶναι μία ενέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μπαίνει βία στή ζωή του. Ὁ Χριστός τόν συναντᾷ διώκτη καί μέ τή χάρη Του τόν μεταμορφώνει σέ Ἀπόστολο. Τόν κάνει νέο άνθρωπο μέ νέες θρησκευτικές εκτιμήσεις καί προοπτικές. Ὁ Παῦλος δέν έγινε χριστιανός καί άπόστολος μέ τήν επίδραση κάποιου άλλου άποστόλου ή κήρυκα τῆς νέας πίστεως ή μέ κάποια δική του προετοιμασία. Αυτό πού έγινε τό όφείλει στό θέλημα καί στό έλεος τοῦ Θεοῦ.

Γιά τήν κλήση ή επιστροφή τοῦ άπ. Παύλου μάς πληροφοροῦν οί Πράξεις τών Ἀποστόλων (9, 3-18.22, 3-16. 26, 9-18). Ὁ άπ. Παῦλος θυμᾶται συχνά τό γεγονός αυτό στίς έπιστολές του, γιατί πρόκειται γιά τό μυστήριο τῆς συναντήσεώς του μέ τόν άναστημένο Κύριο. Ἡ συνάντηση αὐτή εγκαινιάζει γι αὐτόν μία καινούργια κατάσταση πραγμάτων. Ὅλα τά συντρίμια τῆς προηγούμενης ζωῆς του θά συντεθοῦν σέ μία ένότητα μέ κέντρο τήν οἰκουμένη. Ὁ Ἀνανίας θά βαπτίσει καί θά καθηγήσει τόν άπ. Παῦλο. Ὁ Θεός έτοίμασε μ' ένα θαυμαστό τρόπο τό μεγάλο Ἀπόστολό Του.

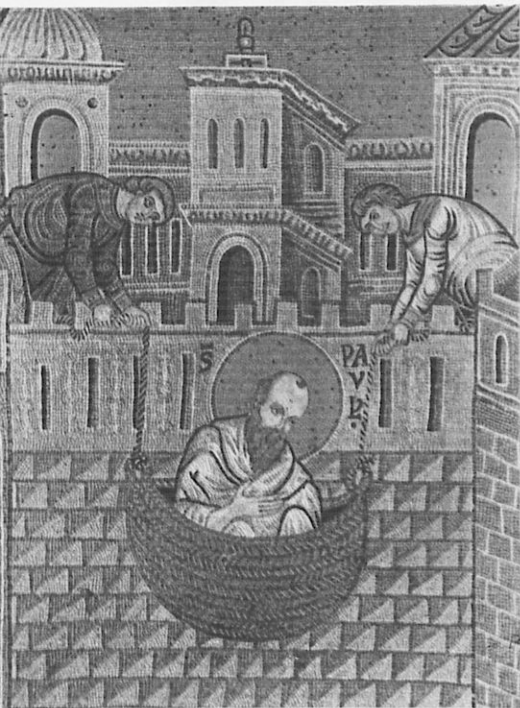
Ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Φαλακρός μέ μάτια χαρωπά, φρύδια πού γνέφουν πρὸς τὰ κάτω, ὁμορφο γένι, μύτη κυρτή, ὅπως τόν θέλει ἡ παράδοση. Ἡ εἰκόνα, κρητικῆς τεχντροπίας, ἀποπνέει σεμνότητα καί γλυκύτητα, ὅπως ἦταν σεμνές οἱ κινήσεις καί γλυκά τὰ λόγια τοῦ μεγάλου ἀποστόλου (Ἅγιο Ὅρος, πινακοθήκη Πρωτάτου, 16ος αἰ.).

Ἡ ἀνάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου

Ὁ ἀπ. Παῦλος, μετά τά γεγονότα τῆς κλήσεώς του, δέ γύρισε στό Ἱεροσόλυμα. Ἀπό τή Δαμασκό ἀναχωρεῖ στήν Ἀραβία, στό βασίλειο τῶν Ναβαταίων, νότια τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπιστρέφει καί πάλι στή Δαμασκό, ὅπου σύμφωνα μέ τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, θά ἀσκήσει τό ἀποστολικό ἔργο τρία χρόνια. Στά πρῶτα αὐτά χρόνια ἀναθεώρησε τή φαρισαϊκή ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί μελέτησε κάτω ἀπό ἐντελῶς νέο φῶς τό μυστήριό τῆς σωτηρίας, ὅπως τό ἀποκάλυψε ἡ σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ.

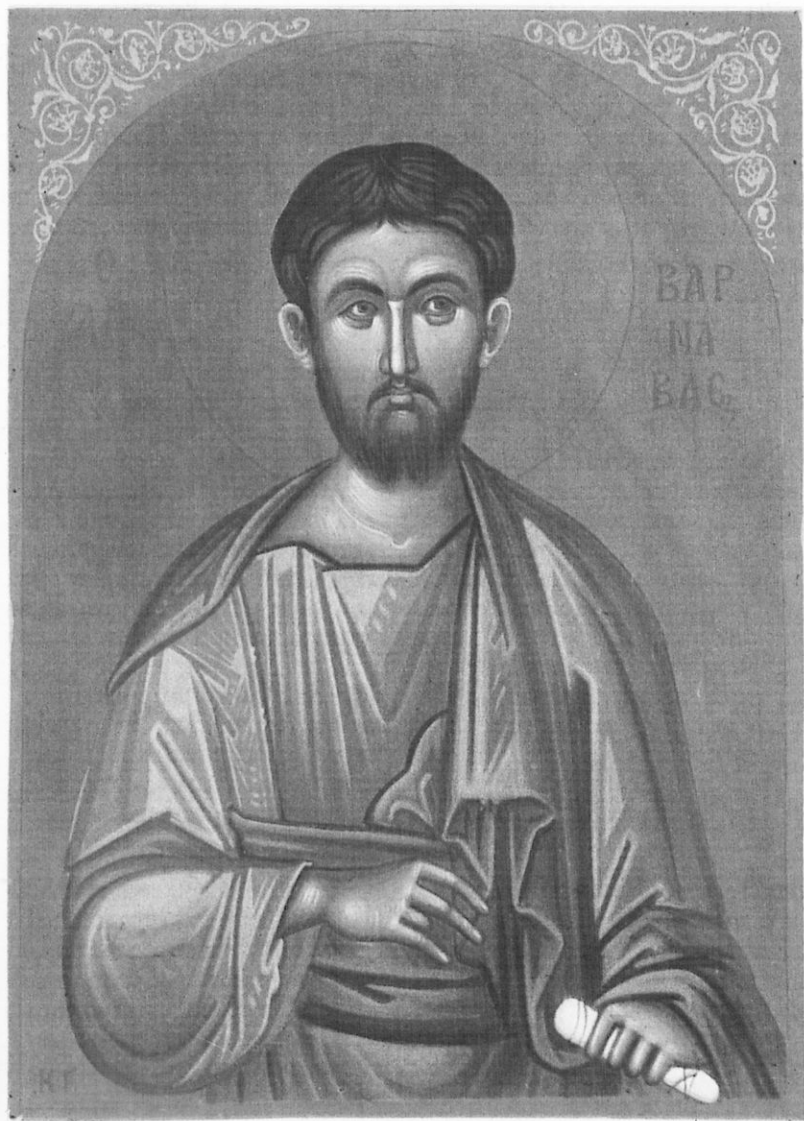
Ὑστερα ἀπό τρία χρόνια παραμονῆς καί διακονίας στήν περιοχή τῆς Δαμασκοῦ, ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στό Ἱεροσόλυμα, γιά νά γνωρίσει τόν ἀπ. Πέτρο. Ἐκεῖ συναντᾷ τόν Ἰάκωβο τόν Ἀδελφόθεο¹, πού ἔχει τή

Ἡ φυγάδευση τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπό τή Δαμασκό (Μωσαϊκό στό Μονρεάλε τῆς Σικελίας, 12ος αἰ.).

μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Βαρνάβας βοηθᾷ τόν ἀπ. Παῦλο νά γνωριστεῖ μέ τούς χριστιανικούς κύκλους τῆς Ἱερουσαλήμ, γιατί ὑπῆρχαν ἐπιφυλάξεις γιά τό νέο Ἀπόστολο. Ἔτσι ἀναγκάζεται νά ἐπιστρέψει στήν Ταρσό. Ἐκεῖ θά τόν ἀναζητήσῃ ὁ Βαρνάβας καί θά τόν φέρι στήν Ἀντιόχεια, γιά νά ἐνισχύσει τό ἔργο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

1. «Ἀδελφόθεοι»: Ἡ Καινή Διαθήκη μιλεῖ γιά «ἀδελφούς» τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάμεσα στούς ὁποίους πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Ἰάκωβος (Ματθ. 13, 55). Ἡ συγγένεια τοῦ Ἰακώβου καί τῶν ἀδερφῶν του μέ τόν Ἰησοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα. Ἡ ἐρμηνεία πού δέχεται ἡ Ἐκκλησία μας καί πού στηρίζεται σέ ἀρχαιότατες μαρτυρίες, εἶναι ὅτι ὁ Ἰάκωβος καί οἱ λοιποὶ ἀδερφοὶ ἢ ἀδερφές τοῦ Ἰησοῦ, ἦταν παιδιά πού γεννήθηκαν ἀπό ἄλλη μητέρα (ἐτεροθαλεῖς ἀδερφοί), πρὶν ὁ Ἰωσήφ μνηστευτεῖ τή Μαρία καί πρὶν γεννηθεῖ ὁ Ἰησοῦς. Στήν Κ.Δ. ἡ ἐννοία τοῦ ἀδερφοῦ ἔχει μιά εὐρύτερη, πνευματική σημασία (Ματθ. 12, 50).

Ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας (Κ. Γεωργακόπουλου).

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας σέ μιά λατρευτική σύναξή της, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἐκλέγει καί στέλνει τό Βαρνάβα καί τόν ἀπ. Παῦλο στό μεγάλο καί δύσκολο ἱεραποστολικό ἔργο στά ἔθνη. Ἡ ἐκκλησιαστική κοινότητα τῆς Ἀντιόχειας, πού τά μέλη της ἦταν στήν πλειοψηφία τους χριστιανοί ἀπό τοὺς ἐθνικούς καί πού πρῶτοι πῆραν τό ὄνομα *χριστιανοί*, ἀνέλαβε μεγάλη ἱεραποστολική δραστηριότητα γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στά ἔθνη. Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πολιτικά ἀνοιχτή σ' ὅλη τήν οἰκουμένη. Γι' αὐτό καί ἔγινε τό κέντρο τῆς ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεως τοῦ ἀπ. Παύλου, τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν.

Παραλληλισμός τοῦ ἀπ. Παύλου μέ τούς μεγάλους προφῆτες

1. Ὅλοι σχεδόν οἱ προφῆτες κλήθηκαν μέ *ὄραμα* στό ἔργο τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του.

2. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τό μεγαλειῶδες *σχέδιο* τοῦ Θεοῦ γιά τή *σωτηρία* τοῦ λαοῦ Του.

3. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὁραματίστηκαν τήν *ἐνότητα* τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

1. Ὁ ἀπ. Παῦλος κλήθηκε μέ *ὄραμα* στό ἀποστολικό ἀξίωμα. Εἶναι μιά ἰδιαίτερη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μεταμορφώνει ὁλοκληρωτικά αὐτόν πού τή δέχεται.

2. Ὁ ἀπ. Παῦλος μόχθησε γιά τήν *πραγματοποίηση* αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, πού βασίζεται στήν ἄπειρη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ὅπως τή φανέρωσε «ἐν Χριστῷ». Στήν υπόθεση αὐτή ἔδωσε κυριολεκτικά τόν ἑαυτό του.

3. Ὁ ἀπ. Παῦλος κήρυξε μέ ἅγιο πάθος αὐτή τήν ἐνότητα, πού τήν ἐξέφρασε μέ τήν παγκοσμιότητα τοῦ χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου καί τήν οἰκουμενικότητα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνεται στήν ἱστορία *ὁλόκληρου* τοῦ κόσμου, πού στό βάθος εἶναι *ἱστορία τῆς σωτηρίας*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ο Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός τῆς κλήσεώς του; Διάβασε τήν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 9, 3-18.
2. Ἦταν ταπεινά τά ἐλατήρια τοῦ διωγμοῦ τῆς νέας πίστεως ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο; Ἐξήγησε.
3. Πῶς μπορεῖ σήμερα νά γίνει κανεῖς «σκεῦος ἐκλογῆς» τοῦ Θεοῦ;
4. Γίνονται σήμερα καταπίεσεις γιά νά ἀρνηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τή θρησκευτική τους πίστη; Ἀνάφερε λίγα παραδείγματα.

7. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν

Ἡ πορεία πρὸς τά ἔθνη

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τά ἔθνη μᾶς ξαφνιάζει καί μᾶς συγκλονίζει. Εἶναι αὐτὴ πού δείχνει τήν προσωπικότητά του καί χαρακτηρίζει ὁλόκληρο τό ἔργο του. Εἶναι μιά πορεία ἀπὸ τήν Ἀνατολή ὡς τό τέρμα τῆς Δύσεως. Πορεία, γιά τήν ἐποχὴ ἐκείνη, οἰκουμενική. Ὁ ἀπ. Παῦλος γίνεται ὁ θεμελιωτὴς καί τό πρότυπο τῆς ἱεραποστολῆς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἕνα γεγονός συγκλονίζει βαθιά τήν ὑπαρξή του καί τόν κινεῖ ἀποφασιστικά στήν πορεία αὐτή. Εἶναι ἡ πεποίθηση ὅτι τῇ χάρι τῆς ἀποστολῆς στά ἔθνη ἔλαβε ἀπὸ τόν ἴδιο τό Χριστό. Εἶχε μάλιστα τὴ βεβαιότητα ὅτι γιά τό ἔργο αὐτό ὁ Θεός τόν ἑξώρισε ἀπὸ τήν κοιλιὰ τῆς μητέρας του. Ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπακούει ἀπόλυτα στήν κλήση καί σὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱεραποστολικὴ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου ἐκφράζει ἐπίσης τὴ βαθιὰ πίστη του στήν *οἰκουμενικότητα* τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός δὲν εἶναι γιά τόν ἀπ. Παῦλο μιά βελτιωμένη ἰουδαϊκὴ αἵρεση. Εἶναι ἡ δημιουργία μὲ τό Χριστό τῆς νέας ἀνθρωπότητας, τοῦ *νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ*, ὅπου δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους καί στοὺς ἐθνικούς. Ὁ ἀπ. Παῦλος πιστεύει ὅτι μὲ τὴ στροφή του στά ἔθνη θά παρακινήσει τοὺς Ἰουδαίους σὲ ἐπιστροφή γιά τὴ σωτηρία τους.

Ὁ ἴδιος ὁ ἀπ. Παῦλος δίνει τὴ σκηνὴ τῆς δραματικῆς πορείας του πρὸς τά ἔθνη:

«Υποβλήθηκα σὲ κόπους περισσότερο ἀπ' ὅσο θά περίμενε κανεῖς, δέχτηκα κτυπήματα καί πληγές σὲ μεγάλο βαθμό, ρίχτηκα σὲ φυλακές

Τό βουνό Ταῦρος. Ὁδοιπορώντας ἀνάμεσα στίς χαράδρες του ὁ ἀπόστολος Παῦλος, συνάντησε πολλούς κινδύνους. Τούς μαντεύουμε ἀπό ὅσα γράφει στίς ἐπιστολές του, θαυμάζοντας τήν ὑπομονή καί τήν πίστη του.

περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, ἀντιμετώπισα πολλές φορές τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου. Ἀπό τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορές μαστιγώθηκα μέ σαράντα παρά μία μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ραβδίστηκα, μία φορά μέ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἔμεινα ἓνα μερόνυχτο στό πέλαγος· ἔκαμα πάρα πολλές ὁδοιπορίες μέ κινδύνους μέσα σέ πλημμυρισμένα ποτάμια, μέ κινδύνους ἀπό ληστές, μέ κινδύνους ἀπό ὁμοεθνεῖς, μέ κινδύνους ἀπό τοὺς ἐθνικούς, μέ κινδύνους μέσα σέ πόλεις, μέ κινδύνους μέσα σ' ἔρημους τόπους, μέ κινδύνους μέσα σέ θάλασσες, μέ κινδύνους ἀπό ψευτοαδερφούς· μέ κόπο καί μόχθο, μέ πολλές ἀγρύπνιες, μέ πείνα καί δίψα, μέ νηστείες πολλές φορές, μέσα στό κρύο καί στή γύμνια» (Β' Κορ. 11, 23-27).

Οἱ ἱεραποστολικές περιοδεῖες

Ἡ πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη περιλαμβάνει τέσσερις μεγάλες ἱεραποστολικές ἐξορμήσεις ἢ περιοδεῖες:

Ἡ *Πρώτη περιοδεΐα* (47-49 μ.Χ.) ἐκτός ἀπὸ τὸν ἀπ. Παῦλο ἔχει συναρχηγό τὸ Βαρνάβα καί συνεργάτη τὸν Ἰωάννη-Μάρκο. Ἀφετηρία της εἶναι ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας καί στόχος της οἱ μεγάλες ἰουδαϊκές κοινότητες τῆς Κύπρου. Ἡ ἀποστολή ἐπισκέφτηκε ἐπίσης τὴν Παμφυλία, Πισιδία καί Λυκαονία. Ἀποτέλεσμα τῆς περιοδεΐας ἦταν ἡ ἱδρύση ἐκ-

κλησιαστικῶν κοινοτήτων, πού τίς ἀποτελοῦσαν κυρίως χριστιανοί ἀπό τούς ἐθνικούς.

Στή *δεύτερη περιοδεία* (49-52 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος εἶχε συνοδούς τό Σίλα καί τόν Τιμόθεο. Ἀφετηρία της εἶναι πάλι ἡ Ἀντιόχεια καί στόχος της, ὕστερα ἀπό τό ὄραμα στήν Τρωάδα, γιά τό ὅποιο θά μιλήσουμε στό ἐπόμενο μάθημα, ἡ Ἑλλάδα. Στήν Τρωάδα ἡ ἀποστολή συνάντησε τό Λουκά. Σ' αὐτήν τήν ἐξόρμηση ἰδρύονται οἱ πρῶτες χριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες στόν ἐλληνικό καί εὐρωπαϊκό χῶρο. Ἡ ἀποστολή ἔρχεται στήν Ἐφεσο καί ἀπό ἐκεῖ ἐπιστρέφει στήν Ἀντιόχεια.

Στήν *τρίτη περιοδεία* (52-56 μ.Χ.) ὁ ἀπ. Παῦλος ἔχει ἀφετηρία τήν Ἀντιόχεια καί κέντρο τήν Ἐφεσο. Ἡ Ἐφεσος γίνεται γιά μιὰ τριετία τό κέντρο τῶν ἱεραποστολικῶν ἐξορμήσεών του στή Μ. Ἀσία, στήν Ἑλλάδα κ.ἄ. Ἀπό ἐδῶ ἔκαμε τρεῖς ἐπισκέψεις στήν Κόρινθο. Στήν τελευταία ἐπίσκεψή του ἔγραψε τήν ἐπιστολή πρὸς τούς Ρωμαίους, γιά νά προετοιμάσει τή μεγάλη ἐξόρμησή του στή Δύση.

Γιά τήν *τέταρτη περιοδεία* (62-64 μ.Χ.) πληροφορίες βρῖσκουμε στίς ποιμαντικές ἐπιστολές (λέγονται ἔτσι γιατί ἀπευθύνονται σέ δύο ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας) καί στούς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς. Ὁ ἀπ. Παῦλος καταστρώνοντας σχέδια γιά τήν ἐπίσκεψή του στήν Ἰσπανία, βρίσκεται μ' ἓνα ταξίδι του στή Ἱερουσόλυμα. Ἐκεῖ διατρέχει μεγάλο κίνδυνο ἀπό τούς Ἰουδαίους καί σώζεται ἀπό βέβαιο θάνατο. Στή φυλακή τῆς Καισάρειας μένει δύο χρόνια. Ὑστερα ζητᾷ νά ῥθει στή Ρώμη, ὅπου φτάνει μετὰ ἀπό ἓνα φοβερό ταξίδι, ἀφοῦ ναυάγησε καί ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς μῆνες στή Μάλτα, γιά νά δικαστεῖ τέλος μπροστά στόν Καίσαρα, κάνοντας χρήση τοῦ δικαιώματός του ὡς ρωμαίου πολίτη. Καί ἐδῶ θά μείνει δύο χρόνια κάτω ἀπό ἐπιτήρηση. Ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε ἀπό τό αὐτοκρατορικό δικαστήριο, ταξίδεψε «μέχρις ἐσχάτων τῆς Δύσεως», τήν Ἰσπανία. Στίς ποιμαντικές ἐπιστολές γίνεται λόγος γιά ἓνα ταξίδι στήν Ἀνατολή (Μ. Ἀσία, Κρήτη, Μακεδονία κ.ἄ.). Ὁ ἀπ. Παῦλος ἐπιστρέφει καί πάλι στή Ρώμη, ὅπου μαρτύρησε κατὰ τό διωγμό τοῦ Νέρωνα (64-68 μ.Χ.).

Τό μήνυμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τό κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπευθύνεται στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Ξεπερνώντας τόν ἰουδαϊκό φαρισαϊσμό καί τήν ὑπεροψία τῶν ἐθνικῶν, εὐαγγελίζεται ὅτι ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι ἔργο τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ. Μᾶς σώζει ἡ ἐγκατάλειψή μας στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως πλούσια μᾶς δόθηκε μέ τό σταυρωμένο Χριστό.

Τό κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι ἰδιαίτερα *μήνυμα ἐλευθερίας* ἀπό τό μωσαϊκό νόμο. Ὁ νόμος εἶναι ἀνίσχυρος μπροστά στήν κατάσταση δουλείας καί αἰχμαλωσίας στό κακό, στήν ἁμαρτία καί στό θάνατο, χωρίς βέβαια νά εὐθύνεται γι' αὐτά. Ὁ νόμος εἶναι «παιδαγωγός εἰς Χριστόν» καί ὄχι σωτήρας τοῦ ἀνθρώπου.

Τή θέση τοῦ νόμου παίρνει ἡ *χάρη τοῦ πνεύματος*. Δέν εἴμαστε πιά κάτω ἀπό τό νόμο, ἀλλά ἀπό τή χάρη, πού ἐλευθερώνει ἀπό τό νόμο τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Δέ ζοῦμε σύμφωνα μέ τίς σαρκικές-ἀνθρώπινες ἀπαιτήσεις, ἀλλά σύμφωνα μέ τό Πνεῦμα, πού ἐργάζεται καί τελειώνει τή χριστιανική ζωή. Τά ἔργα τῆς σάρκα:

«μοιχεία, πορνεία, κάθε ἀκατανόμαστη πράξη πού κάνει τόν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο, ἀκολασία, εἰδωλολατρία, ἐχθρότητες, φιλονικίες, ζηλοτυπίες, θυμοί, φατριασμοί, διχόνοιες, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, ἀσωτίες καί τά ὅμοια μέ αὐτά».

ἀντικαθιστοῦν οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, ἀνοχή καί πλατιά καρδιά, ἀγαθή διάθεση καί καλοσύνη, εὐεργετική ἐκδήλωση, ἀξιοπιστία, πραότητα, ἐγκράτεια σέ κάθε πονηρό» (Γαλ. 5, 19-22).

Αὐτή βέβαια τή ζωή τῶν χριστιανῶν τήν καταλαβαίνουμε ὡς μιά καθημερινή πρόοδο μέσα στή χάρη, μιά ἀδιάκοπη προσπάθεια μέσα στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπολυτίκιο τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Ἐθνῶν σε κήρυκα
καί φωστήρα τρισεμίγοντον,
Ἀθηναίων διδάσκαλον,
οἰκουμένης ἀγλαΐσμα,
εὐφροσύνης γεραίρομεν.
Τοὺς ἀγῶνας τιμῶμεν
καί τὰς βασάνους διὰ Χριστόν,
τὸ σεπτόν σου μαρτύριον.
Ἄγιε Παῦλε ἀπόστολε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

(Ποίημα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
Χρυσόστομου Παπαδοπούλου).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς πορείας τοῦ ἀπ. Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη;
2. Ποιά ἱεραποστολική περιοδεία σχετίζεται μέ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου; Διάβασε τὴ σχετική περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καί σημείωσε τὰ σπουδαιότερα γεγονότα.
3. Ἐχει καί γιὰ μᾶς, σήμερα, ὁ ἀπ. Παῦλος ἓνα μήνυμα; Ποιό εἶναι αὐτό;
4. Ὁ ἀπ. Παῦλος παράλληλα μέ τὴν ἱεραποστολή ἀσκούσε καί τὴν τέχνη τοῦ σκηνοποιοῦ. Γιατί τό ἔκανε αὐτό; Ἐχει κάποια σημασία γιὰ μᾶς;

8. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί ἡ Ἑλλάδα

Τό "Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τόν ἀπ. Παῦλο στήν Ἑλλάδα

Ὁ ἀπ. Παῦλος ἔρχεται στήν Ἑλλάδα κατά τή διάρκεια τῆς δεύτερης ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεώς του μέ τήν καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐνῶ βρισκόταν στήν Τρωάδα, ἕνα ὄραμα τοῦ φανερῶνει τή συνέχεια τῆς πορείας του:

«Κατά τή νύχτα παρουσιάστηκε ὄραμα στὸν Παῦλο· κάποιος ἄντρας Μακεδόνας ἔστεκε καί παρακαλοῦσε καί ἔλεγε σ' αὐτόν· πέρασε στή Μακεδονία καί βοήθησέ μας. Ὅταν εἶδε τὸ ὄραμα, ζητήσαμε ἀμέσως νά φύγουμε γιά τή Μακεδονία γιατί συμπεράναμε ὅτι ὁ Κύριος μᾶς προσκάλεσε νά φέρουμε τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα σ' αὐτούς» (Πράξ. 16,9.10).

Αὐτή ἡ κλήση τοῦ ἀπ. Παύλου ἀπὸ τόν Κύριο νά κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας στήν Ἑλλάδα, σημαίνει μιά ἰδιαίτερη ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στήν πορεία τῆς ἱεραποστολῆς. Στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, πού ὁ ἀπ. Παῦλος ὑπηρετεῖ, περιλαμβάνεται καί ἡ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν. Καί εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ἐθνικός κόσμος, πού βρίσκεται σέ παρακμή καί ἀπελπισία, ἀπλῶνει τὰ χέρια του καί ζητάει τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἀρχίζει μιά καινούργια φάση στήν πορεία τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ἱεραποστολικό ἔργο τοῦ ἀπ. Παύλου στήν Ἑλλάδα εἶχε πολλές δυσκολίες καί συνάντησε πολλά ἐμπόδια. Ἀλλά ἡ μεγάλη σημασία του βρίσκεται στή θεμελίωση τῶν πρώτων ἐλληνικῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ἐλληνικές πόλεις ἀπὸ τίς ὁποῖες πέρασε ὁ Ἀπόστολος καί ἱδρυσε χριστιανικές Ἐκκλησίες εἶναι:

Φίλιπποι, Ἀμφίπολις, Ἀπολλωνία, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Καλοὶ Λιμένες, Νικόπολις.

Ὁ ἀπ. Παῦλος στήν Ἀθήνα – Ἡ ὁμιλία στὸν Ἀρειο Πάγο

Ἡ Ἀθήνα ἔγινε γιά τόν ἀπ. Παῦλο ἡ γέφυρα πού ἔνωσε τὸ Χριστιανισμό μέ τόν εἰδωλολατρικό κόσμο. Ἐδῶ γιά πρώτη φορά ἡ χριστιανικὴ πίστη συναντιέται μέ τήν ἐλληνικὴ φιλοσοφία. Τό χριστιανικὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὴν Ἀσία ἔρχεται στήν Εὐρώπη, μπαίνει στήν οἰκουμένη του πορεία. Οἱ Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι, Ἐπικουρείοι καί Στωϊκοί, ὁδήγησαν τόν ἀπ. Παῦλο στὸν Ἀρειο Πάγο, γιά νά μάθουν περισσότερα ἀπὸ τὴν καινούργια διδαχὴ του.

Τὰ κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀποστόλου στὸν Ἀρειο Πάγο (Πράξ. 17, 22-33) εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ εὐλάβεια καί ἡ θεοσέβεια τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλη εἶναι σπαρ-

μένη από ναούς και αφιερώματα, ανάμεσα στα όποια είναι και ο βωμός στον «άγνωστο Θεό». Αυτά σημαίνουν αναζήτηση του αληθινού Θεού.

2. Η μαρτυρία του άπ. Παύλου για τον αληθινό Θεό, πού οι Άθηναίοι λατρεύουν χωρίς να γνωρίζουν. Είναι ο δημιουργός και ο ζωοδότης, πού δεν κατοικεί σε χειροποίητους ναούς, ούτε έχει ανάγκη από ανθρώπινες προσφορές. Αντίθετα οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από τις δωρεές Του.

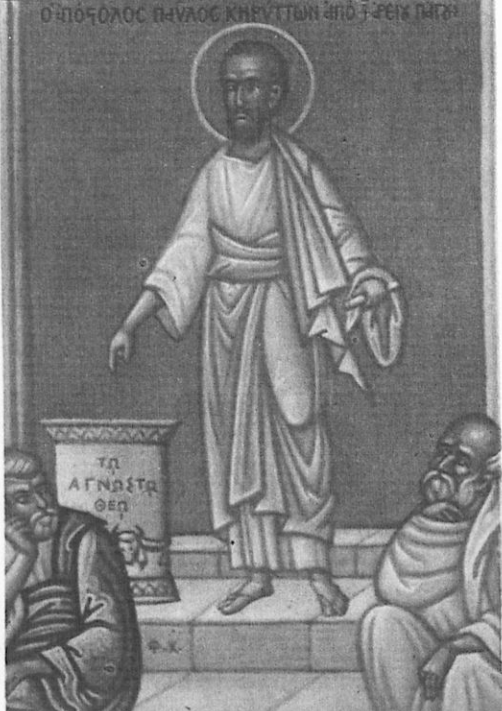
3. Ο Θεός είναι ο δημιουργός όλων των έθνων και ο Κύριος όλων των λαών, πού αποτελούν τη μία οικογένειά Του. Αυτός καθόρισε τη διάρκεια της ζωής κάθε έθνους και τά σύνορα κάθε λαού. Αυτός κατευθύνει τη ζωή των ανθρώπων.

4. Ο Θεός έβαλε βαθιά στην ύπαρξή μας τον πόθο της αναζητήσεώς Του, ώστε η αληθινή γνώση του έαυτού μας να είναι ο ασφαλέστερος δρόμος της θεογνωσίας. Είμαστε οίκοι και κοινωνοί της ζωής Του. Σχετιζόμαστε όπως ο πατέρας με τά παιδιά του.

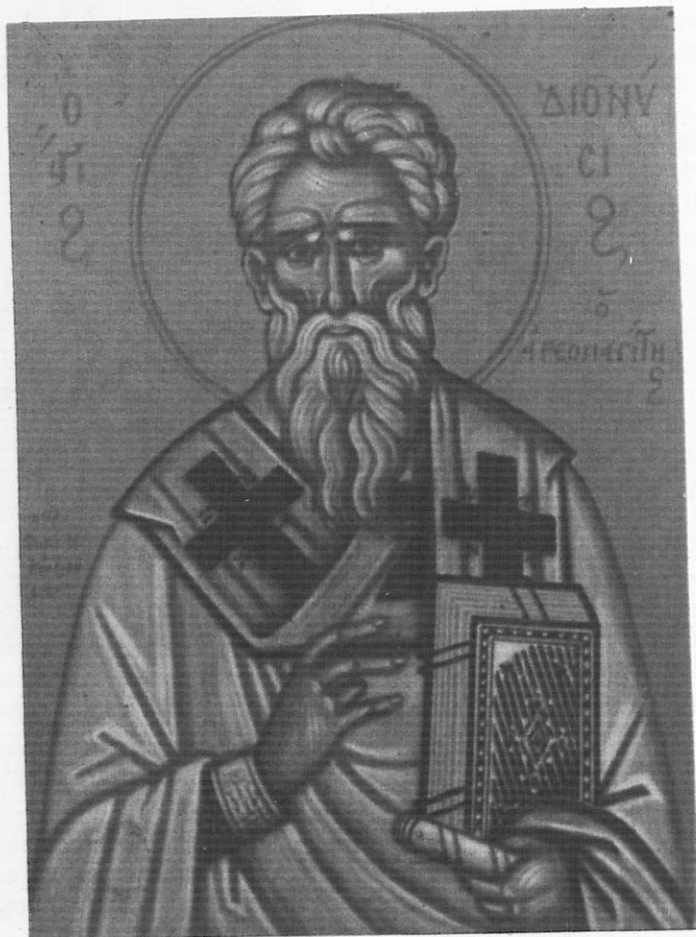
5. Η ειδωλολατρική παράσταση και έξομοίωση του Θεού είναι οπισθοδρόμηση και άγνοια. Για τούτο χρειάζεται ή μετάνοια. Πρέπει να αναγνωρίσουμε την πραγματικότητα του Θεού και να ποθήσουμε τη σωτηρία, πού μάς δίνεται με τό Χριστό.

6. Ο Χριστός μπαίνει στην πορεία της ζωής και της ιστορίας των ανθρώπων. Είναι ο σωτήρας και ο τελικός κριτής του κόσμου. Ο Ιουδαϊκός λαός θανάτωσε τό Χριστό, αλλά ο Θεός τόν ανέστησε γιατί ήταν ο αγαπητός Γιος Του.

7. Ο άναστημένος Χριστός και ή ανάσταση των νεκρών είναι τά σημεία της όμιλίας, πού προκαλούν θύελλα από αντιδράσεις. Οι Έλληνες πίστευαν στην άθανασία της ψυχής. Η ανάσταση του ανθρώπου, πού θεμελιώνεται στην ανάσταση του Χριστού, είναι καθαρά χριστιανική διδασκαλία.

Ο άπόστολος Παύλος στον Άρειο Πάγο (Φ. Κόντογλου).

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης (Φ. Κόντογλου).

Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἡ ὁμιλία τοῦ ἀπ. Παύλου τελείωσε μέσα σέ ἔνταση καί δέν εἶχε πολλούς καρπούς, ἂν δοῦμε βέβαια τό πράγμα ἀπό τήν ἀριθμητική του πλευρά. Πίστεψαν πάντως ὁ **Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης**, ἡ **Δάμαρις** καί μερικοί ἄλλοι.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Ὑστερα ἀπό τό Χριστό τήν πρώτη θέση στήν Ἐκκλησία κατέχει ὁ

ἀπ. Παῦλος. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος σέ δράση Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Καμιά ἄλλη προσωπικότητα δέν ἄσκησε καί δέν ἄσκει τόση βαθιά ἐπίδραση στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί γενικά τοῦ κόσμου, ὅση ὁ ἀπ. Παῦλος. Γιατί αὐτός, ξεπερνώντας τά σύνορα τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐθνικοῦ, μᾶς ἀποκάλυψε τή χριστιανική Ἐκκλησία ὡς τή νέα καί μοναδική δυνατότητα ζωῆς ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔτσι συναντιέται μέ τήν Ἑλλάδα καί γνωρίζεται ὡς ὁ Ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδας καί τῆς οἰκουμένης.

Ὁ ἀπ. Παῦλος χρησιμοποιεῖ γιά τό Εὐαγγέλιό του τήν ἐλληνική γλῶσσα. Κάνει τόν Ἑλληνισμό γέφυρα γιά τήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὰ ἔθνη, ὄργανο στά σχέδια τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του. Μέ τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ἡ πρώτη χρονικά χριστιανική χώρα τῆς Εὐρώπης. Ἡ ὁμιλία του στήν Ἀθήνα, οἱ ἱεραποστολικές του ἐξορμήσεις στόν ἐλλαδικό χῶρο, οἱ ἐπιστολές του στίς ἐλληνικές χριστιανικές Ἐκκλησίες, ἀποτελέσαν ἀποφασιστικά γεγονότα γιά τήν Ἑλλάδα καί τόν Ἑλληνισμό.

Ἡ σημασία ὅμως τοῦ ἔργου τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι παγκόσμια. Γιατί αὐτός, κήρυκας τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ Εὐαγγελίου καί πρωτεργάτης τῆς παγκοσμιότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀποκάλυψε ἓνα νέο ὄραμα γιά τόν κόσμο. Καί τό ἀποκάλυψε ἀκριβῶς τή στιγμή τῆς ἀπογνώσεως τοῦ κόσμου, πού τώρα βρίσκει τήν ἐνότητα καί τό νόημά του στήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἔργο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ καινούργια πραγματικότητα ζωῆς τοῦ κόσμου, ἡ δυνατότητα ἑνός νέου ἀνθρωπισμοῦ, ἡ ἐλπίδα καί τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Πίνακας Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς	Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς
Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς	Κόρινθος 50-51	Πρὸς Φιλίμονα Πρὸς Κολοσσαεῖς Πρὸς Ἐφεσίους Πρὸς Φιλιππησίους	Ρώμη 59-61
Πρὸς Γαλάτας Α' πρὸς Κορινθίους Β' πρὸς Κορινθίους	Ἐφεσος 52-55	Α' πρὸς Τιμόθεον Πρὸς Τίτον Β' πρὸς Τιμόθεον	Μακεδονία 62-64 Ρώμη 64-67
Πρὸς Ρωμαίους	Κόρινθος 56-57	Πρὸς Ἑβραίους	65-67

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιό τρόπο έφερε ό Θεός τόν άπ. Παύλο στήν Έλλάδα; Έχει αυτό ιδιαίτερη σημασία καί ποιά;
2. Μελέτησε τήν περικοπή τών Πράξεων τών Άποστόλων πού άναφέρεται στή δράση τού άπ. Παύλου στήν Κόρινθο καί σημείωσε τά σχετικά γεγονότα.
3. Ποιά σημεία τής όμιλίας τού άπ. Παύλου στήν Άθήνα σου κάνουν ιδιαίτερη έντύπωση καί γιατί;
4. Σκέφτηκες ποτέ τή δική σου εύθύνη άπέναντι στή μεγάλη προσφορά τού άπ. Παύλου στήν Έλλάδα;

9. Προβλήματα ένότητας τής Έκκλησίας

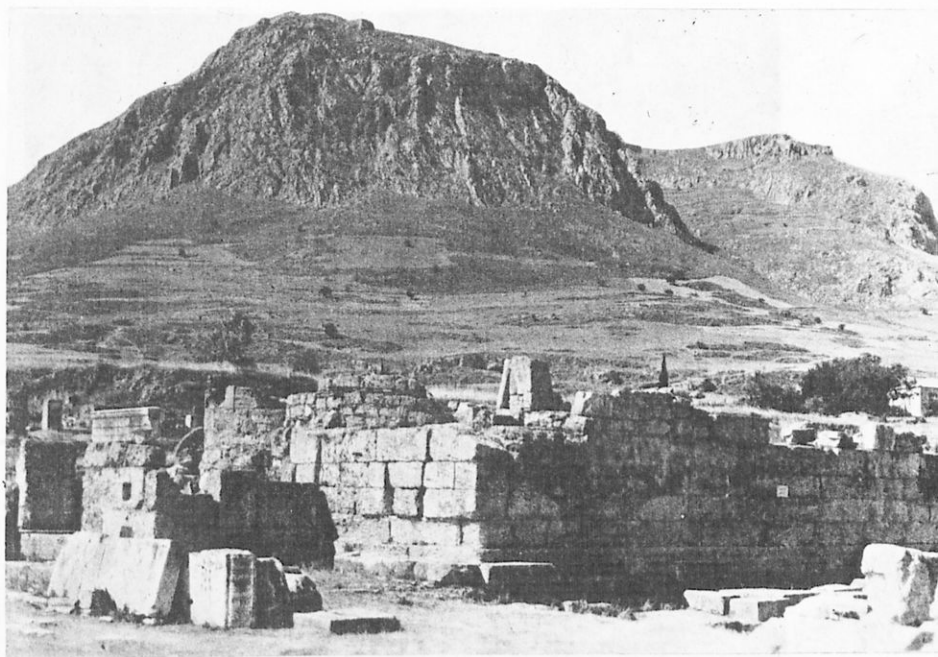
Τά μέλη τών έκκλησιαστικών κοινοτήτων

Τίς πρώτες έκκλησιαστικές κοινότητες άποτελοΰσαν χριστιανοί, πού προέρχονταν άπό τούς 'Ιουδαίους καί άπό τούς έθνικούς. Γιατί ή κλήση τής σωτηρίας ήταν καθολική. Μόνο πού ή άποδοχή αύτής τής κλήσεως σήμαινε γιά όλους άποδέσμευση άπό τίς προηγούμενες θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. 'Η χριστιανική έλευθερία είναι έλευθερία όχι μόνο άπό τά είδωλα αλλά καί άπό τό νόμο. 'Ο άνθρωπος σώζεται καί γίνεται μέλος τής Έκκλησίας μόνο μέ τή χάρη τού Χριστού καί τήν πίστη σ' Αυτόν.

'Εκείνο πού άπειλεί τήν ένότητα τής πρώτης Έκκλησίας είναι ή άπαίτηση τών χριστιανών πού προέρχονταν άπό τούς 'Ιουδαίους νά τηρείται ή περιτομή καί ό μωσαϊκός νόμος άπό τούς χριστιανούς πού προέρχονταν άπό τούς έθνικούς. Έτσι στα 'Ιεροσόλυμα ό Χριστιανισμός θά έπαιρνε τή μορφή τού παλιού 'Ιουδαϊσμού καί στήν Άντιόχεια θά ξεσπαζε σοβαρή αντίθεση άνάμεσα στους χριστιανούς άπό τούς 'Ιουδαίους καί στους χριστιανούς άπό τούς έθνικούς.

'Η Άποστολική Σύνοδος

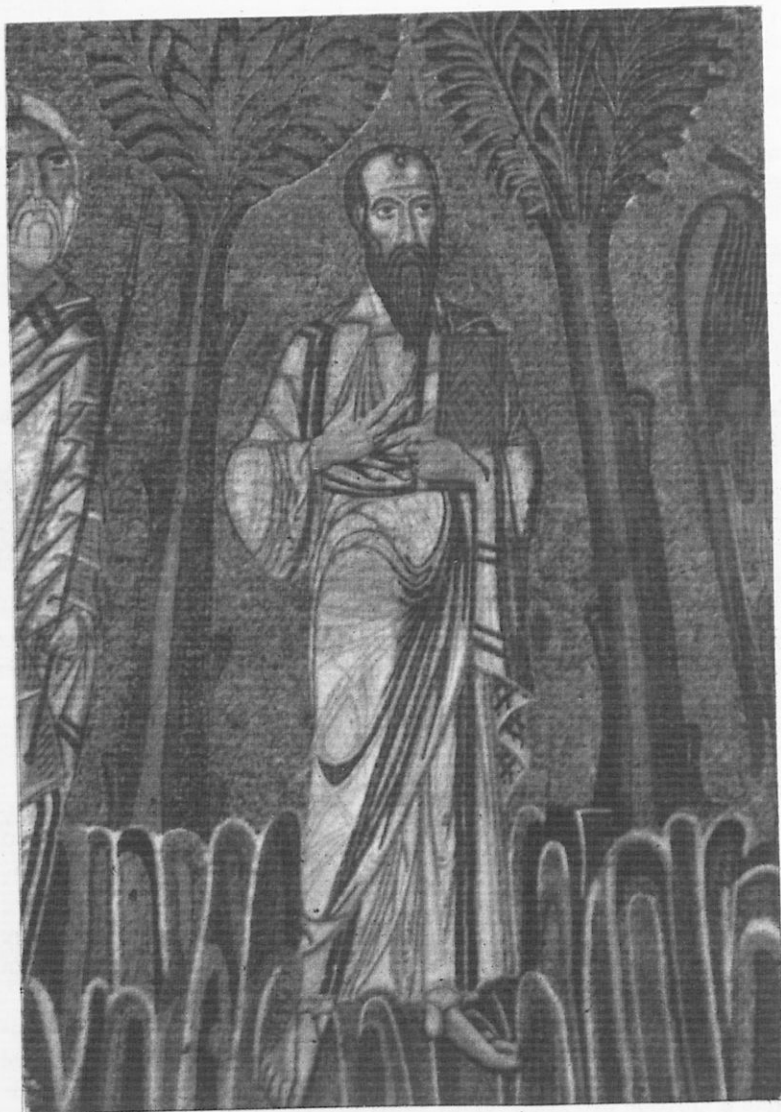
Οί Άπόστολοι πού είχαν τή μέριμνα όλης τής Έκκλησίας, άντιλαμβάνονται τό μέγεθος τού έσωτερικού αύτου κινδύνου καί τόν άντιμετωπίζουν μέ σοβαρότητα. 'Ιδιαίτερα ό άπ. Παύλος κατάλαβε άμέσως ποιές καταστρεπτικές συνέπειες θά είχε γιά τό Εύαγγέλιο τού Χριστού

Ἀρχαία Κόρινθος. Τό Βῆμα. Ἀπό ἐδῶ ἀπολογήθηκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν τόν κατηγορήσαν ὅτι πείθει τοὺς ἀνθρώπους νά λατρεύουν τὸ Θεό ἀντίθετα πρὸς τὸ μωσαϊκὸ νόμο.

καί γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἡ παραπάνω ἀπαίτηση τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καί ἡ ἐξαιτίας τῆς ἐριδᾶ ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Μαζί μέ τό Βαρνάβα ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νά συζητήσει τὸ θέμα μέ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Ἐκεῖ τὸ 49 μ.Χ συγκαλεῖται ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, στὴν ὁποία πῆραν μέρος οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας καί τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν.

Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καί Βαρνάβας, γιὰ νά ὑποστηρίξουν μέ πειστικότητα τίς ἀπόψεις τους πάνω στοῦ ζήτημα τῆς εἰσόδου τῶν ἐθνικῶν στὴν Ἐκκλησία, μιλοῦν γιὰ «σημεῖα καί τέρατα», πού ὁ Θεός ἐργάστηκε μ' αὐτοὺς στὰ ἔθνη. Ὁ ἀπ. Παῦλος, πού ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα ὡς ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, κατόρθωσε νά πείσει τοὺς χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους νά ἐγκαταλείψουν τὴ σκληρὴ θέση τους. Ἐκαμε μάλιστα μιά βαθύτερη ἐξέταση τοῦ προβλήματος, θέτον-

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος
(Μωσαϊκό στήν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης, 9ος αἰ.).

Ὁ ἐναγκαλισμός τῶν ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Θεολόγου Πάτμου, 16ος αἰ.).

τας τό ἐρώτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέ τή χάρη ἢ μέ τό νόμο.

Σημαντική εἶναι ἡ συμβολή τοῦ ἀπ. Πέτρου καί τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου. Ὁ πρῶτος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Θεός κάλεσε καί τά ἔθνη στήν πίστη καί ὅτι σημεῖο τῆς κλήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ δωρεά τοῦ Πνεύματός Του σ' αὐτά. Ἔτσι δέν μπορεῖ νά γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καί στούς ἐθνικούς. Θά ἀποτελοῦσε προσβολή στά σχέδια τοῦ Θεοῦ τό νά ζητᾶμε νά ἐπιβάλουμε τό ζυγό τοῦ νόμου στούς ἐθνικούς, πού οὔτε οἱ πατέρες μας οὔτ' ἐμεῖς μπορέσαμε νά βαστάσουμε. Ὁ δεύτερος δέχτηκε ὅτι δέν πρέπει νά παρενοχλοῦμε τούς χριστιανούς ἀπό τά ἔθνη μέ τήν ἀπαίτηση τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου. Ζήτησε ὅμως νά ἰσχύει καί γιά τούς ἐθνικούς ἡ ἀποχή ἀπό προηγούμενες εἰδωλολατρικές συνήθειες καί ἀκαθαρσίες. Ἡ ἀπόφαση πού πήρε ἡ

Σύνοδος συνδυάζει τις δυό θέσεις του 'Ιακώβου: *τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ τὰ εἰδωλα* (Πράξ. 15, 28.29).

Τὸ κυριότερο εἶναι ἡ *συμφωνία* τῶν Ἀποστόλων στοὺς νὰ μὴν ὑποχρεώνονται στοὺς ἐξῆς οἱ ἐθνικοὶ στὴν τήρηση τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιὰ τὴν εἰσοδὸς τους στὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι οὐσιαστικά ἡ ἀπόφαση ἐκφράζει τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀπ. Παύλου. Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου κοινοποιήθηκε μέ ἐπιστολὲς στίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, πού εἶχαν κυρίως χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς.

Ἡ σημασία τῆς ἀποφάσεως

Ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ σημαντικότερη στὴν ἱστορία τῶν Συνόδων. Κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτέλεσε πρότυπο γιὰ τὶς μεταγενέστερες Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ *συμμετοχή* σ' αὐτὴν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός γιὰ τὴ λειτουργία τῶν Συνόδων καὶ τὸ κύρος τῶν ἀποφάσεών τους.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου, ὅπως καὶ ὅλη ἡ συζήτηση σ' αὐτὴν, μαρτυρεῖ τὸ αἶσθημα εὐθύνης τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς στὰ ἔθνη. Εἰδικότερα ἡ ἀπόφαση ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν Ἐκκλησία γιατί:

1. *Επιβεβαιώνει τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατευθύνει καὶ στηρίζει τὴν Ἐκκλησία* στίς δύσκολες περιστάσεις ἢ στίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Τὴν ὁδηγεῖ στὴ διαφύλαξη καὶ διατύπωση τῆς ἀλήθειας.

2. *Μαρτυρεῖ τὴν ἀποστολικότητα καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.* Ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται στὴν ἀποστολικὴ συμφωνία καὶ ἀγάπη· στὴν ἐνότητα τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν διακρίσεων καὶ τῆς διαιρέσεως.

3. *Αποτελεῖ θρίαμβο τῆς χριστιανικῆς ἐλευθερίας* μέ τὴν ὀριστικὴ ἀποδέσμευση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸ καὶ τὴν εἰδωλολατρία. Τοῦτο εἶναι ἀποφασιστικὸ γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας.

4. *Διασώζει τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας.* Τοῦτο ἀνήκει στίς μεγάλες ὑπηρεσίες τοῦ ἀπ. Παύλου γιὰ τὴν παγκοσμιότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔμεινε μιὰ αἵρεση καὶ ἄνοιξε ὁ δρόμος τοῦ πρὸς τὰ ἔθνη.

Οἱ πρῶτες παρερμηνεῖες τοῦ Χριστιανισμοῦ

Τὴν Ἐκκλησία ἀπειλῆσε ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά της ὁ ἐσωτερικὸς κίνδυνος τῶν αἱρέσεων, δηλαδὴ τῆς παρερμηνείας καὶ νοθεύσεως τῆς πίστεώς της. Τὴν ἐμφάνισή τους κάνουν δυὸ ὁμάδες αἱρέσεων: οἱ *Ἰουδαίζουσες* καὶ οἱ *γνωστικὲς*.

Χριστιανοί από τούς 'Ιουδαίους, πού αγνόησαν τήν απόφαση τής Αποστολικής Συνόδου, ἱδρυσαν διάφορες αἰρετικές ομάδες (Ναζωραῖοι, Ἐβωνῖτες κ.ἄ.) μέ βάση τήν ἀποκαλυπτική γραμματεία¹ καί τόν ἐθνικισμό τῶν 'Ιουδαίων σέ συνδυασμό μέ τό Χριστιανισμό. Ἡ σημαντικότερη ἰουδαίζουσα αἵρεση ἦταν ὁ *Χιλιασμός*.

Οἱ γνωστικές αἵρέσεις ἡ ὁ Γνωστικισμός εἶναι σύστημα συγκρητιστικό, δηλαδή ἀνάμικτο μέ ἐλληνικά, ἰουδαϊκά, ἀνατολικά καί χριστιανικά στοιχεῖα, πού ἀπειλεῖ τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τής Ἐκκλησίας. Προσπαθοῦσε μέ τή «γνώση» νά μπεῖ στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ κόσμου καί νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα στό Θεό καί στόν ἄνθρωπο. Τά κύρια γνωρίσματα τοῦ Γνωστικισμοῦ εἶναι:

1. Ὁ *δualισμός*: Δέχεται δυό ἀρχές ἡ δυό θεούς: τόν ἀγαθό θεό καί τόν κακό θεό ἢ τό θεό τῆς ὕλης.

2. Ὁ *δοκητισμός*: Δέχεται φαινομενική καί ὄχι πραγματική ἐνανθρώπιση καί σταύρωση τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

3. Ὁ *ἀντιἰουδαϊσμός*: Ἀπορρίπτει τήν Π. Διαθήκη καί τό Θεό τῆς, γιατί δημιούργησε τόν ἀτελή κόσμο καί τόν ἁμαρτωλό ἄνθρωπο.

4. Ὁ *ἀσκητισμός*: Διακρίνεται γιά τήν αὐστηρή ἀσκησι, πού ἔφτανε κάποτε στήν ἀκολασία, ἐξαιτίας τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τῶν Γνωστικῶν γιά τήν ὕλη καί τό σῶμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ συμμετοχή ὅλης τῆς Ἐκκλησίας στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός;
2. Γιατί εἶναι σημαντική ἡ ἀπόφασή τῆς;
3. Σκέφτηκες ὅτι τήν Ἐκκλησία ἀπειλοῦν καθημερινά αἵρέσεις; Τί μπορεῖς νά πράξεις ἀπέναντι στό γεγονός αὐτό;
4. Διάβασε ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου τήν περικοπή γιά τήν ἀληθινή σοφία (Κεφ. 3, 13-18).

1. Ἀποκαλυπτική γραμματεία: Εἶναι ψευδώνυμα ἰουδαϊκά καί χριστιανικά κείμενα, ἀνάμεσα στό 2ο π.Χ. καί 2ο μ.Χ. αἰῶνα, πού περιέχουν θεῖες ἀποκαλύψεις γιά τά ἔσοχα. Κύριο θέμα τῶν ἰουδαϊκῶν αὐτῶν κειμένων δέν εἶναι ἀπλῶς ἕνας ὀραματισμός γιά τό μέλλον, ἀλλά τό πῶς μπορεῖ νά συμβιβάζονται τά παθήματα τοῦ ἔθνους καί τῶν δικαίων μέ τή δύναμη καί τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό καί μιλοῦν γιά παγκόσμια κρίση, ἀνάσταση νεκρῶν, μακαριότητα τῶν δικαίων καί καταδίκη τῶν ἀσεβῶν καί γιά μέλλουσα κυριαρχία τοῦ Θεοῦ.

10. Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Τό ἀποστολικό κῆρος

Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας, μέ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ τὸ Χριστό. Ἀποτελοῦσαν τὴν αὐθεντία καὶ ἐξέφραζαν τὴν ἀλήθειά της. Ἡ ἐξουσία πού τοὺς ἔδωσε ὁ Κύριος ἦταν ἀναμφισβήτητη σέ ὅλη τὴν Ἐκκλησία. Ἀσκούσαν τὸ ἔργο τῆς ἀνώτατης διακυβερνήσεώς της. Γιά κάθε ἀπορία καὶ πρόβλημα ἡ Ἐκκλησία ἢ οἱ Ἐκκλησίες κατέφευγαν στοὺς Ἀποστόλους. Οἱ ἀποφάσεις τους ἀποτελοῦσαν κανόνες γιά ὅλη τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ Ἀπόστολοι δέν ἀνῆκαν σέ ὀρισμένη ἐκκλησιαστική κοινότητα. Δέν ἦταν δηλαδή ἡγέτες (ἐπίσκοποι) μιᾶς ὀρισμένης Ἐκκλησίας ἢ περιφέρειας, ἀλλὰ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἐκεῖνοι ἱδρυσαν καὶ γιά τίς ὁποῖες μεριμνοῦσαν καθημερινά. Οἱ δυσχέρειες ὅμως πού ἀντιμετώπιζαν στὴ διακυβέρνηση ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς ὡδηγοῦν στὴ χειροτονία πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους τοποθετοῦν στὶς ἑδρες τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ τότε βέβαια δέν ἔπαψαν νὰ παραμένουν ἡ ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία. Εἶχαν βαθιά συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιά τὴν ἐξουσία, πού ὁ Κύριος τοὺς ἔδωσε πρὸς οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσκοποι-πρεσβύτεροι-διάκονοι

Στά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουμε σαφεῖς πληροφορίες γιά τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀργάνωση· γιά τοὺς μόνιμους λειτουργοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων: τὸν ἐπίσκοπο, τὸν πρεσβύτερο, τὸ διάκονο.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας, πού συνεχῶς αὐξάνονταν. Ὅπου ἦταν ἀδύνατη ἡ προσωπικὴ ἐπέμβαση τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἄμεση ἀπὸ αὐτοὺς ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ἐκεῖ ἔστειλαν ἄντρες ἱκανοὺς, πού ἐνεργοῦσαν μέ ἐξουσιοδότησή τους. Αὐτοὶ γίνονταν οἱ προεστώτες ἢ ἐπὶ ὄψις τῶν κοινοτήτων αὐτῶν. Ἦταν δηλαδή οἱ ἐπίσκοποι.

Τό ἀξίωμά τους ἔπαιρναν μέ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων (χειροτονία) καὶ εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων ὅπου τοὺς ἐγκαθιστοῦσαν. Εἰδικότερα φρόντιζαν γιά τὴν ἐκλογὴ καὶ χειροτονία ἀξίων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, τὴν ἀμοιβή καὶ τὴν πιθανή τιμωρία τους καὶ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ μάλιστα τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Χρίσματος. Εἶχαν δηλαδή

καθήκοντα ιερατικά και διοικητικά. "Όμως ή έξουσία τους ήταν διαφορετική από τήν έξουσία τών 'Αποστόλων και περιορισμένη.

Στίς αποστολικές κοινότητες, και μάλιστα στίς κοινότητες του άπ. Παύλου, δέν ύπάρχει σαφής διάκριση ανάμεσα στον έπίσκοπο και στον πρεσβύτερο. Οί πρεσβύτεροι καλούνται και έπίσκοποι. Οί 'Απόστολοι έγκαθιστούσαν στίς έκκλησιαστικές κοινότητες τούς *πρεσβυτέρους* μέ χειροτονία και τούς άνέθεταν τή διακυβέρνησή τους. Είχαν και αυτοί ιερατικά και διοικητικά καθήκοντα, αλλά διαφορετικά από τά καθήκοντα τών 'Αποστόλων και τών έπισκόπων και περιορισμένα. 'Η σημασία τους ένισχύθηκε μετά τό διωγμό του Στεφάνου, όταν τούς άνάτεθηκαν οικονομικά, διοικητικά και πειθαρχικά καθήκοντα. Μέ τήν έννοια τής ευθύνης τους γιά τήν έκκλησιαστική κοινότητα πού διακονούν, παίρνουν μέρος στην 'Αποστολική Σύνοδο τών 'Ιεροσολύμων.

Τό αξίωμα του διακόνου έμφανίζεται στην 'Εκκλησία μέ τήν έκλογή και χειροτονία τών έφτά διακόνων, γιά τή διακονία τών κοινών τραπεζιών. Τό ότι όμως οί διάκονοι δέν περιορίστηκαν στό κοινωνικό και οικονομικό έργο τής 'Εκκλησίας, μαρτυρείται από τή δράση του Στεφάνου και του Φιλίππου. Είχαν δηλαδή και έργα ποιμαντικής διακονίας. 'Ο άπ. Παύλος στίς έπιστολές του τούς τοποθετεί μετά τούς έπισκόπους, πού δείχνει ότι οί διάκονοι είχαν παράλληλα και ιερατικά καθήκοντα (τέλεση θείας Εύχαριστίας). Τά παραπάνω έκκλησιαστικά αξιώματα θά διαμορφωθούν όριστικά στή μεταποστολική εποχή. Τότε έχουμε τήν πλήρη όργάνωση τής 'Εκκλησίας.

'Η ένότητα και ή ζωή τών μελών τής 'Εκκλησίας

'Η έκκλησιαστική όργάνωση, ή διαμόρφωση δηλαδή τής ιεραρχίας τής 'Εκκλησίας, δέν έγινε σέ βάρος τής ένότητας τών μελών της. Στίς πρωτοχριστιανικές έκκλησιαστικές κοινότητες είναι άδιανόητη κάθε αντίθεση λαού και ιεραρχίας. Κληρικοί και λαϊκοί είναι διαφορετικά μέλη του σώματος τής 'Εκκλησίας, αλλά αποτελούν άρμονικό σύνολο και αδιάσπαστη ένότητα. 'Αποτελούν τό *λαό του Θεού*. Είναι μέλη του ενός σώματος του Χριστού, μέ διαφορετικές κλήσεις, χαρίσματα, λειτουργίες και διακονίες, γεγονός όμως πού δέν καταργεί τήν ίσοτιμία και τήν ένότητά τους. Είναι βαθιά ή συνείδηση ότι δέν ύπάρχουν δυό Εύαγγelia· ένα γιά τόν κληρο και ένα γιά τό λαό.

'Η συμμετοχή τών λαϊκών-πιστών στή ζωή και τό έργο τών πρώτων έκκλησιαστικών κοινοτήτων είναι ουσιαστική. Γιατί είναι απαραίτητη ή παρουσία και ή ένεργητική συμμετοχή του πληρώματος τής 'Εκκλησίας στή τέλεση τών μυστηρίων και ιδιαίτερα τής Εύχαριστίας. Σ' αυτήν

Ἡ Δεύτερη Παρουσία (Λεπτομέρεια ἀπὸ τοιχογραφία στὴν Παναγία τὴν Κερά, Κριτσά Κρήτης).

προϊσταται ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ τό πλήρες νόημά της ἔχει στή συνειδητὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν πιστῶν. Ἀπαραίτητη εἶναι ἐπίσης ἡ συνεργασία τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων της. Οἱ πιστοὶ συμμετέχουν στὴν ἐκλογὴ τῶν ἑπτὰ διακόνων καὶ τοῦ Μαθθία καὶ στὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὑπόθεση ὅλων τῶν μελῶν της. Νά γιατί κάθε ἀκρότητα στὴν Ἐκκλησίᾳ, εἴτε κληρικοκρατία εἴτε λαϊκοκρατία, εἶναι ξένη πρὸς τὴν παράδοσή της.

Μέσα σ' αὐτὸ τό κλίμα τῆς ἐνότητος οἱ χριστιανοὶ ζοῦσαν μ' ὅλη τὴν ἀπλότητα καὶ ἀγνότητα. Τρέφονταν μέ τὰ ἱερά μυστήρια καὶ πραγματοποιοῦσαν μέ τὴ θυσία τους τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἐκεῖνο πού δίνει νόημα καὶ ἀληθινὴ προοπτικὴ στὴ ζωὴ αὐτὴ εἶναι ἡ *χριστοκεντρικότητά* της. Ὁ Χριστὸς εἶναι τό «σῶμα» καὶ ἡ «κεφαλὴ τοῦ σώματος» τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν στὴν ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἐνισχυ-

όταν όχι μόνο μέ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πού ἦρθε, ἀλλά καί μέ τήν προσδοκία τοῦ Κυρίου πού θά ῥθει.

Ἔτσι ἔχουμε τό φαινόμενο πού λέγεται «ἐνθουσιαστικές τάσεις». Στήν Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης τό φαινόμενο αὐτό ἐκφράστηκε μέ ἀκρότητες. Οἱ πιστοί δέν ἐργάζονται. Παραμελοῦν τήν εὐθύνη γιά τόν ἑαυτό τους καί τούς ἄλλους καί ἀναμένουν τή δεύτερη Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία θά συστήσει ὅτι ἡ Παρουσία αὐτή δέν περιορίζεται χρονικά καί ὅτι θά γίνει σέ χρόνο ἄγνωστο στούς ἀνθρώπους. Ἡ ἐλπίδα βέβαια τῆς δεύτερης ἐπιφάνειας τοῦ Χριστοῦ δίνει νόημα καί δυναμισμό στή ζωὴ τῶν πιστῶν. Ἡ ἐνδοξη αὐτή Παρουσία θά τελειώσει τό ἔργο τῆς σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό εἶναι τό ἔργο τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας (ἐπισκόπων-πρεσβυτέρων-διακόνων);
2. Συμβάλλουν οἱ ἱερεῖς στήν πρόοδο τῆς προσωπικῆς σου ζωῆς; Ἄν ναί πῶς καί σέ τί;
3. Πῶς ἐξηγεῖς τό σεβασμό ἢ τήν περιφρόνηση μερικῶν στούς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας;
4. Συμμετέχουν σήμερα οἱ λαϊκοί-πιστοί στή ζωὴ καί τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας; Σκέψου μερικοὺς τρόπους δικῆς σου συμμετοχῆς.

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἡ Πεντηκοστή – Ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

«Ἁγιο Πνεῦμα,...σύ πού εἶσαι πνεῦμα ζωῆς καί συνέσεως, πνεῦμα ἀγιοσύνης καί τελειότητος· σύ πού εἶσαι πνεῦμα τό ἀγαθό· τό σοφό· τό φιλόανθρωπο· τό γλυκό· τό ἐνδοξο· πού τρέφει μαζί καί ποτίζει· πού ἐλεεῖ· πού φωτίζει· πού δυναμώνει. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα θεῖο ὑπομονῆς· πνεῦμα, πού μεταδίδει χαρά, εὐφροσύνη, σωφροσύνη, σοφία, γνώση, πραότητα, ἀμνησικακία, ἀμεριμνία γιά τά κοσμικά πράγματα, ἐνατένιση τῶν οὐράνιων. Σύ πού διώχνεις τήν τεμπελιά καί τήν ἀμέλεια, τήν περιέργεια καί τήν πονηριά. Σύ πού εἶσαι πνεῦμα δηλωτικό τῶν θείων μυστηρίων· ὑπόσχεση τῆς οὐράνιας βασιλείας· βρῦση προφητείας· κρατήρας διδασκαλίας· φθορά τῆς ἁμαρτίας· θύρα μετάνοιας. Σύ πού δείχνεις

σάν πορτάρης τήν είσοδο στους αγωνιζόμενους. Σὺ πού εἶσαι πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἐγκράτειας, πνεῦμα πόθου καί πού προξενεῖς τόν πόθο. Σὺ, ἔλα καί σκῆνωσε σέ μᾶς καί μείνε μαζί μας ἀχώριστα καί ἀδιαίρετα· καί ἀγίαζε καί ἀνακαίνιζε καί φώτιζε τίς καρδιές μας, σὺ πού εἶσαι ὁμοούσιο καί ὁμότιμο καί ὁμόθρονο μέ τόν Υἱό καί τόν Πατέρα, καί πού κάνεις θεοὺς κατὰ χάρη ἐκείνους πού σέ δέχονται καί ἀφανίζεις κάθε ἁμαρτία καί φέρνεις μαζί μέ τόν ἐρχομό σου κάθε ἀρετή...».

(Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Τά εὐρισκόμενα (ἐκδ. Ζαγοραίου), σσ. 324 – Μετάφραση Μ.Κ.)

2. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι σάν πλοῖο στό πέλαγος:

«Ὁ κόσμος εἶναι «θάλασσα», ὅπου ἡ Ἐκκλησία, σάν πλοῖο στό πέλαγος, ταλαιπωρεῖται ἀλλά δέ χάνεται. Γιατί ἔχει μαζί της ὡς ἔμπειρο κυβερνήτη τὸ Χριστό. Στὸ κέντρο της ὑψώνεται τὸ σημεῖο τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, πού εἶναι ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου. Ἡ πλῶρη της εἶναι ἡ ἀνατολή καί ἡ πρύμνη της ἡ δύση... τὸ πηδάλιό της οἱ δυὸ διαθηκὲς καί τὰ τεντωμένα σκοινιά της ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, πού ἀγκαλιάζει τήν Ἐκκλησία, καί ἡ ἀντλία της τὸ βάπτισμα, μέ τὸ ὁποῖο ἀνανεώνονται αὐτοὶ πού πιστεύουν. Σ' αὐτὴ σάν φωτεινὸ καραβόπανο βρίσκεται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, μέ τὸ ὁποῖο σφραγίζονται ὅσοι πιστεύουν στὸ Θεό. Μαζί της φέρνει καί σιδερένιες ἀγκυρες, τίς ἀγιες ἐντολές τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι δυνατές σάν σίδερο. Δεξιά καί ἀριστερά της ἔχει καί ναῦτες, τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, μέ τοὺς ὁποίους πάντοτε στηρίζεται καί φυλάγεται ἡ Ἐκκλησία. Σ' αὐτὴν ὑπάρχει καί ψηλὴ σκάλα πού ὁδηγεῖ στὴ σέ σχῆμα σταυροῦ κορφὴ τοῦ πλοίου, εἰκόνα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, πού τραβάει τοὺς πιστοὺς γιὰ νὰ ἀνεβοῦν στὸν οὐρανό. Στὴν κορφὴ τῶν ιστίων ὑπάρχουν οἱ φάροι πού ἐνώνονται καί ἀποτελοῦν τοὺς χοροὺς τῶν προφητῶν, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἀποστόλων, πού ἀναπαύονται στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ».

(Ἰππολύτου, Περί Χριστοῦ καί περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου LIX, ΒΕΠ, τ. 6, σελ. 217, 35-40. 218, 1-12 – Μετάφραση Μ.Κ.).

3. Ἡ Ζωὴ τῶν πρώτων χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοὶ δὲ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στὴν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στὴν ὁμίλια, οὔτε στὰ ἔθιμα. Γιατί οὔτε κατοικοῦν σὲ ξεχωριστὲς πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετικὴ γλωσσικὴ διάλεκτο. Κατοικώντας πόλεις ἐλληνικὲς καί βάρβαρες, ὅπως ἔτυχε στὸν καθένα, καί ἀκολουθώντας τὰ κοινὰ ἔθιμα, σχετικὰ μέ τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν τροφὴ καί τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ, παρουσιάζουν τὴν κατάστασιν τῆς ζωῆς τους θαυμαστὴ καί πραγματικὰ παράδοξον. Κατοικοῦν ἰδιαιτέρως πατρίδες, ἀλλὰ σάν διαβατάρηδες. Συμμετέχουν σὲ ὅλα ὡς πολῖτες καί ὁμως ὅλα τὰ ὑπομένουν σάν ξένοι· κάθε χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα θεωρεῖται σάν ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλὰ δέν τὰ πετοῦν. Παραθέτουν συνηθισμένο τραπέζι, ἀλλὰ δέν εἶναι ἁμαρτωλό. Βρίσκονται μέσα σὲ σάρκα, ἀλλὰ δέ ζοῦν σαρκικὴ ζωὴ. Περνοῦν τὴ ζωὴ τους στὴ γῆ, ἀλλὰ πολιτεύονται στὸν οὐρανό. Ὑπακοῦν στους ὑπάρχοντες νόμους, ἀλλὰ

μέ τη ζωή τους νικούν τούς νόμους. Ἀγαπούν όλους καί ὁμως διώκονται ἀπό όλους. Ἀγνοοῦνται καί καταδικάζονται· θανατώνονται καί ὁμως αὐξάνουν σέ ζωή. Εἶναι φτωχοί καί ὁμως κάνουν πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται ἀπό ὅλα καί ὁμως περισσεύουν σέ ὅλα. Περιφρονοῦνται καί στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται, βλαστημοῦνται καί ὁμως δικαιώνονται. Ὑβρίζονται καί ὁμως τιμῶν, τιμωροῦνται σάν κακοί, ἐνῶ κάνουν τό καλό· καί ὅταν τιμωροῦνται αὐτοί χαίρονται, γιατί παίρνουν δύναμη. Καταπολεμοῦνται ἀπό τούς Ἰουδαίους σάν ἀλλόφυλοι καί καταδιώκονται ἀπό τούς ἐθνικούς, ἀλλά ἐκεῖνοι πού τούς μισοῦν δέν μποροῦν νά ποῦν τήν αἰτία αὐτῆς τῆς ἐχθρότητας...».

(Ἐπιστολή πρὸς Διόγνητον, ΒΕΠ, τ. 2, σελ. 253, 7-31 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Οἱ «ἀγάπες»:

«Τό δεῖπνο μας, πού ἐσεῖς (οἱ εἰδωλολάτρες) κατακρίνετε γιά ἀπόλαυση καί μόνο μέ τό ὄνομά του χαρακτηρίζει τό σκοπό του· γιατί ὀνομάζεται ἀγάπη μέ τήν ἑλληνική ὀνομασία του. Ὅσο καί ἂν στοιχίζει, τά ἐξοδά του εἶναι κέρδος πού καταγράφεται στό βιβλίο τῆς εὐσεβείας, γιατί μ' αὐτό ἐμεῖς ἀνακουφίζουμε τούς φτωχοῦς. Τίποτα τό ποταπὸ δέ γίνεται σ' αὐτό καί τίποτα τό ἀπρεπές. Δέν ἀρχίζουμε τό δεῖπνο ἂν πρῶτα δέν προσευχηθῶμε στό Θεό. Τρῶμε τόσο μόνο, ὅσο ταιριάζει σέ ἐγκρατεῖς ἀνθρώπους καί φιλοξενοῦμε μ' αὐτό τό δεῖπνο κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νά μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τῇ νύχτα πρόκειται νά λατρεύσουμε τό Θεό. Καί ὅταν συζητοῦμε, κάθε λόγος μας ὁμολογεῖται σάν νά εἶναι ὁ Θεός μπροστά μας παρών καί μᾶς ἀκούει. Ἀφοῦ στή συνέχεια πλύνουμε τὰ χέρια μας καί φέρονται μέσα τίς λαμπάδες, καθένας μας μέ προθυμία ψάλλει ὕμνο στό Θεό, εἶτε ἀπό τίς Γραφές εἶτε ἐκεῖνον, πού ὁ ἴδιος συνέθεσε, ἂν ἔχει ἱκανότητα σ' αὐτό. Ἔτσι φανερώνεται ἂν καθένας ἀπό τούς ψάλλοντες τήρησε κατὰ τήν πόση τούς κανόνες τῆς ἐγκράτειας. Τό δεῖπνο συμπληρώνει νέα καί πάλι προσευχή, ὕστερα ἀπό τήν ὁποία ἀποχωροῦμε ὄχι γιά νά πολεμήσουμε ἢ νά ἐμπλακοῦμε σέ ἐριδες· ὄχι γιά νά περιφερόμαστε στούς δρόμους καί νά κακοποιοῦμε τούς διαβάτες· ὄχι γιά νά καταστρέφουμε τό χρόνο σέ ἀκολασίες. Ἀλλά γιά νά ὀφειλοῦμε τῇ σεμνῇ καί ἀγνῇ διαγωγῇ μας ὡς ἀνθρώποι πού τράφηκαν μέ δεῖπνο φιλοσοφίας καί πειθαρχίας καί ὄχι μέ δεῖπνο σαρκικό».

(Τερτυλλιανού, Ἀπολογητικός, Ρ.Λ., 1, 538-541 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Ἐγκώμιο στόν ἀπόστολο Παῦλο:

«Ὁ Παῦλος κυβερνοῦσε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, ὅπως θά κυβερνοῦσε ἓνα σπῆτι ἢ ἓνα πλοῖο· τραβοῦσε ἀπό τή θάλασσα (τῆς ἁμαρτίας) ἐκείνους πού βυθίζονταν σ' αὐτήν, στήριζε ἐκείνους πού ζαλίζονταν, ἔδινε, καθισμένος στό τιμόνι, τίς κατάλληλες ὁδηγίες στούς ναῦτες, ἐξέταζε τήν πλῆρη τοῦ πλοίου, τέντωνε τὰ σκοινιά, κωπηλατοῦσε, ἔσερνε τὰ ἱστία, ἐβλεπε πρὸς τόν οὐρανὸ γιά νά πληροφορηθεῖ γιά τόν καιρό. Αὐτός ἦταν τὰ πάντα, καί ναυτής καί κυβερνήτης καί ἱστίο καί πλοῖο καί ὅλα τα ὑπέφερε γιά νά ἀφανίσει τίς συμφορές τῶν ἄλλων. Καί σάν νά ἦταν ἀθλητής, αὐτὸς πάλευε, ἔτρεχε, πυγμαχοῦσε· ἢ σάν νά

ήταν στρατιώτης αυτός μαχόταν στά τείχη, αγωνιζόταν κατά του πεζικού, ναυμαχοῦσε στή θάλασσα· κάθε είδος πολέμου τό διεξήγαγε αυτός. Καί ἔβγαζε φλόγες μέ ἓνα σῶμα πού κυρίευε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη, μέ μιὰ γλώσσα πού κατανικοῦσε τούς πάντες...

Ὁ Παῦλος ἀπέδειξε, περισσότερο ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους, τί σημαίνει πραγματικά ἡ λέξη ἀνθρώπος, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί σέ ποιό ὕψος ἀρετῆς μπορεῖ νά φτάσει αὐτό ἐδῶ τό πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀνθρώπος. Καί ποτέ δέν ἔπαψε, ἀπό τότε πού γεννήθηκε, μέ λαμπρή φωνή νά ὑπεραμύνεται τοῦ Θεοῦ ἐνάντια ὅλων ἐκείνων, πού κατηγοροῦν τήν ἀνθρώπινη φύση μας καί νά ἀποδείχνει ὅτι ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στούς ἀγγέλους καί στούς ἀνθρώπους δέν εἶναι μεγάλη, ἂν θέλουμε νά σεβόμαστε τόν ἑαυτό μας. Γιατί ὁ Παῦλος, ἂν καί δέν ἔτυχε νά ἔχει διαφορετική φύση ἀπό τή δική μας, οὔτε νά λάβει διαφορετική ψυχή ἀπό τή δική μας, οὔτε κατοίκησε σέ διαφορετικό κόσμο ἀπό τό δικό μας, ὅμως ξεπέρασε ὅλους τούς ἀνθρώπους, ὅσοι ἀποδείχτηκαν πραγματικά ἀνθρώποι, ἀπό τότε πού πλάστηκε τό ἀνθρώπινο γένος».

(Ἱ. Χρυσόστομος, Περί ἀνδρείας καί ἰσχύος, Ρ.Γ. 63, 815 Α, καί Περί ἀρετῆς καί κακίας, Ρ.Γ. 63, 760 Β – Μετάφραση Μ.Κ.)

6. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας:

«Εἴμαστε ὅλοι τοῦ Χριστοῦ καί φέρνουμε τό ὄνομά του. Ὁ Χριστός σταυρώθηκε γιά μᾶς καί θανατώθηκε καί τάφηκε καί ἀναστήθηκε, γιά νά ἐνοποιήσει ἐκείνους πού βρίσκονταν μακριά καί τούς χώριζε μεγάλη ἀπόσταση διαιρέσεως, μέ τό νά συστήσει, σύμφωνα μέ τήν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, ἓνα βάπτισμα καί μιὰ πίστη καί μιὰ καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία. Αὐτό εἶναι τό κεφάλαιο τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ στούς ἀνθρώπους. Αὐτό εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἐκείνης τῆς βαθιάς καί ἄφατης κενώσεώς Του. Ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ νά διασπάσει καί νά κομματιάσει κάτι ἀπό αὐτά, εἴτε ἀπό ἔρωτα πρὸς τή δυσεβέστατη αἵρεση, εἴτε ἀπό ἐωσφορική ἐμπνευση σχισματικῆς μανίας, αὐτός ἐναντιώνεται στήν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, πολεμεῖ τήν κοινὴ σωτηρία, ἀντικαθιστᾷ τήν πράξη Ἐκείνου καί ἀφοῦ ἀποσχίζεται ἀπὸ τήν κοινωνία Του καί ἀποκόβεται ἀπὸ τό κυριακό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, συντάσσεται μέ τὴ μοῖρα τοῦ ἀντικείμενου (σατανᾶ)».

(Φωτίου, Ὁμιλία 16, 162, ἐκδ. Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1959 – Μετάφραση Μ.Κ.)

7. Κληρικοί καί λαϊκοί:

«Ὁ ἐπίσκοπος νά ἔχει τήν πρωτοκαθεδρία ἀνάμεσά σας γιατί ἔχει τιμηθεῖ μέ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ νά εἶναι κύριος τοῦ κλήρου καί ἄρχοντας ὅλου τοῦ λαοῦ...Γιὰ τοῦτο ὀφείλει νά προσπαθεῖ νά εἶναι ἀληθινός στά ἔργα του καί νά συναισθάνεται τὴ θέση καί τὴν ἀξία του γιατί εἶναι ὁ τύπος (εἰκόνα) τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους...Ὁ διάκονος νά συμπαραστέκεται σ' αὐτόν, ὅπως ὁ Χριστός στὸν πατέρα Του, καί νά τὸν βοηθᾷ σ' ὅλα μέ καθαρότητα, ὅπως ὁ Χριστός, πού δέν κάνει τίποτα δικό Του, ἀλλὰ πάντοτε ἐκεῖνα πού ἀρέσουν στὸν πατέρα

Του...Οί πρεσβύτεροι νά θεωροῦνται ὅτι εἶναι τύπος τῶν Ἀποστόλων, νά εἶναι δάσκαλοι θεογνωσίας. Κατέχουν τή θέση τῶν Ἀποστόλων ὡς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου καί στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι συνέδριο καί βουλή τῆς Ἐκκλησίας...

Ἀκούσετέ τα καί ἐσεῖς οἱ λαϊκοί, ἡ ἐκλεκτή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Ὁ λαός πρῶτα ὀνομαζόταν «λαός Θεοῦ καί ἔθνος ἅγιο»· ἐσεῖς τώρα εἰστε ἡ ἁγία καί ἱερή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, «πού οἱ πολῖτες τῆς ἔχουν καταγραφεῖ στόν οὐρανό, εἰστε ἱερεῖς πού ἔχουν βασιλική καταγωγή – εἰστε συγχρόνως ἱερεῖς καί βασιλεῖς – ἅγιο ἔθνος ἀφιερωμένο στό Θεό, λαός ξεχωρισμένος γιά νά ἀποτελεῖτε κτῆμα καί περιουσία τοῦ Θεοῦ, «νύμφη στολισμένη» γιά τόν Κύριο καί Θεό. Εἰστε Ἐκκλησία μεγάλη, ἐκκλησία πιστή...ἅγια καί ἐκλεκτά μέλη τοῦ Χριστοῦ...».

(Διαταγαί Ἀποστόλων Β', ΒΕΠ τ. 2, σελ. 18, 19-21. 34, 33-40. 35, 21-26. 31-33. 36, 33-37. 57, 24-27 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

α) αντίδραση του κόσμου στο λαό του Θεού

11. Ἡ Ἐκκλησία στο ρωμαϊκό κράτος

Ἡ θρησκεία τῆς Ρώμης

Ὁ Κύριος καί οἱ Ἀπόστολοι ἐζησαν τήν ἐποχή τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐτσι τό θέλησε ὁ Θεός. Μέσα σέ μιά σκληρή καί εἰδωλολατρική ἐξουσία, τό ρωμαϊκό Imperium, νά ἀνθίσει, μέ λόγο καί μέ αἷμα ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης.

Ἀρχές τοῦ 1ου αἰώνα ὁ Καίσαρας Αὐγουστος προσπάθησε νά ἀναβιώσει τήν ἀρχαία ρωμαϊκή θρησκεία, πού ἦταν πολυθεϊστική καί εἶχε παρακμάσει. Θέλησε νά ἐνοποιήσει τό ρωμαϊκό κόσμο μέ κέντρο τῆ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό τότε ἀνακηρύχθηκε τό πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα ἱερό, χτίστηκεν ναοί γιά τιμή του, καί λατρεύτηκε τό πνεῦμα πού κατοικοῦσε μέσα στόν αὐτοκράτορα. Εἶδαν τότε τοὺς χριστιανούς, ὁπαδοὺς τοῦ μόνου, πνευματικοῦ Θεοῦ, σάν ἐχθροὺς τῆς ἐνότητος καί τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

Ὁ Χριστιανισμός στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία

Τό πανανθρώπινο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἄπλωσε σ' ὅλα τὰ ἔθνη μέ τή διδαχή τῶν Ἀποστόλων. Τό 2ο αἶώνα τό 1/4 τοῦ πληθυσμοῦ στήν

Ἀνατολή καί στή Δύση ἦταν χριστιανοί. Στή Μ. Ἀσία ἡ Ἐφεσος καί ἡ Σμύρνη, στήν Ἑλλάδα ἡ Κόρινθος, ἡ Θεσσαλονίκη καί ἡ Ἀθήνα, στή Συρία ἡ Καισάρεια καί ἡ Ἀντιόχεια, στήν Ἀφρική ἡ Καρχηδόνα, ἦταν κέντρα χριστιανικά. Στήν ἴδια τή Ρώμη ἡ χριστιανική κοινότητα ἀριθμοῦσε ἑκατό χιλιάδες μέλη, τόσο πού μπορούσε νά προσφέρει οἰκονομική βοήθεια στίς ἄλλες χριστιανικές κοινότητες. Στή νέα πίστη προσέρχονταν οἱ φτωχοί καί οἱ δοῦλοι ἀλλά καί οἱ ἐπισημότεροι Ρωμαῖοι, ὑπατοί καί συγκλητικοί καί ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι.

Ὁ Τερτυλλιανός, Λατίνος ἀπολογητής τοῦ Χριστιανισμοῦ, γράφει πρὶν ἀπό τό 200 μ.Χ.

«Τό κράτος ἔχει πλημμυρίσει ἀπό μᾶς. Κάθε ἡλικία, κάθε κοινωνική τάξη καί βαθμός ἔρχονται κοντά μας. Εἴμαστε μόλις χθεσinoί καί ὅμως γεμίσαμε τή γῆ, τίς πόλεις, τά νησιά, τά φρούρια, ἀκόμα καί τά στρατόπεδα...τό ἀνάκτορο, τή σύγκλητο, τήν ἀγορά...».

Ἡ ρωμαϊκή ἐξουσία θέλησε νά ἐμποδίσαι τή μεγαλύτερη ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέλησε κατὰ καιρούς νά ἐξοντώσει τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι χαλκεύτηκαν *κατηγορίες* ἐναντίον τους καί κινήθηκαν οἱ *διωγμοί*.

Α' Οἱ κατήγοροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν:

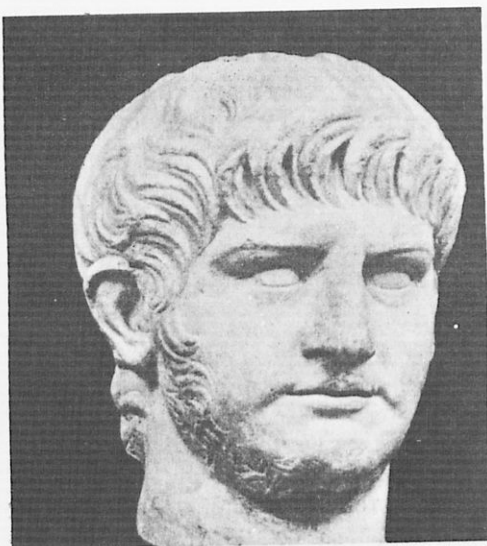
- Οἱ πιστοί στά εἰδωλα ἀπλοί ἄνθρωποι.
- Οἱ ἐπαγγελματίες τῆς εἰδωλολατρίας, ἀγαλματοποιοί, ζωοτρόφοι, οἰκοδόμοι ναῶν, στεφανοποιοί, θύτες κ.λ.π.
- Οἱ ἱερεῖς καί οἱ μάντιες.
- Οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι.
- Οἱ αὐτοκράτορες πού ἀξίωναν νά τοὺς τιμοῦν ὡς θεούς.

Β' Κατηγοροῦσαν τοὺς χριστιανούς ὅτι ἦταν:

- Ἄθεοι, ἀσεβεῖς, ἀφοῦ δέ λάτρευαν τά εἰδωλα.
- Συνωμότες, ἐπειδὴ ἔκαναν μυστικές συγκεντρώσεις.
- Μισάνθρωποι, ἐπειδὴ δέν ἐπαιρναν μέρος στίς ἐορτές τῶν ἐθνικῶν καί στά ἄγρια θεάματά τους.
- Ἀνῆθικοι, γιατί ἔκαναν δῆθεν αἱμομιξίες καί ἔτρωγαν σάρκες ἀνθρώπων! Εἶχαν παρεξηγήσει τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας.
- Ὑπεύθυνοι γιά θεομηνίες καί ἀτυχήματα.

Οἱ Διωγμοί

Ἀρχισαν τό 64 ἀπό τό Νέρωνα καί κράτησαν ὡς τήν ἐποχή πού ἐγίνε αὐτοκράτορας ὁ Μέγας Κωνσταντίνος, ὡς τό 311. Ὑπάρχουν

έποχές πού τά μέτρα έναντίον τών χριστιανών ήταν φοβερότερα. Έτσι μπορούμε νά διακρίνουμε τούς σκληρότερους διωγμούς, πού χωρίζονται σέ τρεῖς έποχές:

Πρώτη έποχή. Οἱ διωγμοί έγιναν χωρίς διάταγμα. Ήταν τοπικοί, στίς επαρχίες από πρωτοβουλία τών επάρχων ἢ στή Ρώμη από τή μανία τών αυτοκρατόρων. Τέτοιοι εἶναι: Ὁ διωγμός τοῦ *Νέρωνα*. Κινήθηκε μέ ἀφορμή τή μεγάλη πυρκαϊά τῆς Ρώμης πού ξέσπασε τό 64, κράτησε 9 μέρες καί κατέστρεψε τά 2/3 τῆς Ρώμης. Ὁ Νέρωνας τήν ἀπέδωσε στούς χριστιανούς, ἀλλά ἡ κατηγορία ἦταν ἀδίκη, γιατί ὁ πονηρός καί ἀνῆθικος αὐτοκράτορας ἤθελε νά γκρεμίσει μιάν ἀθλια περιοχή τῆς Ρώμης γιά νά οἰκοδομήσει νέο συνοικισμό, τή «Νερωνόπολη» ἰαί ἀνάκτορα.

Ὁ διωγμός τοῦ *Δομιτιανοῦ*. Ἐγινε μέ ἀφορμή τό φόρο τοῦ διδράχμου, ποσό πού οἱ χριστιανοί ἀρνήθηκαν νά πληρώνουν ἀφοῦ θά ἐνίσχυναν ἔτσι τήν εἰδωλολατρία καί ἀφοῦ ἦταν φόρος μόνο γιά τούς Ἑβραίους.

Δεύτερη έποχή. Οἱ διωγμοί έγιναν μέ αὐτοκρατορικά σημειώματα πού βασίζονταν σέ προηγούμενους νόμους γιά ἀθεΐα, ἐσχάτη προδοσία, προσηλυτισμό κλπ. Τέτοιοι ἦταν

Ὁ *Νέρωνας* (Ρώμη, Μουσείο *Desse Terme*).

Ὁ *Μάρκος Αὐρήλιος* (Ρώμη, Μουσείο *Καπιτωλίου*).

Ὁ διωγμός τοῦ *Τραϊανοῦ*. Ὁ αὐτοκράτορας αὐτός πήρε ἀφορμή ἀπὸ ἐρώτημα τοῦ ἐπάρχου τῆς Βιθυνίας, ποιά στάση νά τηρεῖ ἀπέναντι στοὺς χριστιανούς. Ὁ Τραϊανὸς ἀπάντησε ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει καταγγελία ἐναντίον τους, νά τοὺς ζητοῦν θυσία στὰ εἰδωλα καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται, νά θανατώνονται. Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ πήρε σημασία διατάγματος καὶ εἶχε γενικὴ ἐφαρμογή.

Ὁ διωγμός τοῦ *Μάρκου Αὐρηλίου*. Ὁ φιλόσοφος αὐτός αὐτοκράτορας ἂν καὶ εἶχε γράψει «Σκέψου πῶς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί σου καὶ ἀγάπησέ τους», ὅταν ἐγιναν στὴν Ἰταλία σεισμοί, λιμοὶ καὶ πλημμύρες, θεώρησε ὑπεύθυνους τοὺς χριστιανούς γιατί προκαλοῦσαν τὴν ὀργὴ τῶν θεῶν. Ἔτσι κήρυξε ἄγριο διωγμὸ ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ Σεπτημίου *Σεβήρου*. Στὴν ἐποχὴ τοῦ καὶ τό βάπτισμα τῶν χριστιανῶν τό θεωροῦσαν ἐγκλημα. Οἱ ἐντολές τοῦ αὐτοκράτορα στηρίχθηκαν σὲ προηγούμενο νόμο ποὺ ἀπαγόρευε τὸν προσηλυτισμὸ.

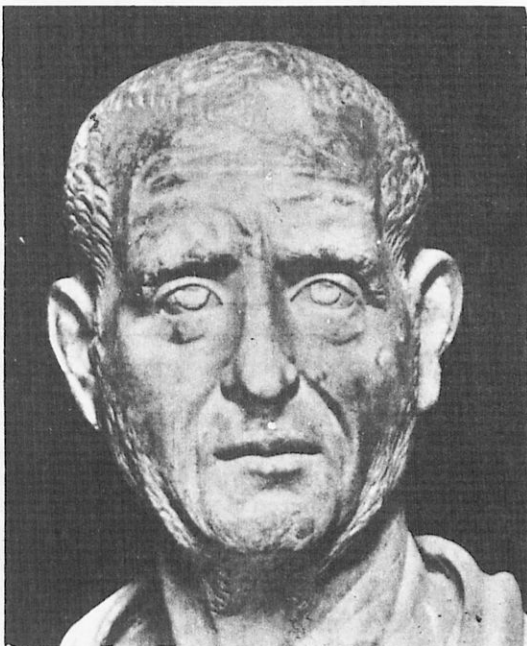
Ὁ Δέκιος (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

Τρίτη ἐποχὴ. Ἐκδόθηκαν εἰδικοί νόμοι, ποὺ εἶχαν γενικὴ ἐφαρμογὴ σ' ὅλο τό ρωμαϊκὸ κόσμο. Τέτοιοι ἦταν:

Ὁ διωγμός τοῦ *Δεκίου*, ποὺ ἀπαίτησε νά ἀναζητοῦνται οἱ χριστιανοί, νά προσέρχονται σὲ εἰδικές ἐπιτροπές, γιὰ νά ὁμολογοῦν πίστη στοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης. Ὅσοι δὲ θυσίαζαν στὰ εἰδωλα ἐβρίσκαν σκληρὸ θάνατο.

Ὁ διωγμός τοῦ *Διοκλητιανοῦ*. Σκληρὸς διωγμός, ἀπὸ τό 303, «ἐποχὴ μαρτύρων», ὅπως ὀνομάστηκε. Ἐκαίγαν τὰ βιβλία τῶν χριστιανῶν, γκρέμιζαν τοὺς ναοὺς τους, δήμευαν, φυλάκιζαν, σκότωναν. Ἀμέτρητα ἦταν τὰ θύματα τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ διωγμός τοῦ *Γαλερίου*, ἀλη-

θινή σφαγή ως τό 311, όποτε υπέγραψε διάταγμα άνοχής. Τό τέλος τών διωγμών έφερε λίγο άργότερα ό Μέγας Κωνσταντίνος.

Οί βασανιζόμενοι χριστιανοί έπαιρναν θάρρος από τά λόγια του Χριστού:

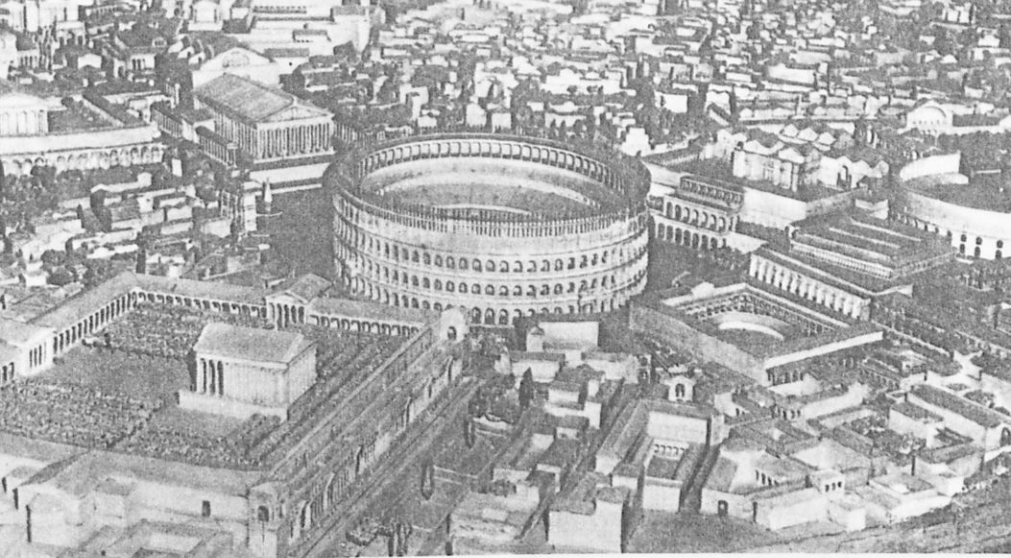
«Εί έμέ έδίωξαν, και ύμās διώξουσιν» (Ίωάν. 15, 20) καθώς και από τό μακαρισμό του: «Μακάριοι οί δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, ότι αυτών έστιν ή βασιλεία τών ουρανών» (Ματθ. 5, 10).

Ή Έκκλησία του Χριστού θριάμβευσε μέσα από τά παθήματά της. Σωστά ειπώθηκε ότι «ό Καίσαρ και ό Χριστός συναντήθηκαν στο στίβο, και νίκησε ό Χριστός» (W. Durant).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ		
Διώκτες	Άφορμή	Μάρτυρες
Νέρωνας (54-68) Δομιτιανός (81-96)	Πυρκαϊά τής Ρώμης Φόρος διδράχμου	άπ. Παύλος, άπ. Πέτρος Διονύσιος Άεροπαγίτης, άπ. Ίωάννης, Τιμόθεος Ίγνάτιος ό Θεοφόρος
Τραϊανός (98-117) Μ. Αύρήλιος (161-180) Σ. Σεβήρος (193-211)	Έρώτημα έπάρχου Άτυχήματα Προσηλυτισμός	άγ. Παρασκευή άγιοι Είρηναίος, Λεωνίδης, Εύτυχία, Περπέτουα *
Δέκιος (249-251)	Θρησκευτικός φανatismός	Φλαβιανός Ρώμης, Άλέξανδρος Ίεροσ., Βαβύλας
Διοκλητιανός (284-305)	Θρησκευτικός φανatismός	άγιοι Γεώργιος, Δημήτριος
Γαλέριος (305-311)	Θρησκευτικός φανatismός	Μαρκελλίνος Ρώμης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Μπορούσε νά αναβιώσει ή θρησκεία τών ειδώλων; Έξήγησε.
- Ποιά κίνητρα είχε κάθε τάξη από τούς κατήγορους του Χριστιανισμού;
- Σήμερα οί χριστιανοί αντιμετωπίζουν έμπόδια στην πίστη και στη ζωή τους.
Άπό ποιούς και μέ ποιούς τρόπους;
- Γιατί οί διωγμοί δέν άνέκοψαν την έξάπλωση τής Έκκλησίας;

Ρώμη. (330 μ.Χ.) Στο μέσο διακρίνεται τό Κολοσσαίο, πού στάθηκε μάρτυρας τῆς εὐτυχίας καί τῆς πίστεως τῶν μαρτύρων.

12. Ἡ στάση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας

Ἡ στάση τῶν χριστιανῶν στό μαρτύριο

Οἱ διωγμοί πού κράτησαν τρεῖς αἰῶνες, ἦταν μιά ἀδιάκοπη θανάσιμη ἀπειλή. Οἱ χριστιανοί βρέθηκαν στή δύσκολη θέση, πού ὁ Κύριος προφήτεψε ὅτι θά βρεθοῦν:

- Σᾶς στέλνω σάν πρόβατα ανάμεσα σέ λύκους (Ματθ. 10, 16).
- Θά σᾶς παραδώσουν σέ συνέδρια καί θά σᾶς μαστιγώσουν στίς συναγωγές τους καί θά σᾶς τραβήξουν σέ ἡγεμόνες καί σέ βασιλεῖς γιά χάρη μου, γιά νά μαρτυρήσετε σ' αὐτούς καί στά ἔθνη (Ματθ. 10, 17-18).

Τοῦς ἐνίσχυσε ὁμως γιά νά ἀντέξουν τά μαρτύρια:

- Ὅποιος μέ ὁμολογήσει μπροστά στούς ἀνθρώπους, καί ἐγώ, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, θά τόν ὁμολογήσω μπροστά στούς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ (Λουκᾶ 12, 8).

Ἀλλά τί ζητοῦσαν ἀπό τοὺς χριστιανούς οἱ ἐθνικοί καί σέ ποιά μαρτύρια τοὺς ἀνάγκαζαν; Ζητοῦσαν ἀπό τοὺς πιστοὺς νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό,

- νά προσφέρουν θυσίες στούς θεούς

- νά κάμουν υπόκληση μπροστά στά αγάλματα
- νά όρκιστούν στό πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορα
- ἢ νά φάνε εἰδωλόθυτα (κρέας ἀπό θυσίες).

Ἄν ὁ πιστός δέν τά δεχόταν αὐτά, τότε τόν περίμεναν μιά ἢ πολλές ποινές, ὅπως φυλάκιση, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατος.

Τό νόημα τοῦ μαρτυρίου

Μέ τά βασανιστήρια αὐτά οἱ διώκτες δέν ἐπιδίωκαν νά μάθουν τήν ἀλήθεια, γιατί οἱ χριστιανοί δέν ἔκρυβαν τήν πίστη τους. Ἦθελαν νά τοὺς ἐξαναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό. Καί ὁμως, ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά προτιμοῦσαν τό θάνατο. Ὅπως γράφει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος,

—«Τόσο πολύ περιφρονοῦν τό θάνατο, ὥστε καί πρόθυμα νά ὀρμοῦν σ' αὐτόν καί μάρτυρες νά γίνονται τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρα. Γιατί ἀκόμα καί στήν ἡλικία τοῦ νηπίου βιάζονται νά πεθάνουν... ὄχι μόνο ἄντρες ἀλλά καί γυναῖκες... (Περί ἐνανθρωπήσεως 27, P.G., 25).

Οἱ χριστιανοί «μαρτυροῦσαν» ἔτσι, δηλαδή βεβαίωσαν μέ λόγια καί μέ ἔργα τήν πίστη τους στόν Ἰησοῦ Χριστό.

Ὁμολογίες πίστεως

Σῶζονται *ὁμολογίες*, δηλαδή θαρραλέες διακηρύξεις καί ἀπαντήσεις τῶν χριστιανῶν μπροστά σέ δικαστές καί σέ δημίους.

- Πολλοί μάρτυρες ὅταν τοὺς ρωτοῦσαν ποιοί εἶναι, τί πιστεύουν, ποιό τό ἐπάγγελμά τους, ποιά ἡ καταγωγή τους, ἀπαντοῦσαν μόνο: «Εἶμαι χριστιανός».
- Στίς Πράξεις Θωμᾶ διαβάζουμε τήν προσευχή τοῦ μάρτυρα: «Ἐξομολογοῦμαι σέ σένα, Ἰησοῦ, ὅτι δέ μ' ἔκανες μόνο ἄξιο στήν πίστη, ἀλλά καί στό νά ὑπομείνω πολλά γιά σένα. Σ' εὐχαριστῶ, Κύριε, γιατί μ' ἐφρόντισες καί μοῦ ἔδωσες τήν ὑπομονή...».
- «Γιατί τρέχεις στό θάνατο;» ρώτησαν τό μάρτυρα Πιόνιο. Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «Δέν τρέχω στό θάνατο, ἀλλά στή ζωή».
- «Ζοῦμε καί ὅταν μᾶς φονεύουν. Εἴμαστε οἱ νικητές τοῦ θανάτου», ὁμολογεῖ ὁ μάρτυρας Φλαβιανός στήν Καρχηδόνα.
- «Θυσίασε γιά νά σώσεις τή ζωή σου» συμβουλευοῦν τό Μάξιμο στήν Ἐφεσο. Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «Σώζω τή ζωή μου μέ τό νά ἀρνοῦμαι τή θυσία».

Μαρτυρίες διωκτῶν καί δημίων γιά τοὺς χριστιανούς

Οἱ ἐθνικοί, συνηθισμένοι νά παραδέχονται πολλούς θεούς, δέν

μποροῦσαν νά καταλάβουν τήν αὐτοθυσίαν τῶν χριστιανῶν. Ἐρμήνευαν σάν δεισιδαιμονία τήν ἐπιμονή τους στόν ἕνα Θεό. Ὑποπεύονταν ὅτι οἱ χριστιανοί ἤθελαν νά πετύχουν τήν ὑστεροφημία μέ τό θάνατό τους. Καί ἄλλοι πάλι ἔλεγαν ὅτι ἡ στάση τους αὐτή ἦταν ἕνας τρόπος αὐτοκτονίας. «Ἄν θέλετε νά πεθάνετε, γκρεμούς καί βράχους ἔχετε» ἔλεγαν.

Ὅμως καί οἱ ἐθνικοί πολλές φορές ἔδειχναν συμπάθεια στούς χριστιανούς. Τούς συμβούλευαν νά θυσιάσουν γιά νά γλυτώσουν. Φαίνονταν ἀπρόθυμοι νά τούς καταδικάσουν. Τούς ἔκρυβαν. Ἄλλες πάλι φορές, γεμάτοι θαυμασμό γιά τούς ἡρωικούς μάρτυρες, τούς υπερασπιζαν ἢ δήλωναν ὅτι εἶναι καί αὐτοί χριστιανοί. Συχνή ἦταν ἡ *εἰσπήδηση* ἀπό ἐθνικούς. Δήμιοι δηλαδή καί βασανιστές πού ἔβλεπαν τό θάρρος καί τήν καρτερίαν τῶν θυμάτων, μέ ἐνθουσιασμό ὁμολογοῦσαν καί αὐτοί πίστη στό Χριστό καί ἔβρισκαν τό θάνατο. Ὅπως ὅταν μαρτυροῦσαν οἱ ἅγιοι Σαράντα. Ἐνας ἀπό αὐτούς λιγοψύχησε καί τότε ἕνας δῆμιος πῆρε τή θέση του κάνοντας τήν ὁμολογία: «Καί ἐγώ εἶμαι χριστιανός». Καί τήν προσευχή:

«Κύριε ὁ Θεός, πιστεύω καί ἐγώ σ' ἐσένα. Δέξου με μαζί μ' αὐτούς καί ἀξιώσέ με νά βασανιστῶ καί ἐγώ καί νά ἀποδειχτῶ δόκιμος».

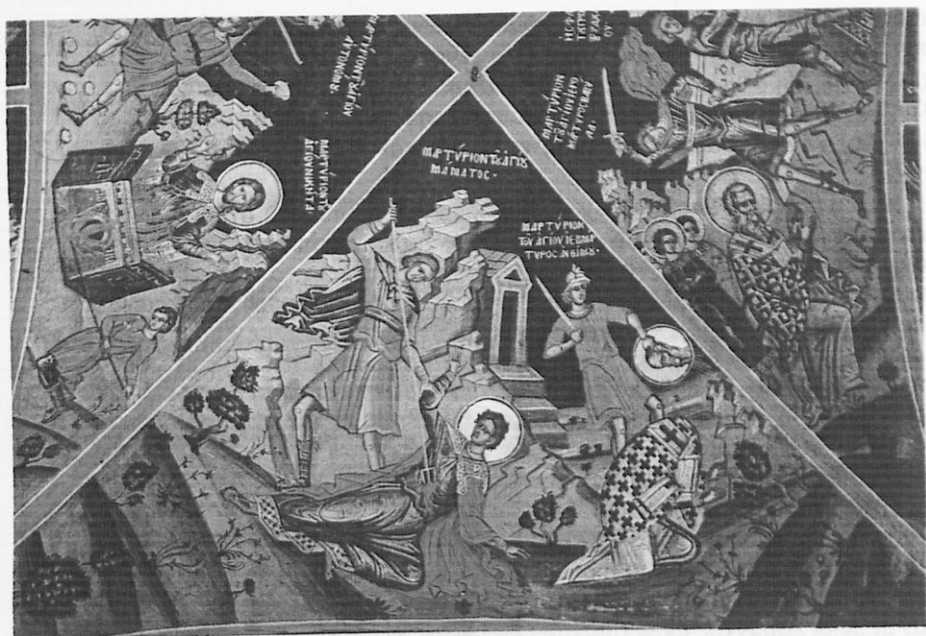
Οἱ «πεπτωκότες»

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει καί περιπτώσεις χριστιανῶν πού ἀπέφυγαν τό μαρτύριο ἢ μαρτύρων πού λύγισαν κάτω ἀπό τά βασανιστήρια. Εἶναι οἱ «πεπτωκότες», ὅσοι δηλαδή ἔπεσαν στήν ἀρνηση. Ἄνθρωποι ἦταν, δέ βρῆκαν τή δύναμη πού χρειάζοταν νά ἀντέξουν, δέν εἶναι

Προτομή τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ.

Μαρτύρησε μέ τόξεμα. Ἡ ἀξιοθαύμαστη εὐψυχία του εἶναι ἀποτυπωμένη στό πρόσωπό του (Ἔργο τοῦ γλύπτη Μπερνίνι).

Μαρτύρια αγίων. Ἡ Ἐκκλησία μας στήν ὕμνολογία της καλεῖ τοὺς ἀγίους μάρτυρες, πού μέ τήν καλή ἀθλησή τους κέρδισαν τό στεφάνι τῆς δόξας, νά γίνουν πρεσβευτές μας κοντά στόν Κύριο καί γιά τή δική μας σωτηρία (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἥρωες. Ἀπό αὐτούς ἄλλοι δέχονταν νά θυμιάσουν στούς θεούς, ἄλλοι νά θυσιάσουν, ἄλλοι ἔδιναν χρήματα ἢ μέ κατάλληλα πρόσωπα ἐξασφάλιζαν βεβαίωση ὅτι μένουν πιστοί στή θρησκεία τῶν εἰδώλων. Ὅλοι αὐτοί λέγονταν «λιβελλοφόροι» γιατί ἔφερναν μαζί τους τό «λίβελλο», τή βεβαίωση.

Μετά τοὺς διωγμούς προκλήθηκε ζήτημα στήν Ἐκκλησία γιά τοὺς «πεκτωκότες». Ἄλλοι Πατέρες καί τοπικές Ἐκκλησίες δέν ἤθελαν νά τοὺς κάμουν δεκτοὺς στήν Ἐκκλησία ἄλλοι τοὺς δέχτηκαν μέ εὐσπλαχνία ἀφοῦ εἶχαν μετανοήσει γιά τήν ἄρνησή τους. Τελικά ἡ Ἐκκλησία τοὺς δέχτηκε. Δέ λησμόνησε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέχτηκε τή μετάνοια τοῦ Πέτρου, δικαίωσε τό ληστή πάνω στό σταυρό καί κάλεσε ὅλους τοὺς ἁμαρτωλούς σέ μετάνοια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει η απάντηση πού έδωσε ο μάρτυρας Μάξιμος;
2. Ποιά είναι η δική σου γνώμη για τους «πεπτωκότες»;
3. Ο Τερτυλλιανός, έκκλ. συγγραφέας, γράφει ότι τό αίμα πού έχυσαν οί μάρτυρες είναι σπόρος. Τί σημαίνει αυτό; Γράψε λίγες σκέψεις στο τετράδιό σου.

13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων

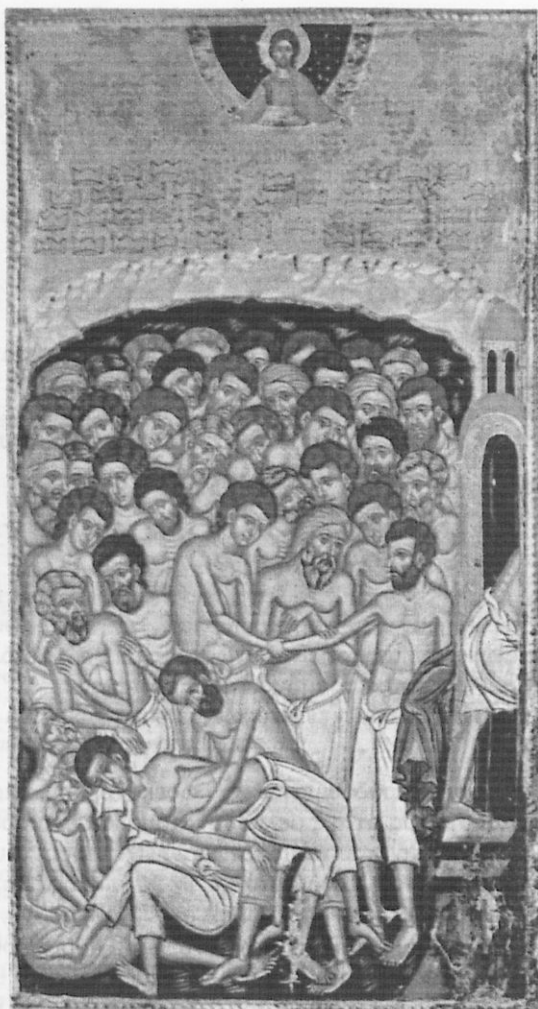
Πόσοι είναι οί μάρτυρες τοῦ Κυρίου; Πόσοι θυσιάστηκαν στο ὄνομα του, τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες; Ἄγνωστο. Για 11 ἑκατομμύρια γνωστούς μιλοῦν κάποιοι ἱστορικοί, ἀριθμός πού πρέπει νά είναι κοντά στήν ἀλήθεια. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει «νέφος», σύννεφο. «Ἐμεῖς πού ἔχουμε τέτοιο σύννεφο ἀπό μάρτυρες...» (Ἑβρ. 12, 1). Καί μιλοῦσε τότε γιά τούς μάρτυρες τῆς ἐποχῆς τῆς Π. Διαθήκης, γιατί ὁ ἴδιος μαρτύρησε ἀργότερα στόν πρώτο διωγμό. Πόσο πυκνότερο ἔγινε τό «νέφος» τήν ἐποχή τῆς Κ. Διαθήκης!

Ἀπό ὅλους τούς μάρτυρες λίγοι είναι γνωστοί, αὐτοί πού τά ὀνόματά τους διασώθηκαν στά μαρτυρολόγια ἢ στήν ἀγραφη παράδοση τῶν πρώτων αἰῶνων. Μά ὅλοι είναι γνωστοί στο Θεό. Σέ ὅλων τό αίμα χρωστάμε τό ἀκλόνητο οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά κάποια κατάταξη τῶν μαρτύρων σέ κατηγορίες θά ἦταν ἡ ἀκόλουθη:

Παιδιά καί νέοι. Παραδείγματα: Ὁ δωδεκάχρονος Ταρσίζιος, πού μετέφερε τά τίμια Δῶρα στούς μελλοθάνατους καί στο δρόμο τόν ἐπίασαν, τόν κακοποίησαν καί τόν σκότωσαν. Ὁ τάφος του είναι στήν κατακόμβη τοῦ ἁγίου Καλλίστου στή Ρώμη. Ὁ μικρός Ἰλαριανός, γιός τοῦ ἱερέα Σατουρνίνου, πού μαρτύρησε στήν Καρχηδόνα. Ἀλλά καί ὁ Διόσκουρος καί ὁ Μάμας, δεκαπεντάχρονοι νέοι, προσφέρθηκαν θυσία στο Χριστό, βεβαιώνοντας τόν ἔπαινο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη: «νεανίσκοι, εἰστε δυνατοί καί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει σέ σᾶς καί νικήσατε τόν πονηρό» (Α΄ Ἰωάν. 2, 14).

Σπουδαστές. Ὁ Πορφύριος, μαθητής τοῦ Παμφίλου καί ὁ Ἀπφιανός, φοιτητές στήν Καισάρεια, εἶναι δύο ἀπό τούς πολλούς πού μέ φριχτά βασανιστήρια διέκοψαν τή σπουδή καί τή ζωή τους γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἅγιοι Σαράν: α μάρτυρες. Είναι ὁ ἅγιος χορός, τό ἱερό σύνταγμα, ἡ ἀδιάσπαστη ὁμάδα, οἱ πρεσβευτές μέ τήν πολύ μεγάλη δύναμη, τά ἀστέρια τῆς αἰκουμένης, τά ἀνθη τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως τοὺς ὕμνεῖ ὁ Μ. Βασίλειος. Στή γιορτή τους στίς 9 Μαρτίου ἡ Ἐκκλησία θυμᾶται τοὺς φριχτοὺς πόνους τους καί ζητεῖ ἀπό τόν Κύριο νά θεραπεύσει καί τίς δικές μας ὁδύνες (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 17ος αἰ.).

Δουῦλοι. Στίς 22 Ἰανουαρίου γιορτάζεται ὁ ἅγιος Ζήνων καί ὁ ἅγιος Ζηνάς πού ἦταν κύριος καί δούλος καί μαρτύρησαν στήν Ἀραβία. Στίς 22 Φεβρουαρίου ἡ ἁγία Ἀνθούσα καί οἱ 12 ὑπηρέτες της πού ἀποκεφαλίστηκαν.

Δεσμοφύλακες καί δῆμιοι. «Εἰσπήδησαν», ὅπως ἐκεῖνος πού συμπλήρωσε τόν ἀριθμό τῶν ἁγίων Σαράντα. Τέτοιοι ἦταν ὁ ἅγιος Λαοδίκειος ὁ δεσμοφύλακας (13 Μαΐου), οἱ ἅγιοι Θεότιμος καί Θεόδουλος οἱ πρώην δῆμιοι (4 Σεπτεμβρίου), ὅπως καί οἱ ἅγιοι Ἑφτά Μάρτυρες πού ἦταν ληστές, ἐγιναν χριστιανοί καί μετὰ μαρτύρησαν στήν Κέρκυρα (2 Ἀπριλίου).

Γέροντες. Ἡρωικό παράδειγμα ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης, 86 ἐτῶν, ὅπως καί οἱ πάνω ἀπό τὰ 90 Σιλβανός στή Φοινίκη καί Ποθεινός στή Λυών.

Ἐπίσκοποι, πού θυσίασαν «τήν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν προβάτων», ὅπως ὁ Ἱγνάτιος Ἀντιόχειας, ὁ Κλήμης Ρώμης, ὁ Στέφανος Ρώμης, ὁ Βαβύλας Ἀντιόχειας, ὁ Πούπλιος Ἀθηνῶν, ὁ Κυπριανός Καρχηδόνας καί τόσοι ἄλλοι.

Ὁμάδες μικρές καί μεγάλες. Δύο ἀδέρφια, ὅπως ὁ Κοσιμάς καί ὁ Δαμιανός, γιατροί, καί ὁ Παῦλος καί ἡ Ἰουλιανή. Σύζυγοι, ὅπως ὁ Τιμοθεος καί ἡ Μαύρα στή Θηβαΐδα, ὁ Ἀδριανός καί ἡ Ναταλία στή Νικομήδεια. Φίλες, ὅπως ἡ Ἰουλία καί οἱ ἄλλες 7 κόρες (18 Μαΐου). Οἰκογενεὶς ὁλόκληρες: Ὁ Ἑσπερος καί ἡ Ζωὴ μέ τὰ παιδιά τους Κυριακή καί Θεόδουλο (2 Μαΐου), ὁ Τερέντιος καί ἡ Νεονίλλα μέ τὰ 7 παιδιά τους (28 Ὀκτωβρίου). Ἡ Σοφία καί οἱ τρεῖς θυγατέρες της, ἡ Πίστις, ἡ Ἐλπίς καί ἡ Ἀγάπη. Ἡ Φηλικιτάτη καί τὰ 7 παιδιά της πού μαρτύρησαν ἐπὶ Μ. Αὔρηλιου. Ἀλλά καί μεγαλύτερα σύνολα: Οἱ 100 στή Παλαιστίνη (17 Σεπτεμβρίου), οἱ 200 στή Νικομήδεια (10 Ὀκτωβρίου) οἱ 1000 στήν Ἀλεξάνδρεια, οἱ 2593 πού μαρτύρησαν μέ τό στρατηλάτη Ἀνδρέα ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (19 Αὐγούστου).

Τιμὴ στοὺς μάρτυρες

Ἡ Ἐκκλησία σέβεται καί τιμᾷ τοὺς μάρτυρες μέ πολλοὺς τρόπους. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους οἱ χριστιανοὶ φρόντιζαν νά ἐνταφιάζουν σέ τόπους κρυφούς ἢ φανερούς τοὺς μάρτυρες καί νά πηγαίνουν συχνά ἐκεῖ, γιὰ νά τελοῦν τὴν γιορτὴ τῆς μνήμης τους. Τὴν 3η, 9η, 40ῇ μέρα ἀπὸ τὸ θάνατό τους, ἰδιαίτερα τὴν ἐπέτειο, πού τὴν ὀνόμαζαν «γενέσιο» ἢ «γενέθλιο» (ἀναγέννηση στοὺς οὐρανοὺς), ἔκαναν συ-

Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη. Καθισμένη ἀνάμεσα στά σύνεργα τῆς σοφίας καί τοῦ μαρτυρίου (βιβλία, τροχός), ἐντυπωσιάζει μέ τή χάρη καί τήν ἀρχοντιά της. Ὁ ἀγιογράφος Βίκτωρας, πού τή ζωγράφησε, δέν παρέλειψε νά τοποθετήσῃ δίπλα της τὸ Σταυρωμένο Κύριο, πρὸς τὸν ὁποῖο στρέφονται οἱ διαλογισμοὶ τῆς ἁγίας (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μοῦσεῖο, 17ος αἰ.).

νάξεις καί όλονυκτίες, ἐκφωνοῦσαν λόγους ἐγκωμιαστικούς καί τελοῦσαν πάνω στόν τάφο τους τή θεία Εὐχαριστία. Μετά τούς διωγμούς ἔχτισαν γύρω τους ἀπλά ἢ μεγαλόπρεπα κτίρια. Σέ ὅλους τούς χριστιανικούς αἰῶνες χτίζονται παντοῦ ναοί, τιμημένοι στό ὄνομά τους.

Τά τίμια λείψανά τους εἶναι σεβαστά καί ἀνεκτίμητα.

Τά συναξάρια καί τά μαρτυρολόγια στήριξαν στήν πίστη καί βοήθησαν στήν ἀρετή κάθε ἀνθρώπου πού ἀγωνίστηκε πνευματικά.

Οἱ χριστιανοί προσεύχονται στούς ἀγίους μάρτυρες, γιατί πιστεύουν ὅτι ζοῦν, ὅτι ἔχουν ἀγάπη στούς ἀνθρώπους καί θάρρος στό Θεό γιά νά τοῦ ζητοῦν τή σωτηρία τῶν πιστῶν.

Γιορτές ἔχουν καθιερωθεῖ ὅλες τίς μέρες τοῦ χρόνου γιά τή μνήμη τους.

Οἱ καλλιτέχνες, λογοτέχνες, μουσικοί, προπάντων οἱ ζωγράφοι ἔχουν ἐμπνευσθεῖ ἀπό τούς μάρτυρες μεγάλα ἔργα.

Ὑμνωδοί καί μελωδοί ἔγραψαν ἀκολουθίες, τροπάρια, ὕμνους, ἐμπνευσμένα ἀπό τόν ἅγιο βίο τους καί τό ἥρωικό μαρτύριό τους.

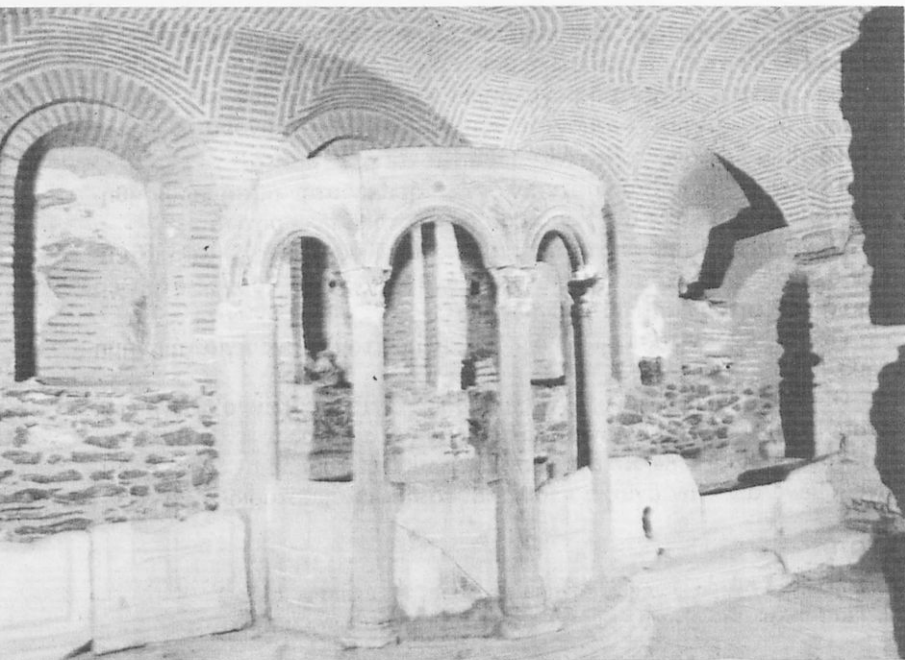
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μήπως τό ὄνομά σου εἶναι ὄνομα μάρτυρα; Τί ξέρεις γι' αὐτόν;
2. Γιατί ὁ Χριστός εἶναι τό πρότυπο ὅλων τῶν μαρτύρων;

14. Ἡ Ἐκκλησία τῶν κατακομβῶν

Οἱ κατακόμβες ἦταν ὑπόγειοι τόποι ταφῆς τῶν νεκρῶν, ἔξω ἀπό τήν πόλη. Ἦταν γνωστές ἀπό τά πρό Χριστοῦ χρόνια, σάν νεκροταφεῖα τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ὀνομασία εἶναι ἀπό τό κατά καί κύμβη (= τάφος). Χρυσιμοποιήθηκαν τό 2ο καί 3ο αἰῶνα ἀπό τούς χριστιανούς, ὄχι μόνο σέ ἐποχές διωγμῶν, ἀλλά καί σέ εἰρηνικούς χρόνους. Βέβαια στίς ἐποχές τῶν διωγμῶν χρησιμοποιήθηκαν πιό πολύ, γιατί οἱ νεκροί ἦταν περισσότεροι καί οἱ ἡσυχιοὶ αὐτοί τόποι, ἔξω ἀπό τήν πόλη, προσφέρονταν γιά νά συγκεντρῶνεται οἱ πιστοί. Ἐκεῖ τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν νεκρῶν τους καί λάτρευαν τό Χριστό. Κοιμητήρια λοιπόν γιά τούς μάρτυρες καί γιά κάθε χριστιανό πού ἀναπαυόταν στούς κόλπους τοῦ Θεοῦ.

Κάποτε οἱ κατακόμβες γίνονταν καί καταφύγια, ὅταν οἱ ἐθνικοὶ ἀναζητοῦσαν τούς χριστιανούς γιά νά τούς ἀναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τήν πίστη τους, ὑποβάλλοντάς τους σέ σκληρά βασανιστήρια. Γίνονταν

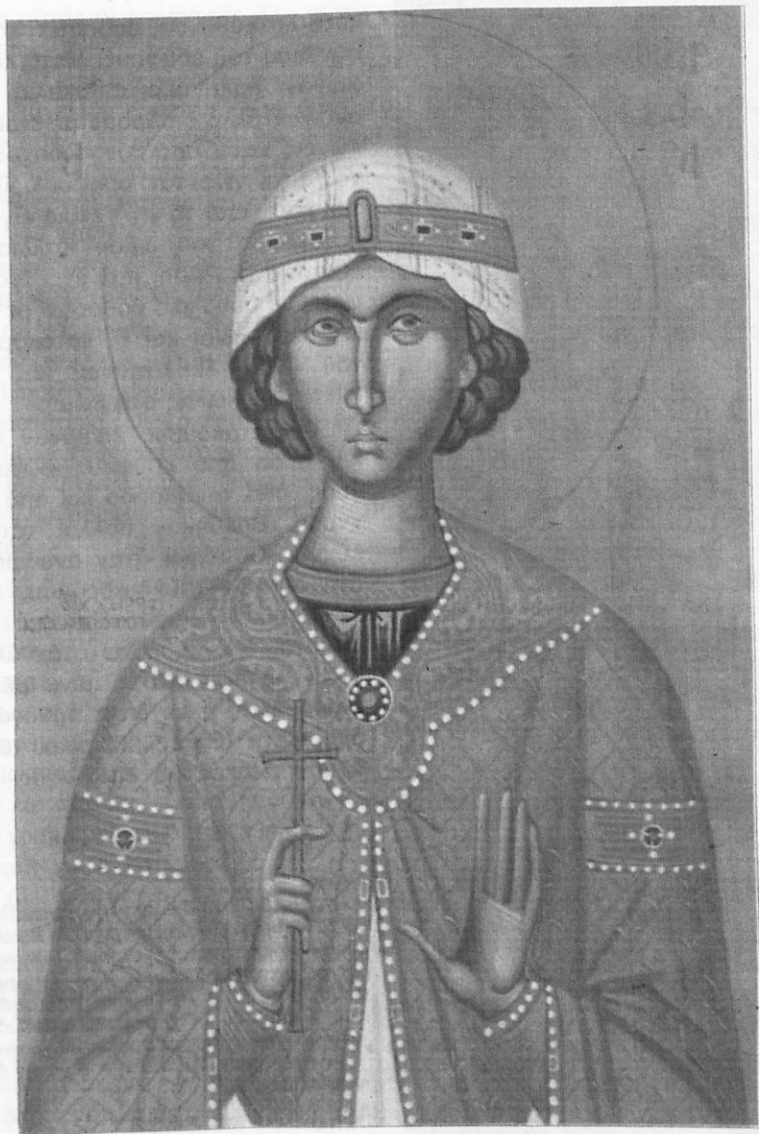

Ἡ κρύπτη τοῦ ἀγίου Δημητρίου στή Θεσσαλονίκη. Ἱερό προσκύνημα πού φέρνει στό νοῦ τοῦ ἐπισκέπτη τό θαρραλέο στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ.

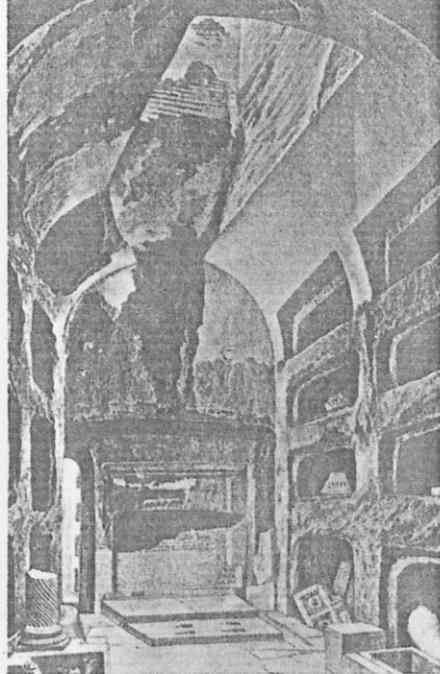
ἀκόμη καί τόποι λατρείας, γιατί ὁ τάφος ἑνός μάρτυρα ἢ ἑνός σεβάσμιου πιστοῦ ἦταν ὁ πιό κατάλληλος τόπος γιά νά θυμηθοῦν τόν Ἰησοῦ Χριστό μέ τόν τρόπο πού τούς εἶχε παραγγεῖλει: "Ἐτρωγαν τόν ἀγιασμένο ἄρτο καί ἔπιναν τόν ἀγιασμένο οἶνο ἀπό τό κοινό ποτήριο, καί ἔπειτα ὕμνολογοῦσαν τό Θεό. Καί δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού οἱ φανατισμένοι ἐθνικοί τούς ἔβρισκαν ἐκεῖ συγκεντρωμένους. Οἱ κατακόμβες πλουτίζονταν τότε ἀπό νέους τάφους μαρτύρων.

Κατακόμβες ὑπάρχουν στήν Ἰταλία, ἰδιαίτερα στή Ρώμη (60 κατακόμβες μέ πολλές χιλιάδες τάφους), στή Β. Ἀφρική, στήν Αἴγυπτο, στήν Παλαιστίνη, στή Συρία καί στήν Ἑλλάδα. Στή Μῆλο ὑπάρχουν κατακόμβες πού κατασκευάστηκαν ἀπό τό 2ο ὡς τόν 5ο αἰώνα καί ἀποτελοῦνται ἀπό πολλές διακλαδώσεις μέ χίλιους τάφους.

Εἰδικοί τεχνίτες, οἱ «κοπιᾶτες», ἔσκαβαν πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς κάθετα λίγα σκαλιά, προχωροῦσαν μετά ὀριζόντια μέσα στή γῆ, κάνοντας μιά σήραγγα. Ἐπειτα διακλάδωναν τό διάδρομο αὐτό πρὸς

Ἡ ἁγία Βαρβάρα (Κ. Γεωργακόπουλου).

κάθε κατεύθυνση, όσο επέτρεπε η σύνθεση του εδάφους. Μετά κατέβαιναν πάλι μερικά σκαλιά και άνοιγαν άλλο διάδρομο με διακλαδώσεις κάτω από τον προηγούμενο. Έτσι γίνονταν ὄροφοι ὀριζόντιοι κάτω από τή γῆ. Τέτοια εἶναι ἡ κατακόμβη τοῦ ἁγίου Καλλίστου ἔξω ἀπό τή Ρώμη, πού ἔχει 5 ὀρόφους μέ συνολικό βάθος 25 μέτρα. Μεγάλες εἶναι καί οἱ κατακόμβες τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ καί τῆς ἁγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη.

Οἱ κατακόμβες ἐπαιρναν φῶς καί ἀέρα ἀπό κρυφούς φωταγωγούς, ἀπό τήν εἴσοδο καί ἀπό λύχνους. Βρέθηκαν πολλοί τέτοιοι λύχνοι. Οἱ τάφοι ἦταν ἀνοιγμένοι στό δάπεδο τοῦ διαδρόμου, στίς ἄκριες, καί περισσότερο στά τοιχώματα, ὁ ἓνας πάνω στόν ἄλλο. Ἦταν μέ ἀψιδωτό τό πάνω μέρος (ἀρκοσόλιο) ἤ σέ ἀπλά ὀρθογώνια ἀνοίγματα (θῆκες). Μερικοί τάφοι ἔχουν πλάκες μέ ἐπιγραφές. Καί

Πάνω:

Κατακόμβη στή Ρώμη. Τήν ἀνακάλυψε τό 1854 ὁ μεγάλος ἐρευνητής De Rossi. Σέ τέτοιους ὑπόγειους χώρους θάφτηκαν τά σώματα πολλῶν ἁγίων. Οἱ ψυχές τους ὁμῶς φτερουγίζουν στήν ἀκρόπολη τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ χριστιανοί περιδιαβάζοντας στούς διαδρόμους τῶν κατακομβῶν τονώνουν τήν πίστη τους στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Κάτω:

Δωμάτιο στήν κατακόμβη τῆς ἁγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη, ὅπου γίνονταν τά νεκρικά δεῖπνα.

είναι αυτές οι έπιγραφές όλο πίστη στην άθανασία και άφοσίωση στο Χριστό.

«Έν ειρήνη». «Έν Κυρίω». «Εϋχου».

«Αυγένδε, ζήσεις έν Κυρίω και έρώτα (= παρακάλει) υπέρ ήμών»

«Άθηνόδωρε, τέκνον, τό πνεϋμα σου εις άνάπαυσιν».

«Ειρήνη μενέτω σοι έν Κυρίω».

Έκει πού διαστραυρώνονται οι διάδρομοι γίνονται νεκρικοί θάλαμοι και εκεί συνήθως μαζεύονταν οι πιστοί γιά τή λατρεία τους. Έκει κάποτε υπάρχουν πλάκες μέ έπιγραφές πού δείχνουν ότι καλύπτουν σώματα μαρτύρων. Μέ συντομογραφίες, ΜΡ ή ΜΡΤ ή όλόκληρο, ΜΑΡΤΥΣ, και μέ χαραγμένες δεήσεις, γιατί οι έπισκέπτες τών κατακομβών επικαλούνταν τούς μάρτυρες γιά τή σωτηρία τους.

Όπου ή επιφάνεια προσφέρεται, υπάρχουν πλήθος συμβολικές παραστάσεις. Οι χριστιανοί μέ διάφορα σχέδια ή χαράγματα διακοσμούσαν τούς σεβαστούς εκείνους χώρους και διατύπωναν χριστιανικές ιδέες κάτω από ποικίλα σύμβολα. Συνήθως είναι νωπογραφίες, δηλαδή ζωγραφική μέ χρώματα πού πότιζαν τό σοβά όταν ήταν ακόμα νωπός.

Τά θέματα είναι παρμένα:

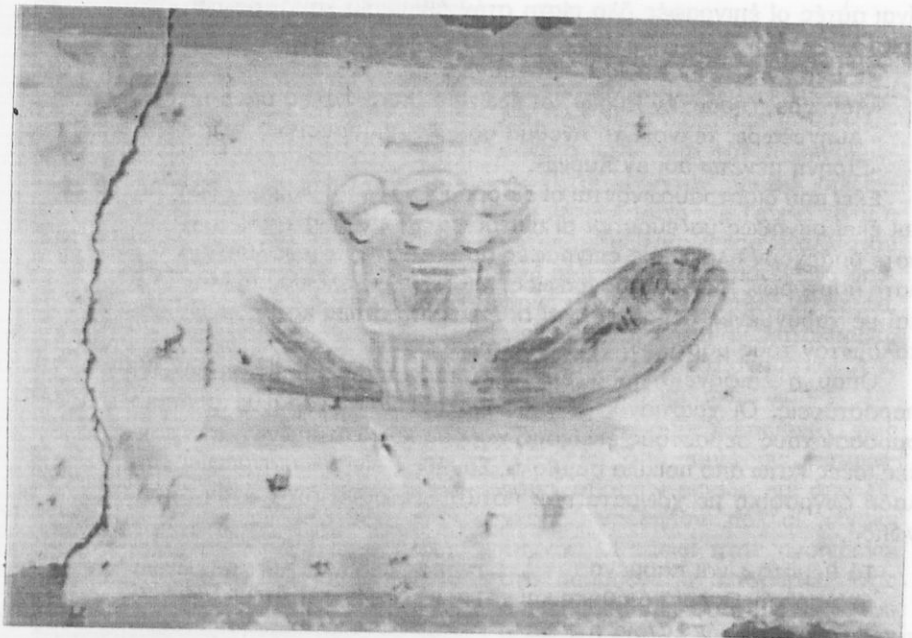
α) Από τήν Παλαιά Διαθήκη και είναι σχετικά μέ τήν έννοια τής Έκκλησίας, τής άθανασίας ή διδάσκουν τήν άνάσταση. Ό Νώε στήν κιβωτό, ή θυσία του Άβραάμ, οι τρεις παίδες, ό Δανιήλ στο λάκκο τών λιονταριών, ό Ίωνās πού σώζεται τριήμερος από τήν κοιλιά του κήτους και άλλα.

β) Από τήν Καινή Διαθήκη έχουμε: τή Βάπτιση του Κυρίου, τό γάμο στήν Κανά, τήν Άνάσταση του Λαζάρου, τόν καλό Ποιμένα, τόν Άμνό και άλλα.

γ) Θέματα από τόν προχριστιανικό κόσμο πού είναι συμβολικά: τό δεόμενο, θέμα από τούς Μινωικούς χρόνους, τόν Όρφέα, σύμβολο του Χριστού πού σαγηνεύει μέ τό λόγο του και άλλα.

Παλαιοχριστιανικό έπιτάφιο έπίγραμμα μέ ψάρια και άγκυρα (Μουσείο Βατικανού).

Ψάρι πού βαστάζει στη ράχη του καλάθι με ψωμί καί κρασί. Ωραία συμβολική παράσταση του Χριστού καί τῆς θείας Εὐχαριστίας (Κατακόμβη ἀγίου Καλλίστου, λίγο μετά τό 200 μ.Χ.).

δ) Ἀπό τό φυσικό κόσμο: ἡ ἄμπελος πού ὑπενθυμίζει τό λόγο τοῦ Χριστοῦ «ἐγώ εἶμαι τό ἀμπέλι καί ἐσεῖς τά κλήματα» (Ἰωάν. 15,1), τό περιστέρι σύμβολο εἰρήνης, τό παγώνι σύμβολο ἀθανασίας, τό ἀρνί («Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ», Ἰωάν. 1, 29), τό ψάρι (ὁ Ι.Χ.Θ.Υ.Σ., γνωστή ἀκροστιχίδα πού σημαίνει Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ) κ.ἄ.

ε) Τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ σέ κάθε μορφή: Ἑλληνικός-ἰσοσκελὴς $+$, Λατινικός-ὀρθίος $†$, χιαστός ἢ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέα $\times$, τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου T , βυζαντινός $⦿$ καί σέ συνδυασμούς μέ τό μονό-γραμμα Ι.Χ., ὅπως Ψ Φ Σ καί ἄλλοι.

στ) Διακοσμητικά θέματα: μαϊάνδροι, ἄνθη, ρόδακες κλπ.

Στίς κατακόμβες δέν υπάρχουν νεκρικά καί ἀπαισιόδοξα θέματα, δέν υπάρχει θάνατος. Ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί ἡ αἰσιοδοξία τῆς

Ἀνάγλυφο τοῦ Ὀρφέου. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ὀρφέου οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἶδαν τὸ Χριστό, πού μέ τῇ θεῖα μελωδίᾳ Του σαγηνεύει τὰ λογικὰ ζῶα, τοὺς ἀνθρώπους (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 4ος αἰ.).

αιωνιότητας επικρατούν. Ἐκεῖ τονίζονται ἡ ἀνάσταση καί ἡ ζωή, ἡ μυστηριακή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Βάπτισμα, ἡ θεία Εὐχαριστία, ἡ μακαριότητα. Εἶναι πραγματικά «κοιμητήρια» γιατί ὁ θάνατος εἶναι κοίμησις, ὕπνος.

Ὅσο γιὰ τὴν τέχνη τῶν εἰκονογραφιῶν αὐτῶν, κυριαρχεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἀπλοποίηση. Ἡ ἀξία τοὺς ἄλλωστε δέν εἶναι καλλιτεχνική ἀλλὰ καθαρὰ ἱστορική καὶ θρησκευτική. Σέ κάθε εἰκόνα καὶ σέ κάθε σχέδιο κυριαρχεῖ ὁ ὑπεραισθητὸς χαρακτήρας. Τὰ σώματα εἶναι χωρὶς ὕλικό βάρος. Ἔχουν μιά διαφάνεια πού τοὺς χαρίζει πνευματικό περιεχόμενο.

Οἱ κατακόμβες γιὰ κάθε ἐποχή, καὶ γιὰ τὴ δική μας βέβαια, εἶναι σύμβολα θυσίας καὶ μνημεῖα ἡρωισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γνωρίζεις καὶ ἄλλα σύμβολα χριστιανικά; Ἀνάφερε τα.
2. Γιατί οἱ τόποι ταφῆς τῶν χριστιανῶν ὀνομάζονται κοιμητήρια;
3. Γράφουμε καὶ ἐμεῖς μερικές λέξεις στὴν ταφόπετρα. Σέ τί διαφέρουν ἀπὸ αὐτές τοῦ μαθητάτος σου;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ο ΠΕΤΡΟΣ

«Ὡστε... ἀλήθεια;!

Ἀχ, μὴν ἀργεῖτε λοιπόν τότε, μὴν ἀργεῖτε!...
Ὁμπρός, σταυρῶστε με, μέ κάτου τὸ κεφάλι
γιὰ νὰ κοιτάω παντοῦ στὴ γῇ μήπως ἀκούσω
τὸ πάτημά Του, γιὰ νὰ βλέπω πάντα χάμου
μὴν ξαναῖδῶ τοῦ Κυρίου πόχασα τὰ χνάρια!
Τί κοντοστέκεστε; Σταυρῶστε με! Σταυρῶστε
μέ τὸ κεφάλι μου ἀγκωνάρι πὰ στό χῶμα,
ἐκεῖ πού Τοῦ εἶδα τὰ ποδάρια Του μιά μέρα,
ἀπ' τὰ καρφιά βαριά καὶ ματωμένα...
Τί καρτερεῖτε; Ὁμπρός, σταυρῶστε με... Δέν εἶναι
μάταια ἐτοῦτος ὁ σταυρὸς μπηγμένος...
Κι ἀκόμα, ἀνάποδα σταυρῶστε με, νὰ βλέπω
τὴ γῇ μιά μέρα ἂν θά γιομίσει ἀκέραια σάχνα,

ὡς χτές μοῦ τό 'κραξεν ὁ Κύριος, νά θερίσου
καί νά χορτάσου ὅλου τοῦ κόσμου οἱ πεινασμένοι!...»

(Αγγέλου Σικελιανού, «Ὁ Χριστός στή Ρώμη»)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ – ΜΑΡΤΥΡΕΣ

«Τήν τόσο μεγάλη θλίψη καί τήν τόση ὀργή τῶν ἐθνικῶν καί ὅσα ὑπόμειναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, οὔτε νά τά πούμε μπορούμε οὔτε νά τά γράψουμε. Γιατί ὁ ἐχθρός χτύπησε μέ ὅλη του τή δύναμη καί ὅλα τά μεταχειρίστηκε. Μέ τούς δικούς του ἀνθρώπους, πού τούς συνήθισε καί τούς προετοίμασε ἐναντίον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἐμπόδισε ἀπό τά σπίτια καί ἀπό τά λουτρά καί τήν ἀγορά, δέν ἄφησε γιά τή λατρεία μας κανένα τόπο. Μά ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀντιτάχτηκε στά σχέδιά τους, ἔσωζε τούς ἀδύνατους καί στήριζε στύλους ἀκλόνητους πού μπορούσαν μέ τήν ὑπομονή ὅλη τήν ὀρμή τοῦ πονηροῦ νά τήν ἀντέξουν. Αὐτοί προχωροῦσαν ἀφοβα, ὑπομένοντας κάθε κατηγορία καί κάθε βασανιστήριο. Αὐτοί ἔτρεχαν πρὸς τό Χριστό θεωρώντας καί τά πολλά σάν λίγα, καί ἔτσι ἀπόδειχναν στήν πράξη ὅτι «τά παθήματα τά τωρινά δέν εἶναι τίποτα μπροστά στή δόξα πού μέλλει νά μᾶς φανερωθεῖ» (Ρωμ. 8, 18)...

Ἡ Βλανδίνα βρῆκε τόση δύναμη, πού αὐτοί πού τή βασάνιζαν μέ βάρδιες ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ, ἀπόκαμαν καί ὁμολογοῦσαν ὅτι νικηθήκαν γιατί δέν εἶχαν τί ἄλλο νά τῆς κάμουν. Θαύμαζαν πῶς εἶχε ἀκόμα μέσα της πνοή, ἀφοῦ ὅλο τό σῶμα της εἶχε σκάσει καί εἶχε ἀνοιξει... Ἡ μακάρια ὁμως, σάν γενναῖος ἀθλητής, ἐπαίρνε καινούργια δύναμη ὅπως ὁμολογοῦσε τό Χριστό, καί ἔβρισκε ἀνάπαυση καί ἀνακούφιση σέ ὅσα ὑπέφερε, μέ τό νά λέει «Χριστιανή εἰμαι, καί ἐμεῖς δέν κάνουμε κανένα κακό...».

(Ἐπιστολή Ἐκκλησιῶν Λυώνος. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ε, α' παρ. 4-7 καί 18-19 – Μετάφραση Κ.Λ.)

2. «Εμεῖς δέν προσκυνοῦμε τούς μάρτυρες, ἀλλά τούς τιμοῦμε ὡς γνήσιους προσκυνητές τοῦ Θεοῦ. Δέ λατρεύουμε τούς ἀνθρώπους, ἀλλά θαυμάζουμε αὐτούς πού σέ δύσκολους καιρούς λάτρεψαν ὡσαύτως τό Θεό. Τά λείψανά τους τά φυλάσσουμε σέ θήκες καλλιτεχνικές καί χτίζουμε μνημεῖα μέ κατασκευές μεγαλόπρεπες, γιά νά ζηλέψουμε τήν τιμή ἐκείνων πού εἶχαν τόσο ὠραῖο τέλος... Καταφεύγουμε στούς ἀγαπημένους τοῦ Κυρίου μας, πού ἦταν ἀνθρώποι σάν καί μᾶς, γιά νά διορθώσουν τά σφάλματά μας μέ τά δικά τους κατορθώματα...».

(Ἀστερίου Ἀμασείας. Εἰς Μάρτυρας, Ρ.Γ. 40, 321 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. «Ὁ Κάρπος καί ὁ Πάπυλος ἦταν ἀπό Ἰακκουστή πατρίδα, ἀπό τήν πόλη Πέργαμο. Ἦταν παιδιά πατέρων πού πολύ ἀγαποῦσαν τήν ἀρετή, πῆραν καί τήν κατάλληλη ἀγωγή, ὅπως καλόχυμα κλαδιά μιάς καλόχυμης ρίζας, γιατί βέβαια ὁ καρπός δείχνει τό δέντρο καί τό ρυάκι δείχνει τήν ὁμορφιά τῆς πηγῆς. Ἐκεῖνοι ἔκαμαν τό σῶμα τους νά περιορίζεται μόνο στά ἀπαραίτητα, καθὼς ἀρνήθηκαν τά πολλά καί περιέργα. Ἐτσι, μέ τά λίγα πού μεταχειρίστηκαν, λίγο ἀκόμα καί θά ἔφταναν τούς ἀσώματους ἀγγέλους, ἂν καί μέ τό σῶμα πού εἶχαν ὡς ἀνθρώποι,

Ἡ Δεόμενη ψυχὴ κάποιου Πρόκλου στὸν Παράδεισο ἀνάμεσα σὲ δύο κηροπήγια (Κατακόμβη ἁγίου Ἰανουαρίου στὴ Νεάπολη τῆς Ἰταλίας, μετὰ τὸ 400 μ.Χ.).

ἦταν πολὺ κατώτεροί τους. Σὲ τέτοιο ὕψος ἀρετῆς ἀνεβασμένοι, κρίθηκαν ἀξιὸν νὰ ἀναλάβουν καὶ τὴν προστασία τοῦ λαοῦ. Ὁ Κάρπος ἀνέβηκε στὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ἐρμήνευε στοὺς πιστοὺς τὰ μυστήρια τῆς εὐσέβειας. Ὁ Πάπυλος πάλι, τιμημένος μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ διάκονου, ἔδειχνε ζῆλο ἀνάλογο στοὺς ἴδιους κόπους... Οἱ μάρτυρες ὁδηγήθηκαν στὸν τόπο τοῦ θανάτου, χαρὰ γεμάτοι... Σήκωσαν τὰ ὅσια χέρια τους στὸ Θεό, καὶ δὲν προσεύχονταν μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ δῆμιοί τους... Καὶ ὅταν εὐχήθηκαν γιὰ ὅλων τὸ καλὸ, τοὺς ἔκοψαν τὰ κεφάλια στίς δεκατρεῖς τοῦ Ὀκτωβρίου. Καὶ τὰ τίμια λείψανά τους, στή γῇ ριγμένα τόσο ἀτιμωτικά καὶ ἀσπλαχνα, τὰ σήκωσαν χέρια χριστιανῶν, καὶ μὲ λαμπάδες καὶ ὕμνους, σεβάσματα τὰ ἔθαψαν σὲ τόπο τιμητικό, πλοῦτο αἰώνιο γιὰ τοὺς χριστιανοὺς, φοβερό ὄπλο ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ γιὰ κάθε ἄρρωστο δροσιὰ καὶ φάρμακο ἀλάθευτο, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

(Μαρτύριον Κάρπου, Παπύλου κλπ., Ρ.Γ. 115 – Μετάφραση Κ.Λ.)

4. «Οἱ ψυχές τῶν μαρτύρων παρευρίσκονται στὸ θυσιαστήριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὑπηρετοῦν ὅσους προσεύχονται γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους...

Οἱ ψυχές ἐκεῖνων πού διαμελίστηκαν γιὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, δέ στέκονται ἄδικα στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὑπηρετοῦν αὐτοὺς πού προσεύχονται καὶ ζητοῦν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους....».

(Ὡριγένους, Εἰς Μαρτύριον προτρεπτικός, Ρ.Γ., 11, 601)

5. «Κλειδί τοῦ παράδεισου εἶναι τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ μαρτύριο».

(Τερτυλλιανός)

6. «Παιδί μου γλυκύτατο, υπόμεινε ακόμα λίγο, γιά νά γίνεις τέλειος. Μή φοβηθεῖς, νά, ὁ Χριστός στέκει δίπλα σου καί σέ βοηθᾷ»

(Ἡ μητέρα ἐνός ἀπό τούς ἁγίους Σαράντα)

7. «Ὅπως οἱ στρατιῶτες παρουσιάζουν τά τραύματά πού πήραν ἀπό τούς ἐχθρούς καί μιλοῦν μέ θάρρος στό βασιλιά, ἔτσι καί οἱ μάρτυρες. Κρατοῦν στά χέρια τους τά κεφάλια πού τούς ἔκοψαν, παρουσιάζονται χωρίς δισταγμό καί ἔχουν τή δύναμη νά ζητήσουν ὅσα θέλουν ἀπό τό βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν».

(Ι. Χρυσόστομος, Ἐγκώμιον εἰς τόν ἅγιον μάρτυρα Ἰουλιανόν, Ρ. Γ. 50, 667

– Μετάφραση Κ.Λ.)

Η ΠΕΡΠΕΤΟΥΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

(μιλάει μέ ἕνα χριστιανό στήν κατακόμβη)

«– Θυμᾶμαι... Εἶδα τόν ταῦρο... Πόσο ἄργεῖ
τήν τρέμουλη πνοή νά μοῦ κουρσέψει!

– Περπέτουα, αὐτό πού λές ἔχει τελέψει!
Λυτρώθηκες! Δέν εἶσαι ἀπό τή γῆ!

– Naί... Νοιώθω... Ὡς νά πετάω στή ροδαυγή,
κι ἔχω στή γλώσσα αἰωνιότης γέψη.

– Τῆς λύτρωσης τό μέλι σ' ἔχει θρέψει.
Τῆς λευτεριᾶς σέ πότισε ἡ πηγὴ.

– Τῶν οὐρανῶν μέ περιμένει ὁ δεῖπνος.
Γλυκοφιλάει τά βλέφαρά μου ὁ ὕπνος
καί σβήνει ἡ ζήση ὡς μακρυνό τραγοῦδι.

– Περπέτουα, εἶχε ὁ Χριστός ἐντός σου ζήσει.
Αὐτός τή νίκη τούτη ἔχει νικήσει.
Τρέχα νά βρεῖς τό ἀχνό σου «ἀγγελούδι!...»

(Λευτέρη Ἀλεξίου, «Ἔργο ζωῆς»)

ΤΡΟΠΑΡΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΑ

(Τοῦ 5ου καί 6ου αἰῶνα)

«Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου
ὡς πορφύραν καί βύσσον τά αἵματα
ἡ Ἐκκλησία σου στολισαμένη,
δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός·
τῷ λαῷ σου τούς οἰκτιρμούς σου
κατάπεμψον
εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι
καί ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα ἔλεος»

Ἡ Ἐκκλησία σου, σά νά φορᾷ πορ-
φύρα καί στολή βασιλική, στολι-
σμένη μέ τά αἵματα τῶν μαρτύρων
σου ἀπό ὅλο τόν κόσμο, σοῦ φωνά-
ζει μέ αὐτά, Χριστέ ὁ Θεός: Στείλε
τήν εὐσπλαχνία σου στό λαό σου,
χάρισε τήν εἰρήνην στήν πολιτεία
σου καί στίς ψυχές μας τό μεγάλο
ἔλεος.

«Ὑμᾶς πανεύφημοι μάρτυρες
οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός
οὐ διωγμός, οὐδὲ κίνδυνος
οὐ θυμός θηρίων, οὐ ξίφος
οὐδὲ πῦρ ἀπειλοῦν
χωρίσαι Θεοῦ δεδύνηνται·
πόθῳ δὲ μᾶλλον τῷ πρὸς αὐτόν
ὥς ἐν ἄλλοτρίοις ἀγωνισάμενοι σώμασι
τὴν φύσιν ἐλάθετε
θανάτου καταφρονήσαντες ὅθεν καὶ ἐπαξίως
τῶν πόνων ὑμῶν μισθὸν ἐκομίσασθε
οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γεγονότες·
πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν»

Δηλαδή:

Ἐσᾶς, πολυσέβαστοι μάρτυρες,
οὔτε θλίψη, οὔτε στενοχώρια, οὔτε στέρηση
οὔτε διωγμός, οὔτε κίνδυνος
οὔτε θυμός θηρίων, οὔτε ξίφος
οὔτε φωτιά πού ἀπειλεῖ
μπόρεσαν νὰ σᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὸ Χριστό·
καθὼς μάλιστα ἀγωνιστήκατε μὲ πόθο γι' αὐτόν,
σὰ νὰ μὴν εἶχατε δικό σας σῶμα,
περιφρονήσατε τὸ θάνατο καὶ ξεφύγατε τὴ φύση σας,
γι' αὐτό καὶ πῆρατε μισθὸ ἀντάξιο τῶν κόπων σας,
γίνατε κληρονόμοι τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν.
Παρακαλέστε γιὰ τίς ψυχές μας.

(Μετάφραση Κ.Λ.)

β) Οί ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων

15. Οί Ἀποστολικοί Πατέρες

Οί Ἀποστολικοί Πατέρες καί ἡ σημασία τους

Τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πλουτίστηκε ὄχι μόνο μέ μάρτυρες ἀλλά καί μέ κείμενα πού ἔχουν μέγιστη ἀξία καί σημασία. Εἶναι τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πού ὑποστήριξαν τούς χριστιανούς στή μεγάλη δοκιμασία τῶν διωγμῶν. Ἀπό τούς συγγραφεῖς αὐτούς ξεχωρίζουν ὅσοι ἦταν μαθητές τῶν ἀποστόλων ἢ θεωρήθηκαν μαθητές ἢ ἀκουστές τους, καί ἔγραψαν ὡς τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰῶνα. Τούς λέμε Ἀποστολικοῦς Πατέρες καί εἶναι ἑπτά. Τά κείμενά τους ἔρχονται ἀμέσως μετά τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης καί ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀφοῦ γράφτηκαν ἀπό ἀνθρώπους πού ἔζησαν στήν ἀποστολική ἐποχή. Γραμμένα τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν, διατηροῦν τή φλόγα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ γιά τή θυσία τους.

Οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες εἶναι:

Κλήμης, ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἦταν τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀπό τό 92 ὡς τό 101. Δέν ξέρουμε πολλά γιά τή ζωή του. Ἀναφέρεται ὅτι μαρτύρησε. Ἐπί Δομιτιανοῦ ἐξορίστηκε στή Χερσώνα καί ἐκεῖ μέ ἄγκυρα στό λαίμΟ τὸν εἶξαν στό βυθό τῆς θάλασσας. Ὁ ἱστορικός Εὐσέβιος ὁμως γράφει ὅτι εἶχε φυσικό θάνατο. Ἡ μνημη του γιορτάζεται στίς 24 Νοεμβρίου.

Ἐγγραψε μίαν Ἐπιστολή στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τήν ἐπιστολή αὐτή ἔγραψε ὁ Κλήμης μέ ἀφορμή ταραχές καί διχόνοιες πού σημειώθηκαν ἀνάμεσα στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τούς διδάσκει τήν ὁμόνοια, τή μετάνοια, τήν ταπείνωση. Πρός τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς ἀπευθύνει θερμή προσευχή στό Θεό. «...Θερμά σέ παρακαλοῦμε, Κύριε, γίνε βοηθός καί προστάτης μας. Σῶσε ὅσους ἀπό μᾶς βρίσκονται σέ θλίψη, τοὺς ταπεινοὺς ἐλέησε, ὅσους ἔπεσαν στήν ἁμαρτία σήκωσε τους, παρουσιάσου σ' αὐτούς πού σέ ἀναζητοῦν, γιάτρεψε τοὺς ἀσθενεῖς, γύρισε στό δρόμο σου κάθε πλανημένο τοῦ λαοῦ σου, χόρτασε ὅσους πεινοῦν, λύτρωσε τοὺς αἰχμαλώτους μας, στήριξε ὄρθιους τοὺς ἀδύναμους, παρηγόρησε τοὺς ὀλιγόψυχους. Ἄς σέ γνωρίσουν ὅλα τὰ ἔθνη, γιατί ἐσύ εἶσαι ὁ μόνος Θεός, καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός τό παιδί σου, καί ἐμεῖς λαός σου καί πρόβατα τῆς ποιμένης σου».

(κεφ. 39)

Ἰγνάτιος ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας. Ἦταν μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη καὶ ἔγινε δεῦτερος ἐπίσκοπος στὴν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας (70-107). Λέγεται καὶ «Θεοφόρος» καὶ εἶναι ὠραίες καὶ οἱ δυὸ ἐρμηνεῖες πού δίνονται στοῦ ὄνομα αὐτό. Εἶχε στὴν καρδιά του ἀποτυπωμένο τὸ Χριστό, λέει ἢ μιὰ («ὡς τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις»). Αὐτὸς ἦταν, λέει ἢ ἄλλη, τὸ μικρὸ παιδί πού τὸ σήκωσε ὁ Χριστὸς καὶ δεῖχνοντάς το στοὺς ἀκροατὲς του, εἶπε νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ παιδιὰ γιὰ νὰ μποῦν στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν (Ματθ. 18,2).

Ὁ Ἰγνάτιος εἶχε τόσο ἐντονὴ δράση ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πού ὁ Τραϊανὸς γιὰ νὰ τὸν ταλαιπωρήσει καὶ νὰ παραδειγματίσει πολλοὺς, διέταξε νὰ τὸν μεταφέρουν στὴ Ρώμη γιὰ νὰ μαρτυρήσει. Ὁ γέροντας ἐπίσκοπος μέ πλοῖο καὶ μέ πεζοπορεῖες ἔκαμε ὅλη τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια ὡς τὴ Ρώμη. Σὲ κάθε βῆμα του γινόταν ἀφορμὴ νὰ δοξάζεται ὁ Θεός. Μὲ τὴ συνοδεία δέκα στρατιωτῶν, πού ἀνῆκαν στοῦ τάγμα τῶν λεοπαρδάλεων καὶ ἦταν σκληροὶ σάν «λεόπαρδοι» (= λεοπαρδάλεις), ὅπως γράφει, ὕστερ' ἀπὸ μῆνες ἔφτασε στὴ Ρώμη. Ἐκεῖ τὸν ἔριξαν στὰ θηρία, τὸ 107, στίς 20 Δεκεμβρίου. Τὴ μέρα αὕτὴ ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴ μνήμη του.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου σῶζονται ἐφτά ἐπιστολές. Τίς ἔγραψε ἀπὸ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπὸ τὴν Τρωάδα ὅταν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ γιὰ τὸ μαρτύριό του. Εἶναι γεμάτες νοουθεσίες καὶ φανερῶνουν σφοδρὸ πάθος γιὰ τὸ Σωτήρα. Ἐπίσης οἱ ἐπιστολές ἀσχολοῦνται μέ τὸ θέμα τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς αἰρέσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Σὲ μιὰ, στὴν πρὸς Ρωμαίους, ἔχει μάθει ὅτι φροντίζουν γιὰ νὰ τὸν διασώσουν καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ πάψουν τίς ἐνέργειές τους αὐτές. Θεωρεῖ ὅτι ὁ μαρτυρικός θάνατός του θά συντελέσει στὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ:

«Ἀφῆστέ με νὰ γίνω τῶν θηρίων τροφή, μέ αὐτὰ θά συναντήσω τὸ Θεό... Ἐκεῖνον ζητῶ, πού πέθανε γιὰ μᾶς. Ἐκεῖνον θέλω, πού ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς... Τώρα ἀρχίζω νὰ εἶμαι μαθητὴς του... Μὴ μ' ἐμποδίσετε νὰ φτάσω στὴ ζωή. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσετε νὰ πεθάνω. Θάνατος εἶναι ἡ ζωὴ χωρὶς Χριστό...».

Πολύκαρπος ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μαθητὴς καὶ αὐτὸς τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη, ἔγινε ἐπίσκοπος Σμύρνης, εἰρηνικός καὶ δραστήριος ποιμενάρχης. Ἀξιώθηκε νὰ προσφέρει ὅλη τὴ ζωὴ του καὶ τὸ θάνατό του στοῦ Χριστοῦ. Μαρτύρησε τὸ 156 στὴ Σμύρνη, στίς 23 Φεβρουαρίου, μέρα πού ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴ μνήμη του. Ὅταν ὁ ἀνθύπατος τὸν προκαλοῦσε νὰ ἀρνηθεῖ τὸ Χριστό, ἀπάντησε: «86 χρόνια τὸν ὑπηρετῶ καὶ σέ τίποτα δέ μέ ἀδίκησε. Πῶς μπορῶ νὰ κακολογήσω τὸ Σωτήρα μου;».

Οι άγιοι Διονύσιος ό Άεροπαγίτης και Ίγνάτιος ό Θεοφόρος. Ρωμαλέες μορφές βγαλμένες από τό χρωστήρα του ζωγράφου Πανσέληνου. Τά άσπρα μαλλιά και γένεια, οι κυρτωμένοι ώμοι, τά σοβαρά πρόσωπα, ή πνευματική παλικαριά της εκφράσεως δίνουν μιά βαρύτητα στίς μορφές, όπως ταιριάζει στο επισκοπικό άξίωμα (Πρωτάτο, Καρυές Άγίου Όρους, 14ος αί.).

Ύπάρχει μία έπιστολή του Πολύκαρπου πρós Φιλιππησίους, άξιόλογη γιά τίς συμβουλές που περιέχει και γιά τό ιστορικό ύλικό που προσφέρει. Ύπάρχει και τό Μαρτύριο Πολυκάρπου, τό άρχαιότερο από

τά μαρτύρια πού διασώθηκαν. Φυσικά αυτό δέν τό ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος, ἀλλά κάποιος Μαρκίωνας. Μέσα σ' αὐτό τό σεβαστό κείμενο λάμπει ἡ γενναιότητα τοῦ Πολυκάρπου ἀλλά καί ὅλων τῶν μαρτύρων τό ἥρωικό πνεῦμα. Παραθέτουμε ἀπό τό Μαρτύριο αὐτό σ' ἐλεύθερη ἀπόδοση τό διάλογο τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν Ἀνθύπατο πού τόν ἀνάκρινε.

Ἀνθύπατος: Ὁρκίσου στήν τύχη τοῦ Καίσαρα.

Πολύκαρπος: Μέ θάρρος σοῦ μιλῶ, εἶμαι χριστιανός. Καί ἂν θέλεις νά μάθεις τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, δώσε καιρό νά ἀκούσεις.

Ἀνθύπατος: Νά ἐξηγήσεις στό πλήθος.

Πολύκαρπος: Ἐσένα σοῦ ἀπολογήθηκα γιατί ἔχεις ἐξουσία.

Ἀνθύπατος: Θηρία ἔχω, θά σέ πετάξω σ' αὐτά ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀδίκᾳ μέ συμβουλεύεις. Ἐμεῖς δέν ἀφήνουμε τό καλό νά πᾶμε στό κακό.

Ἀνθύπατος: Θά σέ ἀφανίσω στή φωτιά, ἀφοῦ δέ φοβᾶσαι τά θηρία, ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀπειλεῖς μέ τή φωτιά πού τώρα καίει καί ὕστερα σβήνει. Δέν ξέρεις τή φωτιά πού περιμένει τούς ἀσεβεῖς στή μέλλουσα κρίση καί τήν αἰώνια τιμωρία. Μά γιατί ἄργεῖς; Κάνε αὐτό πού θέλεις».

Ὁ Πολύκαρπος πρὶν ἀπό τή θυσία του προσευχήθηκε καί εὐχαρίστησε τό Θεό: «Σέ εὐλογῶ πού μέ ἀξίωσες νά ζήσω αὐτή τή μέρα καί τήν ὥρα, γιά νά λάβω μέρος στόν ἀριθμό τῶν μαρτύρων...». Ἐπειτα προσφέρθηκε στή φωτιά, μά, κατά τό μαρτύριο, αὐτή τόν σεβάστηκε. Τότε τόν ἀποκεφάλισαν. Ἔτσι τελείωσε τήν ἅγια ζωή του.

Ἀποστολικοί Πατέρες λέγονται καί:

Ὁ Ἑρμᾶς, πού ἔγραψε τό ἔργο «Ποιμήν». Εἶναι μεγάλο σέ ἔκταση κείμενο, πού περιέχει ἀποκαλύψεις ἀπό μιά σεβάσμια γυναίκα, πού ἦταν ἡ Ἐκκλησία καί ἀπό ἓνα «ποιμένα», πού ἦταν ἄγγελος. Ὁ Ἑρμᾶς μᾶς παρουσιάζει ὅλους τούς τύπους τῶν χριστιανῶν, τούς καλοῦς καί τούς πονηροῦς. Παρηγορεῖ τούς πρῶτους καί ἐλέγχει τούς δευτέρους.

Ὁ Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας γύρω στό 130, πού ἔχει γράψει τό «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις» καί πού ἐλάχιστες περικοπές του σώζονται.

Ὁ ἄγνωστος συγγραφέας τοῦ ἔργου «Διδαχή τῶν δώδεκα ἀποστόλων», ἀπό τό ὁποῖο μαθαίνουμε πολλά γιά τή λατρεία, τή διοίκηση, τό βίο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Εἶναι γραμμένο πρὶν τό 125.

Ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς Βαρνάβα, πού εἶναι γραμμένη τό

115-130, έχει σπουδαίο περιεχόμενο. Ὁ Βαρνάβας αὐτός δέν εἶναι ὁ συνεργάτης τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀλλά ἄλλος χριστιανός διδάσκαλος, εἰδωλολατρικῆς καταγωγῆς.

Αὐτοί εἶναι οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες. Πρόσωπα σημαντικά στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας, πού ἔγραψαν κείμενα πολύτιμα γιά κάθε μελετητή καί γιά κάθε πιστό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά θέματα φαίνεται νά ἀπασχόλησαν τούς Ἀποστολικούς Πατέρες στά κείμενά τους;
2. Ἦταν σωστές οἱ ἐνέργειες τῶν χριστιανῶν τῆς Ρώμης νά διασώσουν τόν ἐπίσκοπο Ἰγνάτιο; Ἀνάφερε τούς λόγους.

16. Οἱ Ἑλληνες ἀπολογητές τοῦ Β' αἰώνα

Τό ἔργο τῶν ἀπολογητῶν γενικά

Τό 2ο χριστιανικό αἰώνα, μέσα στή θανατερή ἀτμόσφαιρα τῶν κατηγοριῶν καί τῶν διωγμῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, φώτισε ὁ Θεός ὀρισμένους Πατέρες νά ὑπερασπίσουν δημόσια καί μέ κείμενά τους τήν πίστη καί τή ζωή τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ. Συνέχισαν τή θαρραλέα στάση καί τόν ἐμπνευσμένο λόγο τοῦ διάκονου Στεφάνου καί τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πού οἱ ἀπολογίες τους βρίσκονται στήν Καινή Διαθήκη. Καί ἐγιναν οἱ πρόδρομοι τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἀναδείχτηκαν στούς ἐπόμενους αἰῶνες, γιατί ποτέ δέν ἔλειψαν οἱ κατήγοροι καί οἱ διώκτες τῆς θρησκείας πού ἱδρυσε ὁ Θεάνθρωπος.

Οἱ ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰώνα σκοποῦ τους ἔχουν:

1) Νά ἀποκρούσουν τίς κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν καί τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἀπολογητές, μέ τό θάρρος τῆς ἐλευθερίας πού δίνει ὁ Χριστός, ὑποστήριξαν τήν ἀλήθεια πού ἔχει ἡ χριστιανική πίστη, τό βίο τῶν πιστῶν, πού ἦταν πρῶτα ἀπό ὅλα πειθαρχία στό Θεό, καί τήν καθαρότητα τῆς λατρείας τους, πού ἦταν λατρεία τοῦ πνευματικοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης.

2) Νά ἀποδείξουν τήν ἀλήθεια τῆς νέας θρησκείας καί τή ψευτιά τῆς εἰδωλολατρίας καί κατέκριναν:

α) Τό βίο καί τή σκέψη τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου.

β) Τούς μύθους γιά τούς θεούς καί τίς ἀταξίες τους.

γ) Τήν ὀργιαστική λατρεία τῶν εἰδώλων.

δ) Τίς τέχνες, όταν υπηρετούσαν την ἀνηθικότητα.

ε) Τά συστήματα τῶν φιλοσόφων, πού συγκρούονταν μεταξύ τους, καί τά διδάγματά τους πού δέν ἦταν σταθερά.

Συνάντηση ἀπολογητῶν καί Ἑλληνισμοῦ

Μερικοί ἀπολογητές δέν ἐβλεπαν τίποτα τό κοινό ἀνάμεσα στόν ἐθνισμό καί στόν Χριστιανισμό. Εἶδαν τήν ἐλληνική φιλοσοφία καί θρησκεία ὡς πλάνη, πού ὁ Χριστός ἦρθε νά τήν ἀρνηθεῖ τελείως. Ἦταν αὐστηρή αὐτή ἡ θέση, δικαιολογημένη ἴσως ἀπό τήν ἀνάγκη νά ξεκόψουν οἱ πιστοί τοῦ Χριστοῦ ἀπό κάθε προηγούμενη δοξασία. Ὅμως ἄλλοι εἶδαν τά κοινά στοιχεῖα καί σκέφθηκαν ὅτι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι φωτίζονταν ἀπό τόν ἴδιο Θεό. Ἡ φανέρωση ὅμως τοῦ Θεοῦ ἐγινε θαμπή καί μερική στόν προχριστιανικό κόσμο, ἀλλά ζωηρή καί ὁλόκληρη ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό. Χωρίς νά ἀρνηθοῦν ὅσα διδάγματα ἀληθινά πρόσφεραν οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι, στηρίχτηκαν στήν ἰουδαϊκή παράδοση καί στήν Παλαιά Διαθήκη. Τό ἔργο τους ἔτσι ἦταν πιό θετικό γιατί ἔκαμαν νά συναντηθεῖ ὁ Ἑλληνισμός μέ τό Χριστιανισμό. Πάνω σ' αὐτή τή συνάντηση θά ριζώσει ἡ Ἐκκλησία ἀφοῦ θά γαληνέψει ἀπό τούς διωγμούς, καί θά ἀνθίσει ἀργότερα ἡ διδασκαλία τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου-5ου αἰώνα.

Οἱ ἀπολογητές καί τά ἔργα τους

Οἱ ἀπολογητές ἦταν πολλοί. Γνωρίζουμε πολλά ὀνόματα μά δέν ἔχουμε ὅλων τά συγγράμματά γιατί χάθηκαν τά περισσότερα. Ἔχουμε πληροφορίες γιά κείνους καί τά ἔργα τους ἀπό ἄλλους συγγραφείς. Διασώθηκαν ὁλόκληρα ἢ ἀποσπάσματα ἀπό ἔργα τῶν ἀπολογητῶν: Κοδράτου, Ἀριστείδη, Ἀθηναγόρα, Τατιανοῦ, Θεόφιλου Ἀντιόχειας, Μελίτωνα Σάρδεων, Ἰουστίνου καί ἑνός ἀγνώστου, πού ἔγραψε τήν «πρός Διόγνητον ἐπιστολή».

Ὁ Ἀριστείδης καί ὁ Ἀθηναγόρας ἦταν Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι. Τίς ἀπολογίες τους τίς ἔδωσαν στούς αὐτοκράτορες Ἀδριανό, Ἀντωνίνο καί Μ. Αὐρήλιο μέ σκοπό νά τούς πείσουν νά πάψουν τούς διωγμούς. Χρησιμοποιοῦν πολλά κείμενα ἐθνικῶν φιλοσόφων καί ποιητῶν γιά νά συγκρίνουν τίς ἐθνικές θρησκείες μέ τή χριστιανική καί νά ἀποδείξουν τήν ἀνωτερότητά της. Ὁ Ἀθηναγόρας, πού ἔχει γράψει καί ἕνα ἄλλο ἔργο, «Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν», δέ φέρνει οὔτε ἕνα στίχο ἀπό τήν Ἀγία Γραφή, μόνο φιλοσοφικές σκέψεις καί ἀποδείξεις.

Φιλόσοφος ἐπίσης ἦταν καί ὁ Ἰουστίνος, γιά τόν ὁποῖο γίνεται ἰδιαιτέρως λόγος στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

Ὁ Τατιανὸς ἦταν Σύρος, πού περιηγήθηκε πολλοὺς τόπους καὶ ἐξέτασε διάφορες θρησκείες. Στὴ Ρώμη ἐγίνε χριστιανός. Στὸ ἔργο του «Πρὸς Ἑλληνας» εἶναι δριμύς κατήγορος τῆς εἰδωλολατρίας.

Ὁ Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας, στὸ ἔργο του «Πρὸς Αὐτόλυκον» κάνει ἀπολογητικὴ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ πλούσια ἐπιχειρήματα καὶ κομψὸ ὕφος.

Τοῦ Μελίτων, πού ἦταν ἐπίσκοπος στὶς Σάρδεις, σώθηκε ἓνα θαυμάσιο ἔργο μέ τίτλο «Εἰς τὸ πάθος». Ἀνακαλύφθηκε τὸ 1940 καὶ ἀναφέρεται στὴ λατρεία τῶν χριστιανῶν στὸ 2ο αἶώνα. Τὸ ἔργο μοιάζει μέ τὴν ἀκολουθία τῆς Μ. Παρασκευῆς πού ἔχουμε σήμερα στὴν Ἐκκλησία μας. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Τατιανοῦ δὲ σώθηκαν παρὰ μικρά ἀποσπάσματα.

Ὁλόκληρη σώζεται μιὰ ἀπολογία μέ τίτλο «Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον» πού δὲ γνωρίζουμε τὸν συγγραφέα της. Εἶναι μικρὴ σὲ ἔκταση μὰ θεωρεῖται σὰν τὸ διαμάντι τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας.

Οἱ ἀπολογητὲς μέ τὰ δυνατὰ καὶ ὠραῖα ἔργα τους:

α) Συνέβαλαν κάπως στὸ νὰ καταπάσουν οἱ διωγμοί.

β) Ἀνοιξαν τοὺς ὀρίζοντες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸν ἔφεραν στοὺς κύκλους τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων.

γ) Ἐθεσαν τίς βάσεις γιὰ τὸ συνδυασμὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τὸν Ἑλληνισμό.

δ) Θεμελίωσαν τὴν ἐπιστῆμὴ τῆς Ἀπολογητικῆς, πού εἶναι κλάδος τῆς Θεολογίας. Ἡ νεώτερη Ἀπολογητικὴ ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία τὸν ὕλισμό, τὸν ὀρθολογισμό καὶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ συστήματα πού μάχονται τὸ Χριστιανισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ὠφέλεια ἔφερε στὴν Ἐκκλησίαν ὁ ἀγῶνας τῶν ἀπολογητῶν;
2. Πῶς οἱ ἀπολογητὲς ἔγιναν καὶ κατήγοροι τοῦ ἐθνισμοῦ;
3. Γιατί τὰ ἀπολογητικὰ ἔργα ἔπρεπε νὰ ἔχουν πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἀλλὰ καὶ κομψό, περίτεχνο ὕφος;

17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυρας

Ὁ βίος τοῦ Ἰουστίνου

Ὁ ἅγιος Ἰουστίνος καταγόταν ἀπὸ τὴ Φλαβία Νεάπολη (τὴν ἀρχαία Συχέμ) τῆς Παλαιστίνης. Γεννήθηκε στὶς ἀρχές τοῦ 2ου αἰῶνα ἀπὸ γονεῖς ἐθνικοὺς. Προικισμένος μέ πολλή πνευματικὴ ἀνησυχία καὶ μέ φι-

λομάθεια, από μικρός μαθήτεψε σέ όπαδούς διάφορων φιλοσοφικών συστημάτων. Θέλησε νά μάθει γιά τό Θεό, γιά τόν κόσμο, γιά τήν άξία τής ζωής, γιά τό καλό καί τό κακό. Ή ανθρωπίνη σοφία δέν τόν ξεδιψούσε. Γνωρίστηκε όμως μέ κάποιον γέροντα χριστιανό, από τόν όποιο διδάχτηκε τήν αλήθεια του Χριστιανισμού. Από τότε ό Ίουστίνος έζησε μέσα στό φώς του Χριστού.

Δέν έπαψε νά φιλοσοφεί. Φορούσε μάλιστα πάντοτε τό φιλοσοφικό τρίβωνα, φθαρμένο χιτώνα πού φορούσαν οί φιλόσοφοι, θέλοντας νά δείξει έτσι ότι οί χριστιανοί είναι καί αύτοί φιλόσοφοι, άφου άκολουθούν τή μόνη αληθινή φιλοσοφία, τήν αλήθεια του Θεού.

Ο Ίουστίνος συνδύαζε τήν όποια αλήθεια των έθνικών μέ τό λόγο του Κυρίου. Απόδειχνε ότι ό Χριστιανισμός είναι

«ή μόνη φιλοσοφία, άσφαλής τε καί σύμφορος»,
ότι δηλαδή τά διδάγματα του Χριστού:

α) Είναι ή μόνη αλήθεια γιά νά βρεϊ κανείς άπάντηση στα έρωτήματά του.

β) Είναι σταθερά θεμέλια γιά νά στηρίξει ό άνθρωπος τή ζωή του.

γ) Συντελούν στο άληθινό συμφέρον του άτόμου καί τής κοινωνίας, όταν εφαρμοστούν.

Τά συγγράμματά του

Ο Ίουστίνος έγραψε πολλά συγγράμματα πού όμως δέ σώθηκαν όλα. Αύτά πού σώθηκαν είναι:

Ή Α΄ Απολογία. Τήν έγραψε γιά τόν αύτοκράτορα Άντωνίνο, τά παιδιά του καί τή ρωμαϊκή σύγκλητο. Κινήθηκε από αίσημα δικαιοσύνης, γράφει, γιά τόν άδικο διωγμό των χριστιανών. Μέ τό σύγγραμμά του αύτό ό Ίουστίνος θέλει:

- Νά κάμει γνωστό τί πιστεύουν οί χριστιανοί καί τί θεωρούν καλό.
- Νά άνασκευάσει τίς κατηγορίες έναντίον των χριστιανών, γιά έχθρότητα καί άνηθικότητα.
- Νά περιγράψει πώς γίνεται ή χριστιανική λατρεία.
- Νά πείσει τόν αύτοκράτορα καί τούς λοιπούς άποδέκτες τής άπολογίας νά σταματήσουν τούς διωγμούς. «Δέ θά ξεφύγετε τήν κρίση του Θεού, αν επιμένετε στην άδικία», γράφει.

Σπουδαία στην άπολογία αύτή είναι καί τά κεφάλαια 61-67, όπου μάς δίνονται πληροφορίες γιά τήν τέλεση των μυστηρίων τότε. Αποδείχεται μέ αύτά ή άδιάκοπη παράδοση στην Έκκλησία μας, άφου από τότε ως τώρα τελούνται μέ τόν ίδιο βασικό τρόπο.

Ἡ Β' Ἀπολογία. Πρὸς τὴ ρωμαϊκὴ σύγκλητο ἀπευθύνει τὴν ἀπολογία τοῦ αὐτῆ ὁ Ἰουστίνος. Ἀφορμὴ γιὰ νὰ τὴ συντάξει δόθηκε ὅταν καταδικάστηκαν σὲ θάνατο τρεῖς χριστιανοί. Ὁ ἱερός συγγραφέας θέλει νὰ κάμει φανερό ὅτι οἱ χριστιανοί καταδιώκονται ὄχι γιατί κάνουν κάτι ἀξιόποιο, ἀλλὰ ἐπειδὴ πιστεύουν στὴν ἀλήθεια καὶ ζοῦν ἐνάρετη ζωὴ. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λέει, ἀποφασισμένοι καὶ νὰ θανατωθοῦν ἀκόμη γιὰ τὴν πίστη τους, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κακοί.

Ὁ Διάλογος πρὸς Τρύφωνα. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο σὲ ἔκταση ἔργο τοῦ Ἰουστίνου. Ἀποδίδει μιὰ συνομιλία τοῦ μέ ἑναν Ἰουδαῖο, τὸν Τρύφωνα. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πλούσια βασισμένο τόσο στὴν ἐθνικὴ φιλοσοφία ὅσο καὶ στὴν Π. Διαθήκη. Τὸ ὑλικὸ καὶ ἀπὸ τίς δυὸ πηγές συνδυάζεται ἀριστοτεχνικά.

Τὸ Μαρτύριό του

Ὁ Ἰουστίνος ἔδειξε πολὺ θάρρος στὸ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀλήθεια. Ἡ συμβολὴ τοῦ στὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν σημαντικὴ. Γι' αὐτὸ προκάλεσε τὸ μίσος τῶν ἄλλων ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Τὸν συνέλαβαν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ τὸν ἀποκεφάλισαν στὴ Ρώμη τὸ 165, μαζί μὲ ἄλλους πιστοῦς. Τὴ μνήμη τοῦ γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 1η Ἰουνίου.

Ἡ προσφορά του

Ἡ σπουδαιότητα τοῦ Ἰουστίνου φαίνεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς:

α) Ὑπεράσπισε τὸ Χριστιανισμό ἀπέναντι στὴν ἐχθρότητα τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων. Ἔτσι τὸν δικαίωσε σάν τὴ μόνη ἀλήθεια καὶ τὴν ὕψι-στη φιλοσοφία.

β) Διέσωσε πολλές πληροφορίες γιὰ τὴ λατρεία στὴν Ἐκκλησία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες.

γ) Προσφέρθηκε ὁ ἴδιος παράδειγμα ἡρωισμοῦ, συνέπειας καὶ αὐτοθυσίας.

δ) Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τὸν Ἰουστίνου εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ «περὶ σπερματικοῦ λόγου». Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι δίδαξαν «σπέρματα ἀληθείας», ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοὺς φώτισε γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸν κόσμον στὴν πλήρη ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Δέχεται σάν χριστιανικὸ ὅ,τι καλὸ εἶπαν οἱ φωτισμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς θεωρεῖ χριστιανούς καὶ ἄς ἐζησαν πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλωστε, «Ὅ,τι καλὸ εἶπαν ὅλοι, ἐμᾶς τῶν χριστιανῶν εἶναι» (Β' Ἀπολ. 13).

ε) Μέ τά συγγράμματα τοῦ Ἰουστίνου τό ἑλληνικό πνεῦμα πέρασε στό Χριστιανισμό καί συνδυάστηκε μέ τή χριστιανική διδασκαλία.

Ἀξίζει νά παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Ἰουστίνος μαρτύρησε ὑποστηρίζοντας τή χριστιανική ἀλήθεια μπροστά σ' ἐκεῖνον πού ἀναζητοῦσε τήν ἀλήθεια, τό φιλόσοφο αὐτοκράτορα Μάρκο Αὐρήλιο. Ὁ αὐτοκράτορας δέν μπόρεσε νά ὠφεληθεῖ ἀπό τή σκέψη καί τό παράδειγμα τοῦ θαρραλέου ἀπολογητῆ. Ἡ συνάντησή τους παρέμεινε ἀγὼνη γι' αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ Ἰουστίνος παρομοιάζει τοὺς χριστιανούς μέ τό ἀμπέλι· ὅσο τό κλαδεύουμε, τόσο αὐτό πετᾷ καινούργιες βέργες. Τί σημαίνει ἡ παρομοίωση αὐτή;
2. Σέ μερικές ἐκκλησίες μαζί μέ τοὺς ἀγίους βλέπουμε ζωγραφισμένους στὸν τοῖχο καί Ἕλληνες φιλόσοφους (Σωκράτης, Πλάτωνας, Ἀριστοτέλης κ.ἄ.). Γιατί; Ἐξήγησε.
3. Τί ἔχει νά πεῖ σέ ἐμᾶς τοὺς τωρινούς χριστιανούς ὁ Ἰουστίνος; Ποιό εἶναι τό μήνυμά του;

18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ ἐπίσκοπος, κέντρο ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ «χαρισματοῦχοι», δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι, οἱ εὐαγγελιστές, οἱ προφῆτες, εἶχαν τελειώσει τὸν ἐπίγειο βίο τους, τέλη τοῦ 1ου αἰώνα. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τότε στελεχώθηκε ἀπὸ κληρικούς: ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους.

Οἱ ἐπίσκοποι ἦταν πολλοί, σέ κάθε πόλη ἓνας. Ὅλες οἱ χριστιανικές κοινότητες φρόντιζαν νά ἀποκτήσουν ἐπίσκοπο, γιατί ἦταν τό κέντρο τῆς ἐνότητας στὴν Ἐκκλησία. Ὅλα ἔπρεπε νά γίνονται κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ἐπισκόπου. Πολλοὶ Πατέρες ταῦτιζαν τὴν Ἐκκλησία μέ τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα καί ἦταν φυσικό γιατί ὁ ἐπίσκοπος ἦταν ὁ ἐμπυχωτὴς στοὺς διωγμούς κι ὁ ἀρχηγός στὸν ἀγὼνα κατὰ τῶν αἱρέσεων. Ὁ ἐπίσκοπος εἶχε καί τὰ τρία δικαιώματα πού πηγάζουν ἀπὸ τὰ ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ. Διοικοῦσε τὴν Ἐκκλησία (Βασιλικό ἀξίωμα), ἱερουργοῦσε (Ἀρχιερατικό) καί δίδασκε (Προφητικό). Οἱ πρεσβύτεροι ἱερουργοῦσαν καί δίδασκαν. Βοηθοῦσαν ὅμως ἢ ἀντιπροσώπευαν τὸν ἐπίσκοπό καί στὴ διοίκηση. Βοηθοὺς τους εἶχαν τοὺς διακόνους, τόσο στὴν ἱεροπραξία, ὅσο καί στὸ κήρυγμα καί στὸ φιλανθρωπικό ἔργο.

Υπῆρχαν καί ἄλλοι πιστοὶ στὴν Ἐκκλησία, ἄντρες καί γυναῖκες, πού

ἀσκοῦσαν διάφορα ἐκκλησιαστικά διακονήματα: αὐτοὶ ἦταν ὑποδιάκονοι, ἀκόλουθοι, θυρωροί, ἀναγνώστες, κατηχητές κ.ἄ. Ὅλοι βοηθοῦσαν στή λατρεία καί στό κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Τοπικές Σύνοδοι

Στούς ἀποστολικούς χρόνους ἔγινε ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων γιά νά λύσει τό θέμα τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπό τοὺς εἰδωλολάτρες. Ἀπό τότε, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖο ζήτημα, συνερχόταν Σύνοδος καί τό ἀντιμετώπιζε. Ἔτσι τό 2ο καί 3ο αἰῶνα συνήλθαν τοπικές Σύνοδοι ἢ «ἐπαρχιακές» ὅπως λέγονταν. Τέτοιες ἔγιναν γιά νά συγκροτηθεῖ ὁ ἐπίσημος κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ὁ Κανὼν τῆς Κ. Διαθήκης, γιά τό ζήτημα τῶν «πεπτωκότων» καί γιά ἄλλα.

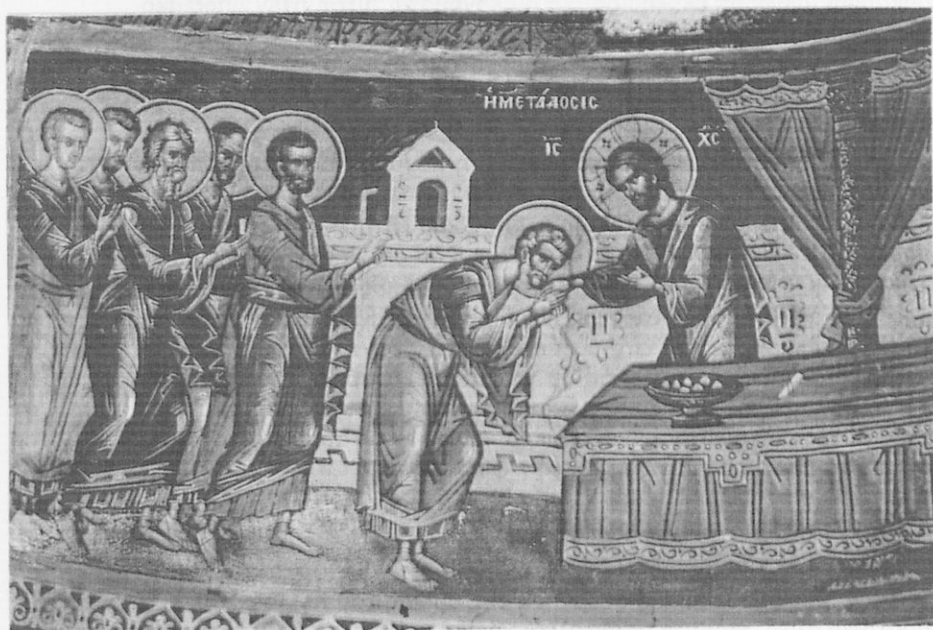
Ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως πού γινόταν ἡ Σύνοδος, πῆρε ἰδιαίτερη θέση, σάν πρῶτος μεταξύ ἴσων, καί ὀνομάστηκε Μητροπολίτης. Ὁ τίτλος αὐτός διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Ὅσο γιά τίς τοπικές Συνόδους, ἔγιναν τά πρότυπα γιά τίς μεγάλες 7 Οἰκουμενικές.

Συστηματοποίηση τῆς Λατρείας

Κέντρο τῆς θείας Λατρείας ἦταν πάντα ἡ θ. Εὐχαριστία. Σ' αὐτὴν γινόταν ἡ εὐχαριστηριακή ἀνάμνηση τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου. Ὅμως τό μυστήριο αὐτό, πού στά ἀποστολικά χρόνια γινόταν τό βράδυ μέ κοινὰ τραπέζια, τίς ἀγάπες, χωρίστηκε καί μετατέθηκε τό πρῶι, γιατί οἱ χριστιανοὶ πλῆθυναν πολὺ καί δέν μπορούσε νά γίνεται πραγματικό τραπέζι γιά ὅλους. Τώρα οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπό τό κοινὸ ποτήριο καί μόνο οἱ φτωχοὶ ἀδερφοὶ ἔτρωγαν σέ κοινὰ τραπέζια. Ἀπὸ τὸν 3ο αἰῶνα ἐπικράτησε τό ἀντίδωρο καί ἀπὸ τὸν 7ο ἡ ἄρτοκλασία, πού εἶναι κατάλοιπα τῶν κοινῶν συσσιτίων. Οἱ «κατηχούμενοι», ὅσοι δηλαδὴ περνοῦσαν τὴν περίοδο πού μάθαιναν τί εἶναι ὁ Χριστιανισμός, ἔφευγαν μετὰ τὰ ἀναγνώσματα καί τό κήρυγμα.

Τό Βάπτισμα γινόταν συνήθως ἀπὸ τό Μ. Σάββατο ὡς τὴν Πεντηκοστή, καθὼς καί στὰ Ἐπιφάνεια. Βαπτίζονταν ἐνήλικες, μετὰ τὴν κατήχησή τους. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 3ου αἰῶνα ὁμως γινόταν καί ὁ νηπιοβαπτισμός, πού ἀργότερα ἐπικράτησε. Μετὰ τό Βάπτισμα ἀκολουθοῦσε τό Χρίσμα μέ ἁγιασμένο ἔλαιο.

Τό μυστήριο τῆς Μετάνοιας καί Ἐξομολογήσεως γινόταν δημόσια. Αὐτοὶ πού μετανοοῦσαν ἔλεγαν τίς ἁμαρτίες τους μπροστὰ σέ ὅλο τό ἐκκλησίασμα καί ζητοῦσαν συχώρεση ἀπὸ τό Θεό. Πολλές φορές στέκονταν στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας καί παρακαλοῦσαν τοὺς πιστοὺς νά προσευχηθοῦν γι' αὐτοὺς (προσκλαίοντες). Ἀπὸ τὴ θεία Εὐχαριστία

Ἡ Θεία Μετάδοση (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ἔφευγαν μετά τό κήρυγμα (ἀκροώμενοι) ἢ παρέμεναν ὥς τό τέλος, ἀλλά δέν κοινωνοῦσαν (συνεστῶτες), ὥσπου περνοῦσε ὁ καιρός τῶν πνευματικῶν ποινῶν (ἐπιτίμια) καί ἔπαιρναν συχώρεση. Τά ἄλλα μυστήρια, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καί τό Εὐχέλαιο, τελοῦνταν ἀπό πρεσβυτέρους καί ἐπισκόπους ὅπως τελοῦνται καί στήν ἐποχή μας. Βέβαια στό μεταξύ προστέθηκαν σ' αὐτά εὐχές καί ἐθιμικές πράξεις πού τά ἔκαμαν πλουσιότερα σέ τελετουργική μορφή.

Καθιέρωση γιορτῶν

Ἡ γιορτή τοῦ Πάσχα ἦταν πάντα σεβαστή καί ἀγαπητή στούς πιστούς. Ἀπό τόν 10ο αἰῶνα χαρακτηρίστηκαν γιορτινές καί οἱ 50 μέρες μετά τό Πάσχα, μέ ἰδιαίτερη ἀπό αὐτές τήν τελευταία, τήν Πεντηκοστή. Καί ἡ γιορτή τῶν Ἐπιφανείων καθιερώθηκε γύρω στό 300, μέ πολλά φῶτα ἀπό λαμπάδες. Γι' αὐτό καί ὀνομάστηκε ἐορτή τῶν Φῶτων.

Πρίν ἀπό τό Πάσχα οἱ πιστοί κρατοῦσαν νηστεία ἀρχικά μιά-δυό μέρες καί ἀργότερα ἐφτά. Ἀπό τό διωγμό τοῦ Γαλερίου-Λικινίου ἐγι-

Ἡ Θεία Μετάληψη (Τοιχογραφία στη μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

ναν 40 οἱ μέρες τῆς νηστείας, γιατί καί ὁ Χριστός νήστεψε τόσο (Ματθ. 4,2) καί ὁ Μωϋσῆς (Ἑξοδ. 34, 28) καί ὁ Ἡλίας (Γ' Βασ. 19,8). Μέρους νηστείας ἐπίσης ἦταν ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή. Ἀγρυπνίες (παννυχίδες) ἔκαναν οἱ πιστοί πρὶν ἀπὸ τό Πάσχα, πρὶν ἀπὸ τὰ Ἐπιφάνεια καί πρὶν ἀπὸ τῇ μνήμῃ μάρτυρα.

Οἱ πιστοὶ συγκεντρώνονταν στοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, ὅπου σ' ἐποχές γαλήνης χτίζονται «μαρτύρια», κυκλικά συνήθως κτίσματα, γιὰ τὴν προστασία τοῦ τάφου καί τῶν πιστῶν. Ἀπὸ αὐτὰ θά προκύψουν μετὰ οἱ ναοί, πού θά πάρουν τό ὄνομα τῶν ἁγίων καί θά ἔχουν στήν ἁγία τράπεζα ἱερὰ λείψανα.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι στίς στολές τῶν κληρικῶν, στήν τέλεση τῶν μυστηρίων καί τῶν τελετῶν, στίς συνάξεις τῶν πιστῶν καί στοὺς χώρους τῆς λατρείας, παντοῦ ἐπικρατεῖ ὁ Σταυρός. Ὡς σύμβολο πάνω στοὺς τοίχους, στά σκεύη, στά ἐνδύματα, σάν χειρονομία πάνω στό μέτωπο, στό στήθος, στοὺς ὠμους τῶν πιστῶν, γιατί ὁ Σταυρός, εἶναι βιβλίο ταπεινώσεως καί ἀγάπης, ὅπλο πνευματικοῦ ἀγώνα, σύμβολο θυσίας καί σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς χαρακτηρίζονταν οι διάφορες ομάδες των πιστών και γιατί;
2. Γνωρίζεις γιατί νηστεύουμε Τετάρτη, Παρασκευή και παραμονές μεγάλων γιορτών;
3. Γιατί τό σύμβολο του Σταυρού κυριαρχεί στην Έκκλησία μας;

19. Ἡ Ἐκκλησία καί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος

Βιογραφικά στοιχεία

Ὁ Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντίνος, ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, πρόσφερε πολύ μεγάλες ὑπηρεσίες στό Χριστιανισμό.

Γεννήθηκε τέλη τοῦ 3ου αἰώνα στή Ναῖσσο τῆς Δακίας καί πέθανε στή Νικομήδεια τό 337. Ἀναγορεύτηκε Αὐγουστος στή Δύση τό 306. Ἦταν προικισμένος μέ πολλά στρατηγικά καί διοικητικά προσόντα. Ἦταν γενναῖος, φιλόανθρωπος, δραστήριος. Τό 312 νίκησε τό Μαξέντιο ἔχοντας σύμβολό του τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μέ τήν ἐπιγραφή «Τούτῳ νίκα». Τό 313 ὑπέγραψε μέ τό συνάρχοντά του Λικίνιο τό διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου: Ὁ Χριστιανισμός ἐγίνε νόμιμη θρησκεία. Τό Κράτος ἀνέχεται ὅλες τίς θρησκείες. Οἱ διωγμοί ἐπρεπε νά πάψουν.

Ὅταν σέ λίγα χρόνια ὁ Λικίνιος κινήθηκε κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἤρθαν σέ σύγκρουση οἱ δύο Αὐγουστοί. Ὁ Κωνσταντίνος νίκησε τό Λικίνιο (323) καί ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ στάση τοῦ Κωνσταντίνου ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία

Ἀπό τότε ἡ προσφορά του στό Χριστιανισμό εἶναι δίχως ἐμπόδια. Λέγεται ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό ἀπό πολιτική σκοπιμότητα. Ἄν καί αὐτό δέ θά ἦταν κατηγορία του, γιατί ἐπρεπε νά ἀποβλέπει καί στό συμφέρον τοῦ Κράτους, ὅμως τά κίνητρα τοῦ Κωνσταντίνου φαίνεται νά ἦταν:

1. Ἡ προσωπική του πίστη. Ἦταν μονοθεϊστής. Πίστευε ἀρχικά στό Θεό «ἀνίκητο ἥλιο» καί ἦταν φυσικό αὐτή ἡ πίστη νά τόν ὁδήγησε στόν Ἐνα Θεό, τό δημιουργό καί τοῦ ἡλίου.
2. Ἡ μητέρα του, ἡ Ἑλένη, ἦταν χριστιανή καί τόν εἶχε προδιαθέσει.
3. Εἶχε δεῖ τόν ἥρωισμό τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι στούς διωγμούς. Εἶχε ἐκτιμήσει τό ἥθος καί τήν ἀγάπη πού ἔδειχναν.

Οι ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη (Μωσαϊκό στὸν ὄσιο Λουκά Βοιωτίας, 11ος αἰ.).

4. Εἶχε δεῖ τὴν ἀποτυχία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους στοὺς διωγμούς.
5. Οἱ χριστιανοὶ ἦταν μειοψηφία ἀκόμα, ἀλλὰ γενναῖοι καὶ ἔντιμοι. Οἱ ἐθνικοὶ ἦταν περισσότεροι, ἀλλὰ ἡ πίστη σὲ πολλοὺς θεοὺς καὶ ἡ ἠθικὴ διαφθορά τοὺς εἶχε φέρει σὲ παρακμή.

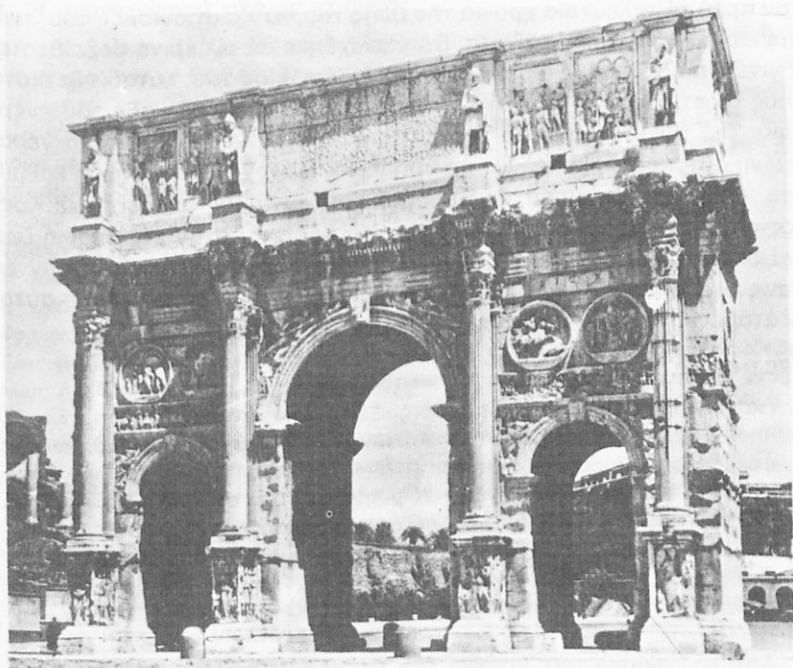
Γιά τούς λόγους αὐτούς ὁ Κωνσταντῖνος, πού εἶδε στό Χριστιανισμό τήν ἀληθινή καί δυνατή θρησκεία, πού θά συντελοῦσε νά διατηρηθεῖ ἡ ἐνότητα στήν αὐτοκρατορία, ἔθεσε τή νέα θρησκεία κάτω ἀπό τήν προστασία του. Οἱ πολιτικοί λόγοι σέ τοῦτο μόνο ὑπολογίστηκαν: Γιά νά μήν προκαλέσει ἀντίδραση δέν κατάργησε τίς ἄλλες θρησκείες, καί ὁ ἴδιος διατήρησε τίτλους ἐθνικούς. Παίρνοντας ὅμως προστατευτικά μέτρα γιά τό Χριστιανισμό, ἄφησε τίς ἄλλες θρησκείες νά παρακμάζουν.

Τά ὑπέρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρα

- Τά μέτρα πού πῆρε, ἐκτός ἀπό τήν κατάργηση τῶν διωγμῶν, ἦταν:
- Ἐπανεφέρε σέ ὑψηλά ἀξιώματα χριστιανούς πού εἶχαν ἐκπέσει ἀπό αὐτά.
 - Ἐδωσε πίσω στούς χριστιανούς τίς περιουσίες πού τούς εἶχαν δημεύσει κατά τούς διωγμούς.
 - Χορήγησε δικαστική ἐξουσία στούς ἐπισκόπους.
 - Ἀπάλλαξε τήν ἐκκλησιαστική περιουσία ἀπό τή φορολογία καί τῆς ἔδωσε τό δικαίωμα νά δέχεται κληροδοτήματα.
 - Ἐχτισε ἐκκλησίες. Μέ τή φροντίδα τῆς μητέρας του ἔχτισε ναοούς ωραίους στούς Ἀγίους τόπους (Ναοί Βηθλεέμ, Ἀναστάσεως, Ἀναλήψεως κ.ἄ.) καί στή Βασιλεύουσα (Ναός Ἀγίων Ἀποστόλων, Ναός Ἀγίας Σοφίας σέ πρώτη μορφή).
 - Καθιέρωσε τήν Κυριακή ἄργια.
 - Μετέφερε τήν πρωτεύουσα τοῦ κράτους στό Βυζάντιο, γιά νά στηριχτεῖ στό Χριστιανισμό καί στόν Ἑλληνισμό.
 - Χρηματοδότησε φιλανθρωπικά ἐκκλησιαστικά ἔργα καί ἔκοψε νομίσματα μέ σύμβολα χριστιανικά.
 - Καταπολέμησε τίς αἵρέσεις. Ἰδιαίτερα τόν Ἀρειανισμό, συγκαλώντας τήν Α΄ Οἰκουμένη Σύνοδο.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὡς χριστιανός

Αὐτά ἀποφάσισε καί ἔπραξε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος σέ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὡς ἄνθρωπος καί ὡς αὐτοκράτορας ἔπεσε καί σέ παραπτώματα, μεγάλα μάλιστα. Σ' αὐτά αἰτία εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, οἱ κακοί σύμβουλοι, τά ἀνεξέλεγκτα δικαιώματα πού εἶχαν τότε οἱ αὐτοκράτορες, καί οἱ ἀντίξοες περιστάσεις. Γιά τά μελανά αὐτά σημεῖα τῆς ζωῆς του μετανόησε ἀργότερα καί ζήτησε συχώρεση. Καί δέν ἔπαψε ὅσο ζοῦσε νά ἔχει τύψεις. Τό 337 βαπτίστηκε. Ἐβγαλε τά πορφυρά βασιλικά ἐνδύματα καί φόρεσε τό λευκό χιτῶνα

Ἡ θριαμβευτική ἀψίδα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοντά στό Κολοσσαῖο. Τήν ἑοτήσε ἡ ρωμαϊκή Σύγκλητος σέ ἀνάμνηση τῆς νίκης τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κατά τοῦ Μαξεντίου. Διακρίνεται ἡ περίφημη ἐπιγραφή: «Στόν αὐτοκράτορα Καίσαρα Φλάβιο Κωνσταντῖνο τό Μέγα, εὐσεβή, εὐτυχισμένο, Αὐγουστο, ἐπειδὴ ἐμπνευσμένος ἀπό τῆ Θεότητα καί ἀπό τῆ μεγαλοσύνη τοῦ πνεύματός του, μέ τό στρατό του, μέ νόμιμα ὅπλα καί μέ μιᾶ ἔφοδο τιμώρησε γιά λογαριασμό τῆς Πολιτείας τόν ἐχθρό καί ὀλόκληρο τό στράτευμά του, ἡ Σύγκλητος καί ὁ ρωμαϊκός λαός ἀφιερώνουν τήν ἀψίδα αὐτή ὡς σημάδι τοῦ θριάμβου του».

τοῦ νεοφώτιστου χριστιανοῦ. Λίγο μετά πέθανε. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος χριστιανός αὐτοκράτορας.

Ἡ Ἐκκλησία, γιά τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στό Χριστιανισμό καί γιά τή μετάνοιά του, τόν ἀναγνώρισε καί τόν σεβάστηκε ὡς ἅγιο. Σάν ἴσο μέ τοὺς ἀποστόλους. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται, μαζί μέ τῆς ἁγίας Ἑλένης, τῆς μητέρας του, στίς 21 Μαΐου.

Σύγχρονος συγγραφέας, ὁ Durant, γράφει γιά τόν Μ. Κωνσταντῖνο: «Βαρυμένος μέ τά προβλήματα τῆς κυβερνήσεως εἶναι δυνατόν νά ἔδωσε τό δικαίωμα στό φόβο καί τή ζηλοτυπία νά ἐκθρονίσουν τή λογική του γιά ἓνα διάστημα, καί ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι οἱ τύψεις βαρυ-

ναν πολύ τά τελευταία χρόνια της ζωής του. Ὁ Χριστιανισμός του, πού ἄρχισε σάν πολιτική, φαίνεται ὅτι ἐξελίχθηκε σέ εἰλικρινή βεβαιότητα. Ἐγινε ὁ πῖο ἐπίμονος ἱεροκλήρυκας τοῦ βασιλείου του, καταδίωξε πιστά τοὺς αἵρετικούς καί ζητοῦσε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ σέ κάθε του ἐνέργεια. Πῖο συνετός ἀπὸ τὸ Διοκλητιανό, ἔδωσε νέα ζωὴ σέ μιὰ γερασμένη αὐτοκρατορία μὲ μιὰ νέα θρησκεία, μιὰ ἰσχυρὴ ὀργάνωση καί μιὰ νέα ἠθική. Μὲ τὴν ὑποστήριξή του ὁ Χριστιανισμός ἀναδείχτηκε Κράτος καί Ἐκκλησία, καί ἐπὶ 14 αἰῶνες τὸ πρότυπο στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ καί σκέψη. Ἄν ἴσως ἐξαίρεσουμε τὸν Αὐγουστο, εἶχε δίκιο ἡ εὐγνώμονη Ἐκκλησία νά τὸν ὀνομάσει σάν τὸν μεγαλύτερο ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες» (Ἱστορία Παγκόσμιος, Τόμος Γ', βιβλίο Ε', 30).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὑποστήριξε τὸ Χριστιανισμό;
2. Ἀπὸ τὰ μέτρα πού ἔλαβε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος γιὰ τὸ Χριστιανισμό, ποιά θεωρεῖς σπουδαιότερα καί γιατί;
3. Ἡ φράση-σύνθημα «Τούτῳ νίκα» σέ βοηθᾷ στὴ ζωὴ σου, καί πῶς;
4. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὀνομάζεται ἰσαπόστολος;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου στὸν ἅγιο Ἰγνάτιο:

«Τοῦ ἔκαμαν μακρότερη τὴν ταλαιπωρία τοῦ δρόμου καί ἐλπίζαν ὅτι μὲ τὸ μᾶκρος τῆς πορείας καί μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν θά τὸν ἐξαντλοῦσαν, γιατί δέν ἤξεραν ὅτι ἐκεῖνος γινόταν ὅλο καί πῖο δυνατός ἀφοῦ εἶχε τὸν Ἰησοῦ συνοδοιπόρο καί σύντροφο στὴ μεγάλη ὁδοιπορία του, καί ἀποδείχνε μὲ περίσσιο τρόπο τὴ δύναμη πού εἶχε, καί σπύριζε καλύτερα τίς ἐκκλησίες. Γιατί οἱ πιστοὶ ἔτρεχαν ἀπὸ τίς πολιτεῖες πού περνοῦσε καί ἔδιναν θάρρος στὸν ἀθλητὴ καί τὸν κατευόδωναν μὲ ἐφόδια πολλά, βοηθώντας τον ἔτσι μὲ εὐχές καί προσευχές. Καί ἐκεῖνοι πάλι ἔπαιρναν ἐνίσχυση μεγάλη, βλέποντας τὸ μάρτυρα νά τρέχει πρὸς τὸ θάνατο μὲ τόση προθυμία μὲ ὅση ἦταν φυσικὸ νά τρέχει ἓνας πού τὸν καλοῦν γιὰ τὰ οὐράνια Βασιλεία. Καί μάθαιναν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἀπὸ τὸν ἔνθουσιασμό καί τὴν ἀγαλλίαση ἐκείνου τοῦ γενναίου ὅτι δέν ἦταν θάνατος αὐτός πρὸς τὸν ὁποῖο ἔτρεχε, ἀλλὰ ἀποδημία καί ταξίδι καί ἀνάβαση στὸν οὐρανό. Καί προχωροῦσε διδάσκοντας ἔτσι κάθε πόλη μὲ τὰ λόγια καί μὲ τὸ ἴδιο τὸ παράδειγμά του... Καί ὅπως θησαυρὸς ἀδαπάνητος πού ξεδεύεται κάθε μέρα χωρὶς νά τελειώνει, κάνει πλουσιότερους ὅσους παίρνουν ἀπὸ αὐτόν, ἔτσι ἀκριβῶς ὁ μακάριος Ἰγνάτιος. Γεμίζει μὲ εὐλογίες, μὲ θάρρος, μὲ γενναῖο φρόνημα, μὲ ἀνδρεία μεγάλη ὅσους ἔρχονται σ' αὐτόν...».

(Ρ. Γ. 50, 586)

2. Ἡ συμπεριφορά τῶν χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοί εἶναι πού βρῆκαν τήν ἀλήθεια πάνω ἀπό ὅλα τά ἔθνη τῆς γῆς, γιατί γνωρίζουν τό Θεό πού ἔχτισε τά πάντα καί τά δημιουργήσε μέ τό μονογενή Υἱό καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἄλλο Θεό ἐκτός ἀπό αὐτόν δέ σέβονται. Ἔχουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ χαραγμένες στίς καρδιές τους καί τίς φυλάγουν μέ τήν προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καί τῆς αἰώνιας ζωῆς. Δέν ἀτιμάζουν, δέν ἀκολασταίνουν, δέν ψευδομαρτυροῦν, δέν ἐπιθυμοῦν τά ξένα, τιμοῦν πατέρα καί μητέρα, ἀγαποῦν τόν πλησίον τους, δίκαια κρίνουν, ὅσα δέ θέλουν νά τούς γίνονται αὐτοί δέν τά κάνουν στούς ἄλλους, φέρνονται εὐγενικά σ' ὅσους τούς ἀδικοῦν, φροντίζουν νά εὐεργετοῦν τούς ἐχθρούς τους, φεύγουν μακριά ἀπό κάθε παρανομία καί ἀπό κάθε ἀκαθαρσία, χήρα δέν περιφρονοῦν, ὀρφανό δέν ἀδικοῦν. Αὐτός πού ἔχει προσφέρει ἄφθονα σ' αὐτόν πού δέν ἔχει, ξένο ἂν δοῦν τόν φέρνουν στό σπίτι τους καί χαίρονται γι' αὐτόν σάν ἀδερφό τους ἀληθινό, γιατί δέ λέγονται σωματικοί ἀδερφοί ἀλλά πνευματικοί. Ἐτοιμοί εἶναι νά προσφέρουν τή ζωή τους γιά τό Χριστό γιατί φυλάνε μέ ἀκρίβεια τίς ἐντολές του, ζοῦν ὅσια καί δίκαια, ὅπως τούς πρόσταξε ὁ Κύριος ὁ Θεός, εὐχαριστώντας τον τήν κάθε ὥρα γιά καθετί πού τρῶνε καί πίνουν καί γιά ὅλα τά ἀγαθά. Πραγματικά λοιπόν αὐτός εἶναι ὁ δρόμος τῆς ἀλήθειας, αὐτός ὅσους τόν βαδίζουν τούς ὁδηγεῖ στήν αἰώνια Βασιλεία, πού τήν ὑποσχέθηκε ὁ Χριστός στή μέλλουσα ζωή».

(Ἀριστείδου, Ἀπολογία 15 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. Ποιοί βλέπουν τό Θεό:

«Τό Θεό τόν βλέπουν αὐτοί πού μποροῦν νά τόν δοῦν, ὅταν ἔχουν τά μάτια τῆς ψυχῆς τους ἀνοιχτά... Ὅταν ὑπάρχει ἀμαρτία στόν ἄνθρωπο, δέν ἔχει τή δύναμη ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά βλέπει τό Θεό...».

(Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρός Αὐτόλुकον, Ρ. Γ. 6, 1026)

4. Ἡ θ. Εὐχαριστία τήν ἐποχή τοῦ Ἰουστίνου:

«... Εὐλογοῦμε τόν ποιητή τῶν ὅλων διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί τή μέρα πού τή λέμε τοῦ ἡλίου, γίνεται συγκέντρωση ὅλων πού μένουν στίς πόλεις ἢ στούς ἀγρούς, καί τά ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν διαβάζονται μέχρι νά παίρνει ἡ ὥρα. Καί ὅταν ὁ ἀναγνώστης πάψει, ὁ προεστός κάνει λόγο γιά νά συμβουλευθεῖ καί νά παρακινήσει νά τά ἐφαρμόσουν αὐτά. Ἐπειτα σηκωνόμαστε ὁρθοί ὅλοι καί προσευχόμαστε καί ὅπως εἶπαμε πρὶν, ὅταν πάψουμε τήν προσευχή, προσφέρεται ψωμί καί κρασί καί νερό, καί ὁ προεστός πάλι εὐχέας καί εὐχαριστίες ὅσο μπορεῖ στέλνει στό Θεό, καί ὁ λαός ἐνώνει τή φωνή του λέγοντας τό Ἀμήν, καί ἡ διάδοση καί ἡ μετάληψη ἀπό τά εὐλογημένα γίνεται στόν καθένα, καί σ' αὐτούς πού δέν εἶναι παρόντες τά στέλνουν μέ τούς διακόνους».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 67 – Μετάφραση Κ.Λ.)

5. Ἡ διδασκαλία γιά τό σπερματικό λόγο:

«Ὅσοι ἐζησαν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί καί ἄς θεωρήθηκαν ἄθεοι. Ὅπως στούς Ἕλληνες ὁ Σωκράτης καί ὁ Ἡράκλειτος καί οἱ ὅμοιοί τους, στούς ἄλλους λαούς ὁ Ἀβραάμ καί ὁ Ἀνανίας καί ὁ Ἀζαρίας καί ὁ Μισαήλ καί ἄλλοι πολλοί, ὅσοι ἐζησαν καί ὅσοι ζοῦν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί».

(Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 46 – Μετάφραση Κ.Λ.)

6. Ὁ Θεός τίμησε τόν Κωνσταντῖνο:

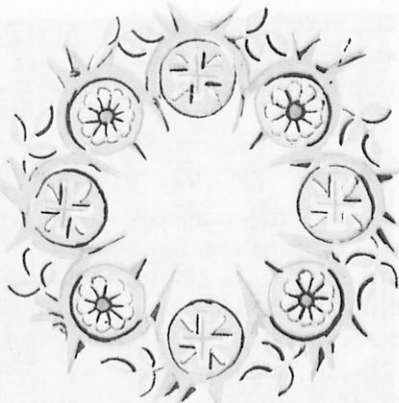
«Καί ὁ Θεός ὁ ἴδιος, πού ὁ Κωνσταντῖνος τόν δόξασε, στήν ἀρχή, στά μέσα καί στό τέλος τῆς βασιλείας του τοῦ παραστάθηκε καί μέ φανερά σημεῖα βεβαίωσε ὅτι ὁ ἄντρας αὐτός, ἄν καί θνητός, παρουσιάστηκε ὑπόδειγμα θεοσεβαστῆς διδασκαλίας. Γιατί μόνο αὐτός ἀπό ὅσους αὐτοκράτορες ἀκούστηκαν ποτέ, στάθηκε μπροστά στόν κόσμο σάν μέγιστος φωστήρας καί μεγαλοφωνότατος κήρυκας τῆς πάντα ἀλάθευτης θεοσεβείας...».

(Εὐσεβίου, Εἰς τόν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως, Α'5 – Μετάφραση Κ.Λ.)

7. Τό ὄραμα τοῦ σταυροῦ στόν οὐρανό:

Ὅταν ἡ μέρα ἔγερνε πιά, εἶπε ὅτι εἶδε μέ τά μάτια του, πάνω ἀπό τό ἥλιο, ἓνα σταυρό σάν τρόπαιο ἀπό φῶς, μαζί μέ μίαν ἐπιγραφή πού ἔλεγε: «τούτῳ νικά». Μέ τό θέαμα αὐτό τόν κυρίεψε θάμπωμα αὐτόν καί ὅλο τό στράτευμα, πού κρατήθηκε στήν πορεία του, στάθηκε κι ἐβλεπε τό θαῦμα».

(ὁπ. παρ., 28)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

20. Οί πρώτες θεολογικές σχολές

Ὁ διάλογος μέ τήν ἑλληνική φιλοσοφία

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί θεολόγοι, οἱ ἀπολογητές, στάθηκαν μέ διαφορετικό πνεῦμα ἀπέναντι στήν ἑλληνική φιλοσοφία. Μερικοί τήν ἀντιμετώπισαν ἐχθρικά (Τατιανός, Ἑρμείας), ἐνῶ ἄλλοι ἀναγνώρισαν τίς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε πρός τήν ἀνθρωπότητα (Ἀριστείδης, Ἰουστίνος). Ὅσο μάλιστα περνοῦσαν τά χρόνια, καί περισσότεροι μορφωμένοι γίνονταν χριστιανοί, τόσο γινόταν χρήση τῆς φιλοσοφίας στήν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας. Ἰδίως γιά νά ἀποκρουσθοῦν οἱ εἰδωολάτρες φιλόσοφοι πού κατηγοροῦσαν τό Χριστιανισμό (Λουκιανός ἀπό τά Σαμόσατα, Κέλσος).

Οἱ πρῶτες θεολογικές σχολές. Συμβολή στό κατηχητικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας

Σιγά-σιγά σχηματίστηκαν καί θεολογικές σχολές γιά νά διδάξουν λίγο συστηματικότερα τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Οἱ σχολές αὐτές σχηματίστηκαν ἀπό μορφωμένους χριστιανούς γιά τήν καταπολέμηση τῶν αἵρέσεων καί γιά τίς κατηχητικές ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία δηλαδή, προτοῦ νά βαφτίσει τά νέα της μέλη, ἔπρεπε νά τά διδάξει τίς σημαντικότερες ἀλήθειές της. Στήν ἀρχή αὐτό γινόταν στοιχειωδῶς.

Σέ μιά μεγάλη πόλη όμως, τήν Ἀλεξάνδρεια, πού ἦταν καί πολλοί οἱ κατηχούμενοι, τό ἔργο αὐτό εἶχε ἀνατεθεῖ σέ μιά σχολή. Ἔτσι σχηματίστηκε ἡ κατηχητική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας.

1) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας

Τήν κατηχητική σχολή στά τέλη τοῦ 2ου αἰώνα ἀνύψωσε σέ θεολογική ὁ Πάνταινος, πού καταγόταν ἀπό τή Σικελία. Ὑστερα ἀπό αὐτόν στή σχολή αὐτή δίδαξαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (γύρω στό 215), πού ἔγραψε πολλά συγγράμματα, ἀπό τά ὁποῖα 4 θεωροῦνται σπουδαιότερα (Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Στρωματεῖς, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος) καί ὁ Ὀριγένης (γύρω στό 254), πού ἀνέβασε τό γόητρο τῆς σχολῆς. Αὐτός λεγόταν «χαλκέντερος», γιατί ἦταν τόσα πολλά καί σπουδαῖα αὐτά πού ἔγραψε, ὥστε δικαιολογημένα ἔλεγε ὁ Ἰερώνυμος: «Ποιός μπόρεσε ποτέ νά διαβάσει ὅσα ἐκεῖνος ἔγραψε;». Ἐπίσης λεγόταν καί «ἀδαμάντινος» ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς του.

Ἀπό τά ἀναρίθμητα συγγράμματά του ἀξιολογούμενα εἶναι 1) τά «Ἐξαπλά», δηλ. μιά κριτική ἐπεξεργασία γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης μέ διαφορετικά κείμενα καί μεταφράσεις σέ ἕξι κάθετες στήλες, 2) τά ἐρμηνευτικά, 3) τό σπουδαῖο ἀπολογητικό ἔργο «Κατά Κέλσου», 4) τό «Περί ἀρχῶν», ὅπου ἀναπτύσσει συστηματικά τή χριστιανική διδασκαλία καί 5) τό «Περί εὐχῆς», δηλ. γιά τήν προσευχή.

Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας εἶχε τίς ἑξῆς ἀρχές:

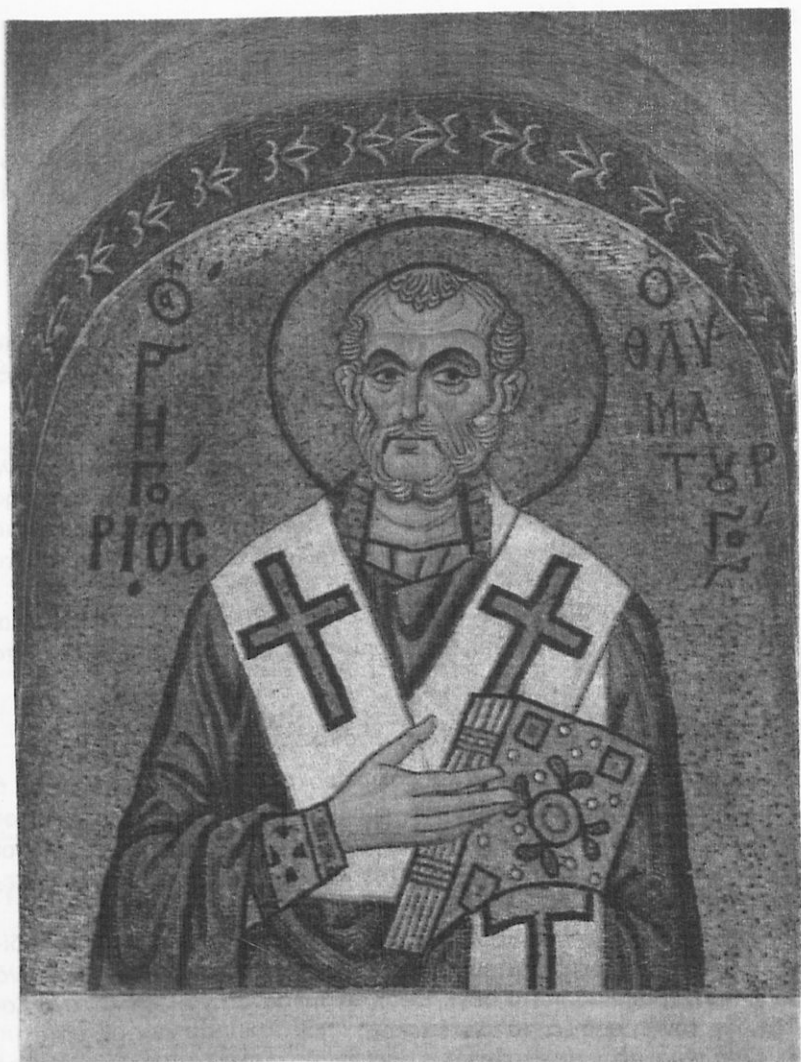
α) Τήν ἐλευθερία τῆς ἐρευνας.

β) Τήν ἀλληγορική ἐρμηνεία. Προσπαθοῦσαν νά βροῦν κάτω ἀπό τά λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς μιά βαθύτερη, πιό πνευματική, ἐξήγηση. Ἔλεγαν δηλ. ὅτι ἄλλα λέει τό ἱερό κείμενο καί ἄλλα ἐννοεῖ (= ἀλληγορία).

γ) Τήν προσπάθεια νά μεταβάλουν τήν πίστη σέ γνώση καί ἐπίγνωση. Κυρίως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς.

2) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καισάρειας

Ὅταν ὁ Ὀριγένης ἀναγκάστηκε νά φύγει ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια τό 231, κατέφυγε στήν Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καί ἔτσι ἰδρύθηκε ἐκεῖ μιά νέα θεολογική σχολή, ὅπου φοίτησαν πολλοί ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοί ἄντρες, ὅπως Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος Καισάρειας καί ἄλλοι.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός (Μωσαϊκό Δαφνίου, 11ος αἰ.). Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀπὸ τὶς ἐκλεκτότερες πατερικὲς μορφές τοῦ Γ' αἰ. (211-265). Μετὰ τὶς ἐξαίρετες σπουδές του κοντὰ στὸν Ὁριγένη ἐγίνε ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, ὅπου ἐργάστηκε ἱεραποστολικά 30 χρόνια καὶ κέρδισε γιὰ τὸ Χριστὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς κατοίκους τοῦ Πόντου. Ἐγραψε ἀξιόλογα συγγράμματα καὶ ἔκαμε πολλὰ θαύματα. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 17 Νοεμβρίου.

3) Ἡ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Ἀντιόχειας

Ἄλλες ἀρχές εἶχε ἡ Ἀντιοχειανὴ σχολή. Ἰδρυτὴς τῆς θεωρεῖται ὁ Λουκιανὸς ὁ μάρτυς. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ἦταν ὅτι ἐρμηνεύε τὴν Ἀγία Γραφή μέ βάση τὴν ἱστορία πού δίνουν κατὰ γράμμα τὰ ἱερὰ κείμενα. Στὴ σχολὴ αὐτὴ ἀνήκουν μεγάλοι καὶ σπουδαῖοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου καὶ ἄλλοι.

4) Ἡ θεολογικὴ «σχολή» τῆς Μ. Ἀσίας (Ἐφέσου)

Καὶ οἱ θεολόγοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρὶς νὰ προέρχονται ἀπὸ μιά συγκεκριμένη σχολή, ἐπειδὴ ἔχουν τίς ἴδιες θεολογικὲς κατευθύνσεις, μποροῦν νὰ καταταχθοῦν σέ μιά θεολογικὴ τάση ἢ σχολή.

Πιὸ ὀνομαστοὶ εἶναι ὁ *Εἰρηναῖος* καὶ ὁ *Ἰππόλυτος*.

Ὁ *Εἰρηναῖος* πῆγε στὴ Δύση καὶ ἔγινε ἐπίσκοπος Λουγδούνου. δηλ. τῆς σημερινῆς Λυών. Ἐγράψε τὸ ἔργο «Ἐλεγχος καὶ ανατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως», πού μᾶς δίνει πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν πρώτων αἱρέσεων καὶ μάλιστα τῶν γνωστικῶν.

Μαθητὴς τοῦ *Εἰρηναίου* υπῆρξεν ὁ *Ἰππόλυτος*, πρεσβύτερος καὶ ὕστερα ἐπίσκοπος στὴ Ρώμη. Σπουδαιότερο σύγγραμμά του εἶναι τὰ «Φιλοσοφούμενα».

5) Ἡ θεολογικὴ σχολὴ τῆς Καρχηδόνας

Στὴ βορειοδυτικὴ Ἀφρική καὶ μάλιστα στὴν Καρχηδόνα, πού ἦταν ἡ σπουδαιότερη πόλη τῆς περιοχῆς, φάνηκαν τὸν 3ο αἰῶνα οἱ πρῶτοι μεγάλοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς *Τερτυλλιανός* καὶ *Κυπριανός*. Αὐτοὶ διαμόρφωσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ ἔγιναν οἱ θεμελιωτές τῆς λατινικῆς θεολογίας πού ἔχει πρακτικὸ χαρακτήρα.

Στόν *Τερτυλλιανό*, πού υπῆρξε καὶ σπουδαῖος ἀπολογητὴς, ἀποδίδεται ἡ ἔκφραση: «Τὸ πιστεύω, γιατί εἶναι παράλογο». Ἦθελε δηλ. νὰ τονίσει ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν πίστη καὶ στό λογικὸ δέν τὸν ἐμποδίζει νὰ πιστεύσει.

Ὁ *Κυπριανός* υπῆρξε μεγάλῃ μορφῇ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Στὸ διωγμὸ πού ἔγινε ἀπὸ τὸ Δέκιο σῶθηκε φεύγοντας στὴν ἔρημο. Στὸ διωγμὸ ὅμως τοῦ Βαλεριανοῦ μαρτύρησε γιὰ τὴν πίστη του († 258). Ἐγράψε πολλὰ ἔργα ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τὸ περίφημὸ «Γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Μέ αὐτὸ δίνει μεγάλη σημασία στὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, πού τὸ θεωρεῖ ὡς βάση γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Με τίς σχολές αὐτές, σέ στενή καί πλατιά ἔννοια, ἡ Ἐκκλησία ἔδωσε στὸν κόσμον μορφωμένα στελέχη. Θεολόγους, πού βοήθησαν στὴν ὀρθή διατύπωση τοῦ δόγματος καί ποιμένες, πού μέ τὴν κηρυκτικὴ τους ἀριότητα ἐπέδρασαν καί εξακολουθοῦν νὰ ἐπιδροῦν στὶς χριστιανικὲς μάζες γιὰ μιὰ πιό συνειδητὴ βίωση τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γράψε στὸ τετράδιό σου τίς ἀρχές τῶν σχολῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιόχειας καί τῆς Καρχηδόνας.
2. Ποιοὶ εἶναι οἱ σπουδαιότεροι θεολόγοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς;
3. «Δέν μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ Θεο Πατέρα τοῦ ἐκεῖνος πού δέν ἔχει τὴν Ἐκκλησία μητέρα του». Τί σημαίνει ἡ φράση αὕτη τοῦ ἀγίου Κυπριανοῦ;

Ἀπὸ τίς διδασκαλίες τοῦ Εἰρηναίου.

«Καλύτερο καί συμφερότερο εἶναι νὰ εἴμαστε ἀπλοῖκοί καὶ με λίγη μάθηση καί με τὴν ἀγάπη νὰ βρεθοῦμε κοντὰ στὸ Θεό, παρά νὰ νομιζοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πολυμαθεῖς καί με μεγάλη πείρα καί ἔτσι νὰ γινόμαστε βλάσφημοι ἀπέναντι στὸν Κύριό μας».

(«Ἐλεγχος» Β', 26, 1-Μετάφραση Ι.Κ.).

21. Νέες θεολογικὲς πλάνες - Μεγάλες αἵρέσεις

Ἡ αἵρεση ὡς ἐκπτώση ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἀλήθεια

Μέσα στὴν Ἐκκλησία ὑπῆρχαν πάντοτε ἄνθρωποι πού δέ συμφωνοῦσαν σέ ὅλα, ὅσα αὕτη δίδασκε. Εἶδαμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού εἶχαν διαφορετικὴ γνώμη ἢ θέση ἀπὸ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, χαρακτηρίζονται ὡς αἵρετικοί. Ἔτσι «αἵρεση» καταντᾷ νὰ σημαίνει «μερικὴ» γνώμη πού ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τὴν «καθολικὴ» πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἀντίθετο λοιπὸν πρὸς τὴν αἵρεση εἶναι ἡ «καθολικὴ Ἐκκλησία». Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ αὕτη, ὅταν λέμε καθολικὴ Ἐκκλησία, ἐννοοῦμε τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, πού ἔχει τὴν ὀρθή πίστη. Ἀντίθετα ἡ αἵρεση ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σωστὸ καί ἐκφράζει τὸ σαφερὸ, τὸ λαθεμένο ὡς πρὸς τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐμφάνιση τῶν μεγάλων αἱρέσεων

1) Οἱ αἱρέσεις τοῦ 3ου αἰώνα.

Ἀπό τόν 3ο αἰώνα αἱρέσεις προσπαθοῦν νά ἐξηγήσουν τά δυό μεγάλα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτα τό τριαδικό, δηλ. πῶς ὁ ἕνας Θεός εἶναι καί τριαδικός, καί κατόπιν τό χριστολογικό, δηλ. πῶς συνυπάρχουν στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ οἱ δυό φύσεις, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ τριαδικοῦ δόγματος δημιούργησε τίς ἀντιτριαδικές αἱρέσεις. Οἱ ἀντιτριαδικοί λέγονταν καί μοναρχιανοί, γιατί στήν οὐσία δέχονταν μιά ἀρχή στή θεότητα, εἴτε ὑπομύνοντας τά ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδας σέ κατώτερη θέση («δυναμικοί μοναρχιανοί»: Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς) εἴτε θεωρώντας τά τρία πρόσωπα ὡς προσωπεῖα. Ἐλεγον δηλαδή ὅτι ὁ Θεός ἐμφανίσθηκε στήν Π. Διαθήκη ὡς Πατέρας, στήν Καινή Διαθήκη ὡς Χριστός καί στήν Ἐκκλησία ὡς Ἅγιο Πνεῦμα («τροπικοί μοναρχιανοί»: Σαβέλλιος).

2) Οἱ μεγάλες αἱρέσεις τοῦ 4ου αἰώνα.

Ἀπό τοὺς πρῶτους ἀντιτριαδικούς, τοὺς «δυναμικούς μοναρχιανούς», προέρχεται ὁ Ἄρειος. Πρεσβύτερος στήν Ἀλεξάνδρεια δίδαξε γύρω στό 318, ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι Θεός, ἀλλά τό πρῶτο κτίσμα τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε πρὶν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὐτή, πού ὀνομάστηκε ἀρειανισμός, ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στήν Ἐκκλησία, γιατί ἀμφισβητοῦσε τό κυριότερο δόγμα τῆς, τῆ θεότητας τοῦ Χριστοῦ. Καταδικάστηκε ἀρχικά στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τοπική Σύνοδο (320/1) καί κατόπιν στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας τό 325 ἀπό τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ὅ,τι εἶπε ὁ Ἄρειος γιά τό β' πρόσωπο τῆς Ἀγίας Τριάδας, ὑποστήριξε ὁ Μακεδόνιος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, γιά τό γ' πρόσωπο, τό Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε δηλαδή ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό οἱ ὁπαδοί του ὀνομάστηκαν πνευματομάχοι. Ἡ αἵρεση αὐτή καταδικάστηκε στή Β' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 381.

3) Αἱρέσεις τοῦ 5ου αἰώνα.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἐξηγήσεως τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος γέννησε πρῶτα τό νεστοριανισμό καί ὕστερα τό μονοφυσιτισμό.

Ὁ Νεστόριος, ἀρχιεπίσκοπος καί αὐτός τῆς Βασιλεύουσας, ξεχώριζε πολύ τίς δυό φύσεις τοῦ Χριστοῦ. Ἐλεγε ὅτι ἡ Παναγία ᾤκνησε τόν ἄνθρωπο Χριστό μέ τόν ὁποῖον ἀργότερα ἐνώθηκε ὁ Θεός Λόγος. Γι' αὐτό πρέπει νά ὀνομάζεται Χριστοτόκος. Ἡ διδασκαλία αὐτή κατα-

δικάστηκε στην Γ' Οικουμενική Σύνοδο, πού έγινε στην Έφεσο τό 431.

Καταπολεμώντας τό Νεστόριο, ό άρχιμανδρίτης *Εύτυχής* κατέληξε στό άλλο άκρο. Έλεγε ότι οί δυό φύσεις τοϋ Χριστοϋ ένώθηκαν τόσο πολύ, ώστε ή θεία άπορρόφησε τήν ανθρώπινη. Στην ούσία λοιπόν ό Χριστός είχε μιá φύση, τή θεία. Γι' αυτό ή διδασκαλία αύτή όνομάστηκε μονοφυσитισμός. Καταδικάστηκε στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στη Χαλκηδόνα τό 451.

Άνθρωπολογικές καί σωτηριολογικές συνέπειες τών αίρέσεων

Οί αίρέσεις πού αναφέραμε, δέν ήταν μόνο θεωρητικές συζητήσεις πάνω στά μεγάλα αύτά θεολογικά ζητήματα. Είχαν έπιπτώσεις καί στά άνθρωπολογικά ζητήματα. Δηλ. πάνω στό θέμα πόσα είναι τά συστατικά τοϋ άνθρώπου. Ό *Άπολινάριος* π.χ. έλεγε ότι τρία ήταν τά συστατικά τοϋ άνθρώπου: σώμα, ψυχή, πνεϋμα. Τή θέση τοϋ πνεύματος στό Χριστό πήρε τό Άγιο Πνεϋμα. Η Έκκλησία δέχεται δυό μόνο συστατικά: τό σώμα καί τήν ψυχή.

Στό ζήτημα τής σωτηρίας τοϋ άνθρώπου δέ φαινόταν μέ τό μονοφυσитισμό ή άλλοίωση, ή θέωση τής ανθρώπινης φύσεως, άφοϋ στην ούσία ό Χριστός είχε μόνο τή θεία φύση. Έπομένως δέν άνύψωσε καί δέ θέωσε τήν ανθρώπινη φύση.

Οί αίρέσεις αυτές άντιμετωπίστηκαν από τήν Έκκλησία μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους. Μέ τίς αποφάσεις τους άντέταξε τήν όρθή διδασκαλία καί καθόρισε τά δόγματά της, είτε συνοπτικά (Σύμβολο πίστεως) είτε διεξοδικά (συγγράμματα Πατέρων τής Έκκλησίας).

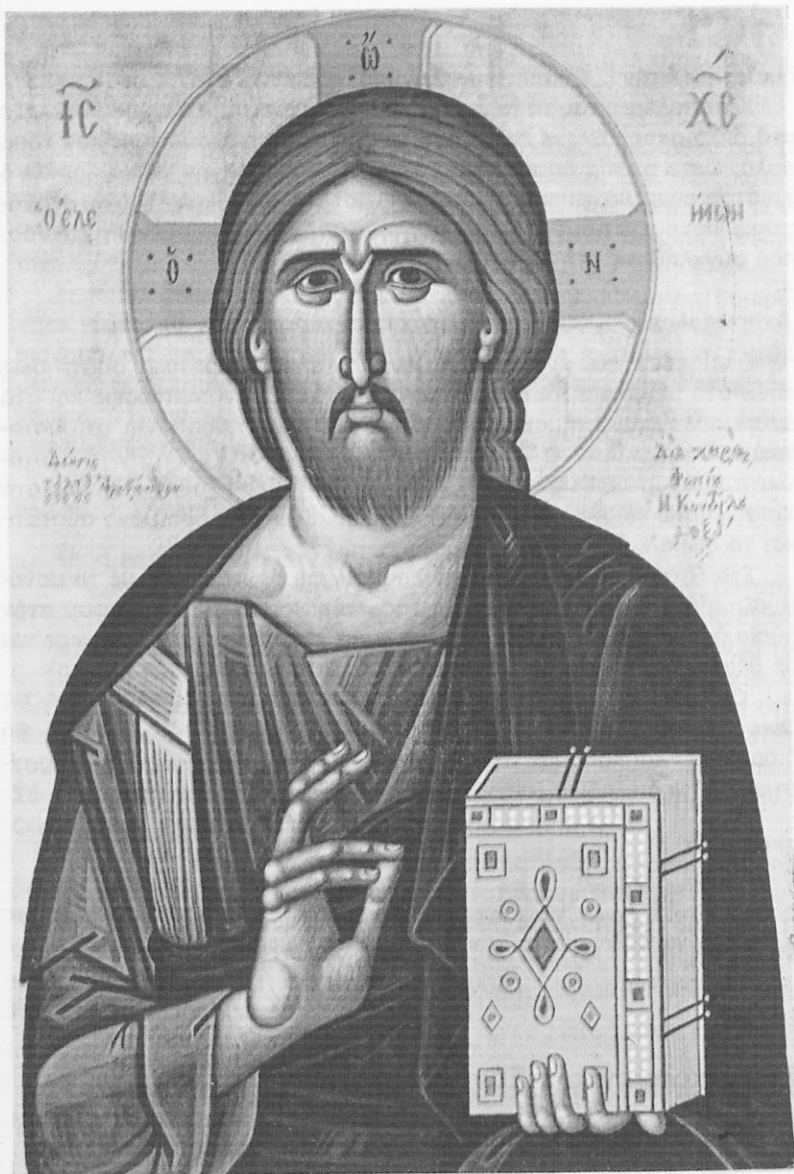
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί σημαίνει αίρεση;
2. Ποιά είναι ή έννοια τής Καθολικής Έκκλησίας;
3. Ποιές είναι οί έπιπτώσεις τών αίρέσεων στό άνθρωπολογικό ζήτημα;

22. Οικουμενικές Σύνοδοι Α'

Η άντιμετώπιση τών αίρέσεων μέ τίς Οικουμενικές Συνόδους

Γιά τήν άντιμετώπιση τών αίρέσεων ή Έκκλησία πολύ νωρίς, άκόμα καί στό 2ο αιώνα, συγκάλεσε τοπικές Συνόδους. Όταν κατά τόν 4ο αιώνα μερικές αίρέσεις, όπως ό Άρειανισμός, έλαβαν μεγάλη έκταση, ή

Χριστός ό Έλεήμονας. 'Η θεία καί ανθρώπινη φύση ένωμένες στό Πρόσωπό Του. Στιβαρός λαιμός, μακριά δάχτυλα μέ τονισμένες τίς αρθρώσεις, μεγάλη καί άσυνήθιστη μύτη, όλα καμωμένα επίτηδες άπό τόν άγιογράφο, γιά νά τονιστεί ή θεϊκή φύση. 'Η άύστηρή ματιά Του, καθώς βγαίνει άπό τά μεγάλα μάτια Του, προξενεί δέος. 'Η εύλογία όμως τού χειριού Του φέρνει τό θεατή κοντά στόν Έλεήμονα καί Ζωοδότη Χριστό (Εικόνα Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

Παναγία ή 'Οδηγήτρια. Ἡ Παναγία, μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους, εἶναι μοναδικό πλάσμα πού πέρασε ἀπὸ τὴ γῆ. Ὁ ἀγιογράφος φαντάζεται τὴ μορφή της δίνοντάς της ψυχικὴ ὁμορφιά (Εἰκόνα τοῦ Φ. Κόντογλου στὴ μονὴ Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Αριθμός	Πόλη που συγκλήθηκε	Έτος	Αυτοκράτορας	Καταδικασ	Πρόεδρος της	Αριθμός Πατέρων	Μορφές που διαβιβάστηκαν
1η Α	Νίκαια	325	Μ. Κωνσταντίνος	Άρειο	ο αυτοκράτορας	318	άγιοι Άθανάσιος Σινυρίδων, Νικόλαος
2η Β	ΚΠολη	381	Μ. Θεοδόσιος	Μακεδόνιο Άπολινάριο	1. Μελέτιος Άντιόχειας 2. Γρηγόριος Θεολόγος 3. Νεκτάριος ΚΠολεως	150	Γρηγόριος Νύσσης
3η Γ	Έφεσσος	431	Θεοδόσιος Β	Νεστόριο	Κύριλλος Άλε- ξάνδρειας	200	Ίωάννης Άντιόχειας
4η Δ	Χαλκηδόνα	451	Μαρκαριός	Ευτυχί (μονοφυσιστικό)	άντιπρόσωποι πάπια κ.ά.	630	Θεοδώρητος Κύρου
5η Ε	ΚΠολη	553	Ίουστινιανός Α	μονοφυσιστικό Τρία Κεφάλαια Ώρινη	1. Μηνάς και 2. Ευτυχιος πατρι- άρχες ΚΠολεως	165	Άπολινάριος Άλε- ξάνδρειας Δομνίνος Άντι- όχειας
6η ΣΤ	ΚΠολη (Α' στον Τρούδο)	680/1	Κωνσταντίνος Δ	μονοθελητισμό	άντιπρόσωποι πάπια	150	Μάξιμος ο Όμο- λογητής
Πενθέκτη	ΚΠολη	691/2	Ίουστινιανός Β	έξεδωσε μόνο κανόνες	Παύλος ΚΠολεως	211	Πέτρος Άλε- ξάνδρειας
7η Ζ	(Β' στον Τρούδο) Νίκαια	787	Ειρήνη ή Άθηναια	εικονομάχους	Ταρδάσιος ΚΠολεως	350	Θεοφάνης μοναχός

Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους νά συγκαλέσει μεγάλες Συνόδους. Αὐτές ὀνομάστηκαν *Οἰκουμενικές*, γιατί ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης. Ἡ ἀρχή ἐγένετο τό 325 στή Νίκαια, ὅπου ο αὐτοκράτορας Μ. Κωνσταντῖνος συγκάλεσε τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Στίς Οἰκουμενικές Συνόδους οἱ ἐπίσκοποι συζητοῦσαν πρῶτα γιά τά δογματικά ζητήματα, δηλ. τά ζητήματα πίστεως. Οἱ ἀποφάσεις πάνω σ' αὐτά λέγονται δόγματα καί εἶναι διατυπωμένες σέ κείμενα πού χαρακτηρίζονται «*σύμβολα*», «*ὅροι*» καί «*τόμοι*».

Κατόπιν ὅμως γινόταν συζήτηση καί πάνω στά πρακτικά ζητήματα, τῆς λατρείας, τοῦ ἡθικοῦ βίου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καί παίρνονταν οἱ σχετικές ἀποφάσεις. Αὐτές λέγονται «*κανόνες*».

Τίς ἀποφάσεις αὐτές ἐπικύρωναν οἱ αὐτοκράτορες μέ διατάγματα. Μέ αὐτό τό τρόπο εἶχαν ἰσχύ γιά ὅλους.

Πατριαρχικές μορφές τῶν Συνόδων

Ἀπό τίς πολλές καί μεγάλες μορφές πού διακρίθηκαν στίς Οἰκουμενικές Συνόδους ξεχωρίζουμε δύο: Τό Μ. Ἀθανάσιο, πού ἦταν ἡ ψυχή τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί τόν Κύριλλο ἐπίσκοπο Ἀλεξάνδρειας, πού διακρίθηκε στήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο.

1) Μ. Ἀθανάσιος (295-373).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὅταν ἦταν ἀκόμη παιδί, παίζοντας στίς ὄχθες τοῦ Νείλου, βάπτισε συνομήλικό του σύμφωνα μέ τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας. Τό βάπτισμα ἀναγνώρισε ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Ἀλέξανδρος, πού τόν πῆρε κοντά του καί τόν μόρφωσε. Ὡς διάκονος συνόδευσε τόν Ἀλέξανδρο στή Α' Οἰκουμενική Σύνοδο, ὅπου ἀγωνίστηκε νά καθιερωθεῖ ὁ ὅρος «ὁμοούσιος».

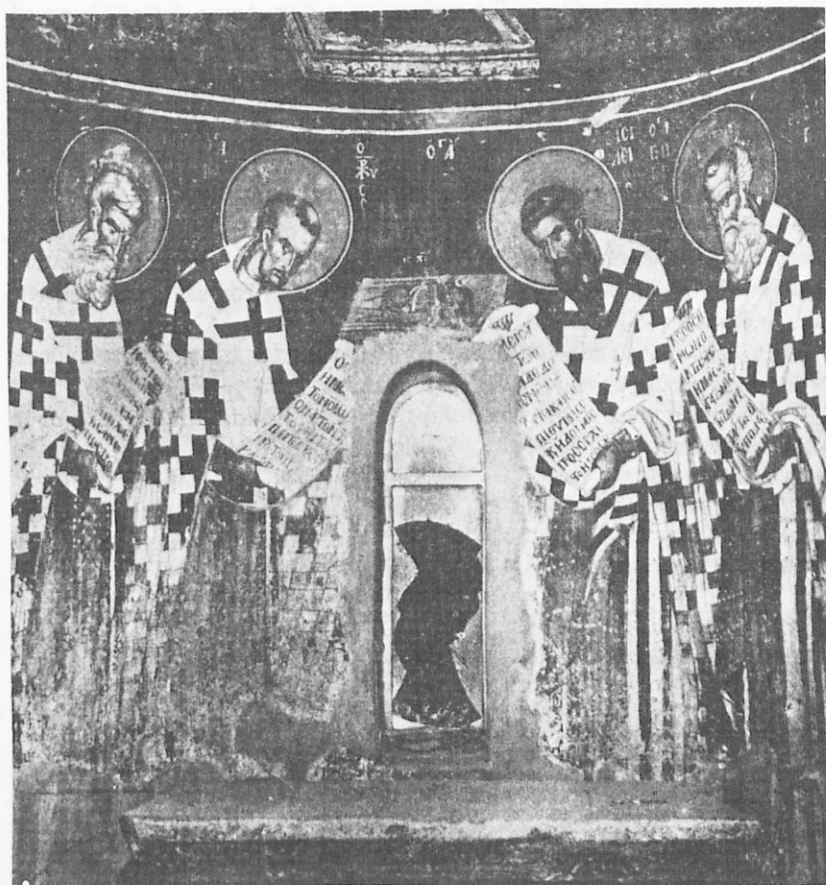
Τό 328 διαδέχεται στόν ἐπισκοπικό θρόνο τόν Ἀλέξανδρο πού εἶχε πεθάνει. Ὑστερα ἄρχισε ὁ μαρτυρικός του ἀνήφορος. Ἀπό τά 46 χρόνια πού ἦταν ἐπίσκοπος, τά 16 πέρασε στήν ἐξορία, γιατί ἦταν ἀνυποχώρητος στήν πίστη του.

Ἡ ἐπισκοπική του δράση περιλαμβάνει τρεῖς τομεῖς:

- α) Ἀγῶνες κατά τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν Ἀρειανῶν.
- β) Ἐνδιαφέρον γιά τήν ἱεραποστολή. Χειροτονεῖ τό Φρουμέντιο ἐπίσκοπο Ἀζώμης. Αὐτός καί ὁ ἀδερφός του Αἰδέσιος κήρυξαν τό Εὐ-αγγέλιο στήν Αἰθιοπία.
- γ) Χρησιμοποίηση τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τῶν μοναχῶν. Ἐχει σχέσεις καί συνεργασία μέ τόν Μ. Ἀντώνιο, τόν Παχώμιο καί τόν Ἰσι-

Ὁ ἅγιος Νικόλαος (Ἀθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 16ος αἰ.).

Οἱ ἅγιοι Ἀθανάσιος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Τοιχογραφία στὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν Ὀρφανὸ τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αἰ.).

δωρο Πηλουσιώτη. Τοῦ πρώτου ἔγραψε καὶ τὴ βιογραφία.

Ἐγγραψε ἀπολογητικά, ἀντιαιρετικά, ἐξηγητικά καὶ ἀσκητικά συγγράμματα καθὼς καὶ ἐπιστολές. Ἀξιοσημείωτες οἱ γιορταστικές, πού καθόριζαν τὴν ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα. Στὴν 39ῃ ἐπιστολῇ του ἔχει τὸν κανόνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀπὸ ποιά δηλ. βιβλία αὐτὴ ἀποτελεῖται.

Ὑπῆρξε μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἐκκλησίας ὄχι τόσο γιὰ τὴ συγγραφικὴ του δράση, ὅσο γιὰ τὸν ἀδαμάντινο χαρακτήρα του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ὑπῆρξε: «ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁγίων καὶ

ό άγιώτερος τών ήρώων». Για τοῦτο καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σέ ἐγκώμιό του ἔγραψε:

«Ἐπαινώντας τόν Ἀθανάσιο ἐπαινῶ τήν ἴδια τήν ἀρετή». Γιортάζε-ται στίς 18 Ἰανουαρίου καί στίς 2 Μαΐου.

2) Κύριλλος, ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας (370-444).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια καί ἦταν ἀνιψιός τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξάνδρειας Θεοφίλου πού διαδέχτηκε στό θρόνο. Ἦταν μέγας θεολόγος, ἀλλά ὀρμητικός στό χαρακτήρα. Πολέμησε τό νεστοριανισμό καί βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν καταδίκη του ὡς πρόεδρος τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἔγινε στήν Ἐφεσο τό 431.

Ἐγραψε πολλά συγγράμματα: α) ἐξηγητικά, β) δογματικοπολεμικά, γ) ἀπολογητικά, δ) ὁμιλίες καί ε) ἐπιστολές.

Περίφημη εἶναι ἡ 39ῃ ἐπιστολή του. Ἐκεῖ διδάσκεται ὅτι ὁ Χριστός ἔχει δύο φύσεις πού ἐνώνονται χωρίς σύγχυση, ὀνομάζεται δέ ἡ Παναγία «Θεοτόκος».

Ὁ Κύριλλος διακρίθηκε καί ὡς ρήτορας. Ἀπό τίς ὁμιλίες του ἀξιόλογη εἶναι ἡ «Πρός τήν ἀγία Μαρία», πού ὑπενθυμίζει λίγο τούς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου:

«Νά χαίρεις, Μαρία Θεοτόκε,
τό σεμνό κειμήλιο ὅλης τῆς οἰκουμένης,
ἡ λαμπάδα ἡ ἄσβεστη,
τό στεφάνι τῆς παρθενίας,
τό σκήπτρο τῆς ὀρθοδόξιας,
ὁ ναός ὁ ἀκατάλυτος
τό χωρίο τοῦ ἀχώρητου (Θεοῦ),
ἡ μητέρα καί παρθένος».

Γιортάζεται στίς 9 Ἰουνίου καί στίς 18 Ἰανουαρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἔγιναν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι;
2. Πῶς ὀνομάζουμε τίς ἀποφάσεις τών Οἰκουμενικῶν Συνόδων;
3. Ποιές Σύνοδοι ἀσχολήθηκαν μέ τό τριαδικό καί ποιές μέ τό χριστολογικό δόγμα;

23. Οικουμενικές Σύνοδοι Β΄

Ἡ «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» διατύπωση καὶ διαφύλαξη τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου, τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησία σ' ὅλη τήν ἀλήθεια. «Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 16,13). Ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο εἶναι ἀλάθητη. Τήν ἀλάθητη διατύπωση καὶ διακήρυξη τῶν δογμάτων πραγματοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία μέ τίς Οἰκουμενικές Συνόδους.

Οἱ ἐπίσκοποι πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές, εἶχαν διπλό ἔργο: α) τή διατύπωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας καί β) τή διαφύλαξή της ἀπό τίς διαστρεβλώσεις τῶν αἰρετικῶν.

Στό ἔργο τους αὐτό τά μέλη τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶχαν ὁδηγό καί ἐμπνευστή τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἀκούγονταν βέβαια στίς συνεδριάσεις τῶν Συνόδων προσωπικές γνώμες, πού δέν ἔβρισκαν ὅλους σύμφωνους. Στό τέλος ὅμως τῶν ἐργασιῶν αὐτά πού ἀποφάσιζαν ἦταν ἡ ἀλήθεια πού φανέρωνε τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀλήθεια αὐτή γινόταν ἀνεπιφύλακτα δεκτὴ ἀπό ὅλα τά συνοδικὰ μέλη.

Οἱ συνοδικές ἀποφάσεις καί ἡ ἀποδοχή τους ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων, γιά νά ἐκφράζουν τήν ὀρθή πίστη τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νά στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή καί στήν Ἱερή Παράδοση. Οἱ Οἰκουμενικές δηλ. Σύνοδοι ἐκφράζουν τήν καθολικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ἐκεῖνο τό ὅποιο κατὰ τό Βικέντιο ἀπό τό Λεῖρινο «πανταχοῦ, πάντοτε, ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη». Οἱ ἀποφάσεις, πού δέν ἦταν σύμφωνες μέ τήν γενικὴ αὐτὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δέ γίνονταν δεκτές ἀπό τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐχομε παραδείγματα Συνόδων, πού συγκλήθηκαν ὡς Οἰκουμενικές, ἀλλὰ δέν ἀναγνωρίστηκαν ὡς τέτοιες καί οἱ ἀποφάσεις τους δέν ἐφαρμόστηκαν. Ἀκριβῶς γιατί δέν ἐξέφραζαν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. ἡ λεγόμενη «Ληστρική» Σύνοδος στήν Ἐφεσο τό 449, ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας τό 1438-1439 κ.ἄ.

Ἡ σημασία τῶν Συνόδων γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἐκκλησία

είναι σῶμα, τῆς ὁποίας κεφαλή εἶναι ὁ Χριστός καί μέλη ὅλοι οἱ πιστοί. Ὡς ὁρατή κοινωνία ἀνθρώπων ἡ στρατευμένη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ διοικεῖται μέ τίς Συνόδους τῶν ἱεραρχῶν της. Ὁ θεσμός αὐτός τῶν Συνόδων ἔχει τήν ἀρχή του στούς Ἀποστόλους, πού τό 49 μ.Χ. προκειμένου νά λύσουν τό ζήτημα τῆς εἰσοδοχῆς τῶν ἐθνικῶν στήν Ἐκκλησία μαζεύτηκαν ὅλοι μαζί στά Ἱεροσόλυμα καί μαζί μέ ὅλους τούς χριστιανούς ἔλυσαν τό ζήτημα (βλέπε κεφ. 9).

Οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι εἶναι τό ἀνώτατο διοικητικό, διδακτικό, νομοθετικό καί δικαστικό ὄργανο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀποφάσεις τους πάνω στά ζητήματα πίστεως εἶναι ὑποχρεωτικές γιά τό λαό τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἐκφράζουν τήν καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας, καί βοηθοῦν τούς χριστιανούς νά ἐπιτύχουν τή σωτηρία τους. Γι' αὐτό ἔχουν ἀπόλυτο κύρος καί ἐκφράζουν τό ἀλάθητο τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά Οἰκουμενική Σύνοδος ἀσχολεῖται ἀκόμη καί μέ ζητήματα διοικήσεως, λατρείας, χριστιανικοῦ βίου. Ἀκόμη μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς ἀνώτατο ἐκκλησιαστικό δικαστήριο. Ἐτσι ἡ σημασία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ὀργάνωσή της εἶναι πολύ βασική.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητη;
2. Τί σημαίνουν τά λόγια Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ: «Τίς Συνόδους πού ἔγιναν ἐπικυρώνει ἡ εὐσεβής πίστη καί ἡ ὀρθότητα τῶν δογμάτων εἶναι ἐκείνη πού κρίνει τās συνόδους»;
3. Τί εἶδους ἐξουσίες ἔχει μία Οἰκουμενική Σύνοδος;
4. Ποιό εἶναι τό ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στίς Οἰκουμενικές Συνόδους;

24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἔννοια «Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας»

Πατέρες ἀρχικά ὀνομάστηκαν οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ πνευματικοί ὁδηγοί τῶν πιστῶν. Ἀργότερα καί ὀνομαστοί δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας πῆραν αὐτό τό ὄνομα. Τελικά Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ὅσοι ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς ἔχουν τά γνωρίσματα α) τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας, β) τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου καί γ) τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγνώρισεως. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας,

εἴτε μέ τή διδασκαλία τους εἴτε μέ τά συγγράμματά τους, ἔγιναν οἱ φωτεινοί ὁδηγοί ὅλων τῶν χριστιανῶν στό ζήτημα τῆς πίστεως καί τῆς ἠθικῆς.

Οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ καί τῆς ἀλήθειας

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὅπως ἔχει τούς φίλους της ἔχει καί τούς ἐχθρούς της. Τούς πρώτους μάλιστα αἰῶνες οἱ ἐπιθέσεις κατά τῆς Ἐκκλησίας προέρχονταν ἀπό πολλές πλευρές: Ἰουδαίους, ἐθνικούς, αἰρετικούς κ.ἄ. Τίς ἐπιθέσεις αὐτές ἀντίκρουσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγιναν ἔτσι οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Πατέρες ὅταν ἔγραφαν καί μιλοῦσαν στίς Συνόδους, εἶχαν ὁδηγό τους τήν Ἀγία Γραφή καί τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτούς ἀληθινό ἦταν αὐτό πού πίστευε ἡ Ἐκκλησία καί πού εἶχε πάρει χωρίς διακοπή ἀπό τούς Ἀποστόλους. Ἐτσι ἀπό τά γραφτά τους ἀκούγεται ἡ φωνή τῆς ἀλήθειας, πού ὑπεράσπισαν μέ σταθερότητα καί συνέπεια. Δικαιολογημένα λοιπόν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι στό πρακτικά τους ταυτίζουν τήν πίστη τῶν Ἀποστόλων μέ τήν πίστη τῶν Πατέρων. «Αὕτη εἶναι ἡ πίστη τῶν Πατέρων, αὕτη εἶναι ἡ πίστη τῶν Ὁρθοδόξων, αὕτη εἶναι ἡ πίστη πού στήριξε τήν οἰκουμένη» (Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας).

Οἱ Πατέρες καί ἡ ἐλληνική παιδεία

Πολλοί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνώρισαν τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἡ ἐλληνική φιλοσοφία. Ἄλλωστε οἱ περισσότεροι ἦταν Ἕλληνες καί ἐργάστηκαν καί ἔδρασαν μέ τά ὄπλα, πού τούς εἶχε δώσει ἡ ἐλληνική τους μόρφωση καί ἀγωγή. Συνέχισαν λοιπόν μέ τή συγγραφική τους δράση τήν προσφορά στό γράμμα καί στόν πολιτισμό τῶν μεγάλων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀπό τήν πλευρά αὕτη κοντά στόν Πλούταρχο στέκεται ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ἀδερφός του Γρηγόριος Νύσσης συγκρίνεται μέ τόν Πλωτῖνο καί τόν Ἰάμβλιχο καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συναγωνίζεται ἐπάξια καί αὐτόν τό Δημοσθένη.

Ἡ προσφορά τῶν Πατέρων στόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο

Ἡ ἀξία ὅμως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔγκειται κυρίως στή μορφή τοῦ συγγραφικοῦ τους ἔργου. Δέν τούς θαυμάζουμε ὡς λογοτέχνες καί φιλόσοφους. Κυρίως εἶναι θρησκευτικοί διδάσκαλοι καί ὁδηγοί. Αὐτοί κατανόησαν τήν Ἀγία Γραφή καί τήν ἐρμηνεύουν ὀρθό-

δοξα. Ἐτσι διδάσκουν τὴν ὀρθὴ διδασκαλία καὶ καθοδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Στὴ θέση πού παίρνει ἀπέναντι στοῦ Θεοῦ, στον κόσμο, στὴν ψυχὴ, στοῦ θάνατο, στὴν αἰωνιότητα. Βοηθοῦν δηλ. τοὺς χριστιανούς νά ζήσουν καὶ νά ἐφαρμόσουν τίς χριστιανικὲς ἀλήθειες. Αὐτὲς ἄλλωστε τίς ἀλήθειες πρῶτοι αὐτοὶ τίς ἐξησαν καὶ τίς ἐφάρμοσαν καὶ μέ τίς συγγραφές τους καλοῦν καὶ ὅλους μας, ἀκόμη καὶ σήμερα, νά τοὺς ἀκολουθήσουμε. Ἐτσι ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στοῦ δρόμο πού τὸν φέρνει στοῦ Θεοῦ. Τὸν ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἀρετὴ, τὴν ἀγιότητα, τὴν θέωση. Αὕτὴ εἶναι ἡ πνευματικότητα τῶν Πατέρων καὶ σ' αὐτό κυρίως ἔγκειται ἡ ἀξία τους, χωρὶς νά ξεχνοῦμε ὅτι μέσα στίς σελίδες τους ὑπάρχουν καὶ κομμάτια πού μποροῦν ἄνετα νά σταθοῦν πλάι στὰ μεγάλα ἀριστουργήματα τοῦ λόγου καὶ τῆς διανοήσεως ὅλων τῶν λαῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά εἶναι τὰ γνωρίσματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας; Ἐξηγησέ τα μέ δυό λόγια.
2. Γιατί ἡ πίστη τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ πίστη τῶν Πατέρων ταυτίζονται;
3. Γιατί ἡ μελέτη τῶν Πατέρων εἶναι σήμερα ἀπαραίτητη; Ἐξήγησε.
4. Μποροῦμε σήμερα νά ἔχουμε τοὺς Πατέρες ὡς ἰδανικά πρότυπα; Γιατί;

25. Πατερικὲς μορφές Α'

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλες μορφές τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ γνωστοὶ Τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης Χρυσόστομος, γιατί ἦταν ἅγιοι στοῦ βίου καὶ σπουδαῖοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι. Ἡ Ἐκκλησία μας τοὺς τιμᾷ καὶ τοὺς τρεῖς μαζί στίς 30 Ἰανουαρίου καὶ τοὺς θεωρεῖ προστάτες τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος

Γεννήθηκε στὴ Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου περίπου τὸ 330 καὶ μεγάλωσε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, πού θεωρεῖται καὶ πατρίδα του. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν πολὺ θεοφοβούμενη. Ὁ πατέρας του Βασίλειος, ρήτορας (= δικηγόρος) καὶ δάσκαλος, τὸν δίδαξε τὰ πρῶτα γράμ-

ματα. Ἡ μητέρα του Ἑμμέλεια, θυγατέρα μάρτυρα, καί ἡ γιαγιά του Μακρίνα, ἐπέδρασαν εὐεργετικά πάνω του.

Φοίτησε στίς σχολές τῆς Καισάρειας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τέλος στήν ὀνομαστή φιλοσοφική σχολή τῆς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε συμμαθητές τόν ἀδερφικό του φίλο Γρηγόριο Ναζιανζηνό καί τόν κατόπιν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό τόν Παραβάτη. Στενή φιλία ἔνωνε τό Βασίλειο μέ τό Γρηγόριο. Ἦταν μιά ψυχή σέ δύο σώματα. Καί οἱ δύο ἀγωνίζονταν νά πάρουν ὅσο πιό ἄρτια μόρφωση μπορούσαν. Δυό δρόμους μόνο ἤξεραν. Ὁ ἕνας ὁδηγοῦσε «πρός τοὺς ἱερούς ἡμῶν οἴκους καί τοὺς ἐκεῖσε διδασκάλους», ὁ δέ «πρός τοὺς ἔξωθεν παιδευτάς». Ἔτσι καταρτίστηκε ὁ Βασίλειος στή ρητορική, στή φιλοσοφία, στή γραμματική, στή γεωμετρία, στήν ἀστρονομία, ἀκόμη καί στήν ἰατρική.

Ὅταν ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του, βαπτίστηκε καί σέ λίγο ἐγίνε μοναχός. Προηγουμένως μοίρασε τή μεγάλη του περιουσία στούς φτωχοὺς. Ἀποσύρθηκε σέ μιά ἐρημιά τοῦ Πόντου καί ἐκεῖ ἀσκήθηκε μελετώντας τό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας συντροφιά τό φίλο του Γρηγόριο.

Τό 362 ἐπιστρέφει στήν Καισάρεια καί χειροτονεῖται διάκονος καί πρεσβύτερος ἀπό τόν ἐπίσκοπο Εὐσέβιο. Αὐτόν διαδέχτηκε στό θρόνο τό 370. Ἐννιά μόλις χρόνια εἶναι ἡ ἐπισκοπική του δράση. Τά χρόνια ὅμως αὐτά εἶναι γεμάτα ἀγῶνες, δραστηριότητα, δημιουργία.

Τρεῖς εἶναι οἱ τομεῖς στοὺς ὁποίους περιστράφηκε ἡ δράση τοῦ Βασιλείου ὡς κληρικοῦ:

α) Ὁ ἀγῶνας γιά τήν ὀρθόδοξη πίστη κατά τῶν αἵρετικῶν καί μάλιστα τῶν ἀρειανῶν. Ὅταν κάποτε τόν ἀπειλῆσε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλεντα Μόδεστος, τοῦ ἀπάντησε: «Φωτιά, μαχαίρι, θηρία καί νύχια (σιδερένια) πού σκίζουν τίς σάρκες, μοῦ προκαλοῦν μᾶλλον εὐχαρίστηση παρά φόβο».

β) Ἡ κοινωνική του δραστηριότητα. Ὅταν τό 368 ξέσπασε μεγάλη πείνα στήν Καισάρεια ὅχι μόνο κινητοποίησε τοὺς πλούσιους νά βοηθήσουν ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη, ἀλλά ἴδρυσε καί ὀλόκληρο συγκρότημα ἀπό φιλανθρωπικά ἱδρύματα, πού εἶχε φτωχοκομεῖο, νοσοκομεῖο, ὀρφανοτροφεῖο καί ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, μιά πραγματική νέα πόλη κοντά στήν Καισάρεια, πού πρὸς τιμὴ του ὀνομάστηκε «Βασιλειάδα».

γ) Ἡ συγγραφική του δράση. Τά πολλὰ καί ἐκλεκτὰ ἔργα του διαρροῦνται σέ δογματικά, πρακτικά, ὁμιλίες καί ἐπιστολές.

Ἀπὸ τὰ πρακτικά ἀναφέρουμε μιά πραγματεία του «Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Τὴν ἔγραψε γιά νά δεῖξει

ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά γράμματα ἔχουν προπαρασκευαστική ἀξία γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τονίζει ὅτι ὅταν τὰ διαβάζουμε πρέπει νὰ διαλέγουμε μόνο ἐκεῖνα πού βοηθοῦν στὴν ἀρετὴ. Ἔτσι ὁ χριστιανὸς μιμεῖται τὸν κηπουρό πού κόβει τὰ τριαντάφυλλα, ἀποφεύγοντας τὰ ἀγκάθια, τίς μέλισσες πού ρουφοῦν τὸ νέκταρ ἀπὸ τὰ λουλούδια καὶ τὸν Ὀδυσσεά πού ἔκλεισε τὰ αὐτιά του, γιὰ νὰ μὴ σαγηνευτεῖ ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων. Ἀπὸ τίς Ὀμιλίες του περιφημες εἶναι ἐννιά «Εἰς τὴν Ἐξαήμερον» (Δημιουργία), οἱ ἠθικές «Περὶ νηστείας», «Περὶ φθόνου», «Περὶ ταπεινοφροσύνης» καὶ ἡ δογματικὴ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός».

Ἡ ζωὴ του ἔσβησε τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 379. Εἶχε ἡλικία μόλις 49 ἐτῶν. Γιὰ τὴ σοφία του καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ του ὀνομάστηκε «Μέγας». Ἡ Ἐκκλησία τὸν ὀνόμασε καὶ «Οὐρανοφάντορα», γιατί διαφώτισε τὸ δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδας. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται τὴν ἡμέρα πού πέθανε καὶ στίς 30 Ἰανουαρίου μαζί μέ τοὺς δυὸ ἄλλους, μεγάλους Ἱεράρχες, τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.

2) Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Γεννήθηκε γύρω στὸ 329 στὴν Ἀριανζό, προάστιο τῆς Ναζιανζοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται καὶ Ναζιανζηνός. Γονεῖς του ἦταν ὁ Γρηγόριος πού ἔγινε ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ καὶ ἡ εὐσεβὴς Νόννα, πού τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικά.

Σπούδασε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, στὴ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καὶ στὴν Ἀθήνα 6 ὁλόκληρα χρόνια. Κυρίως ἀσχολήθηκε μέ τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ φιλολογία.

Ὅταν γύρισε στὴν πατρίδα του, βαπτίστηκε καὶ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια πηγαίνοντας στὸν Πόντο, κοντὰ στὸν ἐπιστήθιο φίλο καὶ συμμαθητὴ του Βασίλειο. Πρεσβύτερος χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸ γέροντα πατέρα του καὶ ἐπίσκοπος ἔγινε ἀπὸ τὸ φίλο του τὸ Μ. Βασίλειο σ' ἓνα μικρὸ χωριό, τὰ Σάσιμα, μά ποτὲ δέν πῆγε ἐκεῖ. Δὲ νόμιζε ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν κατάλληλο γιὰ τὴν ψυχασύνθεσή του ἐπειδὴ ἦταν γεμάτο θόρυβο.

Ἀργότερα τὸν κάλεσαν στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ ὀρθόδοξοι πού ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀρειανούς. Σ' ἓνα μικρὸ ναό, τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, ἐκφώνησε τοὺς περίφημους πέντε θεολογικοὺς του λόγους, γιὰ νὰ δείξει τὴ θεότητα τοῦ Λόγου, δηλ. τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ αὐτοὺς ὀνομάστηκε Θεολόγος.

Σὲ λίγο ἀναδείχτηκε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅταν πέθανε ὁ πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού συγκλήθηκε τὸ

Οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ίωάννης ο Χρυσόστομος. Αύστηροί στον έαυτό τους και κυρτωμένοι από τις εϋθύνες του άξιωματός τους, μας δείχνουν μέ τό ψηλό τους ανάστημα τό άφθαστο ψυχικό τους μεγαλείο (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αϊ.).

381, όρίστηκε πρόεδρος της. Μά όταν άμφισβητήθηκε ή έκλογή του, γιά τυπικούς λόγους, δέ δίτασε νά παραιτηθεΐ καΐ νά άποσυρθεΐ στήν ιδιαίτερή του πατρίδα, όπου καΐ πέθανε. Τήν περιουσία του άφησε μέ διαθήκη «εις τήν τών πτωχών διακονίαν».

Ό Γρηγόριος είναι από τούς μεγαλύτερους εκκλησιαστικούς ρήτορες. Τά προόimia τών λόγων του γιά τό ρυθμό, τήν ώραιότητα καΐ τό βάθος τών νοημάτων άποτελέσαν κατόπιν εκκλησιαστικούς ύμνους π.χ. «Χριστός γεννάται, δοξάσατε», «Άναστάσεως ήμέρα», «Πάσχα Κυρίου Πάσχα», «Πεντηκοστήν έορτάζομεν».

Άπό τούς σαράντα πέντε λόγους του όνομαστοΐ είναι ό άποχαιρετιστήριος πού είπε όταν έγκατέλειπε τή Βασιλεύουσα («Συντακτήριος») καΐ ό «έπιτάφιος» στό Μ. Βασίλειο.

Διακρίθηκε καΐ ως ποιητής. Έγραψε 408 «Έπη» θεολογικά (δογματικά καΐ ήθικά) καΐ ιστορικά («Περί έαυτοΐ», καΐ «περί έτέρων», περίπου 18.000 στίχους. Έγραψε όμως σέ άρχαία γλώσσα, χρησιμοποιώντας τά μέτρα τών άρχαίων Έλλήνων («προσωδία»).

Τέλος, σπουδαίες είναι καΐ οΐ έπιστολές του. Σώθηκαν περίπου 240. Τονίζει ότι τρία πρέπει νά είναι τά προσόντα τής καλής έπιστολής: ή συντομία, ή χάρη καΐ ή σαφήνεια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ό Μ. Βασίλειος θά δεχόταν μέ εύχαρίστηση τό μαρτυρικό θάνατο;
2. Αύτά πού λέει ό Μ. Βασίλειος γιά τά άρχαία έλληνικά γράμματα, ισχύουν γιά άλλα άναγνώσματα; Έξήγησε.
3. «Ειρήνη αγαπημένη, είσαι τό αγαθό πού όλοι έπαινοΐν, λίγοι όμως τό φυλάνε». Τί σημαίνουν τά λόγια αύτά τοΐ Γρηγορίου Θεολόγου;
4. Σέ τί έμπνέει ένα νέο ή μία νέα τής ήλικίας σου ή ζωή καΐ ή δράση τών δυό αύτών άγίων;

26. Πατερικές μορφές Β΄

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ή ζωή του καΐ ή δράση του στήν Άντιόχεια

Γεννήθηκε μεταξύ τών έτών 344 καΐ 354 στήν Άντιόχεια τής Συρίας. Ή μητέρα του Άνθούσα έμεινε χήρα σέ ήλικία 20 μόλις χρονών καΐ άφιέρωσε τή ζωή της στήν άνατροφή τοΐ μονάκριβου παιδιού της.

Τόση ήταν η ἀρετή της, ὥστε ὁ διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου, ἐθνικός ρήτορας Λιβάνιος, νά ἀναφωνήσῃ: «βαβαί (= πῶ, πῶ!), οἶα παρά Χριστιανοῖς γυναῖκες εἰσιν!». Ὁ ἴδιος εἶπε γιά τόν Ἰωάννη ὅτι αὐτόν θά ἄφηνε διάδοχό του στό διδασκαλικό ἀξίωμα, ἐάν δέν ἦταν χριστιανός.

Γιά λίγο διάστημα ὁ Ἰωάννης ἄσκησε τό ἔργο τοῦ ρήτορα, δηλ. τοῦ δικηγόρου, στήν Ἀντιόχεια. Κατόπιν φοίτησε στή θεολογική σχολή τῆς πόλεως πού εἶχε διευθυντές τό Διόδωρο, τόν κατόπιν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ, καί τόν Καρτέριο. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας Μελέτιος τοῦ ζήτησε νά χειροτονηθεῖ ἱερέας, ἀλλά ὁ Ἰωάννης δέν ἐνίωθε τόν ἑαυτό του κατάλληλο γιά τό μεγάλο ἀξίωμα. Γιά νά δικαιολογηθεῖ ἔγραψε τό περίφημο ἔργο «Περί ἱερωσύνης».

Μέ τό θάνατο τῆς μητέρας του ἀποσύρθηκε στήν ἄσκηση γιά ὀχτῶ χρόνια. Ὑστερα δέχτηκε καί ἐγινε κληρικός. Γιά 12 χρόνια ἀνέπτυξε στήν Ἀντιόχεια ἀπαράμιλλη δράση τόσο στόν κηρυκτικό ὅσο καί στόν κοινωνικό τομέα. Ἡ φήμη του ὡς ὑπέροχου ἱεροκήρυκα ἔφθασε ὡς τή Βασιλεύουσα. Ἡ Ἐκκλησία Ἀντιόχειας τήν ἐποχή αὐτή, χάρις στή δική του φροντίδα, ἔτρεφε 3.000 χήρες καί ὀρφανά καί φρόντιζε πολλούς ξένους, ἀσθενεῖς καί φυλακισμένους.

Ὅταν πέθανε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, φώναξαν παραπλανητικά τόν Ἰωάννη στή Βασιλεύουσα καί ἐκεῖ τόν χειροτόνησαν, παρά τίς ἀντιρρήσεις του, ἀρχιεπίσκοπο.

Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Ἰωάννης ὁργάνωσε τότε ἱεραποστολές στή Γοτθία, στή Σκυθία, στήν Κελτική, στήν Περσία καί στή Φοινίκη. Ἀνέπτυξε μεγάλη θρησκευτική δράση ὡς κήρυκας τοῦ θείου λόγου ἀλλά καί φιλανθρωπική. Ζοῦσε ὁ ἴδιος πολύ λιτά καί βοηθοῦσε στήν ἵδρυση νοσοκομείων, γηροκομείων, πτωχοκομείων. Τώρα 7.000 χήρες καί ὀρφανά περιθάλπονται μέ τή φροντίδα του.

Ἡ αὐστηρότητα ὅμως, μέ τήν ὁποία καυτηρίαζε τό κακό ὅπου τό συναντοῦσε, δημιουργήσε ἀρκετούς ἐχθρούς. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία καί ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Θεόφιλος. Ὅλοι αὐτοί συνασπίστηκαν, συγκρότησαν μιά Σύνοδο (403) καί τόν ἐξόρισαν. Ἐνῶ ὅμως βρισκόταν στή Βιθυνία καί περίμενε διαταγή γιά νά μετακινηθεῖ σέ μακρύτερο τόπο, ἡ αὐτοκράτειρα, πού εἶχε πάθει ἕνα μικροατύχημα, ἀνακάλεσε τή διαταγή τῆς ἐξορίας του.

Μικρό ὅμως ἦταν τό διάλειμμα τῆς γαλήνης. Σέ λίγο οἱ ἐχθροί του, ὁ Θεόφιλος καί ἡ αὐτοκράτειρα, συνεννοοῦνται. Συνέρχεται μιά νέα Σύνοδος, καί τόν ἐξορίζουν ὀριστικά (404). Στήν ἀρχή ὕστερα ἀπό 70

μέρες όδοιοπορίας φθάνει στην Κουκουσό της Ἀρμενίας. Ἐκεῖ ζεῖ μία τριετία. Ἀναπτύσσει ιεραποστολική καί φιλανθρωπική δράση καί ἀλληλογραφεί μέ φίλους του καί συνεργάτες του. Ὑστερα ὅμως ὀρίζεται ὡς νέος τόπος ἡ Πιτυοῦντα τοῦ Πόντου. Μά δέν πρόλαβε νά φθάσει ἐκεῖ. Μετά τρίμηνη ἐξαντλητική πορεία πέθανε στά Κόμανα τοῦ Πόντου, στίς 14 Σεπτεμβρίου 407. Τά τελευταῖα του λόγια ἦταν: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν, ἀμήν».

Ἀπό τήν Ἐκκλησία τιμᾶται στίς 13 Νοεμβρίου καί στίς 27 Ἰανουαρίου, πού ἐγινε ἡ ἀνακομιδὴ καί μεταφορά τοῦ λειψάνου του στην Κωνσταντινούπολη καί στίς 30 Ἰανουαρίου.

Ὡς *ρήτορας* ἐκκλησιαστικός εἶναι ἀπαράμιλλος. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὀνομάστηκε *Χρυσόστομος*. Ἔχει ἐρμηνεύσει πολλά βιβλία τῆς Π. Διαθήκης καί ὁλόκληρη σχεδόν τήν Καινὴ Διαθήκη. Περίφημα εἶναι καί τά ἐπίκαιρα κηρύγματά του ὅπως οἱ 21 ὁμιλίες «*Στοὺς ἀδριάντες*», πού ἐκφώνησε στην Ἀντιόχεια ὅταν ἦταν πρεσβύτερος, γιά νά παρηγορήσει τοὺς συμπατριῶτες του, πού περίμεναν τήν ὀργή τοῦ αὐτοκράτορα γιά τό σπάσιμο πού εἶχαν κάνει στίς προτομές του.

Ὀνομαστός εἶναι καί ὁ λόγος του «*Εἰς Εὐτρόπιον*», τόν παντοῦναμο πρωθυπουργό πού ἔχασε τήν εὖνοια τοῦ αὐτοκράτορα καί κατέφυγε ἰκέτης στό ναό, ζητώντας τήν προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτόν δείχνει τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων.

Ἐγραψε ἐπίσης καί *πραγματεῖες* ποιμαντορικές (λόγοι «*Περὶ ἱερωσύνης*»), παιδαγωγικές, ἠθικές, ἀπολογητικές καί πολλές ἀξιόλογες ἐπιστολές. Ἀπό αὐτές ξεχωρίζουν αὐτές πού ἀπευθύνονται πρὸς τὴ διακόνισσα Ὀλυμπιάδα καί στὸν πάπα Ἰννοκέντιο.

Τό ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου φέρνει καί ἡ *λειτουργία* πού γίνεται κάθε Κυριακὴ καί γιορτὴ στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες προστάτες τῆς παιδείας

Ἡ κοινὴ γιορτὴ τῶν Τριῶν μεγάλων αὐτῶν Πατέρων πού ὀρίστηκε τό 12ο αἰῶνα, γιά νά σταματήσῃ μιὰ φιλονικία γιά τό ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς εἶναι ὁ μεγαλύτερος, ἀπὸ τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἐγινε γιορτὴ τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας. Γι' αὐτό τήν ἡμέρα αὐτὴ διδάσκαλοι καί μαθητές πού τοὺς θεωροῦν προστάτες καί ὁδηγούς τοὺς γιορτάζουν καί τιμοῦν τὴ μνήμη τοὺς.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Όνομα	Πατρίδα	έτος γεννήσ.	Πατέρας	Μητέρα	Σπούδασε στήν	Δάσκαλοι	Άξιωμα στήν Έκκλησία	έτος θανάτου	τόπος θανάτου
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ	Νεοκαισάρεια Πόντου (Καισάρεια Καππαδοκίας)	γύρω στο 330	Βασίλειος ρήτορας δάσκαλος	Εμμέλεια θυγατέρα μάρτυρα	Καισάρεια ΚΠολη Αθήνα	Βασίλειος Λιβάνιος	ἀρχιεπίσκοπος Καισάρειας 370-379	1 Ιαν. 379	Καισάρεια
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ	Άριανζος (Ναζιανζός) Καππαδοκίας	γύρω στο 329	Γρηγόριος επίσκοπος	Νόννα	Καισάρεια Κ Καισάρεια Π. Αλεξανδρεία Αθήνα	Καρτέριος Αμφιλόχιος Δίδυμος ο Τυφλός	επίσκοπος Σασίμων 372 ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 381	γύρω στο 390	Άριανζός
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Αντιόχεια Συρίας	μεταξύ 344-354	Σεκούνδος ανώτερος αξιωματούχος στή Συρία	Ανθούσα	Αντιόχεια	Ανδραγάθιος Λιβάνιος Διόδωρος Καρτέριος	ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως 397-404	14 Σεπτ. 407	Κόμανα Πόντου

Ἀπολυτίκιο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος,
τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας,
τοὺς μελιρρῦτους ποταμούς τῆς σοφίας,
τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας,
Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον,
Σύν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι,
πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί
συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν·
αὐτοὶ γάρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ἦταν τὰ ἐφόδια πού βοήθησαν τὸν ἱερό Χρυσόστομο στό πολύπλευρο ἔργο του;
2. Τί θέλουν νά ποῦν τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου; Μᾶς βοηθοῦν καί σέ τί;
3. «Ἡ ἀρετὴ ὅταν δέχεται ἐπιθέσεις γίνεται πιό δυνατὴ καὶ ὅταν τὴ συκοφαντοῦν ἀσφαλίζεται περισσότερο». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου;
4. Γιατί θεοπίσθηκε ἡ κοινὴ γιορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν;

27. Πατερικὲς μορφές Γ΄

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Μεγάλοι θεολόγοι καὶ ἐξαιρετικοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἐπίσης ὁ Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Ὁ πρῶτος ἐζήσε καὶ ἔδρασε τὸν 4ο αἰῶνα, ὁ δεύτερος εἶναι ὁ πιό μέγας θεολόγος τοῦ 7ου αἰῶνα. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας γιορτᾶζονται τὸν Ἰανουάριο, στίς 10 ὁ Γρηγόριος, στίς 21 ὁ Μάξιμος.

Γρηγόριος Νύσσης

α) Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀδερφός τοῦ Μ. Βασιλείου. Γεννήθηκε γύρω στό 335 στὴ Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου. Μετά τὰ πρῶτα γράμματα πού ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἀδερφό του, τὸ Μ. Βασίλειο, φοίτησε σὲ φιλοσοφικὲς

σχολές της εποχής. Στην αρχή άσκησε τό έργο του ρήτορα καί νυμφεύθηκε τήν ένάρετη Θεοσεβία. Μετά τό θάνατό της άφιερώθηκε στήν άσκησι, τήν όποίαν όνομάζει «έμφιλόσοφο βίο». Χωρίς νά θέλει χειροτονήθηκε έπίσκοπος στή Νύσσα, πού ήταν μικρή κωμόπολη στό δρόμο μεταξύ Καισάρειας καί Άγκυρας. Άγωνίστηκε πολύ έναντίον τών άρειανών καί έλαβε μέρος σέ πολλές Συνόδους, καθώς καί στήν Β' Οίкуμενική, πού έγινε τό 381 στήν Κωνσταντινούπολη. Κυρίως όμως διακρίθηκε γιά τίς σοφές συγγραφές του, στίς όποιες τό φιλοσοφικό βάθος ξεπερνά τούς συγχρόνους του μεγάλους Πατέρες, άκόμη καί τό Μ. Βασίλειο καί τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό.

β) Τά έργα του είναι έρμηνευτικά, δογματικά, πρακτικά, λόγοι καί έπιστολές.

Άπό τά έρμηνευτικά αναφέρουμε τό «Είς τόν βίον του Μωϋσέως», άπό τά δογματικά τούς αντιρρητικούς «Πρός Εύνόμιον», «Κατά Άπολιναρίου», «Κατά Μακεδονιανών» καί τό «Μέγα Κατηχητικό λόγο». Όνομαστά πρακτικά είναι τά «Περί παρθενίας» καί «Είς τόν βίον της όσίας Μακρίνης». Τοúτο άποτελεί έποικοδομητική βιογραφία της μεγαλύτερης του άδερφής, πού έζησε ως μοναχή καί είναι μιά άπό τίς άγιες της Έκκλησίας μας (19 'Ιουλίου). Οί λόγοι του είναι ποικίλου περιεχομένου. Ξεχωρίζουν οι γιορταστικοί, οί έγκωμιαστικοί καί οί έπιτάφιοι. Διασώθηκαν καί 30 άπό τίς έπιστολές του.

γ) Η συμβολή του στή θεολογία καί στή φιλοσοφία. Ό Γρηγόριος έχει έντονη φιλοσοφική διάθεση καί σκέψη διαπνεόμενη άπό μυστικισμό. Κάτω άπό τήν επίδραση του 'Ιουδαίου Φίλωνα καί του νεοπλατωνικού Πλωτίνου δέχεται ότi τό ανθρώπινο πνεύμα μέ τήν άσκησι μπο-

Ό άγιος Γρηγόριος ό Νύσσης (Τοιχογραφία του Φ. Κόντογλου στόν άγιο Νικόλαο Άχαρνών, Άθήνα).

ρεῖ νά ἀνυψωθεῖ ἕως τῆ μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πλησιάζει ὅλο καί περισσότερο τὸ Θεό, θεώνεται. Ἡ διδασκαλία του αὐτὴ συναντιέται ἀργότερα πρὸ ἀναπτυσσόμενη στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Εἶχε μεγάλη ἐπίδραση καί στὴ θεολογία τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής (580-662)

α) *Οἱ ἀγῶνες του.* Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη περίπου τὸ 580 καί μορφώθηκε ἄρτια. Στὴν ἀρχὴ ἦταν γραμματέας τοῦ αὐτοκράτορα Ἡρακλείου, ὕστερα ἔγινε μοναχὸς στὴ Χρυσούπολη, πού ἦταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα. Ἀναμίχθηκε ζωηρά στὶς συζητήσεις σχετικὰ μὲ τὴν αἵρεση τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὑποστηρίζοντας τὴν ὀρθόδοξη ἀποψη. Γιὰ τὰ φρονήματά του τὸν συνέλαβαν στὴν Ρώμη, ὅπου εἶχε πάρει μέρος στὴ σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (646), ὁδηγήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη καί ἐξορίστηκε στὴ Βιζύη τῆς Θράκης καί ἀπὸ κεῖ στὸ Ρήγιο καί τὰ Πέρβερα. Τὸ 662 τὸν μετέφεραν καί πάλι στὴν Κωνσταντινούπολη καί τὸν δίκασε σύνοδος μονοθελητῶν. Τότε τὸν βασάνισαν σκληρὰ μαζί μὲ δυὸ συντρόφους του, πού εἶχαν καί οἱ δυὸ τὸ ὄνομα Ἀναστάσιος. Τοὺς διαπόμευσαν μέσα στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καί ὕστερα τοὺς ἐξόρισαν στὴν Ἀλανία, πού ἦταν κοντὰ στὴν Κασπία θάλασσα. Ἐκεῖ πέθανε ὁ Μάξιμος τὸ 662.

Ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε ἅγιο καί τὸν ὀνόμασε Ὁμολογητὴ γιὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνες του καί τὰ πολλὰ βασανιστήρια πού δοκίμασε ἐξαιτίας τῆς ὀρθόδοξης πίστεώς του.

β) Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἔγραψε πάρα πολλὰ *συγγράμματα*. Σπουδαῖα εἶναι τὰ σχολία του στοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καί προπάντων στὰ ἔργα πού φέρνουν τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Στὰ *ἐξηγητικά* του ἔργα ἐρμηνεύει δύσκολα γραφικὰ χωρία, χρησιμοποιώντας τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία. Ἐγραψε ἐπίσης *δογματικά* καί *λειτουργικά* ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ «Μυσταγωγία», στὴν ὁποία ἐξηγεῖ τὴ θεία Λειτουργία, καθὼς καί ἐπιστολές.

γ) Ἡ *θεολογία* τοῦ ἁγίου Μαξίμου εἶχε ἀρκετὴ ἐπίδραση στοὺς μεταγενέστερους θεολόγους καί ἰδιαίτερα στοὺς μυστικούς. Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Μαξίμου, σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά γίνει «ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρωπος», δηλ. νά τελειοποιηθεῖ, φθάνοντας ἕως τῆ θέωσης. Τοῦτο ὅμως εἶναι δυνατό νά κατορθωθεῖ μόνο «κατὰ χάριν».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σέ τί διαφέρει Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀπὸ τὸν ἀδερφό του Μ.Βασίλειο;
2. Ποιά ἡ συμβολή τοῦ Γρηγορίου στή θεολογία καί στή φιλοσοφία;
3. Πῶς καταλαβαίνει τά λόγια τοῦ ἁγίου Μαξίμου:
«Ὁ κτησάμενος τὴν ἀγάπην
αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐκτῆσατο»;

28. Πατερικὲς μορφές στή Δύση

Γνωρίσματα τῆς θεολογίας τῶν πατέρων τῆς Δύσεως

Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα ἀκμάζει ἡ θεολογία στή Δύση. Ἐμφανίζονται μεγάλοι συγγραφεῖς καί σπουδαῖες ἐκκλησιαστικὲς μορφές.

Τρία ἦταν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θεολογίας τῆς Δύσεως:

α) Ἡ χρησιμοποίηση τῆς λατινικῆς γλώσσας.

β) Οἱ πρακτικὲς τάσεις.

γ) Τὸ νομικὸ πνεῦμα, πού ἦταν καί πνεῦμα τῆς Ρώμης.

Τέσσερις εἶναι οἱ μεγάλες θεολογικὲς καί ἐκκλησιαστικὲς μορφές τῆς Δύσεως: Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστίνος καί ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

α) Ἀμβρόσιος (335-397)

Ὁ Ἀμβρόσιος ἦταν ἐπίσκοπος στὰ Μεδιόλανα (Μιλάνο). Ἔγινε ἐπίσκοπος ἀπὸ λαϊκὸς κατὰ γενικὴ ἀπαίτηση, γιατί ξεχώριζε σὸ ἥθος, σὸ θάρρος, στή μόρφωση καί στὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα. Τὴν περιουσία του τὴ μοίρασε στοὺς φτωχοὺς. Γιά νά ἐλευθερώσει τοὺς αἰχμαλώτους πούλησε τὰ χρυσὰ ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Δέ δίστασε νά ὑποχρεώσει καί αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο νά μετανοήσει δημόσια, γιατί εἶχε διατάξει ἀσυλλόγιστα τὴ σφαγὴ πολλῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης. Τὴν ἀγάπην τῆς Ἐκκλησίας ἄπλωνε ἀκόμη καί στοὺς εἰδωλολάτρες. Ἐγράψε πολλὰ ἔργα. Ἀπὸ αὐτὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἠθικά καί τὸ «Περὶ Ἁγίου Πνεύματος». Πολλοὶ ὕμνοι του ψάλλονται ἀκόμη στή λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ γιορτὴ του εἶναι στίς 7 Δεκεμβρίου.

β) Ἱερώνυμος (345-420)

Ὁ Ἱερώνυμος, πολύ μορφωμένος μοναχός καί πρεσβύτερος, μετέφρασε τήν Ἀγία Γραφή στά λατινικά ἀπό τίς πρωτότυπες γλώσσες, τήν Π. Διαθήκη ἀπό τά ἐβραϊκά καί τήν Κ. Διαθήκη ἀπό τά ἑλληνικά. Ἡ μετάφραση αὐτή, πού λέγεται *Βουλγάτα*, δηλ. κοινή, τοῦ λαοῦ, ἀντικατέστησε τήν παλαιότερη λατινική μετάφραση, τήν Ἰταλα, καί ἀποτελεῖ ἕως σήμερα τό ἐπίσημο κείμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς στή Δυτική Ἐκκλησία.

Ἐκτός ἀπό τίς μεταφράσεις πού ἔκαμε, ἔγραψε καί πολλά ἄλλα σπουδαῖα ἔργα στά ὁποῖα φαίνεται ἡ πολυμάθειά του. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 15 Ἰουνίου.

γ) Αὐγουστίνος (345-430)

Εἶναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική μορφή τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Γεννήθηκε στή Νουμιδία τῆς Β. Ἀφρικῆς καί μορφώθηκε στήν Καρχηδόνα. Πολλά ὀφείλει στή μεγάλη πίστη τῆς μητέρας του Μόνικας. Ἡ ζωή του, στά νεανικά του χρόνια, ἦταν βουτηγμένη στήν ἁμαρτία καί τήν ἀμφιβολία. Τελικά τόν κέρδισε ἡ Ἐκκλησία χάρις στά δάκρυα καί τίς προσπάθειες τῆς μητέρας του καί τοῦ ἀγίου Ἀμβροσίου.

Μιά μέρα πού περπατοῦσε στόν κήπο τοῦ σπιτιοῦ του στά Μεδιόλανα (Μιλάνο), ἄκουσε μιά παιδική φωνή νά τοῦ λέει: «Πάρε καί διάβασε». Τό μάτι του ἔπεσε σ' ἓνα κομμάτι τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Ὅχι τραπέζια καί μεθύσια, ὄχι ἀκολασίες καί ἀσέλγειες, ὄχι καυγάδες καί ζήλεις· ἀλλά νά ἐνδυθεῖτε τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό καί νά μὴ φροντίζετε γιά τή σάρκα, ικανοποιώντας τίς ἐπιθυμίες της» (Ρωμ. 13, 13-14). Ἀμέσως «ὅλο τό σκοτάδι τῆς ἀμφιβολίας τοῦ ἔφυγε». («Ἐξομολογήσεις», βιβλ. η΄). Ψυχικά εἶχε μεταστραφεῖ.

Ἀφοῦ βαπτίστηκε, ἀφιερώθηκε στήν προσευχή, στή μελέτη καί στήν ἄσκηση. Ἔτσι μόλις χήρεψε ὁ θρόνος τῆς Ἰππώνας, ὅλοι ζήτησαν καί χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως. Ὡς ποιμενάρχης διακρίθηκε γιά τή φιλανθρωπία του, τήν ἀγάπη του πρὸς τοὺς κληρικούς, γιά τοὺς ἀγῶνες του κατὰ τῶν αἵρετικῶν καί γιά τήν κηρυκτική καί συγγραφική του δράση.

Ἀπό τά ἔργα του περίφημες εἶναι οἱ *Ἐξομολογήσεις*, πρὸ ἐξιστοροῦν τή ζωή του. Σπουδαῖο ἔργο του εἶναι τό *Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ*, ὅπου τονίζεται ἡ θεία πρόνοια. Ἐγραψε ἐπίσης ἀντιαιρετικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές.

Ὁ Αὐγουστίνος ἀντίθετα πρὸς τὸν Πελάγιο, πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά σωθεῖ μόνο μέ τίς δικές του δυνάμεις, δεχόταν ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι δῶρο τῆς θείας χάριτος. Διατύπωσε δηλ. τὴ θεωρία τοῦ «ἀπόλυτου προορισμοῦ» πού πήραν ἀργότερα καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ ἀποψη του αὐτὴ δέν ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Γιορτάζεται μαζί μέ τὸν Ἱερώνυμο στίς 15 Ἰουνίου.

δ) Γρηγόριος ὁ Διάλογος

Ὁ Γρηγόριος ἔζησε ἀπὸ τὸ 540-604. Ἦταν πάπας Ρώμης (590-604) καὶ ἐργάστηκε δραστήρια γιὰ τὸν ἐκχριστιανισμό τῶν Ἀγγλοσαξόνων καὶ τὴν ἀνόρθωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

Ἐγράψε τὸν «Ποιμαντικὸ Κανόνα», βιβλίο πού δείχνει τὰ καθήκοντα τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς «Διαλόγους» γιὰ τὸ βίο καὶ τὰ θαύματα τῶν Ἰταλῶν ἀσκητῶν. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίο πήρε καὶ τὸ ἐπώνυμο «Διάλογος».

Ἄλλοι σπουδαῖοι συγγραφεῖς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι Ἰλάριος ὁ Πικταβίου (Πουατιέ), ὁ Ρουφίνος, ὁ πάπας Ρώμης Λέοντας Α' (440-461) καὶ ὁ μοναχὸς Διονύσιος ὁ Μικρός, πού καθόρισε τὴ χρονολογία πού ἔχουμε μέ κέντρο τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Μόνο πού ὅρισε ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ ἔγινε τὸ 753 ἀπὸ τὴν κτίση τῆς Ρώμης ἀντὶ γιὰ τὸ ὀρθὸ 749.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμᾶσαι ἀπὸ τὴν Ἐκκλ. Ἱστορία παρόμοια διαγωγή μέ τὴ στάση τοῦ Ἀμβροσίου ἀπέναντι στοὺς ἰσχυροὺς;
2. Τί εἶναι ἡ Βουλγάτα;
3. «Ἀνήσυχη εἶναι ἡ καρδιά μας. Θεέ μου. ὡς τὴ στιγμή πού θά ἀναπαυθεῖ σέ Σένα». Τί θέλει νά πεῖ ἡ φράση αὕτη τοῦ Αὐγουστίνου;

29. Μοναχισμός

Τὸ ἀσκητικὸ πνεῦμα στὴν Ἐκκλησία

Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία μερικοὶ χριστιανοὶ θέλησαν νά ζήσουν μιὰ ζωὴ ὁλοκληρωτικὰ ἀφιερωμένη στό Θεό. Ἐκαναν συχνότερες προσευχές, νήστευαν, δέ δημιουργοῦσαν οἰκογένεια.

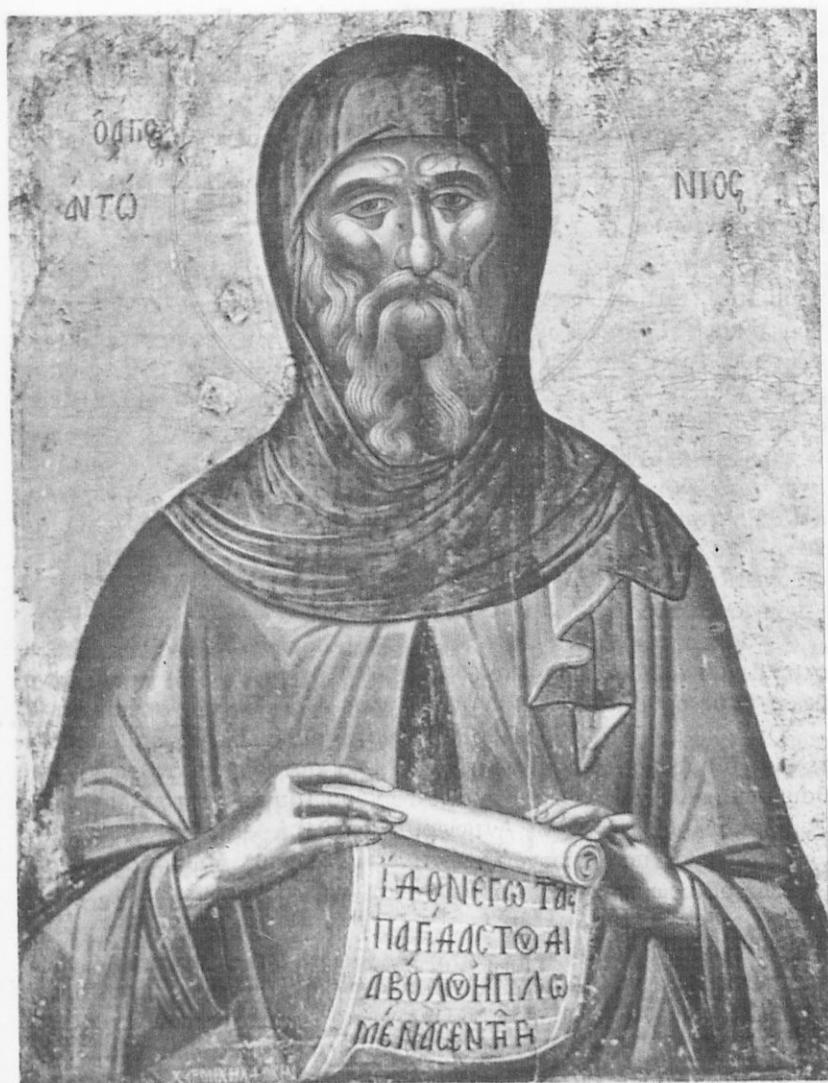
Ὁ ὁσιος Σιώης. Σκυρμένος πάνω στόν τάφο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναλογίζεται τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καί τή φευγαλέα κοσμική δόξα (Τοιχογραφία στή μονή Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Ἀπό τόν 3ον αἰώνα ζητήσαν νά ἐπιτύχουν αὐτή τήν ἀφιέρωση μέ τή μόνωση μακριά ἀπό τόν κόσμο. Γι' αὐτό ἔφυγαν στίς ἐρημιές καί ὀνομάστηκαν **ἀναχωρητές** καί **ἐρημίτες**. Ζοῦσαν μοναχοί σέ σπηλιές, σέ καλύβες, σέ μοναχικά κελιά. Μέ αὐτό τόν τρόπο μπορούσαν νά ἀφοσιωθοῦν στήν προσευχή, νά ἀσκηθοῦν στήν ἀρετή, νά πετύχουν καλύτερα τήν ἐπικοινωνία τους μέ τό Θεό.

Ἡ ἐμφάνιση καί ἐξάπλωση τοῦ μοναχισμοῦ

Πολλές φορές κοντά σέ ἕναν ὀνομαστό ἀσκητή – μοναχό πήγαιναν καί ἔμεναν μερικοί θαυμαστές του. Ἔτσι σχηματίζονταν **μοναχικοί συνοικισμοί** γύρω ἀπό τήν καλύβα ἐνός γέροντα ἢ ἀββά (=πατέρα). Αὐτοί οἱ μοναχικοί συνοικισμοί λέγονταν **λαῦρες**.

Πατέρας τῆς μοναχικῆς ζωῆς θεωρεῖται ὁ Μέγας Ἀντώνιος, πού

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Κουβαλᾶ πάνω του ὅλη τὴν τραχιά ζωὴ τοῦ ἀσκητῆ: τὴν ἀγρύπνια, τὴν ἀσκησι, τὴ νηστεία. Τὰ μάτια του, βυθισμένα στὶς κόγχες τους, ἀκτινοβολοῦν τὴν ἀναστάσιμη χαρὰ πού πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ του (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

ήταν υπόδειγμα άσκητῆ. Ὁργανωτῆς τῆς ὁ ἅγιος Παχώμιος καί νομοθέτης τῆς ὁ Μέγας Βασίλειος. Αὐτός καθόρισε τίς διατάξεις, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες πρέπει νά ζοῦν οἱ μοναχοί, γιά νά ανταποκρίνονται καλύτερα στό ἔργο τους.

Μερικές ἀπό τίς σπουδαίες αὐτές μοναχικές μορφές θά δοῦμε ἀπό πῶς κοντά.

Μέγας Ἀντώνιος (251-355)

Γεννήθηκε στό χωριό Κομά τῆς Αἰγύπτου. Δέν εὐτύχησε νά μάθει γράμματα. Αὐτό ὅμως δέν τόν ἐμπόδισε νά γνωρίσει τέλεια τήν Ἀγία Γραφή καί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν μιά Κυριακή ἄκουσε τό Εὐαγγέλιο πού ἔλεγε «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ υπάρχοντα καί δός πτωχοῖς... καί δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι» (Ματθ. 19, 21), μοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχοῦς καί ἐγίνε άσκητής.

Ἐζησε ἀσκητικά πάνω ἀπό ὀγδόντα χρόνια. Ἐτρῶγε πολύ λιτά καί ὀλόκληρες νύχτες περνοῦσε μέ τήν προσευχή. Ἡ φήμη του ὡς ἀγίου καί θαυματοουργοῦ διαδόθηκε πολύ καί δέν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι πού ἐρχονταν νά ζήσουν κοντά του ὡς μοναχοί. Γι' αὐτό ὁ βιογράφος του Μ. Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «ἡ ἔρημος ἐγίνε πολιτεία μοναχῶν» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 14).

Δυό φορές ἤρθε ὁ ἅγιος ἀπό τήν ἔρημο στήν Ἀλεξάνδρεια. Τή μιά στό διωγμό τοῦ Μαξιμίνου τό 311 καί τή δεύτερη τό 335, γιά νά δυναμώσει τούς ὀρθοδόξους στόν ἀγῶνα τους ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν.

Ὅταν κάποτε τοῦ ἔγραψε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἔλεγε: «μή θαυμάζετε, ἐάν ὁ βασιλιάς γράφει σέ μάς, γιατί καί αὐτός εἶναι ἄνθρωπος· πῶς θαυμαστό εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἔγραψε τό νόμο Του καί μέ τόν ἴδιο τό Γιό Του μάς μίλησε» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 81).

Πέθανε σέ πολύ προχωρημένα γεράματα, 105 ἐτῶν, ὕστερα ἀπό μιά ζωή ἀφιερωμένη στήν προσευχή καί στήν άσκηση.

Παχώμιος (280-346)

Ὁ Παχώμιος ἦταν μαθητής τοῦ ἀναχωρητῆ Παλαίμωνα καί ἱδρυσε τό πρῶτο κοινόβιο μοναστήρι σέ ἓνα χωριό τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς τοῦ Νείλου, τό Ταβεννίσι. Οἱ μοναχοί ζοῦσαν ὅλοι μαζί κάτω ἀπό τήν διεύθυνση τοῦ ἡγουμένου καί εἶχαν ὁμοίομορφη ἐνδυμασία. Τό σύστημα αὐτό εἶχε καταπληκτική διάδοση. Ἰδρύθηκαν ἀκόμα δέκα μοναστήρια, ἀπό τά ὁποῖα δυό γυναικεῖα, πού διευθύνονταν ἀπό τήν ἀδελφή τοῦ Παχωμίου τῇ Μαρία. Ἐτσι 7000 μοναχοί ἐζησαν κάτω ἀπό τίς ὁδηγίες τοῦ Παχωμίου. Οἱ κατευθύνσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρὸς τούς μο-

Τό όραμα του άγιου Παχωμίου. 'Ο αρχάγγελος Γαβριήλ με μοναχικό ένδυμα έκθειάζει τό μοναχικό βίο δείχνοντας στον άγιο τό κουκούλι πού φορεϊ στό κεφάλι του (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αϊ.).

ναχούς περιλαμβάνονται στον «Κανόνα», πού ό ίδιος έγραψε στην κοπτική, δηλ. την αιγυπτιακή γλώσσα.

Μερικές από τίς διδασκαλίες του: «Νά αγαπάτε όλους τούς ανθρώπους καί νά τούς κάνετε τό δούλο». «Νά φροντίζεις γιά τούς άρρώστους σάν τόν έαυτό σου».

Ίσιδωρος ό Πηλουσιώτης (350-437)

Ένα λαμπρό στολίδι του μοναχικού κόσμου, πού βοήθησε στην καλύτερευση του μοναχικού βίου, είναι ό Ίσιδωρος. Όνομάζεται Πηλουσιώτης, γιατί γεννήθηκε, έδρασε καί μόνασε στο άρχαιο Πηλούσιο της Κάτω Αιγύπτου. Υπήρξε θαυμαστής καί φίλος του Ίωάννη του Χρυσόστομου. Μολονότι άγωνίστηκε κατά της διδασκαλίας του Νεστορίου, συγκράτησε όμως τόν αντίπαλό του Κύριλλο Άλεξάνδρειας από άκρότητες καί προσπάθησε νά συμβιάσει τή διάστασή του μέ τόν Ίωάννη, πατριάρχη της Άντιόχειας.

Ἀσκητὴς στὴν ἔρημο. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν κοίμηση τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου (Τοιχογραφία στὴ μονὴ ἀγίου Νικολάου Ἀναπαυσᾶ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

Σώθηκαν 2000 ἐπιστολές πού ἔστειλε σέ διάφορα πρόσωπα: κληρικούς, αὐτοκράτορες, ἄρχοντες, μοναχοὺς, γιατροὺς κ.ἄ. Οἱ ἐπιστολές του, πού διακρίνονται γιὰ τὸ ὕφος τους, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ συντομία τους, ἀξίζει καὶ σήμερα νὰ διαβάζονται. Φανερώνουν τὴ μεγάλη γνώση τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάνω στὴν Ἀγία Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες, μᾶς δίνουν μιὰ ζωερὴ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μᾶς διδάσκουν τὸ γνήσιο χριστιανικὸ ταπεινὸ φρόνημα.

Ὁ Ἰσιδωρος εἶναι ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ γιορτάζεται στὶς 4 Φεβρουαρίου.

Ὁ μοναχισμὸς στὴ σημερινή Ἐκκλησία καὶ στό σύγχρονο κόσμο

Οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τότε ἕως σήμερα πρόσφεραν καὶ προσφέρουν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν Ἐκκλησία. Ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ καλύτεροι στρατιῶτες τῆς Ἐκκλησίας. Βέβαια ἡ κύρια ἀπασχόλησή τους ἦταν καὶ εἶναι ἡ *προσευχή*. Προσεύχονται γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσεύχονται γιὰ τοὺς συνανθρώπους τους, προσεύχονται γι’

αυτούς τους ίδιους. Παράλληλα όμως άλλοι από αυτούς έγιναν ιεραπόστολοι και κήρυξαν τό Χριστιανισμό σέ λαούς βάρβαρους (Κύριλλος καί Μεθόδιος), άλλοι αγωνίστηκαν γιά τήν πίστη κατά τών αίρέσεων καί τών αλλοδόξων (Ίωάννης Δαμασκηνός, Θεόδωρος ό Στουδίτης, Νίκωνας ό Μετανοείτε), άλλοι ίδρυσαν περίφημα μοναστήρια, φρούρια αληθινά τής πίστεως καί όχυρά τής Όρθοδοξίας (Άθανάσιος ό Άθωνίτης, Άθανάσιος ό Μετεωρίτης, Χριστόδουλος τής Πάτμου). Πολλά μοναστήρια έγιναν κέντρα αντιγραφής χειρογράφων καί έτοι μάς διέσωσαν άρχαία βιβλία πού θά χάνονταν. Άλλα καλλιέργησαν τίς έκκλησιαστικές τέχνες, όπως τήν άγιογραφία καί τή μικροτεχνία. Άλλοι πάλι ύπηρεξαν θρησκευτικοί διδάσκαλοι καί όδηγοί του λαού καί όδήγησαν αυτόν σέ δύσκολα χρόνια γιά νά μήν απομακρυνθεί από τίς ζωφόρες πηγές τής Άγίας Γραφής καί τής Ίερής Παραδόσεως, όπως ό Κοσμάς ό Αιτωλός, πού ίδρυσε σχολεία καί σταμάτησε τόν άφελληνισμό πολλών έπαρχιών τής πατρίδας μάς καί ό άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, πού μέ τά θρησκευτικά του βιβλία φώτισε τό σκότος τής δουλείας καί καλλιέργησε πνευματικά τόν όρθόδοξο λαό.

Ό όσιος Χριστόδουλος (Λεπτομέρεια από εικόνα στή μονή Θεολόγου Πάτμου, 16ος αϊ.).

Καί σήμερα από τούς μοναχούς ή Έκκλησία παίρνει τά πιό σπουδαία στελέχη της. Μέ αυτούς επανδρώνει τίς πιό ύπεύθυνες καί έπιτελικές θέσεις της. Από αυτούς μπορεί νά βρεϊ άντρες πού θά αναλάβουν άπερίσπαστοι θυσίες γιά τίς δύσκολες αποστολές της, στό κήρυγμα, στήν ιεραποστολή, στήν κοινωνική πρόνοια, στους άγώνες έναντίον τών αίρετικών, στήν έποικοδομή καί στό πνευματικό ανέβασμα του λαού του Θεού, δηλ. τής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές είναι οι μορφές του μοναχικού βίου;

2. Ποιά είναι η προσφορά των μοναχών στην κοινωνία και στην 'Εκκλησία;
3. «'Η μόρφωση είναι στολίδι στα χρόνια της εὐτυχίας και λιμάνι στα χρόνια της δυστυχίας» (Γ', 374). Πώς καταλαβαίνεις τά λόγια αυτά του 'Ισιδώρου Πηλουσιώτη;

30. 'Η ζωή του λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμο

Κληρὸς καὶ λαός

Εἶδαμε σὲ προηγούμενο μάθημα (ἀριθμ. 10) ὅτι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ σώματα: τοὺς κληρικούς δηλ. αὐτοὺς πού ἔχουν ἱερατικά καθήκοντα καὶ δικαίωματα, ὅπως ἦταν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, καὶ τοὺς λαϊκοὺς. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται κληρικοί ἢ ἱερός κληρὸς, γιατί ὡς ἀποκλειστικό τους προορισμό, ὡς κληρο τους, ἔχουν τὴν ὑπηρεσία τῆς 'Εκκλησίας καὶ ἀναλαμβάνουν τὸ ἀξίωμά τους μὲ χειροτονία ἐπισκοπική.

Μονὴ ὁσίου Παταπίου στὸ Λουτράκι.

Ἡ συνοδικότητα

Ἡ Ἐκκλησία ἔλυνε πάντοτε τὰ προβλήματα πού τήν ἀπασχολοῦσαν μέ τίς Συνόδους. Εἶδαμε ὅτι καί οἱ Ἀπόστολοι μέ τήν Ἀποστολική Σύνοδο ἔλυσαν τό ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν στοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατά τό 2ο αἰῶνα οἱ πλησιόχωροι ἐπίσκοποι ἔλυναν τὰ προβλήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦσαν σέ κοινές συνάξεις. Αὐτές ἦταν οἱ τοπικές Σύνοδοι.

Ἀπό τόν 3ο αἰῶνα συγκροτοῦνται οἱ ἐπαρχιακές Σύνοδοι. Οἱ ἐπίσκοποι δηλ. μιᾶς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, πού ἦταν μεγάλη διοικητική περιφέρεια, συνέρχονται σέ κοινή συνέλευση δυό φορές τό χρόνο μέ τήν προεδρία τοῦ μητροπολίτη καί ἀποφασίζουν γιά τὰ ζητήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦν.

Ἀπό τόν 4ο αἰῶνα συγκαλοῦνται μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, πού εἶναι ὅπως εἶδαμε, συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων ὅλης τῆς τότε χριστιανικῆς οἰκουμένης καί ἀποτελοῦν τό ἀνώτατο ὄργανο διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Μονή ἀγίου Ἰωάννη-Καρέα (11ος αἰ.).

Διαμόρφωση τῆς διοικήσεως

Σάν πρόεδρος τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας (μητροπόλεως), πού ὀνομάστηκε μητροπολίτης ἐπίσκοπος καί ἔπειτα μόνο *μητροπολίτης*, πῆρε μεγαλύτερη ἀξία καί τιμή ἀπό τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας. Ἐπέβλεπε ἐπίσης νά τηρηθοῦν οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς. Ἔτσι ἐνῶ ἦταν ἴσος πρὸς τοὺς ἄλλους σιγά-σιγά ἔγινε «πρῶτος μεταξύ ἰσων».

Ἀλλά καί μεταξύ τῶν μητροπολιτῶν ἔγινε κάποια διάκριση. Οἱ μητροπολίτες τῶν μεγάλων πόλεων, ὅπως ἦταν ἡ Ρώμη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Καρχηδόνα, ἡ Ἐφεσος, ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης, πού ἦταν κέντρα μεγάλων διαμερι-

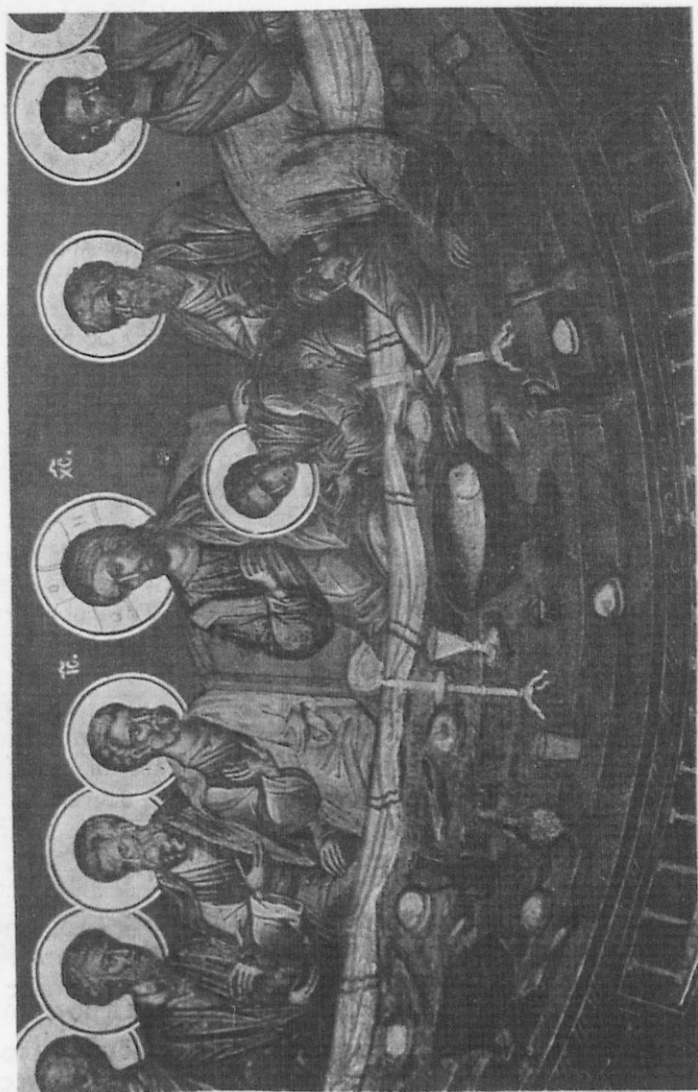
Μονή αγίου Παύλου (Άγιο Όρος).

σμάτων του ρωμαϊκού κράτους, και αργότερα η Κωνσταντινούπολη ξεχώρισαν από τούς άλλους και ονομάστηκαν στην αρχή «ἑξαρχοί» ἢ «ἀρχιεπίσκοποι».

Τά Πατριαρχεία

Ἀπό τόν 5ο αἰώνα οἱ σπουδαιότεροι ἀπό αὐτοὺς ονομάστηκαν πατριάρχες. Ἔτσι διαμορφώθηκαν τὰ πέντε Πατριαρχεία ὡς οἱ ἀνώτατες ἐκκλησιαστικές διοικητικές ἀρχές.

Ἡ διαμόρφωσή τους ἀκολούθησε τήν πολιτική σημασία τῶν μεγάλων πόλεων. Ἔτσι πρῶτο στή σειρά θεωροῦσαν τό Πατριαρχεῖο τῆς Ρώμης, τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ποῦ καί ἀπό τό 3ο αἶώνα ξεχωρίζει πάνω ἀπό τίς ἄλλες ἐπισκοπές. Ὁ ἀρχιερέας τῆς Ρώμης ονομαζόταν πάπας. Δεύτερο ἦταν τό Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, στό ὁποῖο ἡ Β' καί κατόπιν ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος ἔδωσε τήν ἴδια

Ο Μυστικός Δείπνος (Τοιχογραφία στη μονή Μεγίστης Λαύρας, "Άγιο Όρος).

μέ την Ρώμη ἐκκλησιαστική τιμή. Τρίτο Πατριαρχεῖο ἦταν τῆς Ἀλεξάνδρειας καί τέταρτο τῆς Ἀντιόχειας. Τελευταῖο χρονικά ἔρχεται τό Πατριαρχεῖο τῶν Ἱεροσολύμων, πού μόλις ἀπό τήν Δ΄ Οἰκουμένη Σύνοδο (451) ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχεῖο.

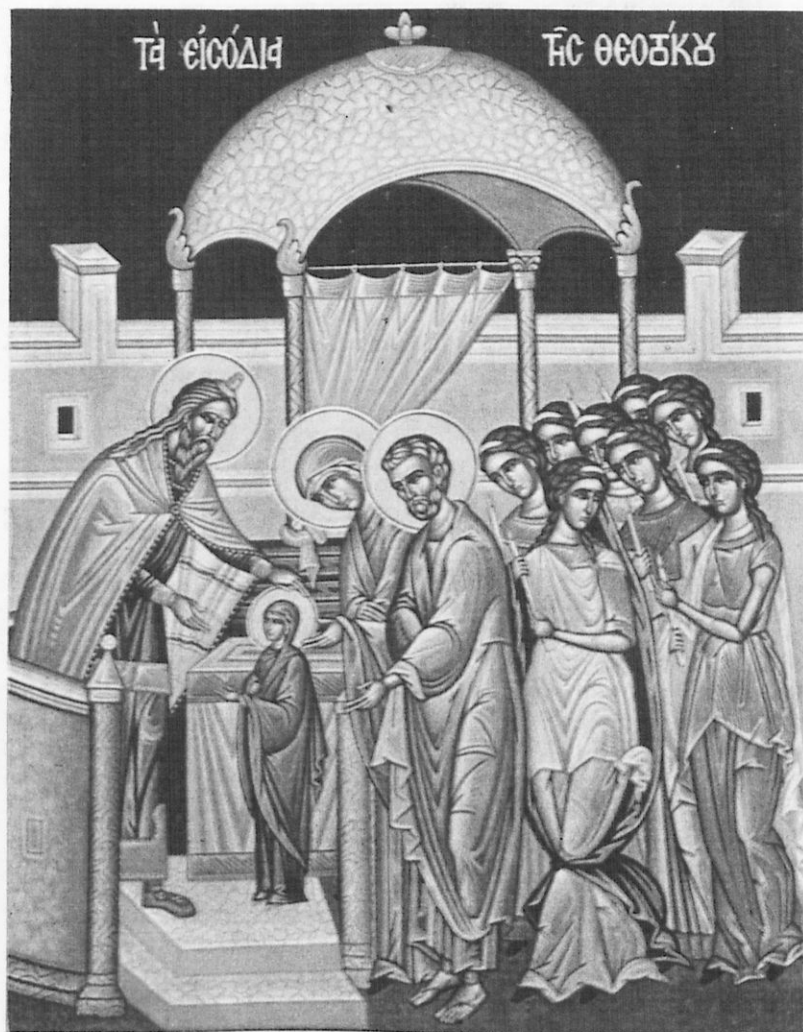
Διαμόρφωση τοῦ ἑβδομαδιαίου ἡμερήσιου γιορταστικοῦ κύκλου καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους

Τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπῆρξε τό κέντρο τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο χωρίστηκε ἀπό τίς ἀγάπες καί γινόταν τό πρῶτό τῆς Κυριακῆς καί τίς γιορτές. Ἔτσι ἡ σπουδαιότερη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας ἐγένετο ἡ Κυριακή. Σέ μερικές πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ὅμως γιορταζόταν καί τό Σάββατο. Ἐπίσης ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευή ξεχωρίστηκαν ὡς ἡμέρες νηστείας καί ἀναμνήσεως τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Ἀργότερα καί οἱ ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας ἀφιερώθηκαν σέ διάφορους ἁγίους. Ἔτσι ἡ Δευτέρα ἀφιερώθηκε στούς ἀγγέλους, ἡ Τρίτη στόν Πρόδρομο, ἡ Πέμπτη στούς Ἀποστόλους καί τό Σάββατο στούς μάρτυρες καί στούς νεκρούς. Αὐτός εἶναι ὁ ἑβδομαδιαῖος γιορταστικός κύκλος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπό ἐπίδραση τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας οἱ χριστιανοί προσεύχονταν τό πρῶτό καί τό βράδυ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη τίς κύριες ὥρες τῆς ἡμέρας τίς εἶχαν διακρίνει ὡς ὥρες προσευχῆς. Ἔτσι ἰδίως στά μοναστήρια δημιουργήθηκε ἕνας ἡμερήσιος κύκλος προσευχῆς, πού περιλάμβανε τόν ἑσπερινό, πού γίνεται κατὰ τή δύση τοῦ ἡλίου, τό ἀπόδειπνο, πού ἀκολουθεῖ μετὰ τό βραδινό φαγητό, τό μεσονυκτικό πού γίνεται πολύ πρῶτό, τόν ὄρθρο, τήν α΄ ὥρα πού ἀντιστοιχοῦσε μέ τίς 7 τό πρῶτό, τήν γ΄ ὥρα δηλ. 9 τό πρῶτό, τήν ς΄ ὥρα πού ἦταν τό μεσημέρι καί τήν θ΄ ὥρα δηλ. στίς 3 τό ἀπόγευμα. Ἐάν σ' αὐτά προσθέταμε τή θεία Λειτουργία πού γίνεται τίς γιορτάσιμες ἡμέρες καί τίς προσευχές τοῦ τραπεζιοῦ, μεσημέρι καί βράδυ, ἔχουμε τόν ἡμερήσιο κύκλο τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Υπάρχει καί ἕνας τρίτος γιορταστικός κύκλος. Αὐτός εἶναι ἐτήσιος καί ἀποτελεῖ τό ἐκκλησιαστικό ἔτος. Καθιερώθηκαν, δηλ. γιορτές, στίς ὁποῖες θυμόμαστε καί γιορτάζουμε τά μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τῶν ἁγίων.

Οἱ γιορτές πού ἀναφέρονται στό Χριστό λέγονται *δεσποτικές* καί χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: α) τίς ἀκίνητες καί β) τίς κινητές. Οἱ ἀκίνητες ἔχουν ὡς κορυφαία τά Χριστοῦγεννα (25 Δεκεμβρίου). Οἱ κινητές, πού δέν ἔχουν σταθερή ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ἔχουν τό Πάσχα ὡς κέντρο.

Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου

(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης, 1968).

Οἱ γιορτές πρὸς τιμὴ τῆς Παναγίας λέγονται *θεομητορικές*. Οἱ κυριότερες εἶναι: ὁ Εὐαγγελισμός (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμησις (15 Αὐγούστου), τὰ Γενέθλια (8 Σεπτεμβρίου) καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου
(Ἅγιο Ὅρος, μονὴ Μεγίστης Λαύρας, 16ος αἰ.).

Πρός τιμή τῶν ἁγίων υπάρχουν πολλές γιορτές. Ἄλλες ἀπό αὐτές γιορτάζονται ἐπισημότερα μέ ἐκκλησιαστική ἀκολουθία καί ἀργία, ὅπως οἱ δεσποτικές καί θεομητορικές γιορτές, καί ἄλλες πιό ἀπλά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιά βάση διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία; Ποιοί ἀπό τά πολιτεύματα ὑπενθυμίζει ἡ ἀρχή αὐτή;
2. Τί διαφέρει ἓνας μητροπολίτης ἀπό ἓναν ἐπίσκοπο;
3. Γιατί τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων δέν εἶναι πρῶτο στήν τάξη μεταξύ τῶν ὀρθόδοξων Πατριαρχείων, ἀφοῦ στήν πόλη αὐτή ἔδρασε καί σταυρώθηκε ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας;
4. Ὁ κοινός χριστιανός, πού δέν εἶναι ἱερέας ἢ μοναχός, ἔχει ἡμερήσιον κύκλο προσευχῶν; Ἐξηγήσε.

31. Ἡ ἱεραποστολή

Ἡ σημασία τῆς ἱεραποστολῆς, ὅπως τήν εἶδε ἡ Ἐκκλησία

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη» καί «κηρύξατε τό εὐ-αγγέλιο πάση τῇ κτίσει» ἦταν ἡ ἐντολή τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἀποστόλους (Ματθ. 28, 19, Μάρκ. 16, 15). Τήν ἐντολή αὐτή ἀκολούθησε πάντοτε ἡ Ἐκκλησία. Τόσο οἱ ἡγέτες της ὅσο καί τά ἀπλά μέλη της φρόντιζαν ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νά διαδίδεται ὅσο τό δυνατό περισσότερο.

Ἱεραποστολική δράση στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική

Στή μετά τόν 4ο αἰῶνα ἐποχή διαδίδεται τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὄχι μόνο στούς πληθυσμούς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πού δέν εἶχαν ἀκόμη γίνει χριστιανοί, ἀλλά καί στούς διάφορους λαούς τῆς Εὐρώπης (Γότθους, Μοραβούς, Βοημούς, Βουλγάρους, Χαζάρους, Σέρβους, Οὐγγρους καί Ρώσους), τῆς Ἀσίας (Λαζούς, Τζάνους, Πέρσας, Ἰνδοὺς, Κινέζους) καί τῆς Ἀφρικῆς (Αἰθίοπες).

Ἱεραποστολικές μορφές

Στήν ὁργανωμένη αὐτή προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νά φέρνει τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ κάθε κατεύθυνση τοῦ κόσμου ξεχωρίζουν μερικές μορφές:

Γρηγόριος ὁ Φωτιστής († 325). Ἦταν Ἀρμένιος εἰδωλολάτρης. Μικρὸς ξέφυγε τὴν ὀργή τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτη, κατέφυγε στὴν Καισάρεια ὅπου βαπτίστηκε καὶ πῆρε χριστιανικὴ ἀνατροφή. Γύρισε στὴν πατρίδα του γεμάτος φλόγα καὶ ἱεραποστολικὸ ζῆλο. Κατόρθωσε νὰ γυρίσει στὴ νέα πίστη τὸν ἀπάνθρωπο βασιλιᾶ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια καὶ ὕστερα κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλη τὴν Ἀρμενία κάνοντας χριστιανούς τοὺς περισσότερους κατοίκους της. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀπόστολος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὀνομάστηκε φωτιστής.

Τὸ ἔργο του συνέχισαν οἱ ἀπόγονοί του Νερσης, Ἰσαάκ ὁ Μέγας καὶ πρὸ πάντων ὁ Μεσρώπ πού ἐφεῦρε τὸ ἀρμένικο ἀλφάβητο καὶ μετέφρασε τὴν Ἀγία Γραφή στὰ ἀρμένικα.

Φρουμέντιος. Στὴν Ἀβησσυνία κηρύχτηκε τὸ Εὐαγγέλιο ἀπὸ τὸν εὐγενὴ Φρουμέντιο καὶ τὸν ἀδερφό του Αἰδέσιο. Αὐτοὶ εἶχαν πιαστῇ αἰχμάλωτοι καὶ κατόρθωσαν νὰ διδάξουν τὴ χριστιανικὴ πίστη στοὺς λαοὺς.

Ἡ κοίμησις τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου (Τοιχογραφία στὸ παρεκκλήσι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

πού ήταν ειδωλολατρικός. Ὁ Φρουμέντιος ἔγινε παιδαγωγός τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Αἰζανᾶ. Ἀργότερα χειροτονήθηκε ἀπὸ τὸ Μ. Ἀθανάσιο ἐπίσκοπος Ἀεζώμης.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὑπῆρξε δραστήριος ὁργανωτὴς ἱεραποστολῶν. Ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ Φοινίκη βρισκόταν ἀκόμη στὸ εἰδωλολατρικὸ σκοτάδι, ὁργάνωσε ἱεραποστολικὴ ὁμάδα πού τὴν ἀποτελοῦσαν μοναχοὶ καὶ τὴν ἐφοδίασε μὲ χρήματα πού μάζεψαν πλούσιες γυναῖκες. Γιά τὴν ἐνίσχυση τῆς ἱεραποστολῆς αὐτῆς φρόντιζε ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν ἐξόριστος στὴν Κουκουσό.

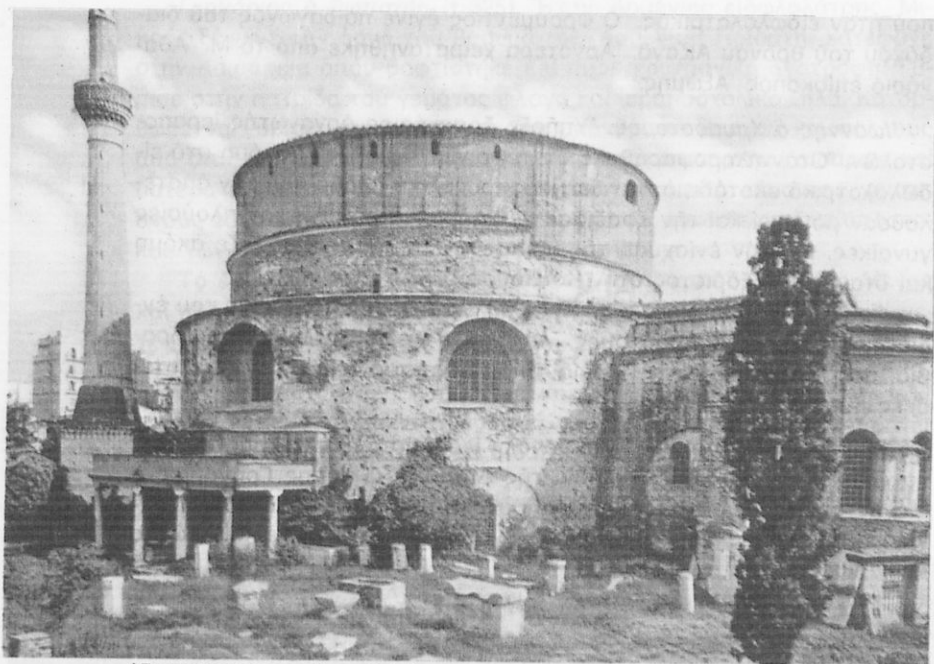
Φαίνεται ὅτι καὶ σέ ἄλλες χώρες ἄπλωσε τὸ ἱεραποστολικὸ του ἐνδιαφέρον ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Ἀπέστειλε ἱεραπόστολους στὴν Ἀραβία, στὴ Γοτθία καὶ στὴν Περσία, ὅπου ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶχε στερεές βάσεις.

Μοναχὸς Αὐγουστίνος. Μία μεγάλη ἱεραποστολικὴ προσπάθεια ὁργανώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπέστειλε τὸ 597 μίᾶ ἱεραποστολή μὲ 40 μοναχοὺς στὴν Ἀγγλία. Ἐπικεφαλῆς ἦταν ὁ μοναχὸς Αὐγουστίνος, πού ἔγινε καὶ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Καντέρμπουρυ.

Αὐτοὶ ἔφεραν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὴ χώρα τῶν Ἀγγλοσαξόνων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μπορεῖ νά ὑπάρχει ἡ Ἐκκλησία χωρίς νά διαδίδει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ; Ἐξήγησε.
2. Οἱ ἱεραπόστολοι πού ἀναφέρονται στὸ μάθημα συνέχισαν τὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων. Σήμερα ποιοὶ τὸ συνεχίζουν;
3. Τί διδάσκει τὸ παράδειγμα τοῦ Χρυσοστόμου; Ἡ ἱεραποστολή ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ὑλικά μέσα;
4. Σέ ποιές περιπτώσεις μπορεῖ ἡ ἱεραποστολή νά δημιουργήσει κακές ἐντυπώσεις;

Ο περίκεντρος ναός του αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη. Χτίστηκε ως μαυσωλείο από το Γαλέριο τον 3ο αϊ. Ἀργότερα ἐπὶ Θεοδοσίου Α΄ (379-395) μετατράπηκε σὲ ἐκκλησία, πού ἀφιερώθηκε μετὰ τὴ σειρά στὴ θεία Δύναμη, στοὺς ἀγίους Ἀσωμάτων, στὸν ἅγιο Γεώργιο. Στὸν τροῦλο καὶ στίς καμάρες τῶν κογχῶν σώζονται μερικά ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ πού τὸν στόλιζαν.

32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας

Ἀπὸ τίς κατακόμβες στὴν Ἀγία Σοφία

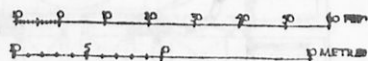
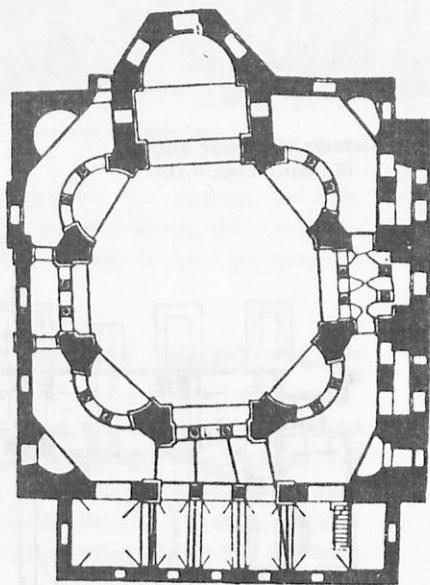
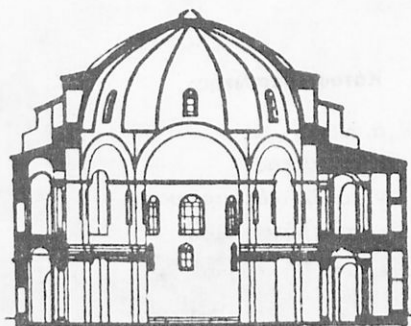
Στὰ δύσκολα χρόνια τῶν διωγμῶν οἱ κατακόμβες μετὰ τὰ παρεκκλήσια καὶ τίς κρύπτες τοὺς χάριζαν στοὺς χριστιανούς, ὅπως εἶδαμε, κατανυκτικούς τόπους λατρείας. Ἀπὸ τὸν 3ο αἰῶνα οἱ πιστοὶ ἔχτισαν αὐτοτελεῖς ναοὺς. Ὡς τὸ 10ο αἰῶνα οἱ ναοὶ πού ὑψώθηκαν, εἶχαν διάφορους ρυθμούς. Οἱ βασικοὶ ἦταν τρεῖς: ὁ ρυθμὸς τῆς βασιλικῆς, οἱ περίκεντροι ναοὶ καὶ ἡ βασιλικὴ μετὰ τροῦλο.

Οί ναοί ρυθμού βασιλικής ήταν ὀρθογώνια ξυλόστεγα οἰκοδομήματα πού χωρίζονταν κατά μήκος σέ τρία ἢ περισσότερα κλίτη (μέρη) μέ σειρές ἀπό κολόνες. Ξεχώριζαν τό Ἅγιο Βῆμα, τό κύριο μέρος τοῦ ναοῦ καί ὁ νάρθηκας. Στό νάρθηκα καί στήν πρὶν ἀπὸ αὐτόν αὐλή – τό αἶθριο – ἔμεναν οἱ κατηχούμενοι καί οἱ μετανοοῦντες.

Οἱ *περίκεντροι* ναοί ἦταν κυκλικά κτίσματα (ροτόντες), πού καλύπτονταν μέ ἓναν ἡμισφαιρικό θόλο.

Ἡ βασιλική μέ *τροῦλο* συνδυάζει τή βασιλική καί τόν περίκεντρο ναό. Στό μέσο τοῦ ναοῦ τύπου βασιλικῆς ὑψώνεται ἓνας τροῦλος πού στηρίζεται σέ τέσσερις πεσσούς (τετράγωνες κολόνες). Ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφιερωμένη στή Σοφία τοῦ Θεοῦ δηλ. τό Χριστό, εἶναι αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ.

Ὁ ναός αὐτός ἐντυπωσιάζει, προξενεῖ δέος, κινεῖ τό θαυμασμό. Ὁ τροῦλος αἰῶρεται σέ ὕψος 55 μ., ἔχει 40 παράθυρα, πού μέ τ' ἄλλα 60 τοῦ κτιρίου ἀφήνουν τό φῶς νά παιχνιδίζει πάνω στά ψηφιδωτά καί στίς πολύχρωμες μαρμάρινες ἐπιφάνειες, πού στολιζοῦν τό ἐσωτερικό τοῦ ναοῦ. Ὁραῖα παρατηρήθηκε γιά τήν Ἁγία Σοφία: «Ἡ δύναμη, πού τήν κατέχει, εἶναι γαλήνια, τεράστια ἀλλά ἡρεμη, καί ἀνασηκώνει τήν ὕλη στά φτερά της γιά νά τήν ἐξαυλώσει, χωρίς γι' αὐτό ἡ ἁρμονία τοῦ γύρω κόσμου

Κάτοψη καί τομή τοῦ περίκεντρου ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου καί Βάκχου (Κωνσταντινούπολη).

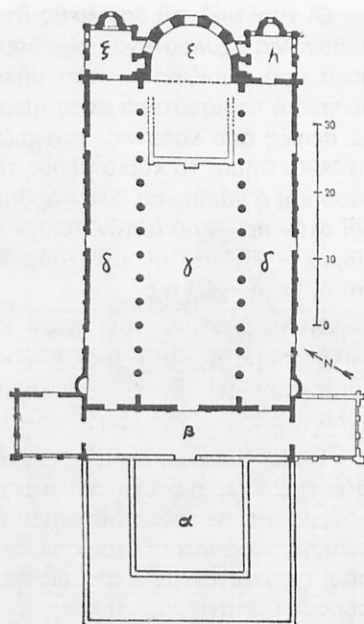
Κάτοψη βασιλικής:

α. Αΐθριο

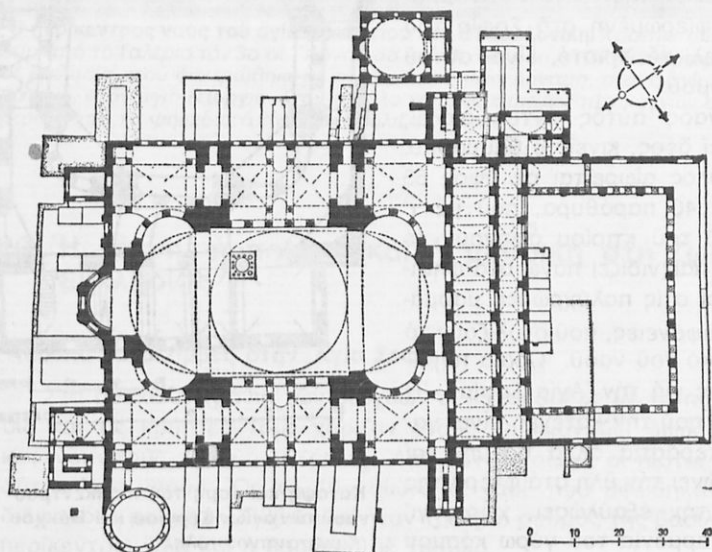
β. Νάρθηκας

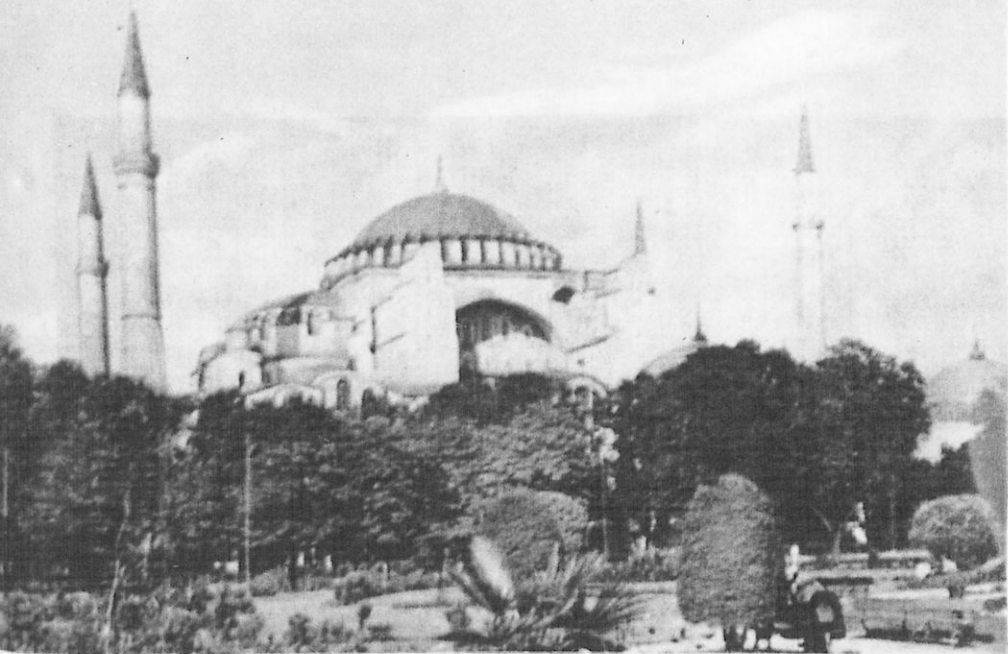
γ. καί δ. Τά διαμερίσματα
κατά μήκος (κλίτη)

ε. ζ. η. Ἅγιο Βῆμα.

Κάτοψη τῆς ἁγίας Σοφίας (Κωνσταντινούπολη).

Ὁ ναός τῆς ἁγίας Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη.

νά ταραάζεται, μηδὲ ἡ ψυχὴ μας νά ἐκπλήσσεται ἢ ν' ἀγωνιᾷ. Ἡ Ἁγία-Σοφία γεννᾷ τὸ συναίσθημα πού ἔχουμε ἀναβλέποντας στὸν οὐράνιο θόλο, ἢ προσβλέποντας τὸ ἀχανές τοῦ ὠκεανοῦ σ' ὥρα γαλήνης (Π. Μιχαλῆς).

Ἡ ἐκφραση τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μέ τὴν τέχνη, ἀρχιτεκτονική, ἀγιογραφία

Ἡ χριστιανικὴ πίστη ἔχει πνευματικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ χαρακτήρα. Πλούτιζει τὸν ἄνθρωπο ἐσωτερικά: στήν καρδιά, στό συναίσθημα. Τὸν θέλει εἰρηνικὸ, πράο καὶ ταπεινὸ, ὅπως ἦταν ὁ Θεάνθρωπος. Τοῦ ἀνοίγει τὸν οὐρανό, γιὰ νά ποθῇσιν τὴν οὐράνια εὐτυχία. Στὴ θεία λατρεία, ὅπου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐνώνονται, ὁ πιστὸς προγεύεται τὸν παράδεισο.

Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τὴν τέχνη γιὰ νά βοηθήσῃ τὴν ψυχὴ μας νά φτερουγίσῃ στὸν οὐράνιο κόσμον.

Στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἔχουμε τὸ χριστιανικὸ ναὸ πού ἔχει τὸ δικό του σχέδιο, ὀρισμένη διάταξη, ξεχωριστὴ ὁμορφιά. Ὁ τροῦλος τοῦ συμβολίζει τὸν οὐρανό, τὸ δάπεδο τὴ γῆ καὶ ἡ ἀψίδα τοῦ Ἁγίου Βήματος τὸ σύνδεσμον οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἐτεῖ ὁ ναὸς γίνεται ἐπίγειος οὐρανός, τό-

Τό εσωτερικό του ναού της Γεννήσεως στη Βηθλεέμ.

πος ιερός, κατοικία του Θεού.

Στό εσωτερικό του ναού απλώνονται οι βυζαντινές αειογραφίες. Ἡ θέση τους δέν εἶναι τυχαία. Αἰσθητοποιοῦν τά γεγονότα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐκφράζουν τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί παρουσιάζουν μέ παραστατικό τρόπο τό δόγμα τῆς σωτηρίας. Ἔτσι στόν τρουῖλο ζωγραφίζεται ὁ Παντοκράτορας καί στήν ἀψίδα τοῦ Ἱεροῦ ἡ Παναγία, ἡ Πλατυτέρα (ἡ κλίμακα, ἀπό ὅπου κατέβηκε ὁ Χριστός στή γῆ).

Στίς ἄλλες ἐπιφάνειες ἔχουμε τίς ἐξαϋλωμένες μορφές τῶν ἀγγέλων, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἁγίων. Ὁ τρόπος πού σχεδιάζονται, ἡ στάση, ἡ ἐκφραση, οἱ χειρονομίες, τά ἐνδύματα, καθώς καί τό περιβάλλον, ὅπου ἐκτυλίσσονται οἱ σκηνές, δέν εἶναι αὐθαίρετες ἐπινοήσεις τῶν αἰογράφων. Στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή, στά λειτουργικά βιβλία καί στή παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ πιστός μέ τή βοήθεια τῶν εἰκόνων ἐνισχύεται στήν προσέυχῃ του καί ἐξακοντίζει τό νοητό βλέμμα τῆς καρδιάς του στά μυστήρια τῆς πίστεως, μετέχοντας στή μακαριότητα τῶν ἁγίων μορφῶν.

Ἑκκλησιαστικοὶ ὕμνοι

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, εἶχαν σέ μεγάλη χρήση τοὺς ψαλμούς καὶ τοὺς ὕμνους. Ἡ ψαλμωδία ἦταν τὸ καλύτερο μέσο νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸ Θεό καὶ νὰ διακηρύξουν τὴν πίστη τους. Ἔτσι διαμορφώθηκε ἡ *ἐρή ὕμνογραφία*.

Οἱ ὕμνοι εἶναι ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα. Ἀντίθετα μέ τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, πού ἐκφράζουν θρησκευτικὰ συναισθήματα ἐκείνου πού τὰ γράφει, οἱ ὕμνοι ἐκφράζουν τὴν πίστη τῶν χριστιανῶν.

Οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως καὶ τίς παρουσιάζουν μέ ἰδιαίτερο τρόπο. Μέ τοὺς ὕμνους διδασκόμαστε τὴν πίστη μας, γιατί οἱ ἱεροὶ ὕμνογράφοι παίρνουν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ κυριότεροι σταθμοὶ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου (Γέννηση, Πάθος, Ἀνάσταση), ἡ συμβολὴ τῆς Θεοτόκου στὴ σωτηρία μας, ἡ ἄθληση τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ἡ ἄσκηση τῶν ὁσίων ψάλλονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὕμνολογία.

Οἱ ὕμνοι ἔχουν μεγάλη παιδαγωγικὴ καὶ μορφωτικὴ ἀξία.

Ἐκφραση καὶ ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς

Τὰ τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν μιά ἰδιαίτερη μελωδία. Ἡ μελωδία ὑπηρετεῖ καὶ αὐτὴ τὸ σκοπὸ τῆς θείας λατρείας: τὴν κατάνυξη καὶ τὴν ἀνύψωση τῶν καρδιῶν μας. Ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦταν ἀπλή, φωνητικὴ καὶ ἱεροπρεπής. Κύμβαλα καὶ μουσικὰ ὄργανα δὲ χρησιμοποιήθηκαν στὴ θεία λατρεία ἐκτός ἀπὸ μερικές ἐξαιρέσεις. Ὁ Θεὸς στὶς ἱερὲς ἀκολουθίες μιλεῖ στὸν ἄνθρωπο καὶ αὐτὸς μέ τὴ φωνή του ἀποκρίνεται. Τοῦτο κάνουν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ἐκκλησιάσματος οἱ χοροὶ (ψάλτες). Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ὁ λαὸς στεκόταν στὸ ναὸ βουβός. Ὑπέψαλλε καὶ συνόδευε τὰ ψαλλόμενα. Σήμερα ἡ *βυζαντινὴ* μουσικὴ, πλούσια σέ παράδοση, μᾶς μεταγγίζει μέ τίς νότες της τὸ ὕψηλὸ νόημα τῶν ὕμνων.

Ὑμνογράφοι καὶ μελωδοὶ

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία πέρασε ἀπὸ τρεῖς περιόδους. Στὴν πρώτη περίοδο (οἱ τέσσερις πρῶτοι χριστιανικοὶ αἰῶνες) οἱ ὕμνοι πού ψάλλονται στὴν ἐκκλησία εἶναι ποιητικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὅπως εἶναι οἱ ψαλμοὶ καὶ διάφορες ἄλλες προσευχές (ἐννέα ᾠδές).

Ἡ δευτέρη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα καὶ φτάνει σέ ἀκμὴ

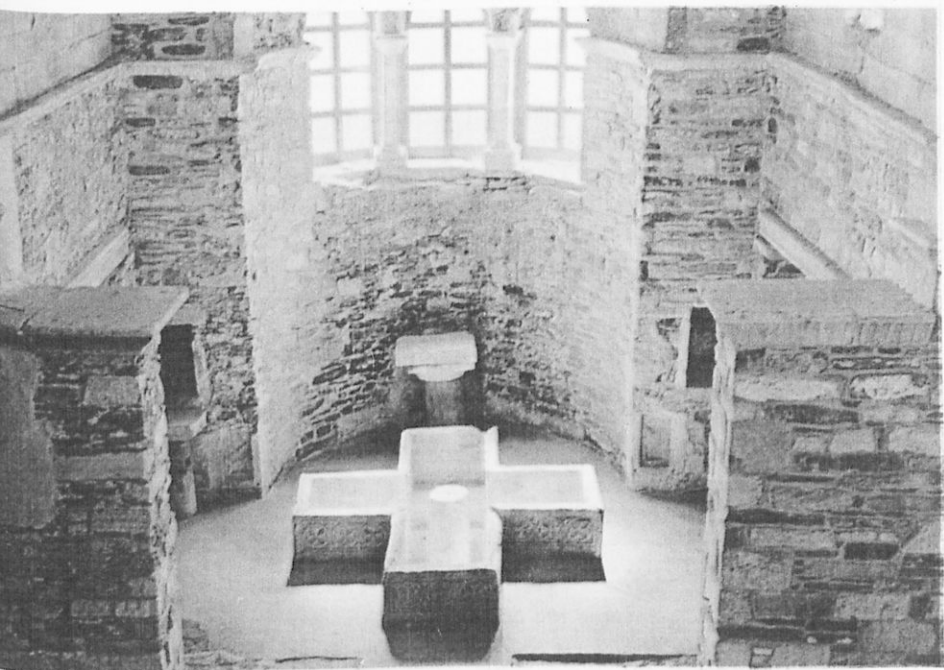
Παναγία ἡ Ἀχειροποιήτος. Μέσα σ' ἓνα φόντο, ποὺ εἰκονίζει τὸ βαθυγάλαζο ἐναστρο οὐρανό, οἱ ἀρχάγγελοι Γαβριήλ καὶ Μιχαήλ, μέ τῇ βασιλικῇ τους ἀμφίεση ὑποκλίνονται μπροστά στήν Παναγία. Ἐκείνη, σωστή βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, μέ τὰ ὑψωμένα σέ δέηση χέρια της μεταφέρει τίς προσευχές τῶν ἀνθρώπων στό Θεό. «Δέσποινα, δέξου τίς δεήσεις τῶν δούλων σου καὶ λύτρωσέ μας ἀπό κάθε ἀνάγκη καὶ θλίψη» (Τοιχογραφία στόν ἅγιο Νικόλαο τόν Ὀρφανό τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αἶ.).

Ἀπέναντι πάνω:

Τὸ βαπτιστήριο τοῦ ναοῦ τῆς Καταπολιανῆς στήν Πάρο (6ος αἶ.). Κολημένο στή νότια πλευρά τοῦ ναοῦ εἶναι τρίκλιτη βασιλική μέ τροῦλο. Μοναδικό στήν Ἑλλάδα, μᾶς μεταφέρει στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Στήν εἰκόνα ἡ σταυρική κολυμβήθρα μέ τίς βαθμίδες καὶ τήν ιερή νησίδα.

Ἀπέναντι κάτω:

Ἡ Καταπολιανή τῆς Πάρου. Ὀνομαστός ναός τῆς Παναγίας, ὅπου, ἐκτός ἀπό ἄλλα, σῶζονται στό Ἅγιο Βῆμα τὸ κιβώριο πάνω ἀπὸ τήν Ἁγία Τράπεζα καί τὸ σύνθρονο στήν κόγχη.

τόν 6ο καί τόν 7ο αἰώνα. Τήν τρίτη περίοδο (ἀπό τόν 8ο αἰ. καί μετά ἕως σήμερα) θά δοῦμε πιά κάτω σ' ἄλλο κεφάλαιο. Ὁ μεγαλύτερος ὕμνος-δός τῆς β' περιόδου εἶναι ὁ *Ρωμανός ὁ Μελωδός*.

Ὁ Ρωμανός καταγόταν ἀπό τή Συρία. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε ὡς διάκονος στή Βηρυττό, ἤρθε ἔπειτα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔγινε ἐφημέριος. Ἐδῶ – σύμφωνα μέ μιᾶ παράδοση – ἔλαβε ἀπό τήν Θεοτόκο τό χάρισμα νά γράφει ὕμνους. Ὁ Ρωμανός ἔγραψε καί μελοποίησε τοὺς ὕμνους πού λέγονται *κοντάκια* (κοντός = βραχύς, σύντομος· διηγοῦνται τήν ὑπόθεση τῆς γιορτῆς σύντομα). Χίλια τέτοια κοντάκια ἀποδίδονται στό Ρωμανό. Δίκαια ὀνομάστηκε Πίνδαρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

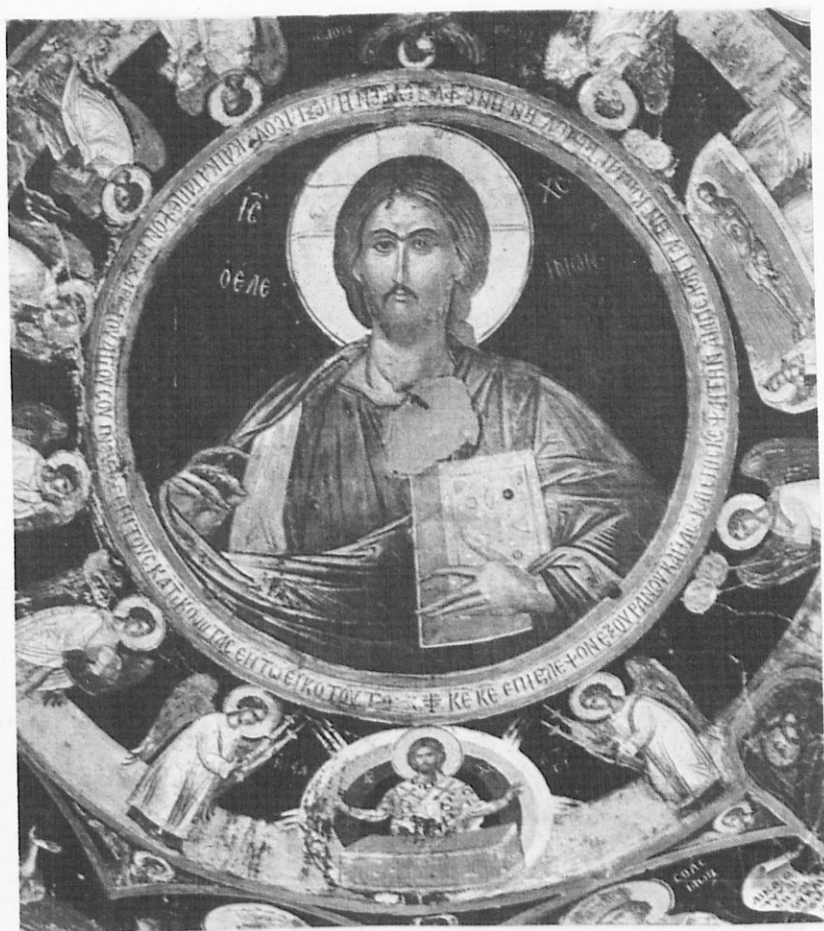
Στούς ὕμνογράφους τῶν δυό πρώτων περιόδων ἀνήκουν ὁ *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός*, *Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων* κ.ἄ. Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Χαρακτηριστικοί ὕμνοι

1. «*Ἐν τῷ Ναῶ ἐστῶτες τῆς δόξης σου, ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζομεν. Θεοτόκε, πύλη ἐπουράνιε, ἄνοιξον ἡμῖν τήν θύραν τοῦ ἐλέους σου*» (ἀπολυτίκιο τοῦ Ὁρθρου).
2. «*Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς*» (ὕμνος τῆς θείας λειτουργίας).
3. «*Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν αἰμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν*» (μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου).
4. «*Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρός, ουρανοῦ, ἁγίου, μακάρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἐσπερινόν, ὕμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς, ὕμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίοις, Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς· Διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει*» (ὕμνος τοῦ Ἑσπερινοῦ).

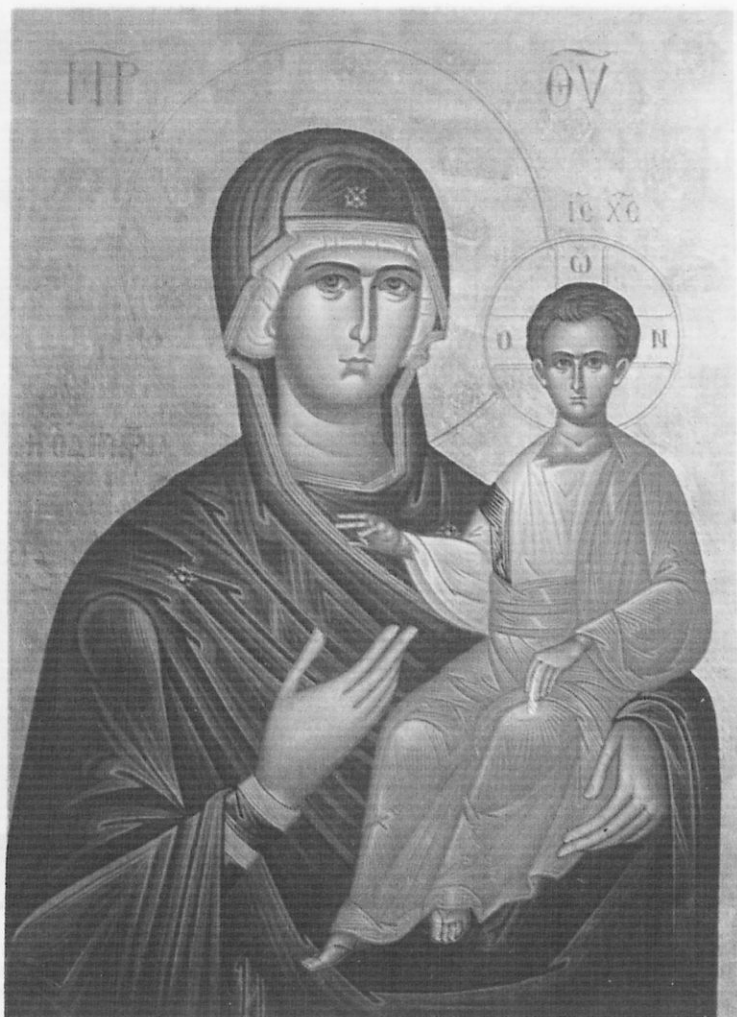
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Εἶπαν ὅτι ἡ εἰκόνα εἶναι «Εὐαγγέλιο ὀπτικό». Εἶναι δικαιολογημένος ὁ χαρακτηρισμός; Ἐξηγήσε.

Ὁ Παντοκράτορας με τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας στό οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὁ Ἐλεήμονας Χριστός, αὐστηρός καί πρᾶος, ἀγκαλιάζει καί ἐπιβλέπει τή γῆ, πού τόσο στοργικά φροντίζει καί κυβερνά μέ τήν Πρόνοιά Του (Τοιχογραφία στή μονή ἁγίου Νικολάου Ἀναπαυσά Μετεώρων, 16ος αἰ.).

2. Στό ναό «ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καί τῶν οὐρανῶν». Γιατί;
3. Πῶς οἱ ὕμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως; (Σημείωσε μερικές ἀπό αὐτές διαβάζοντας τοὺς ὕμνους τοῦ μαθήματός σου).
4. Περιγράψε ἐξωτερικά καί ἐσωτερικά τό ναό τῆς ἐνορίας σου.

Θεοτόκος ή 'Οδηγήτρια. Ἡ ἀρχική εἰκόνα τοῦ τύπου αὐτοῦ, ζωγραφισμένη ἀπό τόν εὐαγγελιστή Λουκά, τοποθετήθηκε στή μονή τῶν Ὁδηγῶν (Κωνσταντινούπολη). Στήν εἰκόνα αὕτη ὀφείλεται καί τό ὄνομα «Ὁδηγήτρια». Τό χέρι τῆς Παναγίας δείχνει στούς ἀνθρώπους τόν Υἱό της, πού τούς εὐλογεῖ μέ τό δεξιό Του χέρι (Ν. Λέπουρα).

33. Τό ζήτημα τῶν εἰκόνων

Ἡ εἰκόνα στή λατρεία

Μποροῦμε νά φανταστοῦμε ἕναν ὀρθόδοξο ναό χωρίς εἰκόνες; Θά ἦταν ἕνας ναός χωρίς ζεστασιά καί ιερή ἀτμόσφαιρα. Ἀντί νά μαζέψει τοὺς πιστοὺς, θά τοὺς ἀπωθοῦσε. Εἶναι καί αὐτό ἕνα μικρό δείγμα ὅτι οἱ ἅγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση μέ τή θεία λατρεία.

Ἡ ὀρθόδοξη λειτουργία εἶναι μιά εὐστοχη ἀναπαράσταση τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Σέ κάθε θεία λειτουργία ξαναγυρίζουμε πίσω στό τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί καθόμαστε δίπλα στοὺς Ἀποστόλους. Δέν εἴμαστε μόνο ἐμεῖς. Μαζί μας εἶναι ἡ Ἁγία Τριάδα, οἱ ἄγγελοι, ἡ Παναγία, οἱ ἅγιοι, γιατί καί αὐτοὶ συμμετέχουν στό μυστήριο πού τελεῖται. Ἔτσι, ὅπως λέει ἕνα ἀπολυτίκιο, «ἐνῶ στεκόμαστε στό ναό, νομίζουμε ὅτι εἴμαστε στὸν οὐρανό».

Τοὺς ἀδερφοὺς μας πού εἶναι στὸν οὐρανό, ἀγγέλους, Ἀποστόλους, μάρτυρες, ἁγίους παρουσιάζουν οἱ ἅγιες εἰκόνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτές δεσποῦν οἱ παραστάσεις τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας. Ὅταν πηγαίνουμε στήν ἐκκλησία, ὁ οὐράνιος αὐτός κόσμος μᾶς περιμένει γιὰ νά τελέσουμε ὅλοι μαζί τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Στόν Ὁρθρο ὁ ιερέας θυμιатίζοντάς μας χαιρετᾷ καί καλωσορίζει ὅλους τοὺς καλεσμένους στό μυστικό δεῖπνο. Θυμιатίζει ἐπίσης καί χαιρετᾷ τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων, γιατί καί αὐτοὶ θά λάβουν μέρος στήν πνευματική χαρά τῆς λειτουργίας.

Μεταρρυθμιστικές ἀρνητικές τάσεις καί ἀνταγωνισμοί

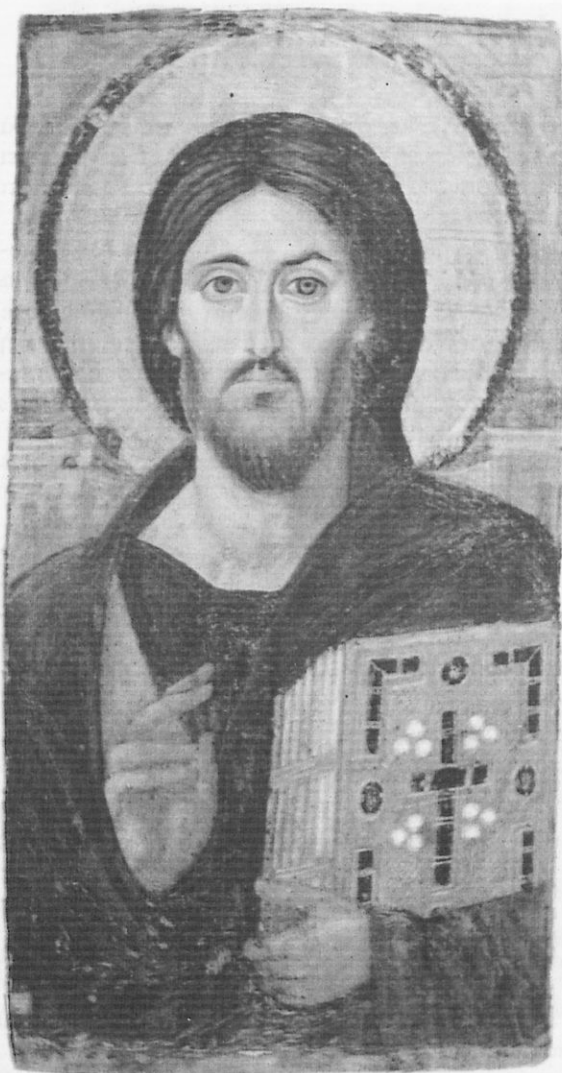
Ὅταν στό Βυζάντιο βασιλεῦε ὁ Λέοντας Γ' ὁ Ἰσαυρος (717-741), ἡ θέση καί ἡ σημασία πού ἔχουν οἱ εἰκόνες στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἀμφισβητήθηκαν. Ἡ πολεμική εἶχε ἀρχίσει νωρίτερα, ἀλλά τὸν 7ο αἰῶνα κορυφώθηκε. Ἡ πολεμική αὐτή εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα *εἰκονομαχία*.

Ἡ στάση τοῦ Λέοντα Γ' καί τῶν διαδόχων του ἐξηγήθηκε παλαιότερα μέ τοὺς ἐξῆς λόγους:

1) Οἱ χριστιανοὶ ἔκαναν ὑπερβολές στήν τιμὴ τῶν εἰκόνων, πού καταντοῦσαν στή δεισιδαιμονία.

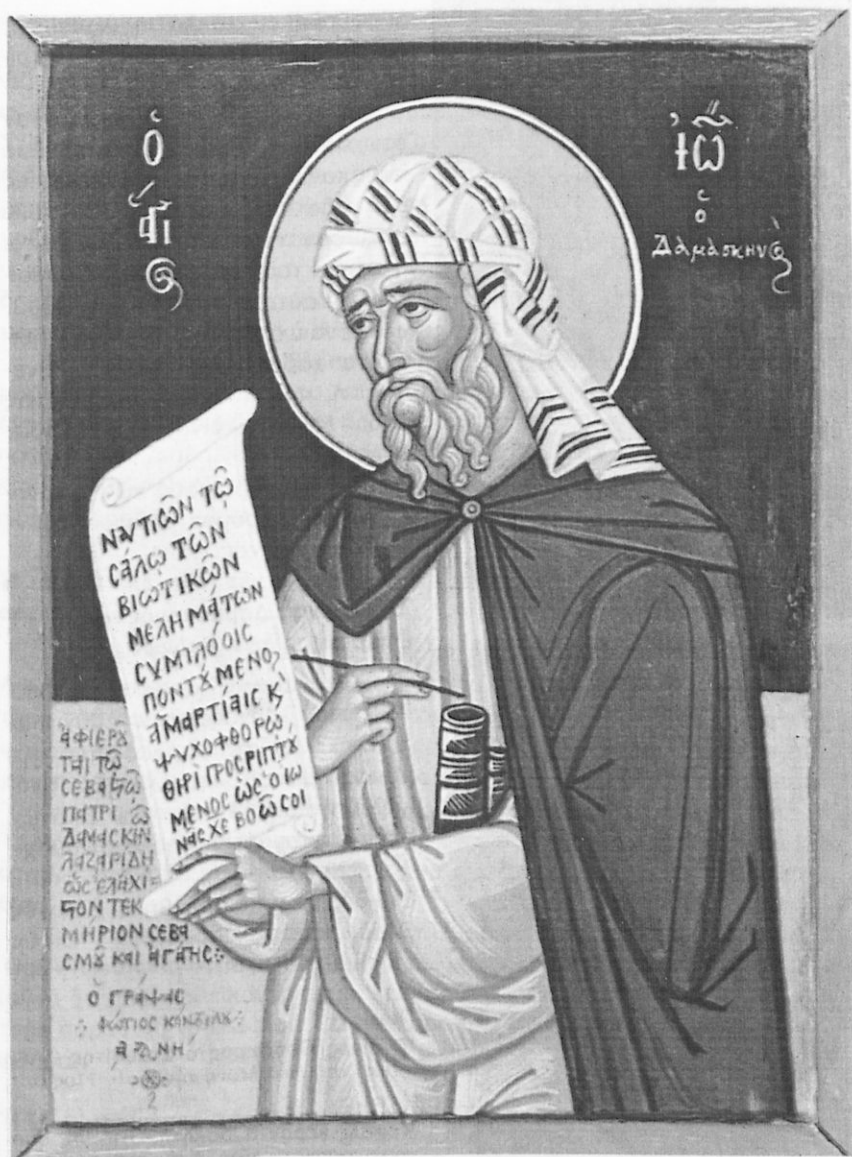
2) Οἱ Ἰσαυροὶ ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καί τοὺς Ἀραβες, πού δέν ἔχουν εἰκόνες στή λατρεία τους.

3) Ἡ πολιτική ἐξουσία θέλησε μέ τὴν εἰκονομαχία νά χτυπήσει τὴν Ἐκκλησία καί νά περιορίσει τὴ διοικητικὴ τῆς αὐτοτέλεια καί τὴν οἰκονομικὴ δύναμή της.

**Χριστός
Παντοκράτορας**
(Κηρόχυτη εικόνα στή
μονή ἁγίας Αἰκατερί-
νης Σινᾶ, 6ος αἰ.).

Ἡ εἰκονομαχία κράτησε περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. Πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους της ἔριξε στὴ φυλακή, ἐξόρισε, τοὺς ἔκαμε μάρτυρες καὶ ὁμολογητές. Προξένησε πολλὰ δεινὰ στὸ κράτος καὶ στὴν Ἐκκλησία. Ἡ βαθύτερη αἰτία τοῦ σάλου της δὲν ἦταν οἱ λόγοι ποὺ

‘Ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (Φ. Κόντογλου).

ἀναφέρθηκαν, ἀλλὰ ἡ λαθεμένη ἀντίληψη γιὰ τὸ Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ εἰκονομάχοι ἰσχυρίζονταν ὅτι, ἐφόσον ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα ποῦ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶδε οὔτε μπορεῖ νὰ δεῖ, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ζωγραφιστεῖ. "Ἐτσι ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ δὲν παρουσιάζει γι' αὐτοὺς τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἓναν ἄνθρωπο μὲ τὰ συνηθισμένα χαρακτηριστικά του. Συνεπῶς ἡ προσκύνηση τῆς εἰκόνας Του – ἔλεγαν – εἶναι καθαρὴ εἰδωλολατρία.

Τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν εἰκονομάχων ἀντέκρουσε ὁ ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός.

Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καὶ ἡ ἐπικράτηση τῶν εἰκόνων

Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός (680-749) ποῦ μόναζε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κοντὰ στὰ Ἱεροσόλυμα, στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἀνέλαβε τὴν υπεράσπιση τῶν εἰκόνων στὴν πρώτη φάση τῆς εἰκονομαχίας, 726-787 (στὴ δεύτερη φάση, 813-843, τὸν διαδέχθηκε ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης). Στους τρεῖς λόγους του «Περὶ εἰκόνων» βρί-

Πάνω:

Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (Μωσαϊκὸ στὴ Νέα Μονὴ τῆς Χίου, 11ος αἰ.).

Κάτω:

Κεφάλι γέροντα ἁσκητῆ. Ἀπόσπασμα τοιχογραφίας, ποῦ ἦταν στὴν Τράπεζα τῆς μονῆς Φιλοθέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. (Ἀθήνα, Βυζαντινὸ Μουσεῖο, 16ος αἰ.).

σκουμε την άτράνταχτη έπιχειρηματολογία του.

‘Ο άόρατος καί άσώματος Θεός – λέει ό Δαμασκηνός – δέν άπεικονίζεται. ‘Ο Χριστός όμως έγινε άνθρωπος, σαρκώθηκε, συναναστράφηκε μέ τούς ανθρώπους. Μπορούμε λοιπόν νά Τόν ζωγραφίσουμε. Στίς εικόνες του Κυρίου δέ διαχωρίζονται οί δυό φύσεις Του, ή θεία καί ή ανθρώπινη, όπως ισχυρίζονταν οί εικονομάχοι. Είναι καί οί δυό ένωμένες στό θείο Του Πρόσωπο, όπως δογματίσε ή Δ’ Οικουμενική Σύνοδος. “Αν δέν άπεικονίσουμε τόν Κύριο, άρνιόμαστε την ανθρώπινη φύση Του, την παρουσία Του στή γή. “Ετσι γινόμαστε *μονοφυσίτες* ή *δοκητές*. (Οί δοκητές παραδέχονταν ότι ό Χριστός είχε στή γή φαινομενικό καί όχι πραγματικό σώμα).

Οί πιστοί πρέπει νά βλέπουν την εικόνα του Χριστού γιά νά θυμούνται τίς εύεργεσίες Του καί νά αναθερμαίνεται έτσι ή πίστη καί ή αγάπη τους σ’ Αυτόν. Μέ την προσκύνηση «ή της εικόνας τιμή πρόσ τό πρωτότυπον διαβαίνει». Έδώ βρίσκεται ή διαφορά της εικόνας από τά είδωλα. Στήν εικόνα τό πρωτότυπο, δηλ. τό πρόσωπο που εικονίζεται, είναι ύπαρκτο, ενώ στό είδωλο είναι άνύπαρκτο.

‘Η εικόνα έκφραση της σαρκώσεως του Λόγου καί καταξίωση της κτίσεως

“Ολες οί άγιες εικόνες έχουν σχέση μέ τή σάρκωση του Υίου καί Λόγου του Θεού. “Ετσι στό πρόσωπο της Παναγίας βλέπουμε τή Μητέρα του Κυρίου, πού δέ γέννησε τόν άνθρωπο Χριστό, αλλά τό σαρκωμένο Θεό. Οί άγιοι είναι ό στρατός του Κυρίου, οί φίλοι του Θεού, οί μιμητές του Χριστού, πού στή ζωή τους άκολούθησαν τά άχνάρια Του. ‘Ο Χριστός έγινε άνθρωπος γιά νά γίνουμε έμείς μέ τή χάρη Του θεοί. Τή θέωση του ανθρώπου, πού είναι ό σκοπός της σαρκώσεως του Χριστού, πέτυχε ή Θεοτόκος, πρώτη από όλους, καί οί άγιοι της Έκκλησίας.

“Ετσι καταξιώνεται, παίρνει δηλ. αξία, ή ύλη καί όλόκληρη ή κτίση. “Όπως τά υλικά σώματα των άγίων αλλοιώθηκαν καί μεταμορφώθηκαν (αυτά δείχνουν οί εικόνες τους) έτσι θά γίνει καί μέ την κτίση στή δεύτερη παρουσία του Κυρίου. Θά ανακαινιστεί καί θά έλευθερωθεί από τή φθορά.

‘Η Ζ’ Οικουμενική Σύνοδος

Τή διδασκαλία του ‘Ιωάννη του Δαμασκηνού υιοθέτησε ή Ζ’ Οικουμενική Σύνοδος (787), πού συγκάλεσε ή *Ειρήνη* ή *‘Αθηναία*. ‘Η Σύνοδος ακύρωσε την εικονομαχική Σύνοδο του 754 καί ξεχώρισε την

Ὁ ἅγιος Δημήτριος. Παρ' ὅλη τὴ στρατιωτικὴν του πανοπλίαν, ἡ μορφὴ τοῦ ἁγίου εἶναι ἀνάλαφρη, ἐξαυλωμένη. Ἡ στάση του δείχνει ἀρχοντιά καὶ εὐγένεια. Μιά ψυχικὴ δράση κρύβουν τὰ ἐκστατικὰ μάτια του καὶ τὸ κλεισμένο στόμα. Ἕνας ἅγιος μὲ ρωμαλέα ψυχὴ καὶ τρυφερὴ καρδιά (Κ. Ξυνοπούλου).

«ἀληθινὴ λατρεία» πού ἀνήκει ἀποκλειστικά στοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν «τιμητικὴ προσκύνηση» πού ταιριάζει στοὺς ἁγίους. Τόνισε ὅτι ἡ προσκύνηση αὐτὴ γίνεται στοῦ πρόσωπο πού εἰκονίζεται καὶ ὑπογράμμισε τὴν ἀξία τῶν εἰκόνων. Τοποθέτησε ἀκόμη τὶς ἅγιες εἰκόνες στοῦ ἴδιου ἐπίπεδο μὲ τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο καὶ τὸν Τίμιο Σταυρό.

Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας

Εἰκοσιπέντε χρόνια μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὸ 813, ἡ εἰκονομαχία μὲ αὐτοκράτορα τὸν Λέοντα Ε' τὸν Ἀρμένιο ξαναχτύπησε τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Εἶναι ἡ δευτέρη φάση της. Οἱ ὀρθόδοξοι βρέθηκαν καὶ πάλι στίς ἐπάλξεις τους. Ἡ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας ἦρθε τὸ 843. Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα μὲ τὴ Σύνοδο πού συγκάλεσε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀναστήλωσε ὀριστικὰ τὶς ἅγιες εἰκόνες. Τὸ γεγονός αὐτὸ γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν Α' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας).

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ γίνεται λιτάνευση τῶν εἰκόνων, διαβάζεται

ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας», ὅπου διατρανώνεται ἡ ὀρθόδοξη πίστη καὶ ψάλλεται τὸ τροπάριο «Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνούμεν, Ἀγαθέ,...», πού ἀναφέρεται στὴ σωτήρια σάρκωση καὶ σταύρωση τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οἱ εἰκόνες εἶναι ἀπαραίτητες στὴ θεία λατρεία;
2. Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορά εἰκόνας καὶ εἰδώλου;
3. «Οἱ εἰκόνες εἶναι τὰ βιβλία τῶν ἀγραμμάτων». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ;
4. Γιατί ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων γιορτάζεται ὡς νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας;

Ἡ ἀναστήλῳσις τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων. Ὁ ἀγιογράφος τοποθετώντας στήν παράσταση τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου θέλει νά τονίσει τή σχέση πού ἔχει ἡ σάρκωση τοῦ Κυρίου μέ τήν προσκύνηση τῶν ἁγίων εἰκόνων (Τοιχογραφία στή μονή Μεγίστης Λαύρας Ἀγίου Ὁρους, 16ος αἰ.).

1. Τό πάθος του φθόνου:

«... Ὁ φθόνος εἶναι λύπη γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ πλησίον. Γι' αὐτό ἀπὸ τό φθονερό ποτέ δὲ λείπουν οἱ ἀθυμίες, ποτέ οἱ κακοκεφιές. Ἐκαμε πολλὰ γεννήματα τὸ χωράφι τοῦ πλησίον; Ἐχει ἐπάρκεια τό σπῖτι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς; Πάντοτε εἶναι χαρούμενος ὁ ἄνθρωπος; Ὅλα αὐτὰ εἶναι τροφή γιὰ τὴν ἀρρώστια καὶ πρόσθετος πόνος γιὰ τό φθονερό. Ὡστε σέ τίποτε νά μὴ διαφέρει ἀπὸ τό γυμνὸ ἄνθρωπο πού ἀπὸ ὅλους πληγώνεται. Εἶναι κάποιοι γενναῖοι; Ἐχει καλὴ ὑγεία; Αὐτὰ πληγώνουν τό φθονερό. Εἶναι ἄλλος πιὸ ὁμορφος; Τοῦτο εἶναι ἄλλη πληγὴ γιὰ τό φθονερό. Ὑπερέχει κάποιοι στὰ προτερήματα τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς; Εἶναι περίβλεπτος καὶ ζηλεύεται γιὰ τὴ σύνεση καὶ τὴ δύναμη τοῦ λόγου; Εἶναι ἄλλος πλούσιος καὶ κάνει μεγάλες δωρεές καὶ σχετίζεται μὲ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὸν ἐπαινοῦν πολὺ ἐκεῖνοι πού δέχονται τίς εὐεργεσίες; Ὅλα αὐτὰ εἶναι πληγές καὶ τραύματα πού τὸν χτυποῦν καταμεσῆς στὴν καρδιά. Καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἀρρώστιας εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ οὔτε κἀν νά τὴν ὀνομάσει. Ἀλλ' ὁμως σκύβει καὶ εἶναι κατσουφιασμένος, τὰ ἔχει χαμένα, κλαίει μεγαλόφωνα καὶ ἀπὸ τό κακὸ εἶναι χαμένος. Ὅταν μάλιστα τὸν ρωτοῦν γιὰ τό πάθος, ντρέπεται νά ὁμολογήσει τὴ συμφορὰ ὅτι εἶμαι φθονερός καὶ πικρός καὶ μὲ συντρίβουν τὰ καλὰ τοῦ φίλου, κλαίω γιὰ τὴ χαρὰ τοῦ ἀδερφοῦ καὶ δὲν ὑποφέρω νά βλέπω τὰ ξένα καλὰ, ἀλλὰ θεωρῶ συμφορὰ τὴν εὐτυχία τοῦ πλησίον μου. Πραγματικὰ αὐτὰ θὰ μπορούσε νά πεῖ, ἐάν θὰ ἤθελε νά ὁμολογήσει τὴν ἀλήθεια. Ἐπειδὴ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲ θέλει νά ἐξομολογηθεῖ, κρατᾷ κατάβαθα τὴν ἀρρώστια, πού τοῦ σιγολειώνει καὶ κατατρώει τὰ σπλάχνα.

Λοιπὸν οὔτε γιατρό καλεῖ γιὰ τὴν ἀρρώστια οὔτε μπορεῖ νά βρεῖ κάποιο φάρμακο γιὰ νά ἀπομακρύνει τό πάθος...».

(Μ. Βασιλείου, Περὶ φθόνου 1 – Μετάφραση Ι.Κ.)

2. Ὁ διάλογος Μ. Βασιλείου καὶ Μοδέστου:

«... Πῶς θὰ μπορούσα καλύτερα νά περιγράψω ἢ τὴν αὐθάδεια τοῦ ὑπάρχου ἢ τὴ συνετὴ τόλμη τοῦ Βασιλείου σέ κείνον; (Ὁ ὑπαρχος) τὸν προσφώνησε μὲ τό ὄνομά του, γιὰτί δὲν καταδεχόταν κἀν νά τὸν ὀνομάσει ἐπίσκοπο καὶ τοῦ εἶπε:

– Πῶς συμβαίνει καὶ τολμᾷς νά ἀντιστέκεσαι στὸν ἰσχυρὸ αὐτοκράτορα καὶ μόνος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους νά αὐθαδιάζεις;

– Γιὰ ποῖο πράγμα μοῦ μὲς, ρωτᾷ ὁ γενναῖος, καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἀφροσύνη μου, γιὰτί ἀκόμη δὲν μπορῶ νά καταλάβω.

– Μόνο ἐσύ δὲν ἀκολουθεῖς τὴν πίστη τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπαντᾷ ὁ ὑπαρχος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γενικὰ ὑποχώρησαν καὶ δήλωσαν ὑποταγῇ.

– (Δὲν ὑποχωρῶ) καὶ δὲν παραδέχομαι αὐτὴν τὴν πίστη, εἶπε ὁ Βασιλεῖος, γιὰτί ὁ δικός μου βασιλιάς δὲν τό ἐπιδοκιμάζει. Οὔτε ἀνέχομαι νά προσκυνῶ κάτι, πού θεωρεῖται κτίσμα, ἐνῶ καὶ ἐγώ εἶμαι κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχω ὀνομαστῇ Θεός κατὰ χάρη.

– Τί νομίζεις λοιπόν ότι είμαστε εμείς; ρωτά ο ὕπαρχος.

– Ἀληθινά εἶστε τίποτε (ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος) ἐσεῖς, πού διατάζετε αὐτά.

– Τί, λοιπόν, δέ θεωρεῖς τιμητικό νά ἀνήκεις στήν παράταξή μας καί νά μᾶς ἔχεις φίλους σου καί κοινωνούς στήν πίστη;

– Εἶστε βέβαια ὕπαρχοι, ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος, καί μάλιστα δοξασμένοι, δέ θά τό ἀρνηθῶ, ὅχι ὅμως ἀνώτεροι ἀπό τό Θεό. Καί τό νά σᾶς ἔχω φίλους ἀποτελεῖ τιμὴ γιὰ μένα, γιατί ὅχι; Πλάσματα τοῦ Θεοῦ εἶστε καί ἐσεῖς, ἀλλ’ ὅπως ἀκριβῶς ἔχουμε φίλους καί κείνους, πού εἶναι κάτω ἀπό τήν ἐξουσία μας. Γιατί τό χριστιανό δέν τόν κάνει τό ἀξίωμα ἀλλά ἡ πίστη.

Σ’ αὐτό τό σημεῖο ὁ ὕπαρχος ἀναστατώθηκε καί ἄναψε περισσότερο ἀπό θυμό, πήδησε ἀπό τό κάθισμά του καί χρησιμοποίησε σκληρότερα ἀκόμη λόγια ἐναντίον του.

– Τί λοιπόν, λέει, δέ φοβάσαι τή δύναμή μου;

– Γιατί νά φοβηθῶ; Τί θά συμβεῖ; Ποιό πράγμα μήν πάθω;

– Τί θά πάθεις; “Ενα ἀπό τά πολλά πού βρίσκονται στήν ἐξουσία μου.

– Ποιά εἶναι αὐτά; “Ας τά ἀκούσουμε λοιπόν.

– Δήμευση, ἐξορία, βασανισμοί, θάνατος.

– Ἄλλο τίποτε ἀπειλήσέ με, παρατήρησε ὁ Βασίλειος. Γιατί ἀπό ὅσα εἶπες, τίποτε δέ μέ φοβίζει.

Τότε ὁ Μόδεστος ρώτησε:

– Πῶς μπορεῖ νά συμβεῖ αὐτό;

– Γιατί, ἀπάντησε ὁ Βασίλειος, δέν κινδυνεύει ἀπό τή δήμευση αὐτός πού τίποτε δέν ἔχει, ἐκτός καί ἂν χρειαστεῖ νά μοῦ ἀφαιρέσεις τά τριμμένα μου κουρέλια καί τά λίγα βιβλία, πού ἀποτελοῦν ὅλη τήν περιουσία μου. Ἡ ἐξορία δέ θά κάμει κακό σέ μένα, πού δέν ἀνήκω ἀποκλειστικά σέ ὀρισμένο τόπο καί πού δέν ἔχω δική μου καί αὐτή ἀκόμη τή γῆ, πού τή στιγμή αὐτή πατῶ, ἀλλά πού ἔχω δική μου κάθε γῆ, ὅπου πρόκειται νά ἐξορισθῶ. Γιά νά ὁμολογήσω καλύτερα, γνωρίζω ὅτι ὅλη ἡ γῆ ἀνήκει στό Θεό, πού μᾶς ἔχει ἐδῶ πάροικους καί φιλοξενούμενους. Οἱ βασανισμοί ποιά σημασία ἔχουν, ὅταν δέν ὑπάρχει σῶμα; Ἐκτός καί ἂν ἐννοεῖς τό πρῶτο χτύπημα. Γιατί ἐσύ αὐτό μόνο μπορεῖς νά δώσεις. Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ εὐεργεσία. Γιατί γρηγορότερα θά μέ στείλει στό Θεό πού γιά χάρη Του ζῶ καί ἀγωνίζομαι καί πολλές φορές ἔχω πεθάνει καί ἀπό πολύ χρόνο βιάζομαι νά μετατεθῶ κοντά Του.

Ἀπό αὐτούς τούς λόγους αἰσθάνθηκε κατάπληξη ὁ ὕπαρχος καί εἶπε: Κανένας ὡς σήμερα δέ μίλησε μέ αὐτό τόν τρόπο σέ μένα τό Μόδεστο (πρόσθεσε καί τό ὄνομα του) καί μέ τόση μεγάλη παρρησία. Καί ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπάντησε: «Γιατί δέ συνάντησες ποτέ ἐπίσκοπο».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον 48 – Μετάφραση Ι.Κ.)

3. Ἡ νοσταλγία τῆς εἰρήνης:

«Εἰρήνη ἀγαπημένη, ὄνομα καί πράγμα γλυκό πού ἔχω δώσει στό λαό καί αὐτός μοῦ τό ἔχει ἀνταποδώσει. Δέν ξέρω ἐάν ἡ φωνή μας εἶναι γνήσια καί ἀνταποκρίνεται στό Πνεῦμα καί δέν πρόκειται γιά δημόσιες συνθηκές πού ἀθε-

τοῦνται παρ' ὅλο πού ὁ Θεός ἔχει κληθεῖ ὡς μάρτυρας, ὥστε ἡ καταδίκη μας γιὰ τὴν παράβασή της νά εἶναι μεγαλύτερη.

Εἰρήνη ἀγαπημένη, ἡ διαρκὴς φροντίδα καὶ τὸ καύχημά μου πού ὅπως λέγουν ἀνήκει στοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεός σ' αὐτὴ καὶ ἡ ὁποία εἶναι Θεός, ὁ ἴδιος ὁ Θεός... Εἰρήνη ἀγαπημένη, τὸ ἀγαθὸ πού ὅλοι ἐπαινοῦν, λίγοι ὁμως τὸ φυλᾶνε, πού μᾶς ἔχεις ἐγκαταλείψει καὶ πόσος χρόνος ἔχει περάσει ἀπὸ τότε; Πότε θά μᾶς ξανάρθεις. Γιατί πάρα πολύ σέ ποθῶ καὶ σέ ἀγαπῶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός Β' – Μετάφραση Ι.Κ.)

4. Ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων:

α. «Πάντοτε βέβαια, μὰ τώρα πιὸ πολὺ ταιριάζει νά ποῦμε: *Ματαιότης ματαιότητων*, τὰ πάντα ματαιότης. Πού εἶναι τώρα ἡ λαμπρὴ στολή τῆς ὑπατείας; καὶ πού οἱ χαρωπὲς φωτοχυσίες; καὶ πού τὰ χειροκροτήματα, καὶ οἱ συνοδεῖες, καὶ τὰ ξεφαντώματα καὶ οἱ τελετές; Πού εἶναι τὰ στεφάνια καὶ τὰ λάβαρα; πού εἶναι ὁ θόρυβος τῆς πόλεως καὶ οἱ ζητωκραυγὲς στὰ ἵπποδρόμια καὶ οἱ κολακεῖες τῶν θεατῶν; Ὅλα ἐκεῖνα χάθηκαν. Φύσηξε ξαφνικὰ ἀγέρας, ἔριξε χάμω τὰ φύλλα καὶ μᾶς παρουσίασε τὸ δέντρο γυμνὸ, νά τινάζεται πιά ἀπὸ τὴ ρίζα του. Μὲ τόση δύναμη φύσηξε ὁ ἀγέρας πού ἀπειλεῖ νά ξεριζώσῃ τὸ δέντρο καὶ νά τὸ διαλύσῃ ὁλότελα. Πού εἶναι τώρα οἱ ψεύτικοι φίλοι; πού εἶναι τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; πού εἶναι τὰ κοπάδια οἱ παράσιτοι καὶ τὸ ἀνόθευτο κρασί πού χυνόταν ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ οἱ ποικίλες τέχνες τῶν μαγείρων καὶ οἱ ὑπηρέτες τῆς ἐξουσίας πού ἔκαναν καὶ ἔλεγαν τὰ πάντα, γιὰ νά εἶναι εὐχάριστοι; Νύχτα ἦταν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ὄνειρο, καὶ ἀφανίσθηκαν μόλις ἔγινε μέρα. Ἄνθη ἦταν ἀνοιξιὰτικα καὶ ὅλα μαράθηκαν σάν πέρασε ἡ ἀνοιξη. Σκιά ἦταν καὶ ἔφυγε γοργή. Καπνὸς ἦταν καὶ διαλύθηκε, φουσκες ἦταν καὶ ἔσκασαν, ἀράχνη ἦταν καὶ ἔσπασε. Γι' αὐτὸ λέμε καὶ ξαναλέμε τὸν πνευματικὸ αὐτὸ λόγο πάνω σ' αὐτά: *Ματαιότης ματαιότητων*, τὰ πάντα ματαιότης».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Εὐτρόπιον – Μετάφραση Κ. Λουκάκη Ἰω. Χρυσοστόμου Ἔργα, ἐκδ. «Ὁ Λόγος», τ. 3, σελ. 107)

5. Ἡ πραγματικὴ νηστεία:

«Νηστεία δὲν ἐννοῶ αὐτὴ πού τηροῦν οἱ πολλοί, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ νηστεία, δηλαδὴ τὴν ἀποχή ὅχι μόνο ἀπὸ ὀρισμένες τροφές ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τίς ἁμαρτίες. Νηστεύεις; δεῖξε το μέ τὰ ἔργα σου· ποιά ἔργα; ἐάν δεῖς ἕνα φίλο νά εὐτυχεῖ μὴν τὸν βασκάνεις· ἐάν δεῖς μιὰ ὡραία γυναῖκα, νά τὴν ξεπεράσεις γρήγορα. Νά μὴ νηστεύει λοιπὸν μόνο τὸ στόμα, ἀλλὰ καὶ τὸ μάτι καὶ τ' αὐτιά καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος... Γιατί θά ἦταν πολὺ ἄσχημο προκειμένου γιὰ τὸ στόμα νά ἀπέχουμε, ἐξαιτίας τῆς νηστείας, ἀπὸ τὴν ἐπιτρεπόμενη τροφή, ἀλλὰ προκειμένου γιὰ τὸ μάτι νά πλησιάζουμε καὶ τὴν ἀπαγο-

ρευμένη. Δέν τρώγεις κρέας; οὔτε ἀνηθικότητες νά κάνεις μέ τά μάτια σου. Ἄς νηστεύει καί τό στόμα σου ἀπό αἰσχρά λόγια καί βρισιές. Γιατί ποιά εἶναι ἡ ὠφέλειά μας, ἐάν δέν τρώμε ὄρνιθες καί ψάρια, δαγκώνουμε ὅμως καί κατατρώγουμε τό γείτονά μας;».

(Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τοὺς ἀνδριάντας Γ', Ρ. Γ. 49, 53 –

Μετάφραση Ι.Κ.)

6. Οἱ ἀρετές τοῦ Μ. Βασιλείου:

«Ποιά ἦταν λοιπόν ἡ εὐγένεια τοῦ Βασιλείου; Καί ποιά ἡ πατρίδα του; Γενιά ἦταν σ' αὐτόν ἡ συγγένεια μέ τό θεῖο καί πατρίδα του ἡ ἀρετή. Γιατί ἐκεῖνος πού δέχτηκε τό Θεό, ὅπως λέει τό Εὐαγγέλιο, ἔχει ἐξουσία νά γίνει παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά τί μπορεῖ κανεῖς νά ζητήσῃ πού νά εἶναι πιό εὐγενικό ἀπό τή συγγένεια τοῦ Θεοῦ; Ἐκεῖνος πού ζεῖ τήν ἀρετή καί καλλιεργεῖ αὐτή καί ἀμείβεται ἀπό αὐτή, ἔχει γιά πατρίδα του αὐτό πού ζεῖ. Ἡ σωφροσύνη ἦταν σ' αὐτόν εἰκόνημα, ἡ σοφία κτῆμα· ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καί ἡ καθαρότητα (τῆς ψυχῆς) ἀποτελοῦσαν τίς λαμπρές καί ἀξιοθέατες ὁμορφιές τῶν οἰκοδομημάτων του· μ' αὐτές τρεφόμενος χαιρόταν περισσότερο ἀπό κείνους πού καμαρώνουν γιά τά μαρμάρινα καί χρυσοστόλιστα σπίτια τους».

(Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον, Ρ.Γ. 46, 816 Β – Μετάφραση Ι.Κ.)

7. Ἐλπίδα μας ὁ Θεός:

«Ἄς παραδώσουμε λοιπόν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐντελῶς στόν Κύριο, γιά νά μπορέσουμε νά τόν ἀπολαύσουμε ὁλόκληρο. Ἄς γίνουμε Θεοί γι' αὐτόν, γιατί γι' αὐτό ἀκριβῶς ἐγίνε ἀνθρώπος, ἄν καί ἀπό τή φύση του εἶναι Θεός καί Δεσπότης. Ἄς ὑπακούσουμε σ' αὐτόν καί αὐτός ἀκούραστα θά ἀποκρούσει τοὺς ἐχθρούς μας. «Ἐάν ὁ λαός μου μέ ἀκούγε, λέγει (στήν Ἁγία Γραφή), καί ἐάν ὁ Ἰσραηλιτικός λαός βάδιζε στό δρόμο μου μέ τό τίποτα θά ταπεινῶνα τοὺς ἐχθρούς τους καί θά ἔβαζα τό δυνατό χέρι μου πάνω σ' αὐτοὺς πού τοὺς λυποῦσαν. Κάθε ἐλπίδα μας ἄς τή στηρίξουμε μόνο πάνω σ' αὐτόν». Καί κάθε φροντίδα μας ἄς τή ρίξουμε μόνον σ' αὐτόν καί αὐτός θά μᾶς γλυτώσει ἀπό κάθε θλίψη καί σ' ὅλη μας τή ζωὴ θά μᾶς διαθρέψει. Κάθε ἀνθρώπο νά τόν ἀγαπήσουμε μέ τήν ψυχὴ μας· σέ κανέναν ὅμως ἀπό τοὺς ἀνθρώπους νά μὴ στηρίξουμε τήν ἐλπίδα μας· διότι ἐφόσον ὁ Κύριος μᾶς συντηρεῖ, τότε ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς περιστοιχίζουν καί ὅλοι οἱ ἐχθροὶ εἶναι ἀδύνατοι ἐναντίον μας. Μόλις ὅμως μᾶς ἐγκαταλείπει ὁ Κύριος, τότε καί ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς ἐγκαταλείπουν καί ὅλοι οἱ ἐχθροὶ ἐναντίον μας δυναμώνουν. Ἀλλά καί κείνος πού ἔχει ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτό του, θά πέσει σὲ πολὺ μεγάλο πέσιμο, ἐνῶ ἐκεῖνος πού φοβᾶται τόν Κύριο θά ὑψωθεῖ. Γιὰ τοῦτο ἔλεγε ὁ Δαβίδ· «Δέ στηρίζω τήν ἐλπίδα στό τόξο μου καί ἡ ρομφαία μου δέ θά μέ σώσει!».

(Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος ἀσκητικός, Ρ.Γ. 90, 956 – Μετάφραση Ι.Κ.)

8. Ἡ ξεκούραση τοῦ ὕπνου:

«Ὁ Θεός, πού ἐπλασε τά πάντα,
Ὁ ρυθμιστής τῶν οὐρανῶν,
Πού φωτίζει τὴν ἡμέρα μέ τῇ λάμψη τοῦ φωτός
Καί χαρίζει τοῦ ὕπνου τ' ἀγαθὰ τῇ νύχτα,
Γιὰ ν' ἀναπαύει ἀπὸ τό μόχθο τῆς ἡμέρας
τό ἐξαντλημένο σῶμα,
Ν' ἀνακουφίζει τό κατακουρασμένο πνεῦμα
Καί νά καταπραῖνει τὴν ἀγωνία τῆς ὁδύνης...».

(Ἀμβροσίου, Ὕμνος, P.L., τ. 16, στ. 409 – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

9. Ἡ ἀγάπη τοῦ Αὐγουστίνου γιὰ τὸ Θεό:

«Δώσε τόν Ἐαυτὸν Σου σ' ἐμένα, Θεέ μου, παραδώσου σ' ἐμένα. Ἐάν εἶναι ἀκόμη ἀσθενικὴ ἡ ἀγάπη μου κάνε τὴν δυνατότερη. Δέν εἶμαι ἰκανὸς νά μετρήσω ὅ,τι λείπει ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου, γιὰ νά εἶναι ἀρκετὴ, γιὰ νά πέσει μέσα στὴν ἀγκαλιά Σου ἡ ζωὴ μου καί νά μὴν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὴ, μέχρις ὅτου βρεῖ καταφύγιο στὴ θεϊκὴ Σου παρουσία. Μόνο αὐτὸ ξέρω: μακριὰ ἀπὸ σένα, καί μέσα μου καί γύρω μου, δέ δοκιμάζω τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁδύνη, καί κάθε πλοῦτος, πού δέν εἶναι ὁ Θεός μου, εἶναι φτώχεια γιὰ μένα καί ἀνάγκη».

(Αὐγουστίνου, Ἐξομολογήσεις, Βιβλίον ΙΓ' – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

10. Οἱ ἅγιες εἰκόνες:

«...Ἀλλὰ ἀκόμη ποιὸς μπορεῖ νά κάνει ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ὁρατός καί ἀσώματος καί ἀπερίγραπτος καί ἀσχημάτιστος; Τό νά ζωγραφίζει κανεῖς τὸ Θεό εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ μεγάλης παραφροσύνης καί ἀσεβείας. Γι' αὐτὸ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη δέν ἦταν συνηθισμένη ἡ χρῆση τῶν εἰκόνων. Ἀφοῦ ὁμως ὁ Θεός ἀπὸ τὴ μεγάλη του εὐσπλαχνία ἐγίνε ἀληθινὰ ἄνθρωπος γιὰ τὴ δικὴ μας σωτηρία,... ἐζήσε πάνω στὴ γῆ «καί συναναστράφηκε μέ τοὺς ἀνθρώπους», ἔκαμε θαύματα, ἐπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε, καί ὅλα αὐτὰ ἔχουν γίνε ἀληθινὰ, καί τὸν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γράφτηκαν λοιπὸν γιὰ νά τὰ θυμόμαστε καί νά διδάσκονται αὐτοὶ πού δέν ἦταν παρόντες τότε, μέ σκοπὸ νά μακαριστοῦμε ἀπὸ τὸν Κύριο ἐμεῖς πού, ἂν καί δέν εἶδαμε, ἀκούσαμε ὁμως καί πιστεύσαμε. Ἐπειδὴ ὁμως δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα, οὔτε καταγίνονται μέ τὴν ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν ὅτι ἔπρεπε νά ζωγραφιστοῦν αὐτὰ σέ εἰκόνες, γιὰ μὰ μᾶς τὰ θυμίζουν περιληπτικά, ὅπως γίνεται μέ μερικὲς ἥρωικες πράξεις. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἐνῶ πολλές φορές δέν ἔχουμε στὸ νοῦ μας τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τὴν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, φέρνουμε στὴ μνήμη μας τὸ σωτήριο πάθος, πέφτουμε καί προσκυνοῦμε ὄχι τὴν ὕλη, ἀλλὰ αὐτὸν πού εἰκονίζεται, ὅπως καί δέν προσκυνοῦμε οὔτε τὴν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου, οὔτε τὴν ὕλη τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ τὸ σχῆμα. Γιατὶ σέ τί διαφέρει ὁ σταυρός

πού δέν ἔχει τό ἀπεικόνισμα τοῦ Κυρίου ἀπό κείνον πού τό ἔχει; Τό ἴδιο συμβαίνει καί καί μέ τήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, γιατί ἡ τιμή πού τῆς ἀποδίδουμε, πηγαίνει σ' αὐτόν πού σαρκώθηκε ἀπό αὐτή. Παρόμοια εἶναι καί τά ἀνδραγαθήματα τῶν ἀγίων, πού μᾶς παρακινοῦν στήν ἀνδρεία καί τό ζῆλο καί τή μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, ἡ τιμή πού δείχνουμε στούς ἀγίους, εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως πρός τόν κοινό Δεσπότη καί ἡ τιμή τῆς εἰκόνας καταλήγει στό πρωτότυπο. Εἶναι ἀγραφη παράδοση, ὅπως ἀκριβῶς ἡ προσκύνηση πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς, ἡ προσκύνηση τοῦ σταυροῦ καί πάρα πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά...».

(Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἑκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 – Μετάφραση Χ.Γ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

34. Τό σχίσμα

Διαφορές Ἀνατολῆς καί Δύσεως

Τούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες χαιρόταν ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της. Ἦταν μία καί καθολική, δηλ. ὀρθόδοξη.

Μέ τό πέρασμα ὅμως τῶν αἰώνων οἱ διαφορές, πού εἶναι φυσικό νά υπάρχουν ἀνάμεσα σέ δυό περιοχές πού βρίσκονται τόσο μακριά ἢ μιᾷ ἀπό τήν ἄλλη, φάνηκαν περισσότερο. Ἡ γεωγραφική ἀπόσταση, ἡ πολιτική διαίρεση, οἱ περιπέτειες πού ἐζησαν οἱ ἄνθρωποι στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί οἱ διαφορετικές συνθηκες ζωῆς δημιούργησαν δυό διαφορετικούς κόσμους. Ὁ συνδετικός κρίκος τῶν δυό αὐτῶν περιοχῶν, ἡ ἑλληνική γλώσσα, ἔσπασε. Στή Δύση ἐπικράτησε ἡ λατινική γλώσσα ἐνῶ στήν Ἀνατολή ἡ ἑλληνική. Ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνση τῆς Ἀνατολικῆς ἀπό τή Δυτική Ἐκκλησία γινόταν σιγά-σιγά ἀλλά μέ σταθερό βῆμα.

Τά αἷτια τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας κομμάτιασε τό θεοῦφαντο χιτώνα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τά κυριότερα αἷτια τοῦ ἦταν:

- 1) Τό παπικό πρωτεῖο, ἡ ἀξίωση δηλ. τοῦ πάπα νά ἐξουσιάζει τήν Ἐκκλησία.
- 2) Ἡ ἱδρυση τοῦ παπικοῦ κράτους τόν 8ο αἰῶνα πού ἔκαμε τόν πάπα πολιτικό ἄρχοντα.
- 3) Ἡ προσθήκη στό Σύμβολο τῆς Πίστεως ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καί ἀπό τόν Υἱό (Filioque).

4. Διαφορές στη διοίκηση και στη λατρεία της 'Εκκλησίας.

Ἡ δύναμη τῆς 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶδαμε σέ προηγούμενα μαθήματα, δέν εἶναι κοσμική, ἀλλά πνευματική. Ἡ 'Εκκλησία δέν ἐνδιαφέρεται γιά τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου, ἀλλά γιά τὴ *Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*.

Ἀπὸ τὰ ἀποστολικά χρόνια ἡ διοίκηση τῆς 'Εκκλησίας εἶναι δημοκρατική. Ὅπου ὑπάρχουν πρωτεῖα, δέν εἶναι πρωτεῖα ἐξουσίας, ἀλλά τιμῆς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος οὔτε ἡγεμόνας τῶν Ἀποστόλων ἦταν οὔτε ἔγινε ἐπίσκοπος Ρώμης, γιὰ νὰ ἔχει δικαιώματα ἐξουσίας ὁ πάπας ὡς διάδοχός του, ὅπως ἰσχυρίζεται.

Οἱ ἀφορμές τοῦ σχίσματος-Φώτιος

Ὅταν ἄρχισε τὸ σχίσμα, στό πηδάλιο τῆς Ἀνατολικῆς 'Εκκλησίας βρέθηκε ὁ Φώτιος. Ἦταν ἄνθρωπος μέ πολλά προσόντα. Εἶχε ἀπέραντη μόρφωση (τόν παρομοιάζουν μέ τὸν Ἀριστοτέλη) καί πλούσια δράση: διδακτική καί ἐκκλησιαστική. Ἐγινε πατριάρχης τὸ 858 ἀπὸ λαϊκός παρά τὴ θέλησή του, γιατί ὁ καῖσαρ *Βάρδας* γιὰ προσωπικούς λόγους συγκρούστηκε μέ τὸν πατριάρχη *Ἰγνάτιο*.

Ἡ διένεξη Ἰγνατίου-Φωτίου εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμὴ τοῦ σχίσματος. Ὁ πάπας *Νικόλαος Α'* διαμαρτυρήθηκε γιατί δέ ζήτησαν τὴ γνώμη του. Εἶχε τίς ἀντιρρήσεις του γιατί ὁ Φώτιος ἔγινε ἀπὸ λαϊκός πατριάρχης, παρ' ὅλο πὺ αὐτὸ συνηθίζοταν τότε καί στὴν Ἀνατολή καί στὴ Δύση.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ πάπα προχώρησε περισσότερο. Τὸ *βουλγαρικό ζήτημα* στάθηκε ἡ δευτέρη ἀφορμὴ. Κληρικοὶ τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἤρθαν στὴ Βουλγαρία, πού ὑπαγόταν στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, καί διέδιδαν διδασκαλίες καί παραδόσεις ἄγνωστες στὴν ὁρθόδοξη 'Εκκλησία. Ὅλα αὐτὰ κατάγγειλε μέ ἐγκύκλιό του ὁ Φώτιος, ἐνῷ Σύνοδος τὸ 867 καταδίκασε τὸν πάπα.

Τὸ δράμα τοῦ χωρισμοῦ τῶν 'Εκκλησιῶν, παρ' ὅλη τὴ φιλοδυτικὴ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορα *Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα* (867-886), προχωροῦσε στὴν τελικὴ του πράξη. Αὐτὴ παίχτηκε τὸν 11ο αἰῶνα. Πρωταγωνιστές ἦταν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Μιχαήλ ὁ Κηρουλάριος* καί ὁ πάπας *Λέοντας Θ'*. Τὸ παπικὸ πρωτεῖο καί οἱ καινοτομίες τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἀπειλήσαν καί πάλι τὴν ἐνότητα τῆς 'Εκκλησίας. Ἀντιπροσωπεῖα τοῦ πάπα δημιούργησε ἐπεισόδια στὴν Κωνσταντινούπολη καί ἀφόρισε μέ ἔγγραφο τῆς τούς ὁρθοδόξους. Στίς 20 Ἰουλίου 1054 ὁ πατριάρχης *Μιχαήλ* μέ Σύνοδο ἀναθεμάτισε τοὺς βλάστημους παπικούς. Ἡ ἐνότητα τῆς 'Εκκλησίας διασπάστηκε. Τὸ σχίσμα ἔγινε ἡ ἀνεπούλωτη πληγὴ τῆς.

‘Ο πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α΄ καί ὁ πᾶπας Παῦλος ΣΤ΄.

Συνέπειες τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα εἶχε ὡς συνέπεια τόν τελικό χωρισμό τῆς Ἐκκλησίας σέ Δυτική καί Ἀνατολική. Ἡ κάθε μιά πῆρε τό δικό της δρόμο. Ἡ διάσπαση γέννησε τήν καχυποψία, τό φανατισμό, τήν προπαγάνδα. Τά χρόνια τῶν σταυροφοριῶν καί τῆς τουρκοκρατίας εἶναι ἀδιάψευστοι μάρτυρες γιά ὅσα ἔπαθε ἡ Ὁρθοδοξία ἀπό τήν ἐχθρότητα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἄν ἡ χριστιανοσύνη ἦταν τότε ἐνωμένη, θά ἀναχαίτιζε τό μωαμεθανικό κίνδυνο καί σήμερα θά ἦταν μιά ὑπολογίσιμη φωνή γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης στόν κόσμο. Τό 1965 ὁ πᾶπας Παῦλος ΣΤ΄ καί ὁ πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἔσβησαν ἀπό τή μνήμη τῆς Ἐκκλησίας τά ἀναθέματα τοῦ 1054 μέ τήν ἀμοιβαία ἄρση τους. Ἦταν μιά γενναία πράξη ἀγάπης καί κατανοήσεως, πού διευκολύνει τήν ἐπιστροφή τῆς Ἐκκλησίας στό κοινό παρελθόν, ὅπου ὑπάρχει ἡ σωστή βάση γιά μιά μελλοντική ἐνωση τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καί Δύσεως.

Οί φάσεις του σχίσματος

- 858 Καθαίρεση του Ἰγνατίου καί ἀνύψωση τοῦ Φωτίου.
861 Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ἐπικυρώνει τὰ παραπάνω.
863 Παπική Σύνοδος καθαιρεῖ τό Φώτιο.
866 Ἐπέμβαση τοῦ πάπα στή Βουλγαρία.
867 Σύνοδος καθαιρεῖ τόν πάπα γιά τήν ἐπέμβασή του (Α' σχίσμα).
869 Παπόφιλη Σύνοδος στήν Κων/πολη καταδικάζει τό Φώτιο καί ἀναγνωρίζει τό πρωτεῖο τοῦ πάπα!
879 Σύνοδος ἐπικυρώνει τήν ἐκλογή τοῦ Φωτίου.
1054 Σύνοδος καταδικάζει τίς παπικές αὐθαιρεσίες. Τό σχίσμα ὀριστικό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό ρόλο ἔπαιξε στό σχίσμα ἡ ἀποξένωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως;
2. Γιατί οἱ ἀξιώσεις τοῦ πάπα δέ συμβιβάζονται μέ τό Εὐαγγέλιο καί τή δημοκρατικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ Φώτιος ὀνομάζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας «προασπιστής τῶν ὀρθοδόξων»;
4. Ποιές εἶναι οἱ συνέπειες τοῦ σχίσματος;

35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας

Ἐνωτικές προσπάθειες

Τό σχίσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση εἶναι τό τραγικότερο γεγονός στήν πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἀπαρχή τῆς μεγαλύτερης κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά εἶναι χριστιανική Ἐκκλησία. Ἔτσι δέ λείψανε πρωτοβουλίες καί προσπάθειες, γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καί στή Δύση καί νά ξαναβρεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνότητά της.

Οἱ σημαντικότερες ἐνωτικές πρωτοβουλίες καί προσπάθειες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Ἡ σύνοδος τῆς Βάρης (1098). Ἀποτελεῖ προοίμιο τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Σ' αὐτή πῆραν μέρος καί ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῆς Ν.

Ἰταλίας. Ἀπέτυχε ὅμως, γιατί ἀνέπτυξε μονομερῶς τίς ρωμαιοκαθολικές θέσεις καί ἐπιχείρησε τήν ἐπιβολή τους.

2. Ἡ πρωτοβουλία τῶν *Παλαιολόγων*. Στήν ἐποχή τους λόγοι πολιτικοί καί ἐθνικοί ὠθοῦσαν στήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Τό Βυζάντιο διατρέχει τόν κίνδυνο τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, πού μόνο μιά βοήθεια ἀπό τή Δύση θά μπορούσε νά ἀποτρέψει. Ἀλλά ὁ πάπας, ὡς ἀντάλλαγμα γιά τή στρατιωτική βοήθεια, ζητοῦσε τήν ἐκκλησιαστική ἔνωση. Ἡ Σύνοδος μάλιστα τῆς *Λυών* (1274) κήρυξε τήν ἔνωση, χωρίς βέβαια νά βρεῖ ἀπήχηση στήν Ἀνατολή.

3. Ἡ κυριότερη προσπάθεια εἶναι ἡ Σύνοδος *Φερράρας-Φλωρεντίας* (1438-1439). Ἡ ἐμφάνιση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἀνάγκασε τούς Βυζαντινούς, νά στραφοῦν πρὸς τόν πάπα. Ἔτσι οἱ ὀρθόδοξοι δέχτηκαν νά πάρουν μέρος, μέ μεγάλη ἀντιπροσωπεΐα, στή Σύνοδο τῆς Φερράρας (1438), πού ἀργότερα μετατέθηκε στή Φλωρεντία (1439). Οἱ ὁπαδοί τῆς συμβιβαστικῆς λύσεως, πού εὐνοοῦσε τούς ρωμαιοκαθολικούς ἐπέβαλαν τίς θέσεις τους. Τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ὑπέγραψαν 16 ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι.

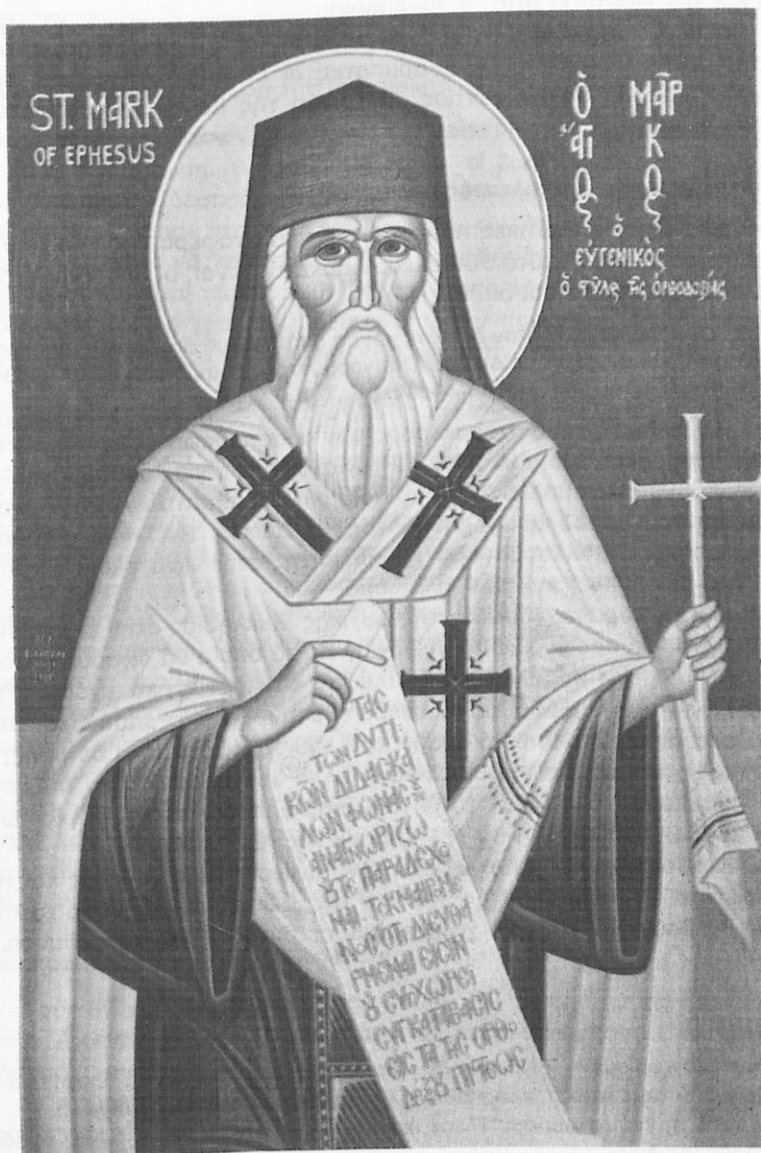
Μορφή τῆς Συνόδου ἦταν ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου *Μάρκος ὁ Εὐγενικός*, πού ἀρνήθηκε νά ὑπογράψει τίς ἐνωτικές ἀποφάσεις. Εἶναι συγκινητικοί οἱ λόγοι του στή σύνοδο:

«Σᾶς παρακαλοῦμε πατέρες καί ἀδερφοί καί τιμιότατοι κύριοι, ὅπως καί πρὶν σᾶς παρακαλέσαμε, στό ὄνομα τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἀγάπησε, ἐνῶ εἴμαστε ἀχρεῖοι καί ἁμαρτωλοί καί ἀπελπισμένοι, νά ἐπιστρέψουμε στήν καλή συμφωνία μεταξύ μας καί μέ τούς ἅγιους Πατέρες, τήν ὁποία εἴχαμε πρωτύτερα, ὅταν ὅλοι λέγαμε τά ἴδια πράγματα καί δέν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας κανένα σχίσμα. Ἄς γνωρίσουμε βαθιά καί ἀδερφικά ὁ ἕνας τόν ἄλλο· ἄς σεβαστοῦμε τούς κοινούς μας Πατέρες· ἄς τιμήσουμε τίς παραδόσεις, ὥστε ὅλοι μαζί, μέ ἓνα στόμα καί μιά καρδιά νά δοξάζουμε τό πάντιμο καί μεγαλόπρεπο ὄνομα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τώρα καί πάντοτε καί στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Ὅπως φαίνεται ἀπό τό κείμενο, ὁ ἐπίσκοπος Μάρκος δέν ἦταν κατὰ τῆς ἐνώσεως, ἤθελε ὅμως τό χάσμα πού θά κλείσει μέ τήν ἔνωση, νά μὴν ἀφανίσει τήν Ὁρθοδοξία. Ὅταν ὁ πάπας πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Μάρκος δέν ὑπέγραψε τίς συμφωνίες τῆς ἐνώσεως, εἶπε ἐπιγραμματικά:

«Ἐποιήσαμεν λοιπόν οὐδέν»

Γιά τούς ἀγῶνες του ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός χαρακτηρίστηκε «ἄτλαντας τῆς Ὁρθοδοξίας». Ἡ Ἐκκλησία μας τόν ἀναγνώρισε Ἀ-

Ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός
(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέπουρα σὴ μὲν Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

γιο και τόν γιορτάζει στις 19 Ιανουαρίου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η αντίδραση του ὀρθόδοξου πληρώματος ἔκαμε, ὥστε να μείνουν ἀνεφάρμοστες οἱ ἐνωτικές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας. Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσε τέρμα στίς προσπάθειες γιὰ τὴν ἔνωση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἀποτελέσματα - Συντελεστές ἀποτυχίας

Καμιά ἀπὸ τίς ἐνωτικές προσπάθειες ποὺ ἀναφέραμε δὲν εἶχε θετικό ἀποτέλεσμα. Σ' αὐτὸ συντέλεσαν ἀρκετοὶ λόγοι, οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Οἱ προσπάθειες ἦταν διαποτισμένες ἀπὸ πνεῦμα *δογματικῆς ἀποκλειστικότητος καὶ ἀγνοίας*. Οἱ Δυτικοὶ κατηγοροῦνται σὰν αἰρετικοὶ καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀτενίζονται σὰν εἰδωλόλατρες.

2. Ὁ ἐκκλησιαστικός χαρακτήρας τῶν προσπαθειῶν *νοθεύτηκε* ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀκμὴ τοῦ παπισμοῦ καὶ τὸν ἀγῶνα του γιὰ κοσμοκρατορία. Οἱ προσπάθειες ἐπιβάλλονταν ἀπὸ *πολιτικὴ σκοπιμότητα* καὶ δὲν ἦταν ἔκφραση τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ζητοῦσε τὴν ἔνωση ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ βοήθειά της στὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ποὺ κινδύνευε ἀπὸ τὸν Ἰσλαμισμό.

3. Τὰ διάφορα *τεχνάσματα* τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας στὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ὅπως οἱ σταυροφορίες καὶ ἡ Οὐνία, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ δώσουμε στοιχεῖα σὲ ἐπόμενο κεφάλαιο, ἀποκάλυψαν τὰ πραγματικὰ σχέδια τῆς Δύσεως γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία. Ἰδιαίτερα οἱ σταυροφορίες, ποὺ εἶχαν μεγαλύτερο ἀντίκτυπο ἀπὸ τὰ ἀναθέματα τοῦ 1054, ὄχι μόνο δέ βοηθήσαν τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ συντέλεσαν στὴν αὐξηση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Στάθηκαν τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο στὴν ἱστορία τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν ἔνωση τῆς χωρισμένης Ἐκκλησίας.

Ὅλα αὐτὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παγίωση τοῦ σχίσματος καὶ τὴ μονιμότητα τῆς κρίσεως στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὀρθοδοξία καὶ Δύση θὰ βαδίσουν καθεμιὰ χωριστά καὶ σὲ διαφορετικὴ κατεύθυνση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί μιὰ χωρισμένη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι χριστιανικὴ Ἐκκλησία;
2. Ποιά ἀπὸ τίς ἐνωτικές προσπάθειες θεωρεῖς σημαντικότερη καὶ γιατί;
3. Τί κατὰ τὴ γνώμη σου συντέλεσε περισσότερο στὴν ἀποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν;
4. Θαυμάζεις τὴ μορφή τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Θὰ ἤθελες νὰ μιμηθεῖς τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐθύνη του ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία;

36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετά τό σχίσμα

Κύριες ἐξελίξεις στή ζωή τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας

Ἀπό τόν 9ο αἰώνα ὡς τά μέσα τοῦ 11ου, ἡ Δυτική Ἐκκλησία βρέθηκε σέ κατάπτωση. Ἡ κοσμική ἐξουσία, οἱ βασιλεῖς στά διάφορα εὐρωπαϊκά κράτη δέσποζαν πάνω στήν ἐκκλησιαστική ἐξουσία. Οἱ ἐπίσκοποι καί ὁ πάπας ἦταν ὄργανα τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων. Ὁλος ὁ κληρὸς χρειαζόταν νά καθαρθεῖ ἀπὸ τὴ διαφθορά καί τὴ σιμωνία. Τότε βρέθηκαν δυνατοὶ πάπες πού ἔβαλαν σκοπὸ τους νά ἀνυψώσουν τὴν Ἐκκλησία καί νά τὴν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν κοσμική ἀξουσία. Ἀκόμα περισσότερο, νά ὑποτάξουν τὴν κοσμική στὴν παπική ἐξουσία.

Ἀκμή τοῦ παπισμοῦ

Ὁ Γρηγόριος Ζ΄ (11ος αἰώνας) καθόρισε ὅτι ὑπάρχουν δυὸ ἐξουσίες, ἡ παπική καί ἡ βασιλική. Ἡ πρώτη εἶναι ὁ ἥλιος, ἡ δεύτερη ἡ σελήνη. Ἀνώτερη λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, ἔχει δικαίωμα νά δίνει τὴν πορφύρα καί τὸ στέμμα στὸ βασιλιά. Μὲ τὴν ἐρμηνεία αὐτή, ὁ Φρειδερίκος Α΄ ὁ Βαρβαρόσας ἔφτασε σέ σημεῖο νά κάμει καθήκοντα ἱποκόμου γιὰ τὸν πάπα, γιὰ νά στεφθεῖ ἀπὸ αὐτὸν αὐτοκράτορας τῶν Γερμανῶν στὴ Ρώμη (12ος αἰώνας). Ἀργότερα ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄ ταπεινῶσε τὸ βασιλιά τῆς Ἀγγλίας, ἀφόρισε τὸ βασιλιά τῆς Γαλλίας, ἔκαμε παπικό κτῆμα τὴν Ἰσπανία, ἔκαμε φόρου ὑποτελή τὴν Οὐγγαρία. Στὴν ἐποχὴ τοῦ οἱ σταυροφόροι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη (1204) καί ὁ πάπας φαινόταν κύριος καί τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ παπισμὸς εἶχε ἐπιβληθεῖ σάν κοσμοκρατορία. Ἡ ἀκμὴ τῆς παπικῆς ἐξουσίας συνεχίστηκε ὡς τίς ἀρχές τοῦ 15ου αἰώνα, τότε πού ὑπῆρχαν δυὸ πάπες, ἓνας στὴν Ἀβινιὸν καί ἓνας στὴ Ρώμη. Ὁ ἓνας ἀφόριζε τὸν ἄλλο καί τοὺς πιστοὺς του. Ὅλοι οἱ πιστοὶ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἦταν σ' ἀφορισμό.

Διοργάνωση τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Τοὺς αἰῶνες τῆς ἀκμῆς τοῦ παπισμοῦ (12-14ος) ὁ πάπας ἦταν:

1. Ἀνώτατη ἐξουσία στὸν κόσμο. Οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες πλήρωναν φόρους σ' αὐτόν.
2. Ἀνώτατος δικαστὴς τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχε δικαίωμα νά δικάζει τοὺς κληρικοὺς καί νά καθιερώνει ἁγίους (ἀγιοποίηση).
3. Ἀλάθητος, ἔτσι πίστευε, ὅταν ἀποφαινόταν σέ ζητήματα πίστεως.

Ὅπλα γιὰ νά ὑπερασπίζει αὐτὲς τίς ἐξουσίες του εἶχε τὸν ἀφορι-

σμό, τήν ἐκθρόνιση καί τήν ἀπαγόρευση. (Ἡ θεία λατρεία γινόταν δί-
χως ἐκκλησίασμα, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ θ. Εὐχαριστία δινόταν μόνο σ'
ἐτοιμοθάνατους κλπ.). Δηλωτικά τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν τοῦ πάπα ἦταν
τό βασιλικό στέμμα, πού ἀργότερα ἐγίνε διπλό (ἐκκλησιαστική καί πο-
λιτική ἐξουσία) καί μέχρι σήμερα τριπλό (λέγεται τιάρα), δηλαδή ἐξου-
σία στά ἐπίγεια (ἀφορισμοί), στά οὐράνια (ἀγιοποίηση) καί στά κατα-
χθόνια (ἀφέσεις).

Τά οἰκονομικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Ἡ μεγάλη ἀκίνητη περιουσία της, τό «δηνάριο τοῦ Πέτρου» καί οἱ
φόροι ὑποτελείας, τῆς ἀπέδιναν ἀρκετά. Πολλά χρήματα ἔφερναν καί
οἱ ἀφέσεις, τά περίφημα «συγχωροχάρτια». Οἱ πιστοί μπορούσαν νά
ἐξαγοράσουν τή συγχώρηση γιά τόν ἑαυτό τους ἢ γιά ὅποιον ἄλλον,
ἀπό τόν πάπα, πού «διαχειριζόταν» τό θησαυρό τῶν καλῶν ἔργων τῶν
ἀγίων! Ἦταν πραγματικά μιά σοβαρή ἐκτροπή ἀπό τό νόημα τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ τό νά προσφέρεται μέ χρήματα ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τά μοναχικά τάγματα

Μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφεραν καί προσφέρουν στή Δυτική Ἐκ-
κλησία ἀπό τήν ἵδρυσή τους τά μοναχικά τάγματα. Τέτοια εἶναι:

1. Οἱ Κιστερσιανοί μοναχοί, τάγμα πού διοργάνωσε ὁ ἅγιος Βερ-
νάρδος τό 12ο αἰώνα, καί ἔδρασε πολιτιστικά σ' ὅλη τή Δύση.

2. Οἱ Φραγκισκανοί μοναχοί, τάγμα ἐπαιτικό. Ἰδρυτής του εἶναι ὁ
ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης, δυνατή καί σεβαστή προσωπικότητα.
Ἐζησε σέ ἀπόλυτη φτώχεια, ἔδειξε ἀπεριόριστη ἀγάπη στούς ἀνθρώ-
πους καί στά ζῶα καί σ' ὅλη τή φύση καί – κατά τήν παράδοση τῆς Δυτ.
Ἐκκλησίας – ταυτίστηκε μυστηριακά μέ τό σταυρωμένο Χριστό. Ποι-
ητική φύση, (ἔργα του: Ὑμνος τοῦ Ἡλίου – Φιορέττι = λουλουδάκια),
εἶχε μεγάλη ἐπίδραση ὄχι μόνο στή χριστιανική σκέψη καί ζωή, ἀλλά
καί στή λογοτεχνία, στή ζωγραφική, στή μουσική, σέ κάθε τέχνη.

3. Οἱ Δομινικανοί, ἐπαιτικό τάγμα καί αὐτό, πού τό ἵδρυσε ὁ Ἰσπα-
νός μοναχός Δομίνικος, πρόσφερε ἐπιστημονικές ὑπηρεσίες στήν Ἐκ-
κλησία.

4. Οἱ Ἰωαννίτες καί οἱ Ναΐτες, τάγματα πού συνδύαζαν τό στρατι-
ωτικό καί τό μοναχικό βίο, ὀνομάστηκαν Ἱπποτικά. Ἐδρασαν κυρίως
στίς σταυροφορίες, προσφέροντας προστασία καί νοσοκομειακές βο-
ήθειες στούς χριστιανούς.

Μεγάλη ἦταν ἡ συμβολή τῶν μοναχικῶν ταγμάτων στήν ἀκμή τῆς

Δυτικής Ἐκκλησίας. Τόν 15ο αἰώνα ὅμως σημειώθηκε παρακμή καί σ' αὐτά καί σέ ὅλη τή Δυτική Ἐκκλησία. Ἡ ὁκνηρία, ἡ πολυτέλεια, ὁ ἐγωισμός καί ὁ φανατισμός, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθηματος καί τῆς ἀφέλειας τοῦ ἀνθρώπου, ἔφεραν τήν ἀνάγκη τῆς Μεταρρυθμίσεως καί τήν ἀναστάτωση τοῦ 16ου αἰώνα.

Διαφορές ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία

Οἱ κυριότερες διαφορές τῆς Δυτικῆς ἀπό τήν Ἀνατολική Ἐκκλησία εἶναι:

Στή *διοίκηση*. Στή Δυτική Ἐκκλησία ἀνώτατη ἐξουσία εἶναι ὁ πάπας. Στήν Ἀνατολική οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Στά *Μυστήρια*: Τό *Βάπτισμα* γίνεται σάν ράντισμα στή Δυτική Ἐκκλησία. Τό *Χρίσμα* καί ἡ *θ. Εὐχαριστία* δίνονται στήν ἡλικία τῶν 12 περίπου χρόνων. Στήν Ἀνατολική γίνεται τό Βάπτισμα μέσα σέ νερό, τό Χρίσμα καί ἡ *θ. Εὐχαριστία* παρέχονται ἀμέσως μετά τό Βάπτισμα. Οἱ πιστοί στή Δυτική Ἐκκλησία κοινωνοῦσαν μόνο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σέ «ὄστια», καί μόνο οἱ κληρικοί κοινωνοῦσαν καί τό αἷμα. Στή *Μετάνοια*, οἱ ἀφέςεις, ἡ διδασκαλία γιά καθαρτήριο, τά συγχωροχάρτια, ἀποτέλεσαν μεγάλες διαφορές. Στήν *Ἱερωσύνη*, στή Δυτική Ἐκκλησία ὅλοι οἱ κληρικοί εἶναι ἄγαμοι, γίνονται ὁμαδικές χειροτονίες, δόθηκε ὡς ἀνώτερος βαθμός ὁ τίτλος τοῦ Καρδινάλιου, ὁ πάπας ὑψώθηκε πάνω καί ἀπό τοὺς τρεῖς βαθμούς τοῦ κλήρου. Τό *Εὐχέλαιο* δίνεται στή Δυτική Ἐκκλησία στούς ἐτοιμοθάνατους ὡς τελευταῖο ἐφόδιο, στήν Ἀνατολική ὡς πνευματική καί σωματική ἐνίσχυση σέ κάθε περίσταση.

Οἱ διαφορές αὐτές, πού οἱ περισσότερες εἶναι δογματικές, προσέθηκαν στήν ἄλλη δογματική διαφορά, γιά τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἀλλες διαφορές εἶναι στήν τελετουργία καί στό ἔθιμο. Πάντως αἰτία σ' ὅλες εἶναι παρερμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἡ ἀντίδραση θά σημειωθεῖ μέ στόχο νά καταργηθεῖ ἡ Ἱερή Παράδοση πού γινόταν πρόφαση γιά παρερμηνεῖες. Πόσο καλύτερη εἶναι ἡ στάση τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας! Διατηρεῖ τήν Ἱερή Παράδοση καί θέλει νά τήν ἐρμηνεύει σωστά, ἀφοῦ τή θεωρεῖ πηγὴ ἴσου κύρους μέ τήν Ἀγία Γραφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τά συγχωροχάρτια εἶναι ἀντίθετα στό νόημα τῆς Θρησκείας μας;
2. Γιατί ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος εἶναι ἀνώτερη ἀπό τό παπικό αξίωμα;
3. Τί εἶναι ἡ ἀγιοποίηση;
4. Γιατί ἡ Ἱ. Παράδοση εἶναι σεβαστή στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία;

37. Ἡ Μεταρρύθμιση

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς

Ἦταν φανερό ὅτι πολλά ἔπρεπε νά ἀλλάξουν στή Δυτική Ἐκκλησία. Τό εἶχε παραδεχτεῖ καί ἡ ἴδια τό 14ο καί 15ο αἰώνα. Ὁ πάπας, μέ τήν κοσμική ἐξουσία πού εἶχε ἀποκτήσει, ἔχασε τήν πνευματική. Δέν ἦταν πιά ἀντάξιος ἀντιπρόσωπος τοῦ ταπεινοῦ καί φτωχοῦ Ἰησοῦ. Ἡ Ἱερή Ἐξέταση, πού ἀπό τόν 13ο αἰώνα καταδίκαιζε, φυλάκιζε, ἔκαιε ἀνθρώπους, δέν ἦταν ἱκανή νά σταματήσει τήν ἀντίδραση. Δυναμικοί πιστοί, φωτισμένοι ἀνθρωποι, μέ θάρρος κατηγόρησαν τά τρωτά τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἑρασμος σατύριζε τίς ὑπερβολές καί τίς καταχρήσεις. Μεγάλοι ποιητές, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος, καταδίκαιζαν μέ τό ταλέντο τους κάθε παράβαση. Ὁ Οὐίκλιφ στήν Ὁξφόρδη, πού δίδασκε ὅτι κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός καί ὄχι ὁ πάπας, καταδιώχτηκε. Ὁ Χούς στήν Πράγα, πού χτύπησε τή διαφθορά τοῦ κλήρου, κήκε ζωντανός. Τό ἴδιο καί ὁ Σαβοναρόλα κακοποιήθηκε στή Φλωρεντία.

Οἱ ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια ἀπέδιδαν στή Δυτική Ἐκκλησία πλοῦτη καί μέ αὐτά ἔχτιζε μεγάλες ἐκκλησίες. Τότε χτίστηκε καί ὁ ναός τοῦ ἁγίου Πέτρου στή Ρώμη πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ναός τοῦ κόσμου. Μάζεψαν τότε στή Δύση θησαυρούς (ἀρχαιότητες, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, κειμήλια). Ὁργανώθηκαν ἱεραποστολές, ἐγίνε ἐπιβλητική ἡ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέ τελετές.

Κάποιες ὁργανώσεις θέλησαν νά ἀντιδράσουν μεθοδικά. Αὐτοί ἦταν προπάντων οἱ Βάλδιοι καί οἱ Καθαροί, πού κήρυξαν τήν ἐπιστροφή στόν ἀποστολικό βίο καί διέδιδαν τήν Ἀγία Γραφή. Ἀπέρριπταν τά συγχωροχάρτια, θεωροῦσαν ἄκυρα τά μυστήρια πού ἔκαναν ἀνάξιοι κληρικοί. Φυσικά αὐτές τίς ὁργανώσεις τίς πολέμησε περισσότερο ἡ Ἱερή Ἐξέταση.

Τήν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς μαρτυροῦσαν καί δυό Σύνοδοι πού ἐγίναν στή Δυτική Ἐκκλησία καί ὀνομάστηκαν «μεταρρυθμιστικές»: Στήν Κωνσταντία καί στή Βασιλεία, ὅπου καταργήθηκαν πολλά δικαιώματα τοῦ πάπα. Ὅμως τήν πλήρη ἀλλαγὴ ἔφεραν τόν 16ο αἰώνα οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές, ὁ Λούθηρος, ὁ Ζβίγγλιος καί ὁ Καλβίνος.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές

Ὁ Μαρτίνος Λούθηρος, ἀπό τή Σαξωνία, μοναχός καί ἱερέας, ἦταν καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τῆς Βιττεμβέργης. Δέχτηκε τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου «περί ἀπολύτου προορισμοῦ», ὅτι δηλαδή

ζήτημα Θεοῦ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαραίτητη εἶναι ἡ πίστη, καί δέ χρειάζεται ἡ μεσολάβηση κανενός. «Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» (Ρωμ. 1, 17). Σέ κηρύγματα καί συγγράμματά του δίδασκε τήν ἐσωτερική εὐσέβεια καί λατρεία καί ἀπέρριπτε τά ὀρατά μέσα σωτηρίας, τά ἔργα.

Ἐκείνη τήν ἐποχή οἱ μοναχοί καί οἱ ἱερεῖς γύριζαν σ' ὅλο τό δυτικό κόσμο καί πουλοῦσαν ἀφέσεις. Στή Σαξωνία τήν ἀποστολή αὐτή ἔκαμε ὁ δομινικανός μοναχός Τέτσελ. Κίνησε τήν ἀντίδραση τοῦ Λουθήρου. Ὁ Λούθηρος στίς 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1517 τοιχοκόλλησε στήν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Πάντων 95 «θέσεις» ἐναντίον τῶν ἀφέσεων. Ἡ ἐνέργεια αὐτή προκάλεσε ὀξύ θεολογικό καί ἐκκλησιαστικό ζήτημα. Τό 1520 καταδικάστηκε μέ «βούλα» (ἐ. ἴσημο παπικό ἔγγραφο) ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, διατάχθηκε νά καοῦν τά συγγράμματά του, ἐκεῖνος ὅμως ἔκαψε σέ δημόσια συγκέντρωση τήν παπική βούλα. Σ' ἀπάντηση, δέχτηκε «ἀναθεματισμό». Σέ συμβούλιο γερμανῶν ἡγεμόνων πού προσπάθησαν νά τόν πείσουν, ἀπάντησε: «Δέν μπορῶ διαφορετικά. Ἐδῶ στέκομαι. Ὁ Θεός βοηθός. Ἀμήν».

Ἀπό τότε αὐτοκρατορικά καί παπικά διατάγματα ἀπαγόρεψαν τή νέα διδασκαλία. Σέ συνέδριο κηρύχθηκαν σέ διωγμό οἱ ὁπαδοί τοῦ Λουθήρου, πού ὀνομάστηκαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάντες). Ὅμως οἱ νέες ιδέες κατέχτησαν πολλούς, οἱ ὁπαδοί καί οἱ διῶκτες ἤρθαν σέ πόλεμο, ὥσπου τό 1555 ἡ εἰρήνη τῆς Αὐγούστας ἀναγνώρισε τόν Προτεσταντισμό ὡς νόμιμη ὁμολογία. Ὁ Λούθηρος εἶχε πεθάνει ἕνα χρόνο πρίν. Εἶχε ἐπιτύχει στούς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τή μεγάλη ἀλλαγή, πού τή συνέχισαν, σέ πολλές παραλλαγές, ἑκατομμύρια πιστοί σ' ὅλο τόν κόσμο.

Στήν Ἑλβετία τίς μεταρρυθμιστικές ιδέες τίς διέδωσε ὁ ἱερέας Ζβίγγλιος, πιό ὀρμητικός ἀπό τό Λούθηρο. Ἐμπόδισε τήν πώληση συγχωροχαρτιῶν στή Ζυρίχη, κυκλοφόρησε πολλά κείμενα ἐνάντια στίς παπικές ἀξιώσεις καί καταχρήσεις, μετέτρεψε μοναστήρια σέ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ Ζβίγγλιος φονεύτηκε σέ μάχη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν μέ τούς ὁπαδούς του, τό 1531.

Στήν Ἑλβετία ἐπίσης ἔδρασε κατὰ τό πλεῖστον καί ὁ μοναχός Καλβίνος. Δέχτηκε τίς νέες ιδέες καί θέλησε νά κάμει τή Γενεύη πρότυπη χριστιανική πόλη. Μέ αὐστηρότητα ἀπαίτησε ἀπό τούς πιστούς ἀγνά ἥθη, ζωὴ σύμφωνη μέ τό νόμο τοῦ Θεοῦ. Ἐφτασε ἔτσι στήν ὑπερβολή καί στή βία, γιατί ὁ ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἄφηνε ἐλεύθερη τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό «ὅποιος θέλει» πού δίδαξε.

Ἡ διδασκαλία τους βασικά

Καί οἱ τρεῖς μεταρρυθμιστές ἀσχολήθηκαν βασικά μέ δύο ζητήματα:

1. Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινή αὐθεντία στή χριστιανική Ἐκκλησία; Ἀπάντησαν ὅτι οὔτε ὁ πάπας, οὔτε οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, οὔτε ἡ Ἱερή Παράδοση. Μόνο ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει τήν ἀλήθεια καί τό κύρος τῆς αὐθεντίας, ὡς Θεόπνευστη πού εἶναι.

2. Πῶς κατορθώνεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου; Εἶπαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, μέ τόν «ἀπόλυτο προορισμό» πού ἔχει ἀπό τό Θεό, σώζεται μέ τήν πίστη του καί μέ τή θεία χάρη. Ὁ Θεός πρόορίζει σέ ὅσους θέλει τή χάρη του καί ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά προσφέρει μόνο πίστη. Ἀρνήθηκαν τά εὐσεβή ἔργα, τοὺς ἁγίους, τίς εἰκόνες, τήν τιμή τῶν ἁγίων λειψάνων καί ὅ,τι ἀποτελεῖ τήν ἐξωτερική λεγόμενη λατρεία.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι γιά τή δική μας, ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, οἱ δύο πηγές, ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ Ἱερή Παράδοση πού τήν ἐρμηνεύει, περιέχουν τήν ἀλήθεια ὅπως τή δίδαξε ὁ Χριστός καί ἔχουν τό ἴδιο κύρος. Σ' αὐτές τίς δύο πηγές βασίζονται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Στό ζήτημα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ Ἐκκλησία μας παραδέχεται ὅτι ὁ Θεός συνεργάζεται μέ τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεός δίνει τή χάρη, ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τήν πίστη ἀλλά καί τοὺς καρπούς της, δηλαδή τά καλά ἔργα. Τά ἔργα αὐτά πρέπει νά γίνονται μέ κίνητρο καί σκοπό τήν ἀγάπη.

Ἄν οἱ χριστιανοί εἶχαν κίνητρο, μεσο καί σκοπό τῆς ζωῆς τους τήν ἀγάπη, οἱ διαφορές, οἱ αἵρέσεις καί τά σχίσματα δέ θά διαιροῦσαν τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σωτηρία τῆς κάθε μιάς ψυχῆς καί ἡ εὐτυχία ὅλου τοῦ κόσμου, θά ἦταν κατορθωμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς μπορεῖ ὁ πλοῦτος νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τό καλό;
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητα καί τά καλά ἔργα γιά τό χριστιανό;
3. Γιατί ἡ ἀγάπη θά προστάτευε τήν Ἐκκλησία ἀπό κάθε σχίσμα;

38. Ὁ Δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση

Ἐξελίξεις στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία: Ἀντιμεταρρύθμιση

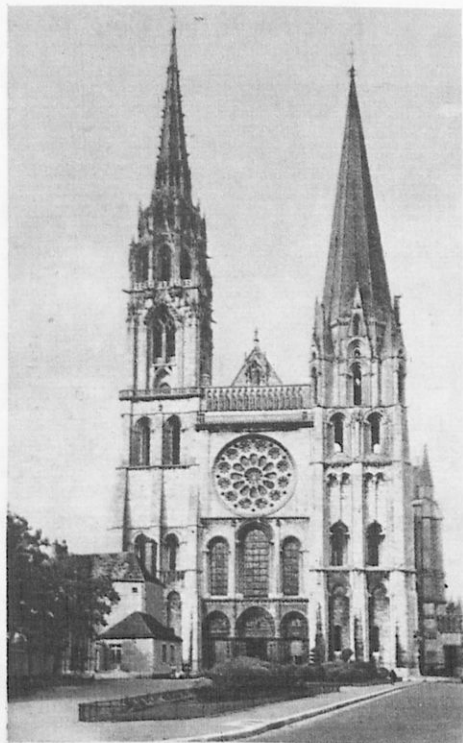
Ἡ Δυτική Ἐκκλησία, ὅταν εἶδε τοὺς ὁπαδούς της νά ἐπαναστατοῦν, πῆρε τά μέτρα της. Μάζεψε τίς δυνάμεις της, κατοχύρωσε τή διδασκαλία της καί κήρυξε πόλεμο κατά τῶν Διαμαρτυρόμενων. Ἡ ἄμυνα αὐτῇ καί ἡ ἐπίθεση εἶναι γνωστή στήν ἱστορία ὡς *ἀντιμεταρρύθμιση*.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση ἐκδηλώθηκε μέ δύο κυρίως μέτρα: 1. Ἡ παπική Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τά νέα τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν. 2. Ὁργάνωσε τή Σύνοδο τοῦ Τριδέντου.

Οἱ Ἰησουῖτες ὁργανώθηκαν σέ τάγμα ἀπό τόν Ἰγνάτιο Λοῦλλα, τό 1540. Σκοπός τους ἦταν νά γυρίσουν οἱ αἵρετικοί καί οἱ «ἄπιστοι» στήν ἐξουσία τοῦ πάπα. Ἐργάστηκαν μέ ἀφοσίωση καί μέ φανατισμό. Ἡ ἀπόλυτη ὑπακοή ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀρετή τους. Στήν προσπάθειά τους χρησιμοποίησαν ἰδιαίτερες ἠθικές ἀρχές, ὅχι τόσο σύμφωνες μέ τή χριστιανική ἀλήθεια. Μποροῦσαν π.χ. νά κρύβουν στό νοῦ τους τήν ἀλήθεια καί νά ἀφήσουν νά ἐννοηθεῖ τό ψέμα. Μποροῦσαν νά θέσουν στήν ὑπηρεσία ἀγαθοῦ σκοποῦ ἀθέμιτα μέσα. Σ' αὐτούς ἀποδίδεται τό «ὁ σκοπός ἀγιάζει τά μέσα», πού δέν εἶναι σύμφωνο μέ τή χριστιανική ἠθική.

Στό *Τρίδεντο* τῆς Ἰσπανίας συγκροτήθηκε μεγάλη Σύνοδος, πού κράτησε μέ διαλείμματα 18 χρόνια (1545-1563). Σ' αὐτῇ τῇ Σύνοδο καθορίστηκε ἡ δογματική διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καί ἡ λατρευτική ζωή της. Ὑποβλήθηκε ἡ ἀξία πού ἔχει ἡ Ἱερή

Ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Πέτρου καί πύργος τῆς ἀναγεννήσεως (Γαλλία, 16ος αἰ.).

Παράδοση καί τά εὐσεβή ἔργα, ὅ,τι δηλαδή ἀρνήθηκαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Σύνοδος ἐπέμεινε καί στή διδασκαλία της γιά τό Καθατήριο, τίς ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια, παρ' ὅλο πού κατάργησε πολλές καταχρήσεις.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση δέν ἔφερε τά ἀποτελέσματα πού ἡ παπική Ἐκκλησία περίμενε. Ἡ ἀποκοπή τῶν Διαμαρτυρόμενων ἦταν ὀριστική.

Νεώτερες ἐξελίξεις στόν Καθολικισμό. Τέχνες - Γράμματα

Τό 18ο καί 19ο αἰῶνα ἔγιναν πολλά σχετικά μέ τή διοίκηση, τή λατρεία, τίς τέχνες στή Δυτική Ἐκκλησία.

Τό 1870 Σύνοδος στό Βατικανό στήριξε ἐπίσημα ὡς δόγμα, τό Ἀλάθητο τοῦ πάπα. Ὅσοι τό ἀρνήθηκαν σχημάτισαν ἰδιαίτερη Ἐκκλησία, τοῦς Παλαιοκαθολικούς. Ὁ πάπας κηρύχτηκε μέ τή συγκατάθεση τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἀρχηγός τοῦ κράτους τοῦ Βατικανοῦ, ἀ-

Ἡ Μητρόπολη τῆς Σάρτρ (Γαλλία, 12ος αἰ.).

φοῦ, ὅπως ἐρμηνεύτηκε, «ὅ ἐπί γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, δέν μπορεῖ νά εἶναι ὑπήκοος ἐπίγειου κράτους». Νέες γιορτές θεοπίστηκαν, ὅπως ἡ Ἀσπιλη Σύλληψη τῆς Παρθένου, ἡ γιορτή τῆς Ἰερῆς καρδιάς τοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Θεοτόκου.

Ἀπό τό 16ο αἰῶνα οἱ τέχνες σημείωσαν μεγάλη πρόοδο στά πλαισία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὑψώθηκαν πολλοί ναοί-μέ τό ρυθμό τῆς Ἀναγεννήσεως, πού εἶναι ἐπιστροφή στή μεγαλόπρεπη ἀπλότητα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Μεγάλοι γλύπτες καί ζωγράφοι, ὅπως ὁ Ντά-Βίντσι, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, ὁ Ραφαήλ Σάντι, δημιούργησαν ἔργα αἰώνιας ὁμορφιάς καί ἀξίας. Στά σύνορα τοῦ 16ου καί 17ου αἰῶνα ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (ὁ Ἑλληνας, EL Greco) διασώζει καί μεταφέρει βυζαντινά στοιχεῖα στά γεμάτα μυστικοπάθεια ἔργα του, σχεδόν ὅλα μέ θρησκευτικά θέματα.

Τό 17ο αιώνα αναπτύχθηκε ο ρυθμός Μπαρόκ, πού πρόσθεσε πολλά διακοσμητικά στοιχεία, έξωτερικά καί έσωτερικά στους ναούς. Τό 18ο αιώνα εξέλιχτηκε σέ Ροκοκό, όταν ή διάθεση γιά τό περιττό στολίδι καί ή έπιτήδευση έφτασαν στήν ύπερβολή. Άνάλογα μέ τούς δυό αútους ρυθμούς είναι τά έργα τών ζωγράφων Ροϋμπενς, Βελλάσκουεθ, Μουρίλλο.

Οί τέχνες στό Λατινικό κόσμο τόνισαν τή φυσικότητα, τή λεπτομέρεια, τό γήινο. "Ό,τι δηλαδή θέλησαν νά ξεπεράσουν καί νά άγνοήσουν οί Διαμαρτυρόμενοι.

"Όσο γιά τά γράμματα, ή παπική θεολογία πήρε άπολογητικό καί πολεμικό χαρακτήρα άπέναντι στους προτεστάντες. "Όμως καί ή πνευματική καθοδήγηση δέν παραμελήθηκε. Σπουδαίοι συγγραφείς καί κήρυκες αútης τής έποχής ήταν ό Μποσουέ, ό Φενελόν, ό Μπορνταλοϋ, κ.ά.

Μεγάλες ύπηρεσίες πρόσφεραν οί εκδότες τών έργων Λατίνων καί Έλλήνων Πατέρων: Τό 18ο αιώνα ό Μοντφοκόν, τό 19ο ό Μίν (Migne) μέ τήν «Πατρολογία» του, πού άριθμεϊ έκατοντάδες τόμους. Οί Βολανδιστές, ένας κλάδος Ίησουϊτών, άπό τό 17ο αιώνα ως σήμερα, εκδίδουν τούς βίους τών άγίων καί σώζουν έτσι ένα μεγάλο θησαυρό άπό μαρτυρολογία καί συναξάρια.

Ή Προτεσταντισμός. Διαμόρφωση καί έξάπλωση όμολογιών

Οί ιδέες τής Μεταρρυθμίσεως έφεραν άναστάτωση. Στά θρησκευτικά αίτια προστέθηκαν καί πολιτικά, καί ξεσπασαν πόλεμοι. Στόν Τριakονταετή πόλεμο οί προτεστάντες νικήθηκαν. Ή ειρήνη τής Βεσφαλίας όμως, τό 1648, πρόσφερε στή Διαμαρτύρηση τήν άνεση νά έξαπλωθεϊ.

Ή διδασκαλία του Λουθήρου (Λουθηρανισμός) επικράτησε στή Γερμανία καί στή Δανία, όπως καί στή Νορβηγία καί στή Σουηδία. Οί όπαδοί του Καλβίνου (Καλβινισμός) άπλωσαν στίς Κάτω Χώρες, στή Σκωτία, στήν Άγγλία, όπου διακρίθηκαν πολλές διαφορετικές «όμολογίες», οί Έπισκοπιανοί, (διατηρούν τό βαθμό του επίσκόπου), οί Πρεσβυτεριανοί (τό βαθμό του πρεσβυτέρου), οί Κουάκεροι κλπ. Στή Γαλλία οί Διαμαρτυρόμενοι ονομάστηκαν Ούγενότοι. Αύτοί ήρθαν σέ σύγκρουση μέ τούς Καθολικούς, πού κράτησε 50 χρόνια. Τή νύχτα του άγίου Βαρθολομαίου (1572) οί καθολικοί έσφαξαν 20.000 Ούγενότους. Μέ τό διάταγμα τής Νάντης (1598) δόθηκε κάποια έλευθερία στους Διαμαρτυρομένους τής Γαλλίας, μά ό Λουδοβίκος 14ος τήν ανακάλεσε καί 500.000 προτεστάντες έφυγαν γιά τήν Όλλανδία, Άγγλία, Γερμα-

νία. Στη Γαλλία έμειναν ώς σήμερα λίγοι προτεστάντες. Μικρές μειοψηφίες από αυτούς υπάρχουν σ' όλες τις χώρες.

Οί Διαμαρτυρόμενοι διαιρέθηκαν καί σ' άλλες όμολογίες, μέ μικρές ή μεγάλες διαφορές στην πίστη καί στη λατρεία. Έτσι υπάρχουν οί Εύσεβιστές, οί Μεθοδιστές, οί Εύαγγελικοί, οί Βαπτιστές, ό Στρατός Σωτηρίας καί πληθος άλλα παρακλάδια. Όλες οί όμολογίες καί οί κλάδοι μεταφέρθηκαν στην Άμερική στά χρόνια του άποικισμού της.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί είναι ή άντιμεταρρύθμιση;
2. Γιατί ό σκοπός δέν αγιάζει τά μέσα;
3. Άν οί Διαμαρτυρόμενοι κρατούσαν την 'Ι. Παράδοση δέ θά χώριζαν σέ τόσους κλάδους. Γιατί;
4. Γιατί ή χριστιανική τέχνη πρέπει νά είναι άπλή;

39. Όρθοδοξία καί Δύση

Όρθοδοξία καί ρωμαιοκαθολική Έκκλησία

Τά γεγονότα του 1054 δέ σταμάτησαν τίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας. Οί πατριάρχες της Άνατολής έχουν έπαφές μέ τούς Λατίνους (δηλαδή τούς ρωμαιοκαθολικούς πού έγκαταστάθηκαν στην Κπολη) καί στην Κωνσταντινούπολη ίδρύονται λατινικές έκκλησίες καί μοναστήρια. Η όριστική ρήξη Όρθοδοξίας καί Καθολικισμού συντελέστηκε μέ τίς σταυροφορίες. Δέ λείψανε βέβαια καί οί ένωτικές προσπάθειες, όπως άναφέραμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο, γιά νά γεφυρωθεί τό χάσμα άνάμεσα στην Όρθοδοξία καί στη Δύση. Οί προσπάθειες όμως αυτές, πού τερματίζονται μέ την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, ήταν προβληματικές καί καταδικασμένες σέ άποτυχία γιά τούς λόγους πού μνημονεύσαμε παραπάνω.

Σταυροφορίες - Φραγκοκρατία - Ουνία

Τά κυριότερα έμπόδια στίς σχέσεις Όρθοδοξίας καί ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας καί στην ευόδωση των προσπαθειών γιά την ένωση τους, ήταν:

1. Οί σταυροφορίες. Ός επιδίωξη τους πρόβαλαν τόν άγώνα του

Χριστιανισμού κατά του 'Ισλάμ καί τῶν ἀπίστων καί τήν ἀπελευθέρωση τῶν Ἀγίων Τόπων ἀπό τούς Μουσουλμάνους. Τά πράγματα ὁμως ἀπέδειξαν ὅτι ἦταν πρόσχημα γιά μιά ἐπέκταση τῆς Δύσεως στήν Ἀνατολή, ἓνα ὄργανο στήν παπική κοσμοκρατορία. Ἐπιχειρήθηκαν ἐφτά σταυροφορίες ἀνάμεσα στά ἔτη 1099-1270, πού ὀργάνωσαν οἱ πάπες καί οἱ αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως. Τό στρατό τους ἀποτελοῦσαν ἄνθρωποι, πού κάτω ἀπό τό φαινόμενο θρησκευτικό ζήλο ἔκρυσαν τόν πόθο τῆς περιπέτειας καί τοῦ πλουτισμοῦ. Πρόκειται γιά παπικό στρατό, πού σύμβολό του εἶχε τό σταυρό καί ἡγέτη τόν παπικό ἀντιπρόσωπο.

2. *Ἡ φραγκοκρατία.* Ἡ φοβερότερη γιά τήν Ἀνατολή σταυροφορία ἦταν ἡ τέταρτη, πού ὀργάνωσε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. Οἱ σταυροφόροι, κυρίως Γάλλοι καί Βενετοί, κατέλαβαν τό 1204 τήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πόλη γνώρισε φρικιαστικές στιγμές βαρβαρότητας καί καταστροφῆς. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μοιράστηκε ἀνάμεσα στοὺς σταυροφόρους καί ἰδρύθηκαν τά φραγκικά βασίλεια. Ἔτσι ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῆς φραγκοκρατίας. Οἱ Λατίνοι γίνονται πατριάρχες καί οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοί καταδιώκονται καί ταπεινώνονται. Στίς θεολογικές διαφορές καί τό ἐκκλησιαστικό χάσμα προστέθηκε καί τό ἐθνικό μίσος. Καθετὶ τό δυτικὸ καί λατινικὸ ἐγίνε ἐχθρικό γιά τοὺς ἀνατολικούς λαούς, πού προτιμοῦν τήν ὑποταγὴ στοὺς Τούρκους παρά στὸν πάπα τῆς Ρώμης.

3. *Ἡ Οὐνία.* Εἶναι μιά ἐφεύρεση τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν προσέγγιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Προκάλεσε πολλές δυσχέρειες στίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς δύο Ἐκκλησίες καί πολλές ἀντιδράσεις, γιατί ἔκρυσε τήν ἐπιδίωξη τῆς ὑποταγῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅπαδοί τῆς Οὐνίας (Οὐνίτες) εἶναι αὐτοὶ πού προσχώρησαν στή Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀφοῦ δέχτηκαν τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὀνομάζονται καί «ἡνωμένοι ρωμαιοκαθολικοί» ἢ «ἀνατολικοὶ καθολικοί», γιατί πρόκειται γιά ἀνατολικούς χριστιανούς, πού ἐνῶ διατηροῦν τό λειτουργικὸ τους ρυθμό, ἀναγνωρίζουν τά δυτικὰ δόγματα καί τήν παπική ἐξουσία.

Ὁρθοδοξία καί προτεσταντικές ὁμολογίες

Ἡ Ἀνατολή ἦταν ἀρχικὰ ἀδιάφορη στήν κίνηση τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐπικρατοῦσε μᾶλλον ἀμοιβαία ἄγνοια, ἂν καί οἱ προτεστάντες στὸν ἀγῶνα τους κατά τοῦ Παπισμοῦ ἤθελαν τοὺς ὀρθοδόξους μέ τό μέρος τους. Γι αὐτό καί ἐπιδιώκουν ἐπαφές μέ τήν Ἀνατολή. Φρονοῦσαν μάλιστα ὅτι μέ αὐτὴν ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα. Τελικὰ καί ἡ Ὁρ-

θοδοξία, παρά την επιφύλαξή της, ανέλαβε σειρά από σημαντικές ενέργειες στο θέμα των σχέσεων της με τους προτεστάντες. Δέ λειψανε βέβαια από την πλευρά του Προτεσταντισμού και οι προσπάθειες διεισδύσεως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και προσηλυτισμού των ὀρθοδόξων. Τοῦτο προκάλεσε ἀντιδράσεις καὶ ἔνταση στὶς ἐπιδιωκόμενες σχέσεις.

Ἀπόπειρες προσεγγίσεως

Γιὰ τὴν προσέγγιση Ὁρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ ἔγιναν οἱ ἐξῆς σημαντικές ἀπόπειρες:

1. Ὁ πατριάρχης *Ἰωάσαφ Β΄* στέλνει στὴ Βυτεμβέργη (1559) τὸ διάκονο Δημήτριο Μυσό, γιὰ νὰ γνωρίσει τὴ διδασκαλία καὶ τὴ λατρεία τῶν προτεσταντῶν. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ πατριάρχῃ ἐπιστρέφοντας, φέρνει μαζί του τὴν Αὐγουσταία ὁμολογία (= τὸ βασικότερο βιβλίο τοῦ λουθηρανικοῦ Προτεσταντισμοῦ) σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση καὶ μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πατριάρχη, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲ δίνει ἀπάντηση. Ἡ ὁμολογία αὕτῃ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸ Μελάγχθωνα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διακόνου Δημητρίου Μυσοῦ, μὲ σκοπὸ, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδια τοῦ πρώτου, τὴ διάδοση τοῦ Προτεσταντισμοῦ στοὺς ὀρθοδόξους.

2. Οἱ βυτεμβέργιοι Θεολόγοι τῆς Σχολῆς τῆς *Τυβίγγης* ἔστειλαν στὸν πατριάρχη *Ἰερεμία Β΄* ὀχτὼ ἐπιστολές (1573-1580) καὶ τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς Αὐγουσταίας ὁμολογίας. Ὁ πατριάρχης ἀπάντησε μὲ πέντε ἐπιστολές (1574-1581). Μὲ τίς ἀπαντήσεις του ἔκαμε ὀρθόδοξη κριτικὴ στὶς προτεσταντικές θέσεις καὶ συγχρόνως πρόβαλε τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ διδασκαλία. Εἶναι ἡ *πρώτη* οὐσιαστικὴ καὶ ἀμοιβαία προσέγγιση Ὁρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ.

3. Ὁ πατριάρχης *Κύριλλος Α΄ Λούκαρης* (1612-1636) ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στὶς σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μὲ τοὺς προτεστάντες. Ἦταν ἐχθρὸς τῶν Λατίνων, δηλαδὴ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν πού ἐγκαταστάθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ στοὺς προτεστάντες ἔδειχνε κάποια συμπάθεια. Φαίνεται ὅτι περίμενε τὴ σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας του ἀπὸ τοὺς προτεστάντες, ἐνῶ ἐκεῖνοι σχεδίαζαν τὸν προσηλυτισμὸ τῶν Ὁρθοδόξων.

Συμπεράσματα καὶ προοπτικές

Ἡ ἔως τώρα πείρα ἀπὸ τίς σχέσεις μας μὲ τὴ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ τίς προτεσταντικές Ὁμολογίες, δείχνει ὅτι μιὰ πραγματικὴ συνάντηση πού θὰ ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἔνωση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, θὰ πρέπει νὰ γίνῃ πάνω στοῦ ἔδαφος τῆς *κοινῆς παραδόσεως*.

Είναι γνωστοί οι λόγοι που όδήγησαν στην αποτυχία των ένωτικών προσπαθειών και στην παγίωση του σχίσματος. Τώρα πρέπει να επικρατήσει η ενότητα της πίστεως και η κοινωνία της αγάπης, η προσευχή και η μετάνοια. Μόνο έτσι θα ξαναβρούμε την ένωση της 'Εκκλησίας, που πραγματοποιήθηκε με το Χριστό. Τό τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου αυτού αναφέρεται στις προσπάθειες που καταβάλλονται σήμερα για την ενότητα του χωρισμένου χριστιανικού κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ήταν τα μεγαλύτερα εμπόδια στις σχέσεις 'Ορθοδοξίας και ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας;
2. Ποιά είναι η σπουδαιότερη απόπειρα προσεγγίσεως ὀρθοδόξων και προτεσταντών και γιατί;
3. Τί χρειάζεται για να ξαναβρεί η 'Εκκλησία την ένωσή της;
4. Σέ απασχολεί τό θέμα της ένώσεως της 'Εκκλησίας; Τί μπορείς εσύ να κάνεις;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Οι καινοτομίες των Δυτικών:

«Πρώτα-πρώτα έβαλαν προσθήκη στο ιερώτατο Σύμβολο, που οι Πατέρες μας τό σφάλισαν ώστε να μην μπορεί κανείς ούτε να προσθέσει ούτε να αφαιρέσει τίποτε. Ύστερα καινοτόμησαν και σε πολλά άλλα που είναι έξω από την άρχαία συνήθεια της 'Εκκλησίας, γιατί προσφέρουν άζυμο άρτο στο μυστήριο της θείας Εύχαριστίας. Δέν τηρούν, καθώς άκούμε, τίς νηστείες που έχουμε από τούς άποστόλους και τούς Πατέρες, δηλ. της Τετάρτης και των πρώτων ήμερών της 'Αγίας Σαρακοστής, καθώς και μερικές άλλες που μάς παραδόθηκαν...

Νηστεύουν άκόμη τά Σάββατα, παρά τόν άποστολικό κανόνα και τίς νομοθεσίες των Πατέρων. Γιατί αυτοί παραγγέλλουν να νηστεύουμε μόνο τό Μεγάλο Σάββατο και ὄχι άλλο Σάββατο. Τό Μ. Σάββατο είναι μέρα που εύχαριστούμε τόν Θεό για τή δημιουργία του κόσμου, καθώς κάνουμε τήν Κυριακή για τήν 'Ανάσταση. Τό Σάββατο είναι προοίμιο της 'Αναστάσεως, γιατί τή μέρα αυτή ὁ Σωτήρας μας κατέβηκε μέ τήν ψυχή Του στόν άδη χαρίζοντάς μας τήν έλευθερία και

τήν ἀνάσταση. Αυτό ἐπιβεβαιώνει ἡ Ἐκκλησία μας μέ τά ψυχωφελή μνημόσυνα πού τελεῖ κάθε Σάββατο γιά κείνους πού κοιμήθηκαν πιστεύοντας...

Νεωτερίζουν ἀκόμη καί στο βάπτισμα, γιατί δέ βαπτίζουν μέ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, ἀλλά χύνοντας πάνω στο βαπτιζόμενο νερό καί ραντίζοντάς τον καί χωρίς μύρο. Οὔτε τά βαπτιζόμενα βρέφη κοινωνοῦν οὔτε τά παιδιά ὡς ὀρισμένη ἡλικία...».

(Συμεών ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Τά ἀπαντα, ἐκδ. Ρηγοπούλου (Θεσ/νίκη), σελ. 33-34 – Γλωσσική ἀπλούστευση)

2. Διάλογος ὀρθόδοξων ἀρχιερέων καί λαοῦ γιά τή Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας:

«...Πουλήσαμε τήν πίστη μας, ἀνταλλάξαμε τήν εὐσέβεια μέ τήν ἀσέβεια, γίναμε ἀζυμίτες μέ τό νά προδώσουμε τήν καθαρή θυσία (τῆς θείας Εὐχαριστίας)... Γιατί ἂν τούς ρωτοῦσε κανεῖς καί γιατί ὑπογράφατε, ἔλεγαν· φοβόμαστε τούς Φράγκους. Καί ὅταν πάλι τούς ρωτοῦσαν, ἂν οἱ Φράγκοι βασάνισαν κανέναν, ἂν μαστίγωσαν, ἂν φυλάκισαν. Ὅχι. Ἀλλά τότε πῶς ἔγινε; Αυτό τό δεξι χέρι ὑπέγραψε, ἔλεγαν, ἄς κοπεῖ· ἡ γλῶσσα ὁμολόγησε, ἄς ἐκριζωθεῖ...».

(Δούκας, ἐκδ.. Βόννης, σελ. 216-Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Θεία χάρη καί ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου:

«Χρειάζεται ἀγώνας μέγας καί δίκαιος, γιά νά μή μείνουμε ἔξω ἀπό τή χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ «ἐν Χριστῷ». Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή συμμαχία τοῦ Θεοῦ, γιά νά φτάσουμε στήν ἀρετή. Ἀκολουθώντας τό δρόμο τῆς ἀρετῆς, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὠθηση. Δέν πρέπει νά ἔχουμε πεποίθηση στήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, πού εἶναι εὐτελής καί ἀτελής, ἀλλά στή θεία δικαιοσύνη καί συμμαχία, γιά νά ὀδηγηθοῦμε στόν οὐρανό χωρίς πλάνη. Ὁ παρῶν βίος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή θεία χειραγωγή. Γιατί, ἂν προκειμένου νά μποῦμε σέ μιά πόλη ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό ἄκείνον πού θά μᾶς γνωρίσει τό δρόμο, πολύ περισσότερο, προκειμένου νά ἀποδημήσουμε στόν οὐρανό, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὠθηση, γιά νά μᾶς δείξει τό δρόμο, νά μᾶς στηρίξει καί νά μᾶς χειραγωγήσει. Εἶναι πολλά τά μονοπάτια, πού μᾶς βγάζουν ἀπό τόν ἴσιο δρόμο· γι' αὐτό μᾶς παρακολουθεῖ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Καί τό νά ὀδηγηθοῦμε σωστά εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἴμαστε ὁμως ἄξιοι γιά νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ, αὐτό πρέπει νά γίνει δική μας φροντίδα. Ἄν εἴμαστε ἀκάθαρτοι, δέ θά μᾶς ὀδηγήσει τό χέρι αὐτό. Ἔχουμε λοιπόν ἀνάγκη ἀπό ἀγαθά ἔργα καί ὀφείλουμε νά ἴμαστε καθαροί, γιά νά μᾶς συμπαρασταθεῖ ἡ θεία βοήθεια».

(Ἱερεμία Β', Ἀποκρίσις Α', Βλ. Ἱ. Καρμίρη, Τά δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. Ι, Ἀθήναι 1952, σελ. 366 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Ἐκκλησία, Γραφή, Παραδόσεις:

«Ἡ Ἐκκλησία εἶναι φύλακας καί ὁδηγός τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Φύ-

λακας, γιατί τή φυλάει πιστά καί ἄδοла· ὄχι γιατί προσθέτει ἢ ἀφαιρεῖ κάτι ἀπό αὐτήν, ἀλλά γιατί ἐκείνους πού θά τολμήσουν κάτι τέτοιο τούς ἐλέγχει καί τους ἐμποδίζει. Ὁδηγός, γιατί μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτήν, κάνοντας σαφῆ τὰ ἀσαφῆ καί ἐκφυρμένα μέ τρόπο ὀρθόδοξο καί θεάρεστο. Ἡ καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία εἶναι «στύλος καί ἐδραίωμα» τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιατί τήν ὑπερασπίζεται καί τή διατηρεῖ καί τήν ἐρμηνεύει· τήν ὑπερασπίζεται ὡς τό θάνατο... Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, τίς ὁποῖες τό Ἅγιο Πνεῦμα παρέδωσε σ' αὐτήν ἄγραφα καί μυστικά. Ἀναφέρονται στίς τελετές τῶν ἁγίων μυστηρίων καί σέ ἄλλα χρήσιμα, πού στολίζουν τήν Ἐκκλησία, ὅταν βέβαια χρησιμοποιοῦνται μέ ἐπίγνωση καί χωρίς κατάχρηση. Τίς παραδόσεις τίς φυλάει, ὄχι γιατί ἀπαραίτητα συμβάλλουν στή σωτηρία μας, ἀλλά γιά τήν ὁμορφιά καί εὐπρέπεια τῆς Ἐκκλησίας, γιά τήν τιμῆ τῶν ἁγίων Πατέρων, πού μᾶς τίς παρέδωσαν καί γιά νά μή φαινόμαστε ὑπερήφανοι καί ἰσχυρογνώμονες καί φιλόνοικοι, ἀδιαφορώντας καί ὑβρίζοντας τήν Ἐκκλησία».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογία, Βλ. Ἱ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. τ. II, σελ. 530, 545, 557 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας:

«Πιστεύουμε ὅτι τά μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί, πού ἀδίστακτα δέχονται τήν καθαρῇ πίστιν τοῦ σωτήρα Χριστοῦ (αὐτήν, πού παραδόθηκε, κηρύχθηκε καί ἐρμηνεύτηκε ἀπό τό Χριστό καί τούς Ἀποστόλους καί τίς ἁγίες οἰκουμενικές Συνόδους) καί ὅταν ἀκόμη μερικοί ἀπό αὐτούς διέπραξαν κάθε εἶδους ἁμαρτία. Γιατί ἂν δέν ἦταν μέλη τῆς Ἐκκλησίας αὐτοί πού ζοῦν μαζί μέ τήν ἁμαρτία, δέ θά κρίνονταν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Καί τώρα κρινόμενοι ἀπό τήν Ἐκκλησία, προσκαλοῦνται σέ μετάνοια καί καθοδηγοῦνται στό δρόμο τῶν σωτήριων ἐντολῶν, καί ὅταν ἀκόμη θά μπορούσαν νά λερώνονται ἀπό τήν ἁμαρτία. Μόνο γιά τοῦτο τό λόγο, ὅτι δέν ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση καί ὅτι ἀκόμη ἀκολουθοῦν τήν ὀρθόδοξη καί εὐσεβῆ πίστιν, εἶναι καί γνωρίζονται μέλη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας».

(Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὁμολογία πίστεως, Βλ. Ἱ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. σελ. 755 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄: Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ θρησκευτικός καί πολιτικός χαρακτήρας τοῦ Ἰσλαμισμού

Ἡ διάσπαση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας ἦταν μιά ἀρχή στὶς περιπέτειες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸ σχίσμα. Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετώπισε ἀργότερα καὶ νέους κινδύνους. Τὸν 7ο αἰῶνα τὴν ἀπειλῆσε ὁ *Μωαμεθανισμός*. Τὸ πλῆγμα πού τῆς κατέφεραν οἱ ὀρδές του, φάνηκε στοὺς αἰῶνες πού ἀκολούθησαν.

Τὸ 610 ὁ *Μωάμεθ* ἄρχισε τὸ κήρυγμά του στὴ *Μέκκα* τῆς Ἀραβίας. Κήρυξε στοὺς ὁμοεθνεῖς του μιά νέα θρησκεία, πού ἦταν ἓνα μίγμα εἰδωλολατρίας, Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ θρησκεία αὐτὴ ὀνομάζεται *Ἰσλαμισμός* πού σημαίνει ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἱερό βιβλίο τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι τὸ *Κοράνιο*. Βασικὸ δίδαγμα τοῦ Κορανίου εἶναι: «ἓνας Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης του». Συνιστᾷ τὴν προσευχή, τὴ νηστεία, τὴν ἐλεημοσύνη, τὸ ἱερό προσκύνημα στὴ Μέκκα. Διδάσκει ὅμως καὶ τὴ μοιρολατρία ἢ τὸ πεπρωμένο (κισμέτ) καὶ ὑπόσχεται ὑλικές ἀμοιβές στὸν οὐρανό.

Ἐντολές τοῦ Κορανίου καὶ παραδόσεις γύρω ἀπὸ τὶς πράξεις τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων του διαμόρφωσαν τὸν ἱερό νόμο τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ νόμος αὐτός ρύθμιζε τόσο τὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας ὅσο καὶ τὰ θέματα τῆς θρησκείας.

Τό κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἔδωσε πολιτικό χαρακτήρα στὸν Ἰσλαμισμό. Δέν περιορίστηκε στοὺς Ἀραβες. Προοριζόταν γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Φιλοδοξοῦσε νὰ φτιάξει μιὰ νέα κοινωνία, γιατί ἡ παλιά δέν ἀνταποκρίθηκε στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τοὺς ὁπαδοὺς του ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἔχει ἐμπιστευτεῖ μιὰ ἱερὴ ἀποστολή: νὰ φέρουν κοντὰ Του ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἐκεῖνοι φανατίστηκαν. Ἐπρεπε νὰ ἐργαστοῦν γιὰ τὴ νίκη καὶ τὴ δόξα τοῦ Ἰσλαμισμού. Στὴν ἀρχὴ χρησιμοποιοῦντο εἰρηνικά μέσα. Μετὰ ὅμως ἐπικράτησαν ἡ βία, ὁ ἐξαναγκασμός, ὁ «ἱερός πόλεμος». Ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία πῆρε πολιτικὸ χρῶμα. Ἐγινε ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους.

Σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού

Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰσλαμισμός ἔδειξε ἀνοχή στὸν Χριστιανισμό καὶ στὸν Ἰουδαϊσμό ἐξαιτίας τῶν ἀληθειῶν ποὺ δανείστηκε ἀπὸ τίς δύο αὐτές θρησκείες. Τό Κοράνιο ἄλλωστε διδάσκει ὅτι «ἡ θρησκεία δέν ἐπιβάλλεται». Σ' ἄλλες ὅμως σελίδες του χύνει τό δηλητήριό του κατὰ τῶν χριστιανῶν. «Μέ τοὺς ὀνομαζόμενους χριστιανούς ἐκάμαμε συνθήκη, ἀλλ' αὐτοὶ λησμόνησαν μερικά ποὺ διδάχτηκαν (ἀπὸ τίς ἁγίες Γραφές). Ἡ ἔχθρα καὶ τό μίσος θά διατηρηθοῦν ὥς τὴ συντέλεια τοῦ αἵωνα».

Ἡ σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμού ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ, ἐνῶ ἔχει πάρει πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ἀρνίεται βασικά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μέ τό Κοράνιο, ὁ Θεός δέν εἶναι Τριαδικός, ὁ Χριστός δέν εἶναι Υἱός τοῦ Θεοῦ, τό μέλλον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθορισμένο («αὐτό ποὺ εἶναι νὰ γίνει, θά γίνει»), ὁ παράδεισος εἶναι γεμάτος ὑλικές ἀπολαύσεις.

Ἡ κατάσταση ποὺ διαμορφώθηκε γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τό ἑλληνικὸ ἔθνος

Ἡ προέλαση τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἦταν ἀκάθεκτη. Οἱ βυζαντινὲς ἐπαρχίες, ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν ὁπαδῶν του. Τά Πατριαρχεῖα Ἀλεξάνδρειας, Ἀντιόχειας καὶ Ἱεροσολύμων στέναζαν ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα κάτω ἀπὸ τό μουσουλμανικὸ πέλμα. Δημιουργήθηκε μιὰ νέα κατάσταση γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τό ἔθνος.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν τραγωδίαν τῶν πιστῶν της μέ σύνεση καὶ αὐταπάρνηση. Ἡ ἀντίσταση στὸν κατακτητὴ δέν ἦταν δυνατὴ. Οἱ χριστιανοὶ ἢ θά ἐξισλαμίζονταν ἢ θά ἐξαγόραζαν

τή ζωή τους μέ τήν καταβολή φόρου. Ἡ Ἐκκλησία ἐξησε καί πάλι τή ζοφερή κατάσταση τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Ἡ λατρεία ἦταν τώρα ἀπλῶς ἀνεκτή. Θεωρητικά ἦταν ἐλεύθερη, στήν πράξη ὅμως μέ διάφορα προσχήματα ἐμποδιζόταν. Μαζί μέ τή θρησκευτική ἐλευθερία περιορίστηκε καί ἡ πολιτική. Οἱ ἄνθρωποι διαιρέθηκαν σέ δύο στρατόπεδα: τῶν πιστῶν (Μωαμεθανῶν) καί τῶν ἀπίστων (ὑποδούλων). Οἱ ἀπιστοί ἔπρεπε νά ξεχωρίζουν ἀπό τοὺς πιστούς; στήν ἐνδυμασία, στήν κατοικία, στίς κοινωνικές σχέσεις. Δέν μπορούσαν νά πάρουν μέρος στά δημόσια πράγματα. Τά κρατικά ἀξιώματα δέν ἦταν γι' αὐτοὺς. Ἡ φορολογία ἐγινε ἀβάσταχτη. Τά προνόμια πού δόθηκαν στοὺς ὑποδούλους, δέ βελτίωσαν οὐσιαστικά τή θέση τους. Ἡ καταπάτησή τους ἀπό τοὺς κατακτητές ἦταν συχνή καί εὐκόλη.

Τό ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καί τῶν μουσουλμάνων εἶχε καί τά καλά του ἀποτελέσματα. Οἱ Ἕλληνες, μπροστά στό μίσος τῶν μουσουλμάνων, ὀρθωσαν τήν ἐθνική τους συνείδηση καί κράτησαν τίς παραδόσεις τους. Ἀπέφυγαν ἔτσι τήν ἀφομίωσή τους μέ τοὺς κατακτητές.

Μωαμεθανισμός: ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους

«Τό ξίφος εἶναι τό κλειδί τοῦ παραδείσου καί τῆς κολάσεως· ὅλοι ἐκεῖνοι πού θά τραβήξουν τό σπαθί τους γιά τήν πίστη, θά ἀνταμειφθοῦν καί κάθε σταγόνα αἵματος, κάθε στέρησή τους καί κάθε κίνδυνος σημειώνεται στόν οὐρανό γιά νά ἀνταμειφθεῖ καλύτερα ἀπό ὅποιαδήποτε νηστεία ἢ προσευχή».

(Ἀπό διακήρυξη τοῦ Μωάμεθ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ πόλεμος κατά τῶν ἀπίστων ἦταν ἱερός γιά τοὺς μωαμεθανούς. Γιατί;
2. Σύγκρινε τό Χριστιανισμό μέ τό Μωαμεθανισμό ὡς πρὸς τά μέσα διαδόσεως τῶν ἰδεῶν τους.
3. Γιατί οἱ Ἕλληνες, παρ' ὅλη τή δεινὴ θέση τους, δέν ἀφομειώθηκαν μέ τοὺς κατακτητές;
4. Οἱ καιροὶ πού ζοῦμε, ἐπιβάλλουν νά ξεχάσουμε τά ὅσα μᾶς ἔκαμαν στό παρελθόν οἱ ἀλλόθρησκοι;

41. Ἡ Ὁρθοδοξία στοὺς Σλάβους

Κύριλλος καὶ Μεθόδιος

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοί, πού κατάγονταν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔχουν συνδέσει τὸ ὄνομά τους μὲ τὴν ἱεραποστολὴ στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Ἐξησαν ὅταν αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἦταν ὁ *Μιχαήλ Γ'* (842-867) καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ *Μέγας Φώτιος*. Διέθεταν μεγάλη μόρφωση καὶ γλωσσομάθεια. Ἀφοῦ ὑπηρέτησαν ὡς λαϊκοὶ σὲ διάφορες σπουδαίες θέσεις τοῦ κράτους, ἐγίναν τελικὰ μοναχοί. (Ὁ Κύριλλος πρὶν γίνει μοναχός, ὀνομαζόταν Κωνσταντῖνος καὶ ἦταν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας).

Τὸ 862 ὁ ἡγεμόνας τῶν Σλάβων τῆς Μοραβίας *Ραστισλάβος* ἔστειλε πρεσβεία στὸ βασιλιά *Μιχαήλ* καὶ τοῦ εἶπε: «Ὁ λαός μας ἔχει ἀπαρνηθεῖ τὴν πολυθεΐα καὶ τηρεῖ τὸ χριστιανικὸ νόμο. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε δάσκαλο, πού νά μπορεῖ νά μᾶς διδάξει τὴν ἀληθινὴ πίστη στὴ γλώσσα μας, ὥστε καὶ ἄλλοι νά γίνουν ὅμοιοι μὲ μᾶς. Στείλε μας λοιπὸν, Κύριε, ἕναν τέτοιο δάσκαλο. Γιατί ἐσεῖς ἔχετε τὸ Νόμο τὸν καλὸ».

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθεῖ στὴ Μοραβία ἀπὸ λατίνους ἱεραπόστολους, πού δροῦσαν ἐκεῖ ὡς ἀποσταλμένοι τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' οἱ Μοραβοὶ δὲν ἤθελαν οὔτε τὴ λατινικὴ γλώσσα οὔτε τοὺς Φράγκους. Ζητοῦσαν συνεργασία μὲ τοὺς βυζαντινοὺς.

Ὁ *Μιχαήλ* ἔστειλε στὴ Μοραβία τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 863 τοὺς ἀδελφοὺς *Κύριλλο* καὶ *Μεθόδιο*. Αὐτοὶ μὲ βάση τὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο καὶ τὴν προσθήκη σλαβικῶν φθόγγων μπόρεσαν νά φτιάξουν τὸ σλαβικὸ ἀλφάβητο πού ἀπλουστεύθηκε ἀργότερα καὶ ὀνομάστηκε «*Κυρίλλειο*».

Οἱ δύο μοναχοὶ ἔμειναν στὴ Μοραβία περίπου τρία χρόνια. Μετέφεραν στὴ σλαβικὴ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Κήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο παντοῦ καὶ μὲ πολλὴ ἐπιτυχία. Ὁ *Ραστισλάβος* βαπτίστηκε καὶ ἔδωσε τὸ παράδειγμα στοὺς ὑπηκόους του.

Οἱ δύο ἱεραπόστολοι δὲν ἐργάστηκαν μόνο χριστιανικά: ἔκαμαν πλούσια κοινωνικὴ ἐργασία καὶ δημιούργησαν μαθητὲς πού συνέχισαν τὸ ἔργο τους. Ἕλληνες δάσκαλοι δίδασκαν στὰ σχολεῖα καὶ Ἕλληνες ἱερεῖς λειτουργοῦσαν σὲ ναοὺς πού ἐγίναν κατὰ τὸ σχέδιο τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Ἔτσι οἱ Σλάβοι μαζί μὲ τὸ Χριστιανισμὸ γνώρισαν καὶ τὸν πολιτισμὸ. Δικαιολογημένα εὐγνωμονοῦν καὶ τιμοῦν τοὺς δύο Θεσσαλονικεῖς. Τούς ἔχουν ἁγίους καὶ φωτιστές τους.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Στὴν ἀπέραντη Ρωσία τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα (ἐκκλησίες, μοναστή-

Οι άγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος (Π. Βαμπούλη).

ρια) πού σώζονται, προκαλούν και σήμερα τό θαυμασμό. Έντυπωσιάζουν μέ τόν ὄγκο τους και τούς θησαυρούς τους. Θυμίζουν ακόμη τό Βυζάντιο και τήν παράδοσή του.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Ρώσους δέν ἦταν εὐκόλη. Ἡ χώρα ἦταν ἀχανής και πολλοί βάρβαροι λαοί εἶχαν περάσει ἀπό τό ἔδαφός της. Ἔτσι ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου σπάρθηκε στή ρωσική γῆ σέ διάφορες ἐποχές και ἀπό διάφορα πρόσωπα. Δυό ὅμως ἀνθρωποι βοήθησαν μέ τό ἀξίωμά τους στήν ἐξάπλωση τῆς πίστεως στή χώρα τους. Εἶναι ἡ βασίλισσα Ὀλγα και ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα (945-957) πού εἶχε φιλικές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο, ἤρθε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τῆς ἐγίνε θερμή ὑποδοχή. Ἐδῶ βαπτίστηκε. Ὅταν γύρισε στή χώρα της, ἐργάστηκε γιά τή μεταστροφή στό Χριστιανισμό τῶν ὑπηκόων της. Δίκαια ἡ Ἐκκλησία τήν τιμᾷ ὡς ἀγία και ἱσαπόστολο.

Ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος ἦταν ἐγγονός τῆς Ὀλγας. Οἱ σχέσεις του μέ τό Βυζάντιο ἐγίναν στενότερες, γιατί ἡ γυναίκα του ἦταν βυζαντινή πριγκίπισσα. Ὁ γάμος του ἐγίνε αἰτία νά βαπτιστεῖ. Οἱ ὑπηκοοί του τόν ἀκολούθησαν. Τό 988 κατά χιλιάδες βαπτίστηκαν στό Δνείπερο ποταμό. Τά εἰδῶλα στήν ἀχανή Ρωσία εἶχαν γκρεμιστεῖ και στή θέση τους ὑψώθηκαν οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ρωσική Ἐκκλησία ἔχει τό Βλαδίμηρο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἀγίους της.

Μιά ρωσική παράδοση συνδέει τόν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων μέ τήν ὁμορφιά τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδίμηρου, ἀφοῦ ἐπισκέφτηκαν διάφορους λαούς, ἤρθαν και στούς Ἑλλήνες. Γιά ὅσα εἶδαν στήν ὀρθόδοξη λατρεία, εἶπαν στούς συμπατριῶτες τους:

«Δέ γνωρίζαμε ἂν ἦμαστε στόν οὐρανό ἢ στή γῆ, γιατί στή γῆ δέν ὑπάρχει τέτοια ὠραιότητα. Οὔτε γνωρίζουμε τί

Ὁ καθεδρικός ναός τῆς Μόσχας.

πρέπει νά πούμε. "Ένα μόνο πράγμα γνωρίζουμε: ὅτι ὁ Θεός ζοῦσε ἐκεῖ μέ τούς ἀνθρώπους καί ἡ λατρεία τους εἶναι ἀπό ὅλες ἡ καλύτερη. Δέν μπορούμε νά λησμονήσουμε τήν ὠραιότητα αὐτή. Ἀκριβῶς ὅπως ἕνας ἄνθρωπος ἀρνιέται νά φάει ὅ,τι εἶναι πικρό μετά τή γεύση τοῦ γλυκοῦ, ἔτσι καί μεῖς δέν μπορούμε νά παραμείνουμε ἐδῶ μέ σᾶς».

Διαμόρφωση τῶν νέων Ἐκκλησιῶν

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ τόν 9ο καί 10ο αἰῶνα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἱδρυση νέων Ἐκκλησιῶν στούς σλαβικούς λαούς. Γιά πολλά χρόνια οἱ Ἐκκλησίες αὐτές ἦταν ἐξαρτημένες ἀπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, πού εἶναι γι' αὐτές «Μητέρα Ἐκκλησία». Ἀργότερα ἀπέκτησαν αὐτονομία καί διαμόρφωσαν τή ζωή τους σύμφωνα μέ τίς παραδόσεις καί τήν ιδιοσυγκρασία τῶν λαῶν τους.

Οἱ ἅγιοι Σάββας καί Συμεών, γιός καί πατέρας, ἔχουν σφραγίσει μέ τή ζωή καί τή δράση τους τήν ἱστορία τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας. Ἕνας ἅγιος τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ φωτίζει μέ τή μορφή του τούς χριστιανούς ὅλου τοῦ κόσμου.

Σκέψου πάνω σ' αὐτό:

Εἶσαι καί σύ ἕνας ἱεραπόστολος.
Ὁ Θεός σ' ἔχει προικίσει μέ χαρίσματα, πού μπορείς νά χρησιμοποιήσεις γιά τή δόξα Του.
Ἡ Ἐκκλησία σου δίνει καθημερινές εὐκαιρίες. Ἐτσι μπορείς νά εἰσαι ἕνας ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ στούς συνανθρώπους σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οἱ ἅγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος εἶναι οἱ θεμελιωτές τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ;
2. Ποιές δυσκολίες συναντοῦσαν οἱ ἱεραπόστολοι στό ἔργο τους στούς βυζαντινούς χρόνους;
3. Σέ συγκινεῖ ἡ θεία Λατρεία; Ἐξήγησε.
4. Σύγκρινε ἕναν ἱεραπόστολο τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μέ ἕναν τῆς δικῆς μας. Σέ τί μοιάζει καί σέ τί διαφέρει ἡ ἐργασία τους;

42. Θεολογία - Τέχνη

Θεολογικές τάσεις: Σχολαστικισμός, τό κίνημα τῶν ζηλωτῶν, Ἑσυχασμός

Ἕνας ἄλλος τομέας δράσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτός ἀπό τή διάδοση τῆς πίστεως, εἶναι καί ἡ στερέωσή της στίς καρδιές τῶν πιστῶν. Στήν πολυτάραχη ἐποχή μετὰ τό σχίσμα πολλοί παράγοντες βοήθησαν τούς πιστούς νά γνωρίσουν καλύτερα τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐχουμε καί στήν περίοδο αὕτῃ ἀξιόλογους συγγραφεῖς. Ἐπειδή οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως εἶχαν διατυπωθεῖ ἀλάθητα ἀπό τίς 7 Οἰκουμενικές Συνόδους, πολλοί συγγραφεῖς αὕτῃ τήν ἐποχή προσπαθοῦν νά τίς συστηματοποιήσουν καί νά τίς διατυπώσουν μέ λογικά ἐπιχειρήματα. Σ' αὐτό βοήθησε ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη καί τοῦ Πλάτωνα. Ἡ μέθοδος αὕτῃ θά ὀνομαστεῖ ἀργότερα Σχολαστικισμός (ἀπό τίς θεολογικές σχολές τῆς Δύσεως ὅπου διδάχτηκε). Ὁ Λεόντιος ὁ Βυζάντιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οἱ πατριάρχες Φώτιος, Γεννάδιος Σχολάριος κ.ἄ. εἶναι οἱ βυζαντινοί σχολαστικοί θεολόγοι. Στή Δύση ἡ σχολαστική θεολογία πῆρε ἄλλους δρόμους· βρέθηκε ἔξω ἀπό τήν ὁρθόδοξη πίστη καί παράδοση.

Οἱ συνθήκες τῆς παραγμένης αὕτης ἐποχῆς ἦταν φυσικό νά φέρουν στό προσκήνιο τίς δυό παρατάξεις πού ὑπῆρχαν πάντοτε στό Βυζάντιο: τούς «ζηλωτές» καί τούς «πολιτικούς».

Στούς ζηλωτές ἀνῆκαν οἱ συντηρητικοί, οἱ αὐστηροί, οἱ προσηλωμένοι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πολιτικοί ἦταν οἱ συγχρονισμένοι, οἱ ἐπιεικεῖς, αὐτοί πού ἀγαποῦσαν τήν πρόοδο καί τά γράμματα.

Οἱ δυό αὐτές μερίδες ὑπάρχουν πάντοτε στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι ἀπαραίτητες. Μερικές ὅμως ἀντιλήψεις καί ἐνέργειές

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος.

τους πού εκφράζουν άκραιες θέσεις, δέν εΐναι πάντοτε σύμφωνες μέ τό πνεύμα τής 'Αγίας Γραφής.

Τούς τελευταίους αιώνες τοῦ Βυζαντίου οί ζηλωτές ἔχουν μεγάλη λαϊκή βάση. Οί ζηλωτές τό 14ο αἶώνα υπεράσπισαν τούς μοναχούς τοῦ 'Αγίου Όρους πού εΐναι γνωστοί μέ τό ὄνομα *ήσυχαστές*.

Οί μοναχοί αὐτοί ἐπιδιώκουν τή μυστική ἔνωσή τους μέ τό Θεό, τή θέσσή τους. Τήν πετυχαίνουν μέ τήν ἀδιάλειπτη, δηλ. τήν ἀδιάκοπη προσευχή, τήν ἁγία ἡσυχία τοῦ σώματος καί τής ψυχῆς, τήν καθημερινή ἀσκηση. Μποροῦν ἀκόμη νά δοῦν καί τό θεϊκό φῶς, ὅπως τό εἶδαν οί μαθητές τοῦ Κυρίου στή Μεταμόρφωσή Του.

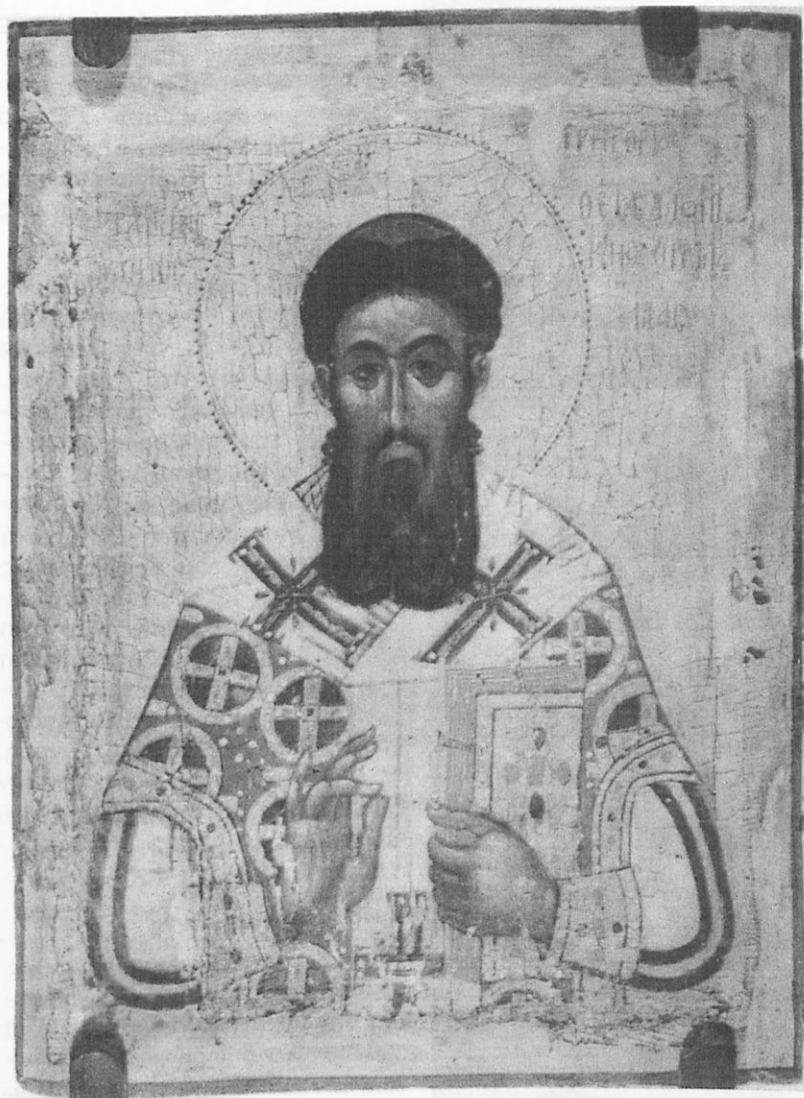
Στό "Άγιο Όρος οί μοναχοί καλλιεργοῦσαν, ὅπως γίνεται καί σήμερα, τή *νοερή προσευχή*. Ἐπικαλοῦνταν ἀδιάκοπα τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν*». Ἡ προσευχή αὐτή εἶναι σύνοψη τής Ἁγίας Γραφῆς, γιατί μέ αὐτή ὁμολογοῦμε τήν Κυριότητα τοῦ Χριστοῦ, τή γέννησή Του ἀπό τό Θεό-Πατέρα, τήν πτώση μας στήν ἁμαρτία καί τή λύτρωσή μας μέ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ζωή τῶν ἡσυχαστῶν παραξηγήθηκε. Ὁ Ἕλληνας μοναχός *Βαρλαάμ ὁ Καλαβρός* (ἀπό τήν Καλαβρία τής Ἰταλίας) ἔγινε ὁ κυριότερος ἀντίπαλός τους. Τούς υπεράσπισε ὁμως σθεναρά ὁ ἅγιος *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, πού μόναζε τότε στό "Άγιο Όρος καί ἔγινε ἀργότερα ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Τρεῖς Σύνοδοι στήν Κωνσταντινούπολη (1341, 1347, 1351) τόν δικαίωσαν. Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ βέβαια νά κοινωνήσῃ μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, κοινωνεῖ ὁμως μέ τίς ἐνέργειες τῆς οὐσίας Του, τίς φανερώσεις Του στόν κόσμο. Τή διάκριση αὐτή ἀρνοῦνταν ὁ Βαρλαάμ καί οί ὁμόφρονές του.

Θεολογικές μορφές: Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς

Τή μυστική ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό διδάξαν, μέ τή θεωρία καί τήν πράξη, ἐκτός ἀπό ἄλλους, οί ἅγιοι Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος καί Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ὁ ἅγιος *Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος* καταγόταν ἀπό τήν Παφλαγονία τῆς Μ. Ἀσίας (γεννήθηκε τό 857). Μόνασε στή μονή τοῦ Ἁγίου Μάμαντα, ὅπου ἔγινε ἡγούμενος. Ἡ γύμνασή του ἦταν πολύχρονη καί ἡ προσευχή του ἀδιάλειπτη. Ἔτσι ἀπέκτησε τή χάρη νά συναναστρέφεται μέ οικειότητα τό Θεό, νά εἶναι βυθισμένος σ' Αὐτόν. Ἐκλαίγε καί ὑπέφερε γιά τά ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ταυτόχρονα χαίροταν,

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς
(15ος αἰ.).

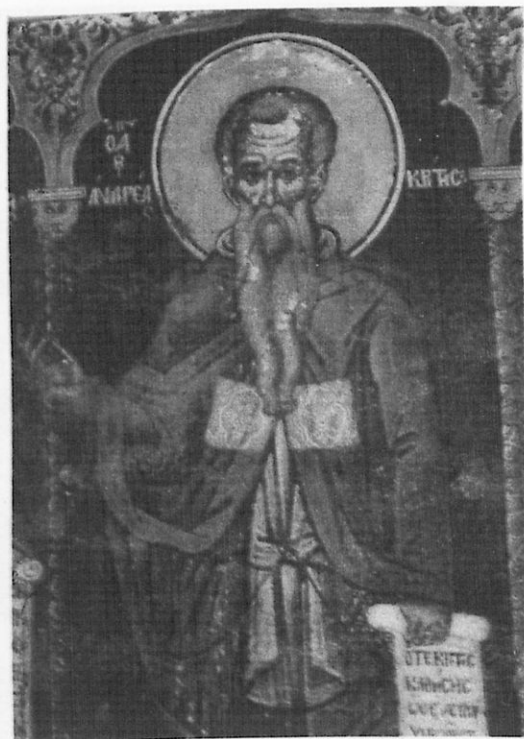
ὅταν ὁ Θεός τόν ἔλουζε μέ τό φῶς Του στέλνοντας τή χάρη Του. Ὑμνησε τόν Θεό μέ ποιήματα, τούς «*ἔρωτες τῶν θείων ὕμνων*». Γιά τό Συμεών ἀποκορύφωμα τῆς μυστικῆς ζωῆς εἶναι ἡ συνάντηση τῆς ψυχῆς μέ τό Χριστό, ἡ ἔνωση μαζί Του.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γεννήθηκε στή Κωνσταντινούπολη τό 1296. Ὑστερα ἀπό λαμπρές σπουδές κατέληξε στό Ἅγιο Ὄρος. Ἀπό ἐδῶ πολέμησε μέ τά συγγράμματά του τό Βαρλαάμ ὑπερασπίζοντας τούς ἡσυχαστές. Ὀνομάστηκε «*φωστήρας τῆς Ὁρθοδοξίας*» καί γιορτάζεται τή Β' Κυριακή τῶν Νηστειῶν πού θεωρεῖται ὡς δεύτερη νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας. Δίδασκε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέ φτάνει στή θέωση μέ τό νοῦ. Αὐτό ἦταν ἡ πλάνη τῶν ἀντιπάλων του. Ὁ ἄνθρωπος ἐνώνεται μέ τό Θεό παίρνοντας βοήθεια ἀπό τή θεία χάρη. Ἡ ἔνωση αὐτή δέ γίνεται μέ τήν οὐσία, ἀλλά μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὑμνογραφία καί τέχνη

Ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας, καθώς κυλάει μέσα στούς αἰῶνες, ἐπηρεάζει τήν ὑμνογραφία καί τήν τέχνη πού περνοῦν ἀπό διάφορες φάσεις. Ἀπό τόν 8ον αἰῶνα καί μετὰ ἔχουμε τήν τρίτη περίοδο τῆς ἐκκλησι-

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ ποιητής
(Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρών, 14ος αἰ.).

Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης.

αστικής ὕμνογραφίας. Σ' αὐτὴ κυριαρχοῦν οἱ ὕμνοι, πού λέγονται Κανόνες. Ὁ «Κανὼν» ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς ὕμνους, χωρισμένους σέ ἐννέα ὠδές = ἐνότητες. Τό εἶδος αὐτό τῆς λειτουργικῆς ποιήσεως τε-
λειοποίησαν ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης (εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ «Μεγάλου Κανόνα»), ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καί ὁ Κοσμάς, ἐπίσκοπος Μαῖουμᾶ τῆς Φοινίκης.

Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καθόρισε τοὺς ὀχτὼ ἤχους τῆς ψαλμωδίας καί ἔγραψε ὁλόκληρη σχεδόν τὴν Ὀκτώηχο (λειτουργικὸ βιβλίο).

Ἡ τέχνη χαρίζει στὴν ἀρχιτεκτονικὴ νέους ρυθμούς καί στὴ ζωγραφικὴ λαμπρές συνθέσεις. Ἀπὸ τὸ 10ο αἰῶνα ὡς τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ κυριαρχεῖ ὁ ναός σέ σχῆμα σταυροῦ («σταυροειδῆς ἐγγεγραμμένος»). Τέσσερις κολόνες στηρίζουν ἕναν τροῦλο, πού ὑψώνεται ἐκεῖ ὅπου οἱ καμάρες διασταυρῶν-
νται. Ἐξωτερικὰ τὸν ὁμορφαίνουν οἱ λαξευτές πέτρες πού περιβάλλον-

Ὁ ναός τῶν ἁγίων Ἀποστόλων στήν Ἀρχαία Ἀγορά τῆς Ἀθήνας (11ος αἰ.).

ται μέ πλίνθους. Στό ἐσωτερικό ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες σέ τρεῖς εἰκονογραφικούς κύκλους:

- α) τό δογματικό (Παντοκράτορας, Πλατυτέρα)
- β) τό λειτουργικό (Κοινωνία Ἀποστόλων, μορφές μεγάλων Ἱεραρχῶν κ.ἄ.) καί
- γ) τόν ἱστορικό (γιορταστικό, μέ σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Κυρίου καί τῆς Θεοτόκου).

Οἱ βυζαντινές εἰκόνες ἔχουν διδακτικό χαρακτήρα. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου βλέπουμε τό Πρόσωπό Του, πού εἶναι συνάμα θεῖο καί ἀνθρώπινο. Στίς εἰκόνες τῆς Παναγίας θαυμάζουμε τήν παρθενική μορφή της, τή μητρική στοργή της, τή Βασίλισσα τοῦ κόσμου. Τέλος, οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων προβάλλουν τίς ἐξαύλωμένες μορφές τους, ~~τίς~~ ἥρεμες καί εἰρηνικές, τίς γεμάτες χάρη καί οὐράνια δόξα.

Ἡ Παντάνασσα τοῦ Μουστρά μέ τίς κομπῆς στέγες τῆς (15ος αἰ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί καί οἱ συντηρητικοί καί οἱ φιλελεύθεροι, μέ τήν καλή ἔννοια, χριστιανοί εἶναι ἀπαραίτητοι στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας;
2. «Ἐπί τήν ἀσάλευτον, Χριστέ, πέτραν τῶν ἐντολῶν σου τήν Ἐκκλησίαν σου στερέωσον» (τροπάριο ἀπό τό «Μεγάλο Κανόνα»). Ποιά εἶναι ἡ σημασία του;
3. Ποιές ἀλήθειες τῆς πίστεως ἐκφράζουν οἱ εἰκόνες τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας; (Διάβασε τό Σύμβολο τῆς πίστεως).

1. 'Αποσπάσματα από τό Κοράνιο:

«Ὡ ὅπαδοί τῶν Γραφῶν! Μὴν ὑπερπηδᾶτε τὰ ὅρια τῆς θρησκείας σας, μὴν ἀποδίδετε στοῦ Θεοῦ παρὰ μόνῃ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς, υἱὸς τῆς Μαρίας, εἶναι Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος τοῦ ποῦ ἔστειλε στὴ Μαρίαμ, εἶναι πνεῦμα ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Πιστεύετε λοιπὸν στοῦ Θεοῦ καὶ στὸν Ἀπόστολό του καὶ μὴ λέγετε ὅτι ὑπάρχει Τριάδα. Πάψτε νὰ λέγετε αὐτὸ καὶ θὰ ὠφεληθεῖτε, γιατί μόνο ἓνας εἶναι ὁ Θεός. Δοξαζόμενο ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· αὐτὸς δὲν ἔχει υἱό...» (Κεφ. Δ' 169).

«Κανείς δὲν πεθαίνει χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πεθαίνει ὅταν καὶ ὅπως εἶναι γραμμένο στοῦ βιβλίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ὀρίζει τὴ διάρκεια κάθε πλάσματος στὸν κόσμο» (Κεφ. Γ' 139).

«Θὰ ἀνταμειφθεῖτε ἐπάρξια γιὰ τὶς πράξεις σας. Οἱ πιστοὶ δούλοι τοῦ Θεοῦ θὰ λάβουν πολὺτιμα δῶρα, εὐχάριστους καρποὺς καὶ θὰ τιμηθοῦν. Θὰ βρεθοῦν στοὺς κήπους τῶν ἀπολαύσεων. Θὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ ἀνάκλιντρα κοιτάζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Θὰ περιφέρεται σ' αὐτοὺς ἡ φιάλη γεμάτη νερό, καθαρὸ, εὐχάριστο...» (Κεφ. ΛΖ' 38-45).

«Ὅποιαδήποτε ἐλεημοσύνη κάνετε, ὅποιαδήποτε εὐχὴ εὐχηθεῖτε, ὁ Κύριος τὰ γνωρίζει. Οἱ κακοὶ ὅμως καμιά βοήθεια δὲ θὰ λάβουν. Ἐὰν ἐλεεῖτε φανερὰ εἴστε ἀξέπαινοι· ἐὰν ἐλεεῖτε κρυφὰ τοὺς φτωχοὺς, αὐτὸ θὰ σᾶς ὠφελήσει περισσότερο. Μιὰ τέτοια συμπεριφορὰ θὰ ἐξιλεώσει τὶς ἁμαρτίες σας. Ὁ Κύριος ξέρεי τὶς πράξεις σας» (Κεφ. Β' 273).

«Τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβαδίσει μὲ τὸ καλὸ. Κάνε καλὸ ἀντὶ γιὰ κακὸ καὶ θὰ δεῖς τὸν ἐχθρὸ σου νὰ μεταβάλλεται σὲ προστάτη. Ἀλλὰ κανεῖς ἄλλος, ἐκτός ἀπὸ κείνον ποῦ ἔχει ὑπομονή, δὲ θὰ φθάσει σ' αὐτὴν τὴν τελειότητα. Κανείς ἐκτός ἀπὸ τὸ μακάριο. Ἄν ὁ Σατανὰς σὲ σπρώχνει στοῦ κακοῦ, ζήτησε καταφύγιο στοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀκούει καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα» (Κεφ. ΜΑ' 34-36).

«Ὅταν συναντᾶτε τοὺς ἀπίστους νὰ τοὺς φονεύετε καὶ νὰ τοὺς κατασφάζετε. Τὰ δεσμά τοῦ αἰχμαλώτου νὰ τὰ κρατᾶτε γερά. Ὅταν σταματήσῃ ἡ μάχη, νὰ τὸν ἀφήνετε ἐλεύθερο ἢ νὰ τὸν ἀνταλλάσσετε μὲ λύτρα. Ἔτσι νὰ κάνετε, γιατί ἂν ἤθελε ὁ Θεός, θὰ θριάμβευε ὁ ἴδιος πάνω τους. Σᾶς ρίχνει σὲ πόλεμο γιὰ νὰ δοκιμάσει καὶ τὶς δυὸ παρατάξεις» (Κεφ. ΜΖ' 4).

(Τὸ Κοράνιον, μετάφρ. Γ. Πεντάκη, Ἀθήνα 1928 – Γλωσσικὴ ἀπλούστευση)

2. Ὁ Κωνσταντῖνος – Κύριλλος φωτιστὴς τῶν Σλάβων:

«Ὁ βασιλιάς, (ὁ Μιχαὴλ Γ'), ἀφοῦ συγκάλεσε τὸ συμβούλιό του, προσκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνο τὸ φιλόσοφο καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἀκόλουθα λόγια: Γνωρίζω, φιλόσοφε, ὅτι εἶσαι κουρασμένος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσεις, γιατί κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπὸ σένα δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴν τὴν ἀποστολή. Ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀπαντᾷ: Παρὰ τὴν κούραση, θὰ πάω μὲ χαρὰ, ἀλλὰ μὲ τὸν ὄρο νὰ ἔχουν (οἱ Σλάβοι) μιὰ γραφὴ προσαρμοσμένη στὴ γλῶσσα τους. Ἀλλὰ ὁ βασιλιάς τοῦ

ἀπαντᾷ: Πατέρα μου, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τὴ ζήτησαν καὶ δὲν τὴ βρῆκαν. Ὁ φιλόσοφος τότε τοῦ λέει: Δὲν θὰ εἶναι λοιπόν σὰ νὰ θέλει κανεὶς νὰ γράψει ἐπάνω στὸ νερὸ καὶ νὰ πάρει τὴν ὀνομασία τοῦ αἰρετικοῦ; Ὁ βασιλιάς καὶ ὁ θεῖος του ὁ Βάρδας τοῦ ἀπάντησαν καὶ πάλιν: "Ἄν θέλει ὁ Θεὸς θὰ σέ βοηθήσει γιατί δίνει σ' ἐκείνους πού ζητοῦν μέ ἐμπιστοσύνη καὶ ἀνοίγει τὴ θύρα σ' ἐκείνους πού χτυποῦν. Ὁ φιλόσοφος ἔφυγε καὶ ἀκολουθώντας τὴν παλιά του συνήθεια προσευχήθηκε μέ τοὺς ἄλλους ἀδερφούς του. Καὶ ὁ Θεὸς ἄκουσε τίς προσευχές τῶν δούλων του. Τούς ἐνέπνευσε καὶ ἔτσι σύνθεσε τὸ ἀλφάβητο. Καὶ ἄρχισε νὰ γράφει τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος..."

(Ἀπὸ τὸν παλαιοσλαβονικὸ βίو τοῦ Κωνσταντίνου, «Ἐκκλησία» 43 (1966), σελ. 440 – Μετάφραση Β. Λαοῦρδα)

3. Ποιὰ εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ:

«...Νὰ κάθεται (ὁ Θεὸς) ἐπάνω εἰς ἡμᾶς ὥσάν εἰς ἄμαξαν, καὶ νὰ κρατῇ μέ τὰ χέρια του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας, ὥσάν χαλινάρια, καὶ εὐρίσκοντάς μας ὑπηκόους, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ θέλει, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ θελήματά μας, ὥσάν ἵππους, εἰς τὸ ἐδικόν του θέλημα, ὁποῦ νὰ ὑποτασώμεθα προθύμως εἰς τὰς ἐντολάς καὶ νομοθεσίας του. Μὲ τέτοιον τρόπον βασιλεῦει ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ὁποῦ ποτὲ δὲν ἐβασίλευσεν, ὅταν καθαρίζονται διὰ μέσου τῶν δακρύων, καὶ τῆς μετανοίας, καὶ γίνονται τέλει διὰ τῆς πνευματικῆς σοφίας, καὶ γνώσεως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄνθρωποι γίνονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καὶ ὥσάν τὰ Χερουβὶμ, καὶ ἔχουν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους τῶν ψυχῶν τους τὸν Θεόν. Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσο ἀγνωστος, καὶ ἀναίσθητος, ὁποῦ νὰ μὴ ποθήσῃ, καὶ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ πάθῃ αὐτὴν τὴν θεῖαν δόξαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ καλλίτερα νὰ ἀποκτήσῃ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ ἀξίαν κοσμικὴν; ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα ποῖος εἶναι τόσο ἀθλιός, καὶ ἔξω φρενῶν, ὁποῦ νὰ στοχασθῇ πῶς ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν, τόσο ἀθλιός, καὶ ἔξω φρενῶν, ὁποῦ νὰ μεγαλύτερον, ἢ δόξα, ἢ βασιλεία, ἢ πλοῦτος, ἢ τιμὴ, ἢ ἐξουσία, ἢ τρυφή, ἢ ἄλλο τι ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγονται, καὶ νομίζονται καλὰ εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ διαλέξῃ καλλίτερα νὰ ἔχῃ ἐκεῖνα, παρὰ αὐτὴν; ἀληθινὰ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν γνώσιν, δὲν εἶναι κανένα ἄλλο ἀγαθόν, ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Διὰ τοῦτο ἂς μὴν ἀποδιώξῃ τις ἀνοήτως τὸν Χριστὸν ὁποῦ περιέρχεται καὶ ζητεῖ νὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλους μας...».

(Συμειών τοῦ Νέου Θεολόγου, Τὰ εὐρισκόμενα, ἔκδ. Ζαγοραίου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 269)

4. Οἱ ὀρθόδοξοι ναοί:

«Ἄν οἱ ὀρθόδοξοι ναοὶ εἶναι τόσο γεμάτοι ἀπὸ φῶς, ζεστασιά, οἰκειότητα, τοῦτο ὀφείλεται στὸ ὅτι κάθε σημεῖο στοὺς τοίχους τῶν ἀποκτὰ ψυχὴ καὶ παρίστανει τὸν οὐρανόν, φέρνοντας τὸν ἄνθρωπο σὲ κοινωνία μέ τοὺς πρεσβύτερους ἀδερφούς του: ἀγγέλους, προφῆτες, ἀποστόλους, μάρτυρες καὶ ἁγίους· ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικὰ ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν. Μέσα ἀπὸ

τὴν εἰκόνα ἢ λατρεία, οἱ λειτουργικοὶ τύποι, ποὺ μετέχουν ἐντελῶς φυσικά στὶς λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καὶ ἡ Βίβλος ἀποκοτῶν καταπληκτικὴ ζω-
τάνια καὶ ὁ οὐρανὸς γίνεται πολὺ κοντινός, οἰκεῖος, σχεδὸν ἀπτός... Ἡ μακρὰ
οἰκειώση μὲ τὶς παρουσίες αὐτές σφυρηλατεῖ τὸν ἀκόρεστο πόθο πρὸς τὸ κα-
θαρό καὶ τὸ ἀπόλυτο· τὰ φλογοοστεφανωμένα κεριὰ μιλοῦν γιὰ τὴ φλόγα τῆς πί-
στεως καὶ οἱ βίοι τῶν ἁγίων, ποὺ ψάλλονται στίς ὡδὲς καὶ παρουσιάζονται στίς
εἰκόνες, διδάσκουν ὅτι οἱ κλήσεις τοῦ Θεοῦ μέσα στὰ ἅγια Εὐαγγέλια εἶναι ἀπό-
λυτα πραγματοποιήσιμες καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους».

(Π. Εὐδοκίμοφ, Ἡ ὀρθοδοξία, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 322)

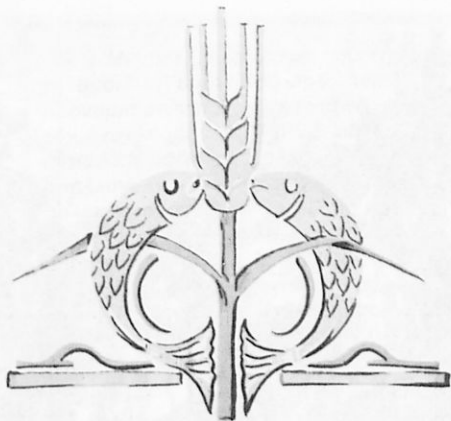
5. Ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας τῆς Ὀρθοδοξίας:

«Στὴν ὀρθοδοξία, ὅλα εἶναι πνευματικά, μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία ποὺ
ἔχει τὸ πνευματικόν. Γιὰ τοῦτο ὁ Ντοστογιέφσκις ἔλεγε σὲ κάποιον φίλο του Εὐ-
ρωπαῖο: «Ἐμεῖς σὰς καταλαβαίνουμε ἐσὰς τοὺς Εὐρωπαίους σὲ ὅ,τι σκεφτόσα-
στε καὶ σὲ ὅ,τι αἰσθανόσαστε, ἀλλὰ ἐσεῖς δὲν μπορεῖτε νὰ μᾶς καταλάβετε.
Ἐμεῖς εἴμαστε ὀρθόδοξοι. Μία ὀρθόδοξη καρδιά ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ καταλάβει».

Αὐτὸς ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας ποὺ ἔχει ἡ ὀρθοδοξία, ἐκφράζεται μὲ τὴ
λατρεία καὶ μὲ τὶς ἐκκλησιαστικὰς τέχνες, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ἀγιογρα-
φία, ἡ ψαλμωδία, ἡ ὕμνων γὰρ κλπ. Μία τέτοια θρησκεία ἀποτείνεται στὸν ἐσω-
τερικὸ ἄνθρωπο, καὶ ὅποιος τὴν πιστεύει, καταυγάζεται ὁλοένα, λεπτύνεται, γί-
νεται πνευματικὸς καὶ ἀποκτᾷ «πνευματικὸν ὀφθαλμόν» καὶ «πνευματικὰ ὦτα».
Νὰ γιατί ἔλεγε ὁ Ντοστογιέφσκις αὐτὸ ποὺ ἔλεγε...».

(Φ. Κόντογλου, Ἡ πονεμένη ρωμοσύνη, Ἀθῆναι 1963, σελ. 98-99)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

43. Τό οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθο- δοξίας καί τῶν ὑπόδουλων λαῶν

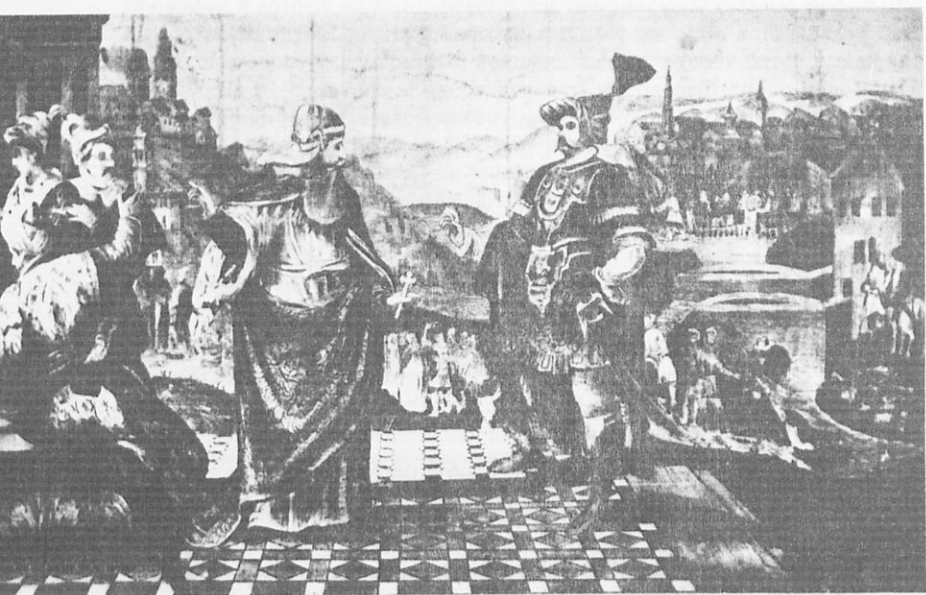
Σχέσεις ἰσλαμικοῦ κράτους καί Ἐκκλησίας μετά τήν ἄλωση

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Τούρκους στίς 29 Μαΐου 1453 ἀνοίξε μιά καινούργια σελίδα στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἀλλόθρησκος δυνάστης ἔγινε κύριος τῶν πραγμάτων της. Δημιουργήθηκε ἔτσι θέμα σχέσεως κατακτητῆ καί χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Στή σχέση αὐτή δυό παράγοντες ἔπαιξαν ἀποφασιστικό τόλο: 1) ἡ ἀνοχή τῶν μουσουλμάνων στοὺς «λαοὺς τῆς Βίβλου» (χριστιανούς καί Ἰουδαίους) καί 2) ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας στοὺς κάθε λογῆς δυνάστες μέσα στήν πολυκύμαντη ἱστορία της.

Ὁ ἱερός νόμος τῶν μουσουλμάνων ἀνεχόταν τοὺς ὁπαδοὺς τῶν θρησκειῶν, πού στήριζαν τήν πίστη τους σέ ἅγιες Γραφές. Τέτοιοι ἦταν οἱ χριστιανοί καί οἱ Ἑβραῖοι. Ἀργότερα προστέθηκαν καί οἱ ὁπαδοί τοῦ Ζωροάστρη. Ὅλοι αὐτοί μπορούσαν, ἀντὶ νά ἐξισλαμισθοῦν, νά ἐξαγοράσουν τήν πίστη τους μέ τήν καταβολή φόρου. Ἐξασφάλιζαν ἔτσι ἓνα εἶδος αὐτοδιοικήσεως. Εἶχαν ὀρισμένα *προνόμια*, δηλαδή μερικές ἐλευθερίες.

Ὁ δεῦτερος παράγοντας πού ρύθμιζε τίς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἰσλαμικό κράτος ἦταν τά παραγγέλματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Αὐτά

‘Ο Μωάμεθ Β΄ ό Πορθητής δίνει τά προνόμια στόν πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο.

ύπαγόρευαν στήν ‘Εκκλησία τή στάση της άπέναντι σ’ ένα τυραννικό καθεστώς. Οί χριστιανοί έπρεπε νά μήν άντιστέκονται στήν κοσμική έξουσία, νά πληρώνουν τούς φόρους πού εκείνη άπαιτεΐ καί νά έμπιστεύονται στήν πρόνοια του Θεου. Άργότερα, όταν οί έθνικές καί κοινωνικές συνθήκες άλλαξαν, ή ‘Εκκλησία πρωτοστάτησε στήν αποτίναξη του τουρκικού ζυγού.

‘Ο οίкуμενικός πατριάρχης κέντρο τής ‘Ορθοδοξίας καί ‘Εθνάρχης τών ύποδούλων

‘Η Κωνσταντινούπολη καί μετά τήν πώση της δέν έπαψε νά συγκεντρώνει τά βλέμματα τών ραγιάδων. Τό Πατριαρχείο της ήταν ένας φάρος παρηγοριάς. Γρήγορα άναδείχτηκε κέντρο τής ‘Ορθοδοξίας. Σ’ αυτό τό βοήθησαν ή ιστορία του καί τά προνόμια πού έδωσαν οί Τούρκοι στόν πρώτο πατριάρχη, τό Γεννάδιο (Γεώργιο Σχολάριο).

‘Ο κατακτητής είχε κάθε λόγο νά κρατήσει τήν ‘Ανατολή μακριά

από την έπιρροή της Δύσεως. Έτσι τοποθέτησε στην κορυφή της Όρθοδοξίας ικανό πατριάρχη και ενίσχυσε τη θέση του με τά προνόμια πού του παραχώρησε.

Σύμφωνα μέ αυτά ό πατριάρχης ήταν ό θρησκευτικός ήγέτης τών όρθοδόξων. Ρύθμιζε τά θέματα της λατρείας, διαχειριζόταν την έκκλησιαστική περιουσία, έπόπτευε τά θρησκευτικά ιδρύματα. Δίκαζε ακόμη τίς υποθέσεις τών χριστιανών και τούς φορολογούσε γιά τίς ανάγκες της Έκκλησίας. Μέ τίς δικαιοδοσίες αυτές τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως πήρε ήγετική θέση μέσα στόν κόσμο της Όρθοδοξίας. Σ' αυτό στήριξε τίς έλπίδες του τό κατατρεγμένο Γένος.

«Ό Μεχμέτ μέ έγγραφο πού είχε τη βασιλική ύπογραφή του, έδωσε προνόμια στόν πατριάρχη γιά νά μήν τόν ένοχλήσει κανείς ή νά 'ρθει σέ αντίθεση μαζί του, αλλά νά είναι άπαλλαγμένος από κάθε είδους φορολογία και ασφαλισμένος από κάθε έχθρική ενέργεια και ελεύθερος από τέλη αυτός και οι μεταγενέστεροι πατριάρχες γιά πάντα, καθώς και οι άρχιερείς της δικαιοδοσίας του».

(Γ. Φραντζή, «Χρονικόν», έκδ. Βόννης, σελ. 308 - Μετάφραση Χ.Γ.)

Δυσκολίες και προοπτικές της Έκκλησίας στή νέα κατάσταση

Τά προνόμια ήταν μιά αναλαμπή στή ζοφερή νύχτα της δουλείας. Οι κατακτητές όμως πολλές φορές τά καταπάτησαν και τά περιόρισαν. Στούς χρόνους πού άκολούθησαν, δέν έλειψαν οι έξιολαμισμοί, οι διωγμοί, τό κλείσιμο τών ναών, οι κάθε είδους πιέσεις. Οι πατριάρχες έδιναν γιά τά προνόμια μεγάλα χρηματικά άνταλλάγματα. Αυτά αύξάνονταν ανάλογα μέ τη βουλιμία τών σουλτάνων, πού δέ δίσταζαν νά κατεβάζουν πατριάρχες από τό θρόνο τους και νά άνεβάζουν εκείνους πού ικανοποιούσαν τίς χρηματικές απαιτήσεις τους. Όλα αυτά δημιούργησαν μιά πνιγνή άτμόσφαιρα. Η θέση τών χριστιανών από τό 17ο αιώνα χειροτέρεψε.

Στά δύσκολα χρόνια της τουρκοκρατίας ή Έκκλησία άνέδειξε πολλές ήγετικές μορφές. Πολλοί πατριάρχες και έπίσκοποι τών έπαρχιών μέ μεγάλη μόρφωση, αύταπάρνηση και κοινωνική δράση έδωσαν στην Έκκλησία άναγεννητική πνοή. Χάρη σ' αυτούς και άλλους λόγιους κληρικούς τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως από τά μέσα του 16ου αιώνα έγινε κέντρο μιās πνευματικής κινήσεως. Απέκτησε αίγλη και άκτινοβολία. Έκαμε αισθητή την παρουσία του όχι μόνο στους όμογενείς αλλά και στους ξένους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πού στηρίχτηκε η στάση της 'Εκκλησίας απέναντι στον κατακτητή;
2. Ξεχώρισε τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχου, ὅπως τὰ ἀναφέρει τὸ κείμενο τοῦ Φραντζή.
3. Τί δυσκολίες ἀντιμετώπισε ἡ 'Εκκλησία;
4. Γιατί στὴν τουρκοκρατία τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἦταν τὸ κέντρο τῆς 'Ορθοδοξίας;

44. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς 'Ανατολῆς

Στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους

Ἐκτός ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς 'Ανατολῆς, τῆς 'Αλεξάνδρειας, τῆς 'Αντιόχειας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων φημίστηκαν γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους μέσα στὴν ἱστορία τῆς 'Εκκλησίας. Γνώρισαν καὶ αὐτὰ ἐποχές ἀκμῆς καὶ παρακμῆς. Ἀπὸ τότε (μέσα 7ου αἰ.) πού οἱ Ἀραβες καταπάτησαν τὰ ἅγια χώματά τους, τὰ ἀπειλοῦσε διαρκῶς ὁ κίνδυνος τοῦ ἀφανισμοῦ.

Τὸ Πατριαρχεῖο τῆς 'Αλεξάνδρειας. Αὐτὸ ὑπέφερε ἀπὸ τὸ Μωαμεθανισμό μέ ἀποτέλεσμα νά μείνει ὁ θρόνος του κενός γιὰ πολλὰ χρόνια. Οἱ σταυροφόροι τὸ ἔριξαν σέ νέες δοκιμασίες. Στὴν τουρκοκρατία εἶχε ἔδρα τὸ Κάιρο καὶ οἱ πατριάρχες του ἀντιμετώπιζαν τὰ δύο του μόνιμα προβλήματα: τὴν ἀραίωση τοῦ ποιμνίου καὶ τὴ φτώχεια πού τὸ μάστιζε. Παρ' ὅλα αὐτὰ κατὰ καιροὺς τὸ ποίμαναν πατριάρχες πού τὸ δόξασαν μέ τὴ μόρφωση, τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ δράση τους. Εἶναι ὁ Ἰωακείμ ὁ «Πάνυ» (1486-1565), ὁ Μελέτιος Πηγᾶς (1590-1601), ὁ Κύριλλος Λούκαρης (1601-1620), ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος (1636-1639) κ.ἄ. Οἱ ἐλληνικὲς παροικίες, πού ἰδρύθηκαν στὴν περιοχὴ του, δυνάμωσαν τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὸ προστάτεψαν.

Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας. Δεινοπάθησε καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, τίς σταυροφορίες, τοὺς Τούρκους καὶ τὴ λατινικὴ προπαγάνδα. Ἔτσι ἀποδυναμώθηκε καὶ ἔπεσε σέ μαρασμό. Δέν ἔλειψαν καὶ ἐδῶ οἱ δραστήριοι καὶ λόγιοι πατριάρχες πού περισώσαν τὸν ἐλληνοβυζαντινὸ χαρακτήρα του.

Τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. Τὸ Πατριαρχεῖο αὐτὸ ἔχει τὸ μεγάλο προνόμιο, ἀλλὰ καὶ τὴ μεγάλη εὐθύνη, νά προστατεύει τὰ ἱερά προ-

σκυνήματα: τό ναό τῆς Ἀναστάσεως στήν Ἱερουσαλήμ, τό μνημα τῆς Θεοτόκου στή Γεθσημανή, τό προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως στό Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν, τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου στή Βηθλεέμ κ.ἄ. Τό ἔργο αὐτό ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα μέ ἐπικεφαλῆς τόν πατριάρχη.

Τά ἱερά προσκυνήματα ἦταν καί εἶναι ἡ ἄγρυπνη φροντίδα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἐπαιρναν χρήματα, ἀποσποῦσαν πότε τό ἓνα καί πότε τό ἄλλο προσκύνημα ἀπό τοὺς ὀρθόδοξους καί τό παραχωροῦσαν στοὺς καθολικούς. Οἱ πατριάρχες ἀναζητοῦσαν τότε χρήματα ἀνάμεσα στοὺς ὁμογενεῖς τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, γιά νά τά ξαναπάρουν στή δικαιοδοσία τους. Ὁ Ἑλληνισμός περιβάλλει μέ στοργή τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καί μέ κάθε τρόπο τό ἐνισχύει.

Ἀντιπροσωπευτικές πατριαρχικές μορφές

Μητροφάνης Κριτόπουλος. Πρὶν γίνει πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας (1636-1639), σπούδασε θεολογία στά πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καί Γερμανίας, ὅπου εἶχε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τόν Προτεσταντισμό καί νά διαδῶσει τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία. Οἱ ξένοι νόμιζαν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξία εἶχε σβῆσει στήν Ἀνατολή. Γι' αὐτοὺς συνέταξε «ὁμολογία πίστεως», ὅπου ἐκθέτει τήν ὀρθόδοξη πίστη. Ἡ δρᾶση του, κυρίως συγγραφική, τόν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στοὺς διακεκριμένους πατριάρχες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἤξερε νά συνδυάζει τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα.

Μακάριος Γ' (1647-1685). Ὁ Μακάριος Γ' εἶναι ἡγετική μορφή τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιόχειας. Ἐργάστηκε δραστήρια γιά νά ἀνακουφιστεῖ τό Πατριαρχεῖο ἀπό τά χρέη. Γιὰ τό σκοπό αὐτό περιόδευσε στό ἑσωτερικό καί ταξίδεψε στό ἐξωτερικό. Δυό φορές πῆγε στή Ρωσία καί ὀφέλησε τήν ἐκεῖ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Μετέφρασε διάφορα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα ἀπό τήν ἑλληνική στήν ἀραβική γλῶσσα.

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1669-1707). Καταγόταν ἀπό τήν Ἀράχωβα τῆς Κορινθίας. Σέ ἡλικία 28 χρονῶν ἔγινε πατριάρχης. Διακρίθηκε γιά τή μόρφωσή του, τήν ἐργατικότητα καί τή δρᾶση του. Συγκρίνεται μέ τοὺς ἀρχαίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πολέμησε τίς κακοδοξίες τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Προτεσταντισμοῦ μέ διάφορα συγγράμματά του. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ἡ «ὁμολογία πίστεως», ὅπου συγκρίνει τήν ὀρθόδοξη πίστη μέ τίς προτεσταντικές δοξασίες.

«Τίποτε σπὴν ἐκκλησία δέ γίνεται τυχαία, ἀλλὰ ὅλα ἔχουν τὸ ρυθμὸ καὶ τὴν τάξη τους» (Μητροφάνης Κριτόπουλος).

«Ζητᾶμε πάντοτε τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου, γιατί εἶναι δεσπότης καὶ σωτήρας μας καὶ τῶν ἁγίων, γιατί εἶναι δούλοι ἐκείνου, βοηθοὶ καὶ μεσίτες μας» (Δοσίθεος Ἱεροσολύμων).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποῦ ὀφείλονται οἱ περιπέτειες τῶν τριῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς;
2. Τό οἰκονομικὸ εἶναι καὶ σήμερα ἓνα ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν Πατριαρχείων. Γιατί;
3. Στὴ θεία λατρεία ζητᾶμε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μέ τίς *ἱκεσίες* τῶν ἁγίων. Τί σημαίνει αὐτό;
4. Ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος συνδύαζε τὸ συντηρητικὸ μέ τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα. Πῶς τὸ καταλαβαίνει αὐτό;

45. Παιδεία καὶ θεολογικά γράμματα

Ὁργάνωση τῆς παιδείας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία

Ἐνα ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὸ φοβερότερο, τῶν Ἑλλήνων τῆς τουρκοκρατίας ἦταν ἡ ἀμάθεια. Ἦταν ὁ πρῶτος πικρὸς καρπὸς τῆς σκλαβιάς. Τὴν ἔφεραν ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι: ἡ ἀναστάτωση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ φτώχεια καὶ ἡ φυγὴ τῶν λογίων στὴ Δύση. Ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια οἱ Ἕλληνες εἶναι πεσμένοι σέ πνευματικὸ μαρασμό. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ κατάσταση πρωτοστατεῖ ἡ Ἐκκλησία, πού σιγά-σιγά ὀργανώνει τὴν παιδεία.

Ὅπως στὰ βυζαντινὰ χρόνια, ἔτσι καὶ τώρα τὰ μοναστήρια γίνονται φυτώρια τῶν γραμμάτων. Σ' ἓνα κελί δίπλα στὴν ἐκκλησία ἢ στοὺς νάρθηκα τὰ παιδιά μαθαίνουν ἀπὸ τὸ ρασοφόρο δάσκαλό τους γραφὴ καὶ ἀνάγνωση. Βιβλία τους εἶναι συνήθως ἡ Ὁκτώηχος, τὸ Ψαλτήρι καὶ τ' ἄλλα λειτουργικὰ βιβλία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ «*κρυφὰ σχολεῖα*» ἦταν σπάνια ὡς τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰώνα.

Τὸ 1593 μιά τοπικὴ Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη ἔδωκε ὠθηση στὴν παιδεία, γιατί παράγγειλε στοὺς κατὰ τόπους μητροπολίτες νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἰδρυση σχολείων καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴ σχετικὴ δα-

Τό κρυφό σχολειό (Ν. Γκότση).

πάνη. Ἐτσι ἡ Ἐκκλησία παίρνει τὰ σχολεῖα ὑπὸ τὴν προστασία της. Τό 1627 ὁ πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης ἰδρύει στήν Πόλη τό πρῶτο τυπογραφεῖο.

Στήν ἀναγέννηση τῆς παιδείας συντέλεσαν καί οἱ παροικίες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ βοήθειά τους ἦταν πολύπλευρη: σέ χρήματα, βιβλία, δασκάλους. Καί ἐδῶ πρωτοστατοῦν οἱ κληρικοί.

Τά σχολεῖα διακρίνονται σέ τρεῖς κατηγορίες: α) τὰ κοινά, (δημοτικά), β) τὰ ἀνώτερα (γυμνάσια) καί γ) οἱ Ἀκαδημίες, πού ἦταν τρεῖς: ἡ *Πατριαρχική στήν Κωνσταντινούπολη* (στή θέση της χτίστηκε ἀργότερα ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή), ἡ *Πατμιάδα στήν Πάτμο* καί ἡ *Ἀθωνιάδα στόν Ἀθῶ*. Ὅλα αὐτά τὰ σχολεῖα στηρίζονταν στήν Ἐκκλησία. Τά δύο τρίτα καί περισσότερο ἀπό τούς δασκάλους τους ἦταν κληρικοί.

Ἡγετικές πνευματικές μορφές

α) *Παχώμιος Ρουσάνος* (1509-1553). Ὁ Ζακυνθινός αὐτός μοναχός διακρίθηκε ὡς γόνιμος συγγραφέας, ἱεροκήρυκας καί παιδαγωγός. Περίοδευσε σέ διάφορα μέρη καί, ἀφοῦ δίδαξε στή Μυτιλήνη δυό

περίπου χρόνια, κατέληξε στο "Άγιο Όρος". Άφησε πολλά έργα καί ἐπιτολές.

β) Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανός. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1572- 1595 μέ μικρές διακοπές). Προστάτεψε τά γράμματα (ὁ ἴδιος ἱδρυσε σχολεῖο στήν Πόλη) καί ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου τοῦ 1593 νά ἱδρῦσουν οἱ ἐπίσκοποι σχολεῖα, πάρθηκε μέ πρωτοβουλία του. Εἶναι γνωστός ἀπό τήν ἀλληλογραφία του μέ διαμαρτυρόμενους Γερμανούς θεολόγους, ὅπου παρουσιάζει τήν ὀρθόδοξη πίστη. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική φυσιογνωμία τοῦ 16ου αἰῶνα.

γ) Ἡλίας Μηνιάτης (1669-1714). Γεννήθηκε στο Λεξούρι τῆς Κεφαλλονιάς καί σπούδασε στο Φλαγγίνειο φροντιστήριο τῆς Βενετίας, ὅπου ἔγινε καθηγητής. Ἀργότερα δίδαξε στά Ἑφτάνησα, στο Ναύπλιο καί στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπηρέτησε τήν Ἐκκλησία ὡς ἱεροκήρυκας, παιδαγωγός καί ἐπίσκοπος Κερνίκης καί Καλαβρυτών. Ἔγινε διάσημος μέ τή ρητορεία του. Ἐγραψε: «Πέτρα σκανδάλου» (ἀντιπαπικό ἔργο), «Διδαχαί (κηρύγματα) κ.ἄ.

δ) Εὐγένιος Βούλγαρης (1717-1806). Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, κληρικός μέ λαμπρές σπουδές καί πλατιά μόρφωσή, δίδαξε σέ διάφορα σχολεῖα τῆς δούλης πατρί-

Πάνω: Ὁ Ἡλίας Μηνιάτης.
Κάτω: Ἡλία Μηνιάτης «Διδαχαί».

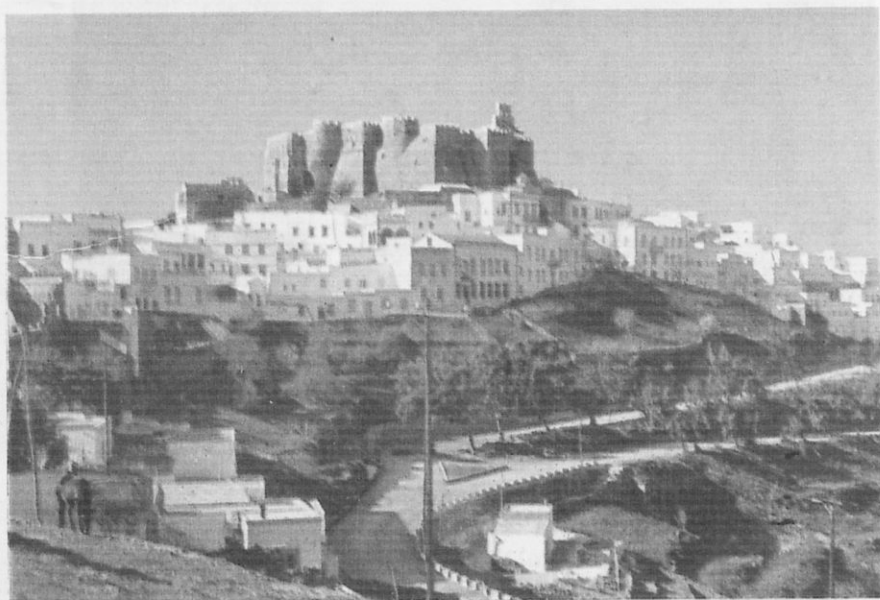
Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

δας, ὅπως στήν Ἀθωνιάδα Σχολή, στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί ἄλλου. Τά τελευταῖα του χρόνια τά πέρασε στή Ρωσία, ὅπου καί πέθανε ὡς ἐπίσκοπος. Τά ἔργα του, πολλά καί διάφορα, εἶναι καταπληκτικά καί φανερώνουν τήν πολυμάθεια καί τή σοφία του.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή στήν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ Πάτμος μέ τή μονή τοῦ Θεολόγου.

Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

ε) **Νικηφόρος Θεοτόκης** (1731-1800). Βάδισε στὰ ἀχνάρια τοῦ προηγούμενου. Κερκυραῖος καί αὐτός ὅπως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης μετὰ τίς σπουδές του ἐργάστηκε στήν πατρίδα του, στήν Πόλη, στό Ἱάσιο,

στή Ρωσία. Ἐδῶ γίνεται ἐπίσκοπος καὶ πεθαίνει. Ἀνάμεσα στὰ πάμπολλα ἔργα του ξεχωρίζουν τὰ Κυριακοδρόμια καὶ οἱ Λόγοι του.

στ) **Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης** (1749-1809). Γεννήθηκε στή Νάξο, σπούδασε στή Σμύρνη καὶ ἔζησε ὡς μοναχός στό Ἅγιο Ὅρος, ὅπου ἔγραψε τὰ ἔργα του. Τό κελί του σώζεται καὶ ὁ ἐπισκέπτης μέ θαυμασμό φέρνει στή μνήμη του τή μόρφωση, τή φιλοπονία καὶ τήν ἀγιότητα τοῦ ἀγιορείτη αὐτοῦ μοναχοῦ.

ζ) **Ἀθανάσιος ὁ Πάριος** (1721-1813). Γεννήθηκε στήν Πάρο καὶ σπούδασε στή Σμύρνη καὶ στήν Ἀθωνιάδα Σχολή. Μέ τή διδασκαλία του καὶ τὰ ἔργα του ἀναδείχτηκε σέ φλογερό ὑπερασπιστή τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀγωνίστηκε γιά τήν πίστη καὶ τίς παραδόσεις της, πού κινδύνευαν στίς μέρες του ἀπό τήν προπαγάνδα τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Πάνω:
Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης
(Ἀδερφῶν Παχωμαίων, Καρυές Ἁγίου Ὁρους).

Κάτω:
Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (Ρ. Κοψίδη).

Θεολογικά γράμματα

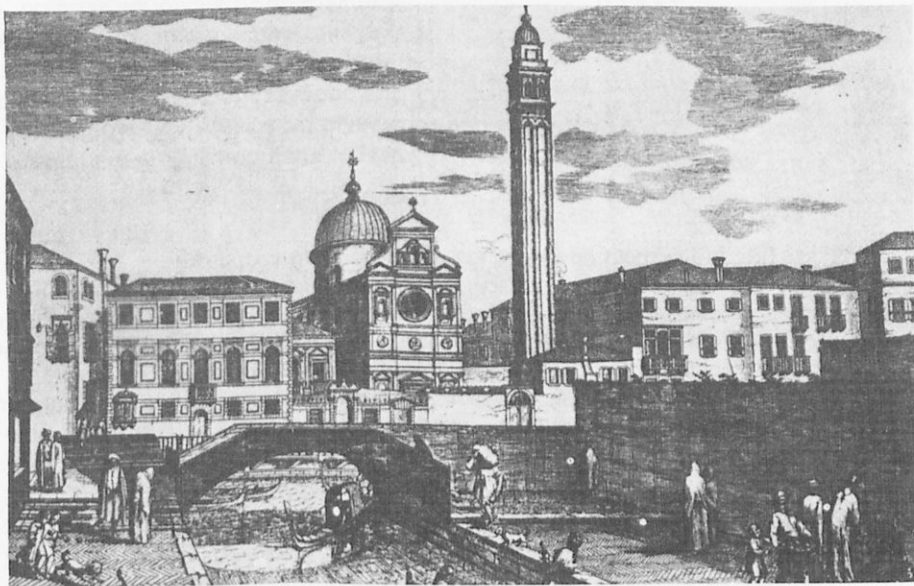
Ἡ τουρκοκρατία μέ τίς συμφορές πού ἔφερε, δέν ἦταν ἡ κατάλληλη ἐποχή γιά τήν καλλιέργεια τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ παραπάνω μεγάλοι θεολόγοι καί Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, καθώς καί ἄλλοι λόγιοι, τά πλούτισαν καί τά καλλιέργησαν.

Ὅλοι τους ἀγρυπνοῦν γιά τή διατήρηση τῆς πίστεως καί τῆς εὐσέβειας στίς ψυχές τῶν ὑποδούλων. Γι' αὐτό κηρύττουν, διδάσκουν, γράφουν μέ ἀπλό καί συναρπαστικό τρόπο. Ταυτόχρονα πολεμοῦν τοὺς παραχαράκτες τῆς πίστεως: τοὺς παπικούς καί τοὺς προτεστάντες. Στό 18ο αἰῶνα οἱ θεολόγοι καί συγγραφεῖς, ἐκτός ἀπό τά ἐκκλησιαστικά, ἀγκαλιάζουν καί ἄλλα θέματα. Ἀσχολοῦνται μέ τή φιλοσοφία καί τίς φυσικές ἐπιστήμες. Σχολιάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, ἀπλοποιοῦν ξένα βιβλία, φέρνουν στή δούλη πατρίδα τά φυσικομαθηματικά καί συντελοῦν στό φωτισμό τοῦ Γένους.

Ἐκκλησία καί Διαφωτισμός

Ἡ εἰσαγωγή τῆς φιλοσοφίας καί τῶν φυσικομαθηματικῶν στά σχο-

Ἦ ναός τοῦ ἀγίου Γεωργίου καί τό Φλαγγινιανό Φροντιστήριο στή Βενετία.

ΚΥΡΙΑΚΟΔΡΟΜΙΟΝ

ἤτοι

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΑΣΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΑΓΙΑΙΣ ΤΑΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ

ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΣΥΝΤΕΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΟΞΑΣΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΝΥΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΚΔΟΘΕΝ

ΤΟ ΜΟΣ Β.

ΕΝ ΙΑΣΙΩ

Ἐν τῷ

δι' ἐράνης τῶν φιλομέσων νεογυθέντι Τυπογραφίῳ.

1816.

Νικηφόρου Θεοτόκη «Κυριακοδρόμιον».

λεῖα ἔφερε ἓνα νέο πνεῦμα στό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ἐπνευσε καί στήν Ἑλλάδα ὁ ἄνεμος τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἐμπνευσμένοι λαϊκοί καί κληρικοί πού σπούδασαν στήν Εὐρώπη, ἔφεραν στήν πατρίδα τους νέες ἐπιστήμες καί νέες ἰδέες. Ὅπως ὅλα τὰ πρωτοποριακά κινήματα, ἔτσι καί τό δικό τους συνάντησε στήν ἀρχή ἀντιδράσεις. Τελικά ὅμως οἱ κληρικοί πού διοχέτευσαν τό νέο αἷμα στίς φλέβες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καθιερώθηκαν ὡς Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ὁ Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βενιαμίν Λέσβιος, ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος κ.ά. εἶναι οἱ φωτισμένοι παιδαγωγοί πού ἀναγέννησαν τὰ ἑλληνικά γράμματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς ἡ Ἐκκλησία ὀργάνωσε καί προστάτεψε τὰ γράμματα;
2. Γιατί ὀρισμένοι λαϊκοί καί κληρικοί ὀνομάστηκαν Διδάσκαλοι τοῦ Γένους;
3. Σχολίασε μέ τούς συμμαθητές σου τό παρακάτω κείμενο: «Σέ μιά ἐποχή ὅπου στή Δύση ὁ Γαλιλαῖος διώκεται, καταδικάζεται καί φυλακίζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία, τό Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης συσταίνει σχολεῖα» (Κ. Θ. Δημαρᾶς).
4. «Δέν ὑπάρχει ἁμαρτία πού νικάει τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει ἡ φράση αὕτη τοῦ Ἱερεμῖα Β' γιά σένα;

46. Οί Νεομάρτυρες

Καταπίεσεις καί διωγμοί τῶν χριστιανῶν

Ἡ εἰσβολή τῶν Τούρκων στά ἑλληνικά ἐδάφη εἶχε πολλές συνέπειες. Στραγγάλισε τήν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων καί πέρασε στὸν τράχηλό τους τὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς. Ἀκολούθησαν μετὰ οἱ καταπίεσεις καί οἱ διωγμοί.

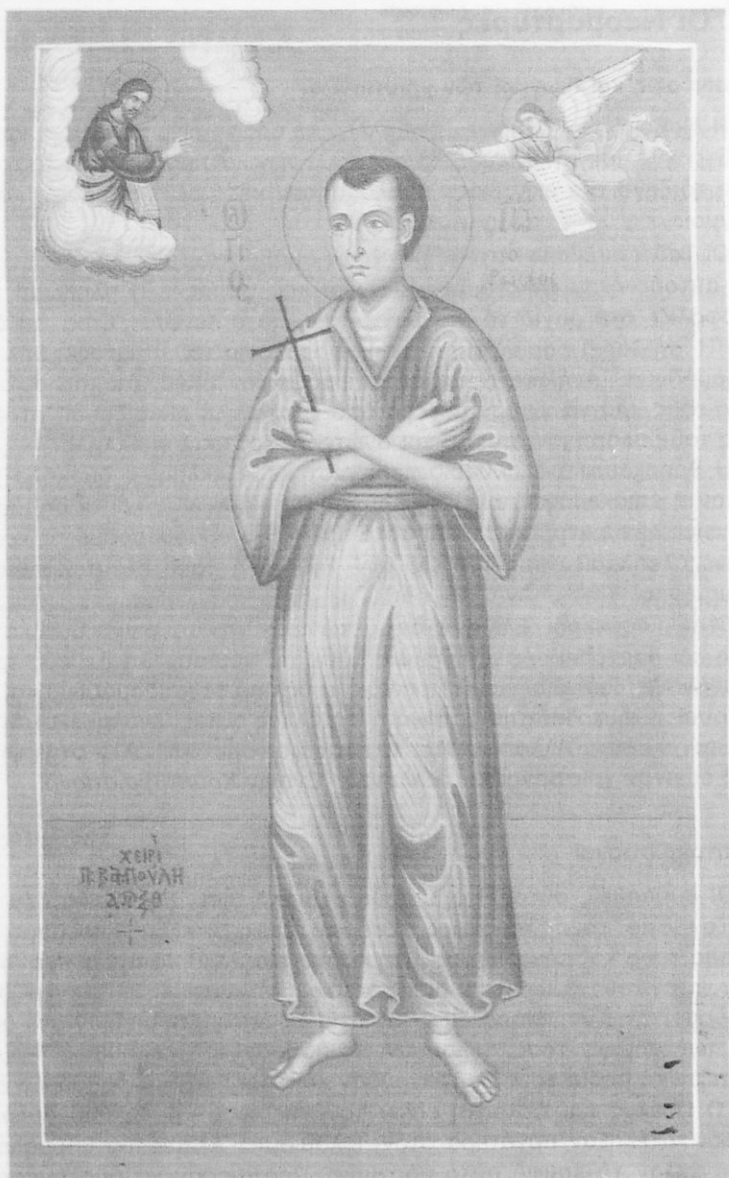
Οἱ Τούρκοι ἔβαλαν στοὺς ραγιάδες δυσβάσταχτους φόρους. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ὁ λεγόμενος «κεφαλικὸς φόρος». Ἡ πληρωμὴ τοῦ ἐξασφάλιζε στὸ ραγιά τὸ κεφάλι του (γι' αὐτὸ λεγόταν ἔτσι), τὴ ζωὴ του. Ἡ πιὸ βαριά φορολογία ἦταν ἡ «φορολογία τοῦ αἵματος», δηλ. τὸ παιδομάζωμα. Ἀνήλικοι χριστιανοὶ ἀρπάζονταν βίαια ἀπὸ τίς οἰκογένειές τους, γιὰ νὰ γίνουν ὕστερα ἀπὸ κατάλληλη ἐκπαίδευση στρατιῶτες τοῦ Ἰσλάμ (γενίτσαροι) καί ἀνώτεροι κρατικοὶ ὑπάλληλοι.

Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία περιορίστηκε. Ἐκκλησίες δύσκολα χτίζονταν ἢ ἐπισκευάζονταν. Τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας καί οἱ δημόσιες λιτανεῖες δὲν ἐπιτρέπονταν. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε τίς καθημερινές λεηλασίες, τίς πιέσεις τῶν Τούρκων, τοὺς ἐξευτελιστικοὺς ὅρους ζωῆς.

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν τὴν τουρκικὴ θύελλα μὲ πίστη καί καρτερία. Ἀρκετοὶ ὅμως λύγισαν. Νόμισαν ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἐγκατέλειψε. Γιὰ νὰ σώσουν τὰ παιδιά τους ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα καί τίς περιουσίες τους ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ ἢ γιὰ ἄλλες αἰτίες, ἐγίναν ἐξωμότες, δηλ. τούρκεψαν. Ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν φαινομενικά, ἀλλὰ στὴν ψυχὴ τους ἔμειναν χριστιανοὶ καί Ἕλληνες. Ἐγίναν *Κρυπτοχριστιανοί*.

Κρυπτοχριστιανοί

Οἱ συμπαθεῖς αὐτοὶ Ρωμιοὶ ζοῦσαν διπλὴ ζωὴ. Ἐξωτερικά δὲν ἐξωρίζαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ζοῦσαν ὅπως ἐκεῖνοι, μιλοῦσαν τὴ γλῶσσα τους καί πῆγαιναν μαζί τους στὸ τζαμί γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Στὴν ψυχὴ τους ὅμως ἦταν διαφορετικοί. Σὲ μυστικές συγκεντρώσεις μιλοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί στίς ἐκκλησίες ποὺ εἶχαν στὰ ὑπόγεια τῶν σπιτιῶν τους, τελοῦσαν τίς ὁρθόδοξες ἀκολουθίες. Κρυφὰ βάφτιζαν τὰ παδιά τους, κοινωνοῦσαν καί τηροῦσαν τὰ ὁρθόδοξα ἔθιμα. Ὁ Πόντος καί ἡ Κρήτη εἶχαν τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς. Πολλοὶ κατέληξαν ἀργότερα στὸν Ἰσλαμισμό. Ἄλλοι, πιὸ θαρραλεοί, δὲν ἄντεξαν τὸ κρυφὸ αὐτὸ μαρτύριο. Προτίμησαν νὰ ὁμολογήσουν φανερά τὴν πίστη τους καί πλήρωσαν τὴν ὁμολογία τους μὲ τὸ θάνατό

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ῥώσος (Π. Βαμπούλη).

τους από τούς Τούρκους. Τέλος μερικοί πού ζούν καί σήμερα ανάμεσα στους Τούρκους, σηκώνουν ακόμη τό σταυρό τοῦ μαρτυρίου τους.

Οἱ Νεομάρτυρες

Οἱ Νεομάρτυρες εἶναι τό καύχημα καί ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας μας. Προέρχονται ἀπό ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Ὁ κατάλογός τους ἔχει ἀνθρώπους τῆς πόλεως καί τῆς ὑπαίθρου, νέους καί ἡλικιωμένους, λαϊκοὺς καί κληρικοὺς. Δέ λείπουν καί οἱ Κρυπτοχριστιανοί. Ὅλοι τους μᾶς θυμίζουν τούς μάρτυρες τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, γιατί εἶναι μιμητές καί συνεχιστές τους. «Καί ὅταν καταδικάζονταν σέ θάνατο», γράφει ἓνας Ἀγγλος πρόξενος στή Σμύρνη, «βάδιζαν πρὸς τό μαρτύριο μέ τὴν ἴδια χαρά καί ὑπέφεραν μέ τὴν ἴδια σταθερότητα τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, πού θυσιάζονταν κάθε μέρα ὑπερασπίζοντας τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Ἀνάμεσα στή στρατιά τῶν ἀναρίθμητων Νεομαρτύρων ξεχωρίζουν δυό ἀντιπροσωπευτικὲς μορφές: ἡ ἁγία Φιλοθέη καί ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

Οἱ κυριότεροι Νεομάρτυρες

Ραφαήλ, Νικόλαος καί Εἰρήνη τῆς Λέσβου (1463),
Ἰωάννης Τραπεζούντιος (1492),
Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (1589),
Διονύσιος Σκυλόσοφος (1611),
Ἀναστάσιος τοῦ Ναυπλίου (1655),
Μιχαήλ Πακνανᾶς (1711),
Κωνσταντῖνος ὁ Ὑδραῖος (1800),
Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (1779),
Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων (1838),
Γρηγόριος Ε΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1821).

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (Σκηνές ἀπὸ τῆ ζωῆ του).

Οι άγιοι Ραφαήλ, Νικόλαος καί Ειρήνη (Φ. Κόντογλου καί Π. Βαμπούλη).

Φιλοθέη Μπενιζέλου. Κοσμάς ο Αίτωλός

Ἡ ἁγία Φιλοθέη (1522-19 Φεβρουαρίου 1589) ἦταν Ἀθηναία ἀρχοντοπούλα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Μπενιζέλων. Εἶχε διπλὴ μόρφωση: τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Μὲ χρήματά της ἔχτισε τὸ γυναικεῖο μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα (στὴ θέση τοῦ εἶναι σήμερα τὰ γραφεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν). Τὸ μοναστήρι στεγάζε νοσοκομεῖο, γηροκομεῖο, ὀρφανοτροφεῖο, ὑφαντουργεῖο, πού ἦταν μιὰ πραγματικὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Ἀνακούφιζε τὴ δυστυχία καὶ ἔδινε ἐργασία καὶ μόρφωση σὲ πολλὰ φτωχὰ κορίτσια. Σ' αὐτὸ ἔβρισκαν καταφύγιο καὶ οἱ καταδιωγμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ ἔργο τῆς Φιλοθέης εἶχε κοινωνικὴ ἀκτινοβολία. Προξένησε τὸ θαυμασμό τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ γέννησε τὶς ὑποψίες τῶν Τούρκων, πού κατέστρεψαν τὴ μονὴ καὶ φυλάκισαν τὴν ἁγία. Ὑστερα ἀπὸ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια ἡ Φιλοθέη πέθανε στίς 19 Φεβρουαρίου 1589. Τὸ

Ἡ ἁγία Φιλοθέη.

λείψανό της φυλάγεται στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Ἀθήνας. Μὲ τὴ γιορτὴ της θυμόμαστε τὸ κοινωφελές της ἔργο.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός γεννήθηκε τὸ 1714 στὸ Μεγαδένδρο τῆς Αἰτωλίας. Ἀφοῦ μορφώθηκε σὲ διάφορα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του, ὀργωσε μὲ τὶς ὁδοιπορίες του 19 χρόνια τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Μιλοῦσε ἀπλά, συγκινοῦσε μὲ τὴ διδασχὴ του, συνέπαιρνε τὶς ψυχές μὲ τὴν ἐθνικὴ καὶ χριστιανικὴ φλόγα πού ἔκαιγε στὴν ψυχὴ του. Ἔτσι ἐγκαρδίωνε τοὺς ραγιάδες καὶ τοὺς τροφοδοτοῦσε πνευματικά. Τοὺς παρακίνοῦσε νὰ χτίσουν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες, νὰ βαπτίζουν τὰ παιδιά τους. Τὰ βάφτιζε ὁ ἴσος, γιατί πολλὰ ἦταν ἀβάφτιστα ἀπὸ ἑλλειψη ἱερέων. Παρέδωσε τὴν ψυχὴ του στὸ Θεὸ μὲ μαρτυρικὸ θάνατο στίς 24 Αὐγούστου 1779. Ἡ Ἐκκλησία

μας τόν ἀνακήρυξε ἅγιο καί τό ἔθνος τόν ἔχει ἀπόστολό του. Ἡ γιορτή του μᾶς βοηθᾷ νά θυμηθοῦμε καί νά τιμήσουμε τόν κόπο του γιά τό ἔθνος καί τήν Ἐκκλησία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Χαρακτήρισε μέ λίγα λόγια τούς Ἑλληνες ἀνάλογα μέ τή στάση πού πήραν ἀπέναντι στόν Ἰσλαμισμό.
2. Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός εἶναι ἓνας ἀπό τούς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Γιατί;
3. Τί ὀφείλουμε στούς Νεομάρτυρες ὡς Ἑλληνες καί χριστιανοί καί πῶς θά ἐξοφλήσουμε τό χρέος μας αὐτό;
4. Τό ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καί τῆς ἁγίας Φιλοθέης εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ. Γιατί;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Οἱ Κρυπτοχριστιανοί:

1. Ὁ Κρυπτοχριστιανός Κιαμήλ μπέης διηγεῖται: «...Σάν ἐμᾶς κρυφούς χριστιανούς ἔχουμε πολλούς στήν Πόλη. Ὅλοι τους εἶναι πλούσιοι καί στίς μεγάλες τίς θέσεις. Ὡς τοῦ βασιλιᾶ τό παλάτι καί ὡς τό Ὑπουργικό Συμβούλιο μέσα βρίσκονται ἀπ' αὐτούς. Τούς βλέπεις ἀπ' ἔξω καί φοβᾶσαι. Τί ἄγριοι κι ἀνήμεροι Τοῦρκοι εἶναι, λές... Ὅταν φθάσω στήν Πόλη, ἦ στοῦ συμπεθέρου μου τοῦ Σουλειμάν πασᾶ τό κονάκι θά πάω ἢ στοῦ Φερίτ πασᾶ, τοῦ συνταγματάρχη. Ὁ πατέρας του εἶναι ἀπ' ἐδῶ κοντά στό Κάνι, ἀπό τή Γόδωνα. Ὁ Φερίτ πασάς εἶναι μέγας καί τρανός. Μέ τόν ἴδιο τό σουλτάνο κάθεταί καί κουβεντιάζει. Τό ἀρχοντικό του εἶναι κοντά στήν Ἀγιά Σοφιά. Ἐνα ἀρχοντικό μεγάλο ὅσο ἡ μισή Ζερμούδα. Δέν ἔχει μέση κι ἄκρη. Πέντε πατώματα. Οἱ πόρτες, τά παράθυρα, οἱ σκάλες, ὅλα μαρμάρινα. Λιμπίζεσαι νά τά βλέπεις. Ἀπό κάτω μέσα στή γῆ ἔσκαψαν κι ἔχτισαν μιά ἐκκλησιά, πού μπαίνεις μέσα καί θαμπώνουν τά μάτια σου. Ὅλα λάμπουν. Τά εἰκονίσματα, τά καντήλια ὅλα χρυσά. Κάθε χρόνο, τή Μεγάλη Σαρακοστή, φέρνει κρυφά ἕναν παπά καί τοῦ ἐξομολογεῖ καί τοῦ μεταλαβαίνει καί βαπτίζει τά παιδιά τούς, καί τοῦ γεμίζει τόν κόρφο λίρες καί τόν στέλνει πίσω. Στή γειτονιά του οἱ περισσότεροι Τοῦρκοι εἶναι κρυφοί Χριστιανοί. Ἐρχονταν ἐκεῖ στήν ἐκκλησιά... Τό χρόνο πού πῆγα στήν Πόλη γιά τά μάτια μου, εἶναι ἀπό τότε πέντε χρόνια, πῆγα μουσαφίρης στό σπίτι τους. Σαρακοστή ἦταν. Τή μέρα φανερά τρώγαμε κρέας καί τό βράδυ νηστεύαμε. Φασόλια καί φακή μέ τό λάδι. Τῶν Βαΐων τό βράδυ καθόμασταν στή σάλα καί κουβεντιάζαμε, ὅταν βλέπω

πώς μαζεύτηκαν μέσα ως εκατό νομάτοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά. 'Εγώ σά-
σισα. Τί γύρευαν τόσοι νομάτοι; 'Ο Φερίτ πασάς γέλασε και μου λέει. «'Ολοι
είναι από τους δικούς μας». Και άρχισαν όλοι να μιλούν ελληνικά. 'Ολοι ήξεραν
τά ελληνικά φαρσί, σπουδασμένοι, και να λένε τά χριστιναικά τους όνόματα.
'Εγώ περιμένω να δω τί θα γίνει... 'Ο Φερίτ πασάς λέει τότε. «'Απόψε έχουμε τά
Νυμφία. Οί Χριστιανοί πήγαν στίς εκκλησιές τους και τώρα γύρισαν στά σπίτια
τους ήσυχοι. Κανείς δέν τους πειράζει, κανείς δέν τους λέει τίποτε. 'Η δική μας
τύχη όμως ήταν να δοξάσουμε τό Θεό κρυφά, μέ χίλιους φόβους. 'Αλλά κι έμάς
δίχως άλλο ό Θεός δέ θα μάς έγκαταλείψει. Κάποτε θα δούμε φώς και μέρα».

Δέν τελείωσε τό λόγο του και μπήκε μέσα ό εφημέριος τής Παναγίας του
Γαλατά, ό Μελέτιος, γέρος έβδομήντα χρονών. 'Ο Φερίτ είχε στείλει δυό παιδιά
και του είπαν ψέματα. «'Ελα να κοινωνήσεις έναν άρρωστο πού πεθαίνει». 'Όταν
μπήκε μέσα ό Μελέτιος και είδε τόσο κόσμο, πασάδες μέ τά χρυσά φορέματά
τους, μολάδες μέ τά σαρίκια, τρώμαξε και σάτισε. «Μή φοβάσαι», του είπε ό
Φερίτ πασάς και του ιστόρησε τή δουλειά... 'Αμέσως όλοι κατεβήκαμε στήν εκ-
κλησία και ψάλαμε τά Νυμφία. 'Όλη τήν έβδομάδα κράτησαν εκεί τό Μελέτιο και
τούς ξομολογούσε και τούς μεταλάβαινε. Τήν άλλη μέρα οί εφημερίδες έγρα-
φαν: χάθηκε ό Μελέτιος. Και οί άστυφύλακες και οί χωροφύλακες έτρεχαν να
τόν βρούν, ενώ αυτός καθόταν ήσυχος στού Φερίτ πασά τό άρχοντικό. Και τό
νόστιμο ήταν πώς ό Διευθυντής τής 'Αστυνομίας από βραδύς έρχόταν μαζί μας
στήν εκκλησία να τόν κοινωνήσει ό Μελέτιος και όλη τήν ημέρα έστελνε δεξιά
και άριστερά τούς χωροφύλακες και τούς άστυφύλακες και γύρευαν τό Μελέ-
τιο...Αυτούς τούς κρυφούς Χριστιανούς όλους τούς ξέρουν στό Πατριαρχείο, και
όταν έχουν ζόρι, σ' αυτούς τρέχουν. Πόσες φορές αυτοί γλύτωσαν τούς Χριστι-
ανούς.

Μιά μέρα πήγα στήν 'Αγιά Σοφιά. Σάν καλός Τουρκος, πλύθηκα, έβγαλα τίς
κουντούρες μου και φόρεσα παντουφλες πού έχουν μπροστά στήν πόρτα. 'Ενας
Χότζας μ' ένα πελώριο σαρίκι στό κεφάλι του ήρθε να μου δείξει τά αξιοθέατα
τής 'Αγιά Σοφιάς. 'Εγώ είχα πάει πολλές φορές εκεί και τά ήξερα όλα, αλλά
σκέφτηκα. 'Ας δω τί θα μου πει κι αυτός. 'Ο Χότζας μέ ήπρε, μέ όδήγησε κοντά
στό άγιο βήμα, γιά να μή μάς άκούσει κανείς, και μέ βλέπει και γελά. «Δέ μέ
γνώρισες;» μου λέει. Τόν καλοκοιτάζω, ήταν ό Χατζή Χαμζάς, ό πατέρας του
'Αππουλά μπέη, Σταυριώτης από τό 'Ακ Ντάγ. Χαράλαμπος ήταν τό ελληνικό του
όνομα. Φανατικός Χριστιανός. «'Όλη τή μέρα», μου είπε, «κρυφοψάλλω» μέσα
στήν 'Αγιά Σοφιά».

2. «...Όταν πέθανε ό 'Αλή αγάς, του Χουρσίτ ό πατέρας, οί Τουρκοί μαζεύ-
τηκαν στό σπίτι του και μέ τό μολά πήγαν τό λείψανο στούς ώμους των και
πήγαν και τό έθαψαν στό νεκροταφείο. 'Υστερα πήγαν στού Χουρσίτ έφέντη να
τόν συλλυπηθούν, ήπιαν σεμπέρτια και καφέδες, έφαγαν τά νειρόδεπνα και
έφυγαν στά σπίτια τους. Νύχτωσε. Σκοτάδι, πίσσα. 'Εβρεχε κιόλας. 'Εξω κανείς
δέ φαινόταν. 'Ολοι κοιμούνταν. 'Ο παπά Μιχάλης λαφροπατώντας ήρθε από τό

χωριό Κορκωτᾶ καί χτύπησε τήν πόρτα τοῦ Χουρσίτ. Ἐκεῖνος δέν εἶχε κοιμηθεῖ. Πετάχτηκε, ἄνοιξε τοῦ παπᾶ καί οἱ δύο μαζί, ἀλλοῦ γλιστρώντας, ἀλλοῦ πέφτοντας, πῆγαν στά μνήματα, πάνω στόν τάφο τοῦ Ἀλῆ ἀγά. Ὁ παπᾶς ἄρχισε σιγά σιγά καί διάβασε τήν νεκρώσιμη ἀκολουθία, σταύρωσε τόν τάφο καί γύρισαν στό σπίτι...

Αὐτό πού ἔκανε ὁ Χουρσίτ γιά τόν πατέρα του τό ἔκαναν ὅλοι οἱ Κλωστοῖ (Κρυπτοχριστιανοί). Πολλοί μάλιστα τή νύχτα ἔσκαβαν τά μνήματα, ἔβγαζαν τό νεκρό καί τόν ἔθαφταν στά χριστιανικά νεκροταφεῖα.

(Ν.Π. Ἀνδριώτη, «Κρυπτοχριστιανικά κείμενα», Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 30-31, 110)

47. Ἡ Ἐκκλησία στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ παράκληση τοῦ λαοῦ

Ἡ πολύχρονη σκλαβιά καί οἱ δύσκολες περιστάσεις, κάτω ἀπό τίς ὁποῖες βρέθηκαν οἱ Ἕλληνες στήν τουρκοκρατία, ἔφεραν τήν ἀπελπισία καί τήν ἀπόγνωση. Χρειαζόταν ἕνας φάρος παρηγοριᾶς καί ἐλπίδας. Αὐτόν πρόσφερε στό Γένος ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς πίστεως καί ἡ δεύτερη ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ.

Τό καντήλι τῆς πίστεως κρατήθηκε ἀναμμένο ἀπό δύο παράγοντες: τή θεία λατρεία καί τήν παιδεία. Ἡ θεία λατρεία ἀνακούφιζε, παρηγοροῦσε, ἐνίσχυε τοὺς πιστοὺς. Τοὺς ἔνωνε ψυχικά καί ἐθνικά τοὺς συνταύτιζε. Ἐδῶ ἄκουγαν τά τροπάρια καί τίς εὐχές τῆς Ἐκκλησίας. Ὅρισμένες φράσεις τοὺς θέριευαν καί τίς ἀποσταμένες ἐθνικές ἐλπίδες. («Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», «Ὑπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καί ἀνάγκης», «Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων καί ὕψωσε ταπεινοὺς» κ.ἄ.).

Στοὺς ναοὺς οἱ χριστιανοὶ ἔβλεπαν τίς μορφές τῶν ἁγίων, τά μαρ-

τύριά τους, ζοῦσαν τίς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ γιορτές καί ἰδιαίτερα ἡ Ἀνάσταση τοὺς τόνωναν ψυχικά. Τό «Χριστός Ἀνέστη» καί ἡ εὐχή «Καλή Ἀνάσταση» ἔπαιρναν ἀλληγορικό νόημα.

Ἡ παιδεία μέ τά σχολεῖα τῆς ἔπαιξε, ὅπως εἶδαμε, σημαντικό ρόλο. Οἱ κληρικοί δάσκαλοι καί τά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μετάγγιζαν στοὺς μαθητές τά νάματα τῆς πίστεως καί τῆ σοφία τῶν πατέρων μας.

Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦσαν τόν κλῆρο ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ. Αὐτός σήκωνε στοὺς ὤμους του τίς ἀπαιτήσεις τους καί πρῶτος αὐτός πλήρωνε τά ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς καί τῆς θηριωδίας τους. Οἱ ἱερεῖς ζοῦσαν κοντά στοὺς ραγιάδες, τηροῦσαν εὐλαβικά τίς γιορτές, τίς νηστείες, τά ἔθιμα τῆς Ὁρθοδόξιας. Παρηγοροῦσαν ἔτσι μέ τό παράδειγμα καί τήν ἐμμονή τους στά πάτρια.

Ἡγετικές πρωτοβουλίες τοῦ κλήρου

Τίς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὅπως εἶναι γνωστό, ἔνωσε καί ἀξιοποίησε ἡ Φιλική Ἑταιρεία πού ἰδρύθηκε τό 1814. Σ' αὐτή μυήθηκαν ἀπό τοὺς πρῶτους γνωστοί κληρικοί: οἱ ἀρχιμανδρίτες *Ἀνθιμος Γαζῆς*, *Γρηγόριος Δικαῖος* ἢ *Παπαφλέσσας* καί ὁ *Ἰγνάτιος* μητροπολίτης *Οὐγγροβλαχίας*. Τοὺς ἀκολούθησαν καί ἄλλοι διακεκριμένοι κληρικοί, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος *Σαλῶνων Ἡσαΐας* καί ὁ *Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός*.

Στὴν Κωνσταντινούπολη ἡ συνετὴ πολιτικὴ τοῦ πατριάρχῃ *Γρηγορίου Ε'* καί τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπέτρεψε τίς πρῶτες μέρες τῆς ἐπαναστάσεως τὴ γενικὴ σφαγὴ τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν πού εἶχαν σχεδιάσει οἱ Τοῦρκοι. Ὅταν ὅμως ἦρθε ἡ ὥρα τῆς θυσίας, ὁ πατριάρχης τὴ δέχτηκε ἀφοβὰ καί ἥρωικά. Μαρτυρικό θάνατο εἶχαν πρὶν καί ὕστερα ἀπὸ αὐτόν ἔντεκα πατριάρχες. Στὴν Ἀλαμάνα ὁ *Ἀθανάσιος Διάκος* γίνετα ὀλοκαύτωμα-σύμβολο καί στὸ Μεσολόγγι ὁ ἐπίσκοπος *Ρωγῶν Ἰωσήφ* μέ τό σταυρό στὸ χέρι ἐμψυχώνει τοὺς πολεμιστὲς καί θυσιάζετα μαζί τους. Στὴν Πελοπόννησο ὁ ἐπίσκοπος *Ἀνδρούσης Ἰωσήφ* συμμερίζετα μέ τοὺς ἀγωνιστὲς τίς δοκιμασίες, τίς φυλακίσεις, ἀλλὰ καί γεύετα τοὺς καρπούς τοῦ Ἀγώνα. «Οἱ αὐτοθυσιασθέντες χάριν τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος κληρικοί, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας εἶναι τόσοι ὥστε ἀποτελοῦν ἡρωϊκὴν λεγεῶνα» (Δ. Κόκκινος).

Τὸ ἀγωνιστικὸ φρόνημα. Ὁ τύπος τοῦ ἀγωνιστῆ κληρικοῦ

Ὁ ἀγώνας τῶν κληρικῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καί τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι πολυμέτωπος. Ἀγκαλιάζουν ὅλα τά προβλήματα

Ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄
(Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

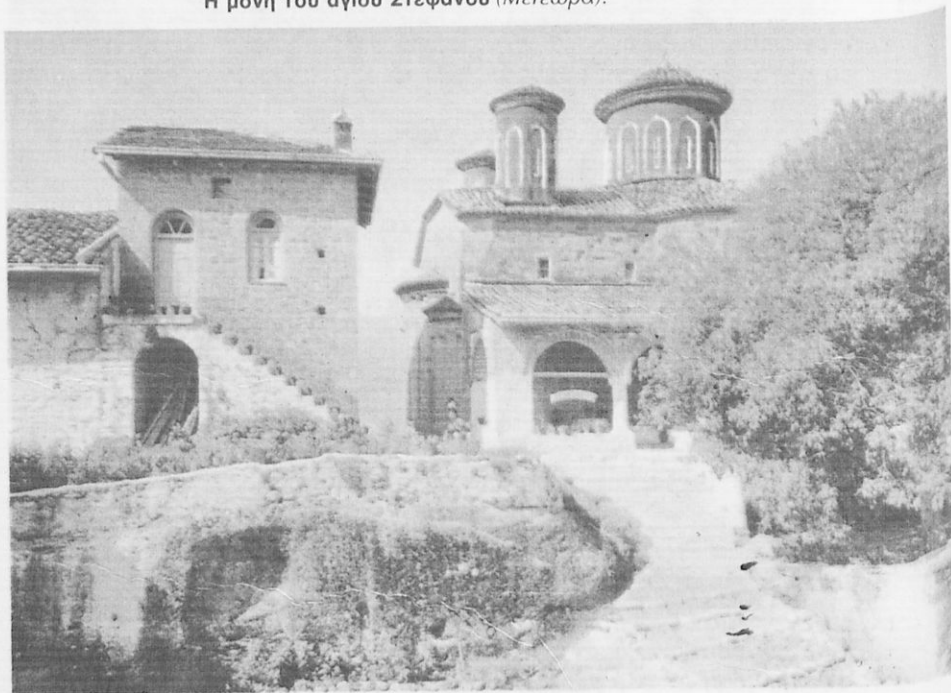
τῶν Ἑλλήνων: οἰκονομικά, πολιτικά, ἐκπαιδευτικά, ἐκκλησιαστικά. Ἔχουμε κληρικούς πού ταξιδεύουν στό ἐξωτερικό, μετακινούνται στό ἐσωτερικό ἀπό τόπο σέ τόπο γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους. Συγκεντρώνουν χρήματα ἀπό ὁμογενεῖς, ἔχουν διπλωματικές ἐπαφές μέ σημαντικά πρόσωπα, παίρνουν μέρος σέ συμβούλια ὀπλρχηγῶν, βρίσκονται στίς πρώτες γραμμές τῆς μάχης.

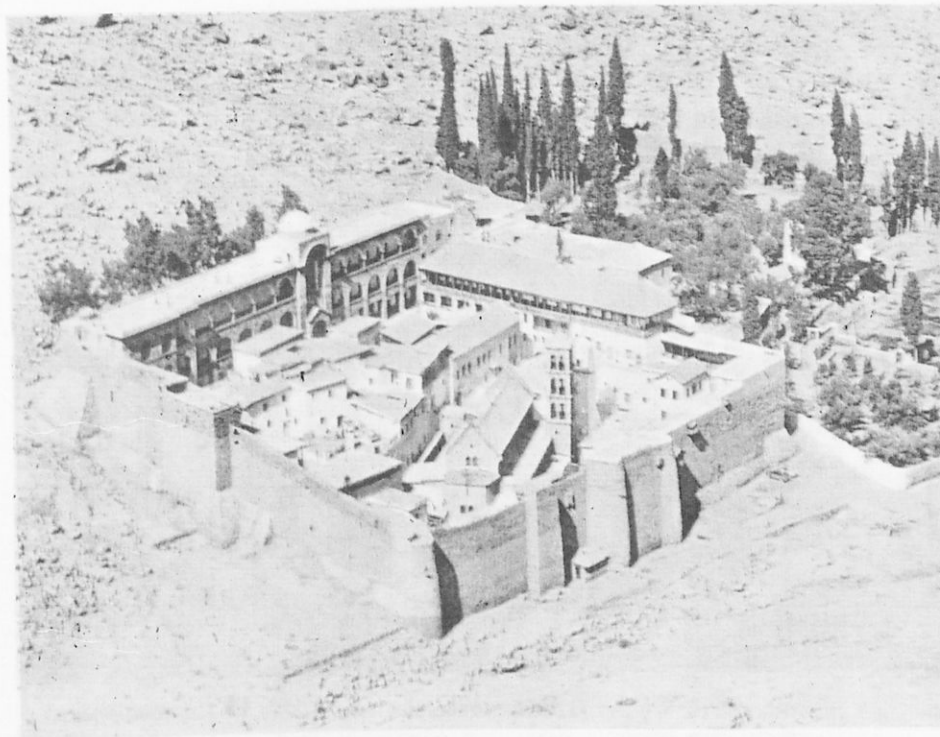
Μιά τέτοια δραστηριότητα χρειαζόταν καί τό ἀνάλογο ἀγωνιστικό φρόνημα. Τό βρίσκουμε στά λόγια τοῦ *Νεκταρίου Τέρπου*, κληρικοῦ καί Διδασκάλου τοῦ Γένους: «Βάστα λοιπόν παιδευσες! Καί ἂν σέ δέσουν μὴν πικραίνεσαι! Καί ἂν σέ βάλουν εἰς φυλακὴν ἢ εἰς σίδηρα καί εἰς τό τρομπούκι (= ὄργανο βασανισμοῦ), ὑπόφερε χαρούμενος τό Σταυρό σου καί κήρυττε τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ».

Ὁ ρόλος τῶν μοναστηριῶν

Τά μοναστήρια συνεχίζουν καί στή περίοδο αὐτὴν τὴν πολὺπλευρη

Ἡ μονή τοῦ ἁγίου Στεφάνου (Μετέωρα).

Ἡ μονή τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης (Σινᾶ).

δράση τους: ἀνεφοδιάζουν τήν Ἐκκλησίαν καί τό ἔθνος μέ κληρικούς καί λόγιους, συντηροῦν τά γράμματα μέ τά σχολεῖα πού στεγάζουν, στηρίζουν καί τονώνουν τοὺς πιστοὺς. Στά χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως γίνονται «προμαχῶνες πολύκροτοι τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας» (Παπαρηγόπουλος).

Οἱ μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν Μετεώρων, τοῦ Σινᾶ, τῆς Πάτμου, τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος στά Ἱεροσόλυμα, καθὼς καί πολλές ἄλλες, εἶναι μοναστικά κέντρα μέ δράση καί ἀκτινοβολία.

Οἱ ἐξαιρέσεις

Σέ κάθε ἀγώνα δέν εἶναι ὅλοι ἀγωνιστές. Ἔχουμε καί τοὺς δειλοὺς, τοὺς ὀλιγόπιστους, τοὺς καιροσκόπους. Ἐτσι ἀνάμεσα στοὺς λαμπροὺς κληρικούς πού θυσιάστηκαν στό ἐθνικὸ καθήκον ὑπάρχουν –

Ἡ μονή Διονυσίου (Ἅγιο Όρος).

πρέπει νά τό ὁμολογήσουμε – καί κληρικοί μέ μικρό ψυχικό ἀνάστημα, πού δέν ἀνταποκρίθηκαν στήν ἀποστολή τους. Τέτοιοι ὅμως κληρικοί ἦταν λίγοι. Τούς δημιούργησε ὁ κατακτητής μέ τή διαφθορά καί τήν ἀμάθεια πού σκόρπισε ἀνάμεσα στό λαό.

Πίνακας τῶν κυριότερων μορφῶν τοῦ Ἀγῶνα

Γρηγόριος Ε΄
(1745-1821)

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέ ταραγμένη πατριαρχία (δυό φορές ἔχασε τό θρόνο του). Εἶναι μαρτυρική φυσιογνωμία. Κρυφά υπεράσπισε τήν ἐπανάσταση καί φανερά ὑποκρίθηκε ἀγνοία. Ἡ ζωή καί ὁ θάνατός του εἶναι γιά ὅλους μας λαμπρό μέθημα. «Μή λησμονεῖτε τό σχοινί, παιδιά, τοῦ Πατριάρχη» (Αρ. Βαλαωρίτης).

Ἀνθίμος Γαζής
(1758-1828)

Πηλιορείτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Μέρη ὅπου ἔδρασε: στή Βιέννη ὡς διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος», στό Πήλιο ὡς ἐπαναστάτης καί ὡς σχολάρχης στήν Τήνο καί Σύρο.

Ἰγνάτιος
Οὐγγροβλαχίας
(1765-1828)

Διακεκριμένος κληρικός μέ ἀκαταπόνητη δραστηριότητα. Πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση ἰδρύει σχολεῖα, φιλολογικούς συλλόγους, ἐκδίδει βιβλία καί περιοδικά. Στόν Ἀγώνα εἶναι ὁ πρεσβευτής τῆς ἐλληνικῆς ὑποθέσεως στό ἐξωτερικό.

Παλαιῶν Πατρῶν
Γερμανός
(1771-1826)

Εὐλόγησε τή σημαία τῆς ἐπαναστάσεως στήν Ἀγία Λαύρα καί τήν ὕψωσε στήν Πάτρα. Ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα πού συνδύαζε σύνεση, σταθερότητα καί τόλμη.

Ρωγῶν Ἰωσήφ
(1776-1825)

Εἶναι ὁ ἐμψυχωτής τῶν πολιορκημένων στό Μεσολόγγι, πού «τό ράσο τοῦ Δεσπότη του φορεῖ γιά σάβανό του».

Ἀνδρούσης Ἰωσήφ
(1775-1842)

Ὑπέροχος κληρικός, μορφωμένος καί δραστήριος. Ἐγίνε ὑπουργός τῶν ἐκκλησιαστικῶν στήν πρώτη κυβέρνησις ὕστερα ἀπό τήν Α' συνέλευσις στήν Ἐπίδαυρο. Τραυματίστηκε πολεμώντας τόν Ἰμπραήμ.

Σαλῶνων Ἡσαΐας
(1778-1821)

Ἐδρασε στή Φωκίδα, ὅπου ἦταν ἐπίσκοπος Σαλῶνων (Ἀμφισσας) ὡς πρωτεργάτης τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁρκισε στή μονή τοῦ ὁσίου Λουκά τόν Ἀθανάσιο Διάκο καί τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Λιβαδίας. Πολέμησε τίς ὁρδές τοῦ Ὁτέρ Βρυῶνη καί ἔπασε στή μάχη.

Γρηγόριος Δικαῖος
ἢ Παπαφλέσσας
(1778-1825)

Στίς παραμονές τῆς ἐπαναστάσεως ὀργώνει τό Μοριά, ἐμψυχώνει, πυρπολεῖ τίς ψυχές. Παρά τίς ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρα του, ὑπέρτησε πιστά τήν πατρίδα. Γι' αὐτή ἔδωσε τό αἷμα του στό Μανιάκι.

Ὁ "Ανθιμος Γαζῆς (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

‘Ο μητροπολίτης Ἀγχιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμψυχώνει τοὺς κληρικοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀπαγχονισμό τοὺς ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῇ νύχτᾳ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ 1821 (Ἑκτορα Δούκα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ νομομαθὴς Νικόλαος Σαρίπολος φώναξε στὴ Β' ἐθνοσυνέλευση τὸ 1864: «Ἐσώθημεν διὰ τῆς Ἐκκλησίας». Τί ἤθελε νὰ πεῖ;
2. Ποιά παρηγοριά χάριζε ἡ ὀρθόδοξη λατρεία στοὺς ὑποδούλους;
3. Ποιές ἦταν οἱ ἐθνικὲς ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν τὰ μοναστήρια;
4. Γιατί ὁ Γρηγόριος Ε' ὀνομάζεται ἐθνομάρτυρας; (Διάβασε στὰ κείμενα πῶς δικαιολόγησε τὴν αὐτοθυσία του).

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «ὁμολογία πίστεως», πού ἔδωσε ὁ πατρι- άρχης Γεννάδιος Σχολάριος στὸ Μεχμέτ Β΄ τὸν Πορθητῆ:

«...Τρίτον, ὅτι ἐδέξαντο ταύτην τὴν πίστιν, νέαν οὖσαν καὶ παράδοξον, οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ μετὰ σπουδῆς καὶ μετὰ κινδύνων πολλῶν, καὶ οὐ μόνον ἰδι-
ῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ σοφοί· καὶ διὰ τοῦτο κατελύθη τελείως ἡ πλάνη
τῶν Ἑλλήνων.

Τέταρτον, ὅτι ἡ πίστις αὕτη οὐδὲν περιέχει ἀδύνατον, οὐδὲν ἀσύμφωνον,
οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά· καὶ ἔστιν ὁδὸς φέρουσα τὰς ψυχὰς
τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τῆς μελλούσης.

Πέμπτον, ὅτι ὅσοι ἔλαβον ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐπολιτεύσαντο ἐναρέτως
κατὰ τὸν τοῦ Ἰησοῦ νόμον, ἔλαβον μεγάλα χαρίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνά-
μεις ἐποίησαν πολλὰς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ ἡ πίστις αὕτη ἦν
ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ.

Ἔκτον, ὅτι ὅσα λέγουσί τινες κατὰ τῆς πίστεως ταύτης, δυνάμεθα λύειν εὐ-
κόλως καὶ εὐλόγως.

Ἐβδομον, ὅτι τῇ πίστει ταύτῃ ἐπολέμησαν διὰ πολλῶν τιμωριῶν καὶ φόνων οἱ
βασιλεῖς τότε καὶ οἱ ἑπαρχοὶ αὐτῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ, τη΄ (= 318) χρόνους, πο-
λύθεοι ὄντες καὶ εἰδωολάτραι, καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν· ἀλλὰ ἐνίκησεν ἡ πίστις καὶ
διαμένει μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὕρήσει αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ πίστις
αὕτη ἐκ θελήματος τοῦ Θεοῦ, διελύθη ἂν τότε εὐκόλως. Αὐτῷ τῷ Θεῷ δόξα.
Ἀμήν».

2. Οἱ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας:

«...Ὅπως οἱ γιατροὶ δὲν ἀπορρίπτουν τὰ φάρμακα, ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπερίσκε-
πτοι κάνουν κατάχρηση σ' αὐτά, ἀλλὰ συνιστοῦν σέ κείνους πού εἶναι λογικοὶ
καὶ φροντίζουν γιὰ τὴν ὑγεία τους νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν σωστά καὶ νὰ ὠφελοῦν-
ται ἀπὸ τὴ θεραπεία τους, ἔτσι καὶ ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲ θεωρεῖ
ἄχρηστες τίς παραδόσεις, ἐπειδὴ μερικοὶ τίς τηροῦν ἀπερίσκεπτα καὶ χωρὶς κο-
σμιότητα, ἀλλὰ προτρέπει τοὺς εὐσεβεῖς νὰ τίς τηροῦν μὲ εὐσέβεια καὶ νὰ μὴ
στεροῦνται τὴν ὠφέλειά τους».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, «Ὁμολογία πίστεως», κεφ. ιδ΄ – Μετάφραση
Χ.Γ.)

3. Ἡ δύναμη τῆς φαντασίας τοῦ Μηνιάτη:

«Εἰς ἓνα καιρόν, ὅπου ὡς ἀν μεσημέρι λάμπει ἡ Ὁρθοδοξία, ἀνάπτω καὶ ἐγὼ
τὸν λύχνον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἔρχομαι εἰς μίαν ἐκκλησίαν, γεμάτην
ἀπὸ χριστιανούς, καὶ ζητῶ χριστιανόν, ζητῶ χριστιανόν. Μὰ πῶς; τοῦτοι ὅπου
βλέπω ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ, εἰς πόλεις, εἰς κάστρα, εἰς ἐπαρχίας, εἰς βασιλείας, εἰς τὸ
περισσότερον μέρος τῆς οἰκουμένης, δὲν εἶναι χριστιανοί;... Ζητῶ ἓνα εἰς μίαν
πολυάριθμον πολιτείαν τῶν χριστιανῶν, καὶ δὲν τὸν εὕρισκω· ζητῶ χριστιανόν,

ζητῶ χριστιανόν. Περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον διὰ νὰ τὸν εὔρω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰς ἀγορὰς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ὑψηλόφρονα ὑπερηφανίαν· δὲν τὸν εὕρισκω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰ παζάρια ἀνάμεσα εἰς τοὺς πραγματευτὰς, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ἀχόρταγον φιλαργυρίαν· δὲν τὸν εὕρισκω. Τὸν ζητῶ εἰς τοὺς δρόμους ἀνάμεσα εἰς τὴν νεότητα, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν μεγάλην ἀσωτίαν· δὲν τὸν εὕρισκω... Ὡ μεγάλη ἐντροπὴ τῆς πίστεως! ὦ μεγαλωτάτη καταδίκη τῶν χριστιανῶν!».

(Ἡλία Μηνιάτη, «Διδαχαὶ καὶ λόγοι» (ἐκδόσεις «Φῶς»), Ἀθῆναι 1974, σελ. 53-54).

4. Ἡ ἀντοχή τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν στὴν τουρκοκρατία:

«Ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἂν δὲν ἔχωμεν σοφίαν ἐξωτέραν (ἐξωτερικὴν, τοῦ κόσμου τούτου), ἔχομεν, χάριτι Θεοῦ, σοφίαν ἐσωτέραν καὶ πνευματικὴν, ἡ ὁποία στολίζει τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μας, καὶ εἰς τοῦτο πάντοτε εἰμεσθὲν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Λατίνους, εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὰς σκληραγωγίας καὶ εἰς τὸ νὰ σηκώνωμεν τὸν σταυρόν μας καὶ νὰ χύνωμεν τὸ αἷμά μας διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄν εἶχε βασιλεύσει ὁ Τοῦρκος εἰς τὴν Φραγκίαν δέκα χρόνους, χριστιανοὺς ἐκεῖ δὲν εὕρισκες. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῶρα τριακοσίους χρόνους εὕρισκεται, καὶ κακοπαθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ βασανίζονται διὰ νὰ στέκουν εἰς τὴν πίστιν των, καὶ λάμπει ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐσεῖς μοῦ λέγετε ὅτι δὲν ἔχομεν σοφίαν; Τὴν σοφίαν σου δὲν ἐθέλω, ὁμπρὸς εἰς τὸν σταυρόν τοῦ Χριστοῦ».

Κυρίλλος Λούκαρης (Φ. Κόντογλου, «Ἡ πονεμένη ρωμιοσύνη», Ἀθῆναι 1963, σελ. 140-142)

5. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Γρηγορίου Ε'.

«Μὴ μέ προτρέπετε νὰ φύγω. Μάχαιρα θὰ περάσῃ τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Θέλετε νὰ καταφύγω μετρηφισμένος εἰς ἓνα πλοῖον, ἢ νὰ κλεισθῶ εἰς ἓνα σπῆτι κάποιου εὐεργετικοῦ πρεσβευτοῦ καὶ ν' ἀκούω ἐκεῖ πῶς οἱ δήμιοι κατακρεουργοῦν τὸν χηρεύσαντα λαόν; Ὁχι. Διὰ τοῦτο εἶμαι πατριάρχης. Διὰ νὰ σώσω τὸ ἔθνος μου. Ὁχι διὰ νὰ ἐξολοθρευθῇ ἐξ αἰτίας μου διὰ χειρὸς τῶν γενειτσάρων. Ὁ θάνατός μου θὰ ὠφελήσῃ περισσότερον παρά ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες θὰ καταπλαγοῦν ἀπὸ τὸν ἄδικον θάνατόν μου καὶ δὲν θὰ μείνουν ἀδιάφοροι ὅταν ἡ πίστις των ἐξυβρισθῇ εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θὰ πολεμήσουν μὲ μεγαλύτεραν μανίαν. Καὶ τοῦτο φέρει ὡς δῶρον τὴν νίκην. Εἶμαι βέβαιος δι' αὐτό. Νὰ ἔχετε ὑπομονὴν ὁ, πῶς καὶ ἂν μοῦ συμβῇ. Σήμερα – ἦτο Κυριακὴ τῶν Βαΐων – θὰ φάμε ψάρια, ἀλλὰ μετὰ πινας ἡμέρας ἴσως τὰ ψάρια θὰ φάνε ἐμᾶς... Ἄς μὴ γίνω ἡ χλεύη τῶν ζώντων. Δέν θὰ ἀνεχθῶ νὰ περνῶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Ὁδησοῦ ἢ τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκῶνος καὶ νὰ

μέ δακτυλοδεικτοῦν λέγοντες: «Ἴδου ὁ φονεὺς πατριάρχης». Τετάρτην φορὰν δέν θά ὑπάγω εἰς τόν Ἄθωνα... Δέν θέλω. Ἦθελα νά ἰδρῶσω σχολεῖον εἰς τήν πατρίδα μου... Ἀλλά χαίρετε. Ὁ τόπος μου εἶναι ἡ Δημητσάνα. Πηγαίνω ἐκεῖ πού μέ καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κλήρος τοῦ ἔθνους καί ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων».

Δ. Κοκκίνου, Ἡ ἐλληνική ἐπανάστασις, ἔκδ. γ', τόμ. Α', Ἀθήναι 1956, σελ. 397)

6. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἱγνατίου μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας τοῦ Λιβόρνου (πόλεως τῆς Ἰταλίας):

«... Διὰ νά πληρῶσῃ δέ ὁ καθείς τό χρέος του πρὸς τήν πατρίδα καί νά συντείνῃ εἰς τήν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους του, ἐπαναλαμβάνων λέγω, ὅτι δέν εἶναι χρεῖα μήτε νά εἶναι πλούσιοι, μήτε νά κάμῃ θυσίας ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ φθάνει νά ἔχῃ καλὴν θέλησιν, καί τότε οἰκονομῶντας ἀπὸ τὰ περιττὰ ἔξοδα, θεάτρου δηλαδὴ, καφέ καί ἄλλων τοιοῦτων ξεφαντώσεων... νά κάμῃ εἰς τό διάστημα τοῦ χρόνου μίαν ποσότητα, ἥτις ὅσον μικρά καί ἂν εἶναι, ὅταν γίνεται ἀπὸ πολλοὺς, κατασταίνεται μεγάλη καί ἱκανή διὰ τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ καλὰ δέν μένουν μόνιμα, ὅταν δέν εἶναι μία διοίκησις καί δύναμις διὰ νά τὰ κρατῇ, ἄς ἀναλάβῃ τοῦτο τὸ θεάρεστον καί ἐπωφελές ἔργον ἡ Ἐκκλησία σας καί τὸ διοικοῦν κατ' ἔτος σῶμα τῶν ἀδελφῶν, καί ἄς ἀποφασισθῇ διὰ πέντε μόνον χρόνους μία ποσότης κατ' ἔτος ἀνάλογος μέ τήν παροῦσαν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, μέ τήν φιλοτιμίαν σας καί μέ τήν δύναμίν σας, ἡ ὁποία ποσότης νά ἐξοδεύεται εἰς νέους εἰδήμονας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, χρηστο-ῆθεις καί ἀποφασισμένους, διὰ νά ἐπιστρέψωσιν εἰς τήν Ἑλλάδα διδάσκαλοι, ἀφοῦ τελειοποιηθῶσιν εἰς τήν Εὐρώπην.

Τὰ βιβλία δέ ἡμποροῦν νά τὰ ἔχωσι τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ὅταν, ἀκολουθοῦντες τήν καλὴν συνήθειαν, γινώμεθα συνδρομηταί καί εὐκολύνοντες τοὺς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς μας εἰς τὸ νά ἐκδίδωσι διὰ τοῦ τύπου τοὺς κόπους των, στέλλωμεν ἀπὸ αὐτὰ μερικά σώματα εἰς τὰ ἐκεῖσε σχολεῖα, ἢ καί ὅταν ἀγοράζωμεν ὅσα εὐρίσκομεν κατὰ καιροὺς εἰς μετρίαν τιμὴν βιβλία καί τὰ στέλλωμεν δῶρον εἰς τὰς ἐλληνικὰς βιβλιοθήκας· μέ τοιαύτας μικράς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δαπάνας θέλει πλουτισθῇ ἡ Ἑλλάς καί ἀπὸ βιβλία...».

(Ἐμ. Πρωτοφάλητ, Ἱγνάτιος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Ἀθήναι 1961, σελ. 155-156)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας

Ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου

Ύστερα ἀπὸ σφοδρούς αἱματηρούς ἀγῶνες ἑννέα ἐτῶν (1821-1830) ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχθηκε ἀνεξάρτητο κράτος μέ πρωτο κυβερνήτη τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

Ὅταν ἀκόμα διακοῦσε ἡ Ἐπανάσταση, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας θά ἔπρεπε νά ἀνακηρυχτεῖ ἐλεύθερη διοικητικά ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὴ γνώμη αὐτὴ τοῦ Κοραῆ ὑποστήριξε πιὸ θερμὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὁ μορφωμένος κληρικός Θεόκλητος Φαρμακίδης († 1860). Ἔτσι μέ τὴ βοήθεια τοῦ Γ. Μάουρερ, πού ἦταν μέλος τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὁθωνα καὶ ρυθμιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1833 ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ συνέλευση τῶν ἐπισκόπων στοῦ Ναύπλιο αὐτοκέφαλη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, χωρὶς νά ὑπάρχει συγκατάθεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

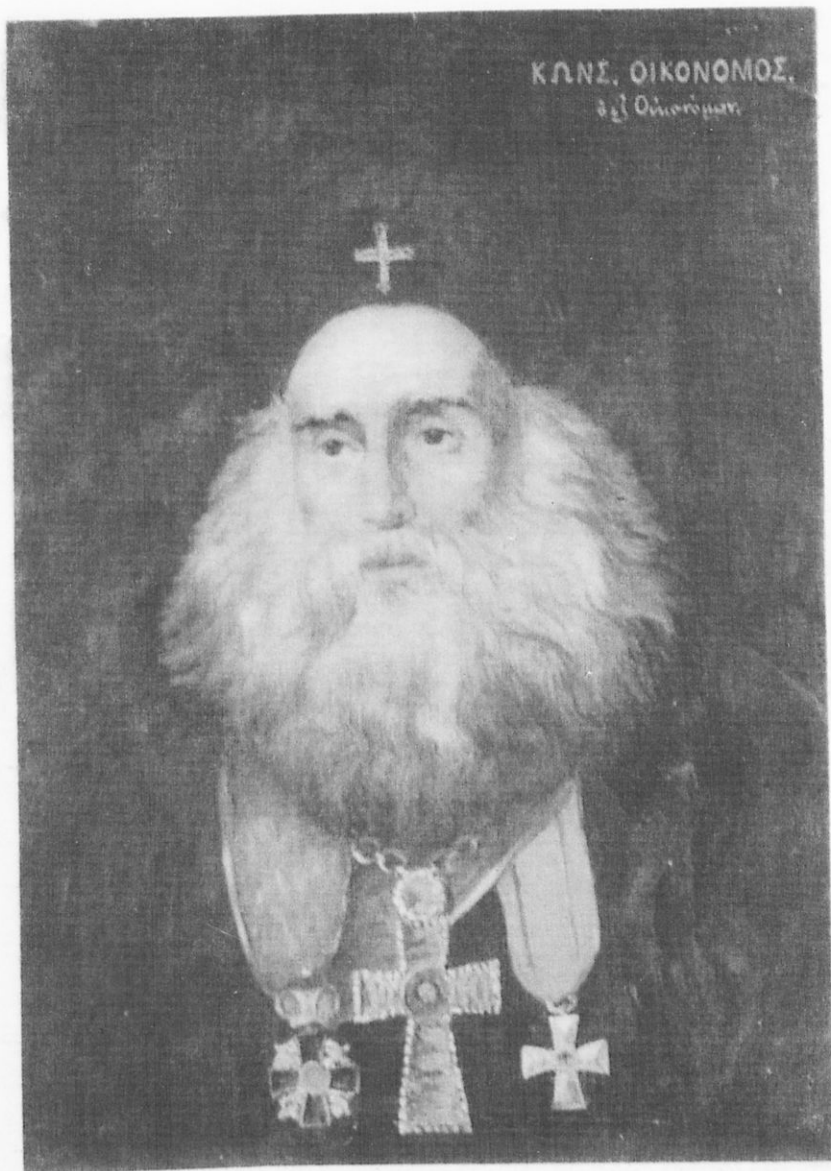
Ἡ διοργάνωσή της

Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ιδρύσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας προκάλεσε μεγάλη ἀντίδραση. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδράσεως ἦταν ὁ σπουδαῖος καὶ λόγιος κληρικός Κων-

Ο Άδαμάντιος Κοραΐς (Αθήνα, Έθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος (Ἀθήνα, Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο).

**Τό μνημείο καί ὁ τάφος τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου σὸν περίβολο τῆς μονῆς
'Ασωμάτων-Πετράκη (Ἀθήνα).**

σταντίνος Οικονόμος ό έξ Οικονόμων († 1857). Τότε πολλοί κληρικοί πού καί αὐτοί ἀντιδρῶσαν έξορίστηκαν ἀπό τήν ἀντιβασιλεία. Εὐτυχώς ὅμως ἡ ταραχή αὐτή ἔληξε ὕστερα ἀπό 18 χρόνια γιατί ἀπό τίς ἐξηγήσεις πού δόθηκαν τό 1850, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ Συνοδικό Τόμο ἀναγνώρισε τό αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι τῇ διοίκηση ἀνέλαβε Ἱερά Σύνοδος πού τήν ἀποτελοῦσαν πέντε μέλη μέ πρόεδρο τό μητροπολίτη Ἀθηνῶν. Μέλος ἦταν καί ὁ λαϊκός βασιλικός ἐπίτροπος πού εἶχε μεγάλη δύναμη, γιατί χωρίς τήν ὑπογραφή του οἱ ἀποφάσεις ἦταν ἄκυρες.

Ζωή καί δράση

Ἡ ἐσωτερική ζωή τῆς Ἐκκλησίας κυλοῦσε μᾶλλον ἥσυχα. Ὑπῆρξαν ὅμως καί μερικές ἀναταραχές. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης († 1853) θέλησε νά δημιουργήσει ἕνα νέο εἶδος θρησκείας, τῇ «θεοσέβεια», καί ἀφορίστηκε. Σπουδαία κίνηση ἔκαμε ὁ λαϊκός θεολόγος Ἀπόστολος Μακράκης († 1905), ἔπρεσε ὅμως σέ μερικές πλανημένες διδασκαλίες. Τό 1901 τάραξαν τήν Ἐκκλησία τά λεγόμενα «Εὐαγγελικά», ταραχές δηλ. πού ξέσπασαν μέ ἀφορμή τῇ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στή δημοτική. Τέλος τό 1924 ἐφαρμόστηκε τό διορθωμένο ἡμερολόγιο στήν Ἐκκλησία. Αὐτοί πού δέν τό ἀκολούθησαν ὀνομάστηκαν «παλαισημερολογίτες».

Τά μέλη τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας καλλιεργήθηκαν πνευματικά μέ τό κήρυγμα καί τήν κατήχηση. Στούς τομεῖς αὐτοῦς διακόνησαν πολλοί κληρικοί καί λαϊκοί, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς ὁμάδες. (Ἀδελφότητες «Ζωῆς» «Σωτήρα», «Σταυροῦ», «Ὁρθόδοξες Χριστιανικές Ἐνώσεις»).

Ἀξιόλογο εἶναι τό φιλανθρωπικό καί κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας πού γίνεται μέ τά φιλόπτωχα ταμεῖα καί τά ἱδρύματα τῶν κατὰ τόπους μητροπόλεων.

Ἡ σημερινή κατάσταση

Σήμερα ἀνώτατο διοικητικό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, στήν ὁποία προστέθηκαν καί οἱ περιοχές πού ἀπελευθερώθηκαν ὕστερα, εἶναι ἡ Σύνοδος ὅλων τῶν μητροπολιτῶν, πού ὀνομάζεται Ἱεραρχία. Αὐτή μέ τό νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας, πού ψήφισε πρόσφατα ἡ Βουλὴ (1977), συνεδριάζει κάθε Ὀκτώβριο. Τόν ὑπόλοιπο καιρό διοικεῖ, ὡς ὄργανο τῆς Ἱεραρχίας, ἡ «Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος», πού ἀποτελεῖται ἀπό τόν ἀρχιεπίσκοπο ὡς πρόεδρο καί 12 μητροπολίτες, ἕξι ἀπό τήν Παλαιά Ἑλλάδα καί ἕξι ἀπό τίς Νέες Χῶρες, δηλ. τίς ἐπαρχίες πού ἐνώθηκαν μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας τό 1928 (Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, νησιά).

Ἡ μονή Ἀρκαδίου στήν Κρήτη.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, πού ἀποτελεῖται ἀπό τὴν ἀρχιεπισκοπή Κρήτης καὶ ἑπτὰ μητροπόλεις, εἶναι ἡμιαυτονομη καὶ ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τους μητροπολίτες ἐκλέγει ἡ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος ὅλων τῶν ἀρχιερέων τῆς νήσου. Ἐνῶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἀξιόλογη εἶναι ἡ δράση τῆς Ὁρθόδοξης Ἀκαδημίας Κρήτης στὴ Γωνιά Χανίων, ὅπου γίνονται ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, συνάξεις κληρικῶν καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις πολιτιστικοῦ περιεχομένου.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου – Τὸ Ἅγιον Ὄρος

Ἡ Δωδεκάνησος, πού ἀπελευθερώθηκε μετὰ τὸ β' παγκόσμιο πόλεμο, ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 μητροπόλεις πού ὑπάγονται στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται καί τό Ἅγιο Ὄρος μέ τίς 20 μεγάλες μονές του καί τά παραρτήματά τους. Αὐτό ὅμως εἶναι κατά κάποιο τρόπο ἀνεξάρτητο καί αὐτοδιοίκητο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας δέν θεωρεῖται ὁμαλή;
2. Τί διαφορές ἔχουν ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας οἱ παλαισημερολογίτες;
3. Ποιά πλεονεκτήματα ἔχει ἡ διακυβέρνηση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν Ἱεραρχία;
4. Πόσες ἐκκλησιαστικές ἐπικράτειες ὑπάρχουν στό ἐλληνικό κράτος;

49. Ἡ Ἐκκλησία στούς μεταγένηστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ διαίωνιση τοῦ ἀγωνιστικοῦ πνεύματος στήν Ἐκκλησία

Τό 1830 ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ἀνεξάρτητο κράτος. Οἱ μακροχρόνιοι καί αἱματηροί ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἶχαν δικαιωθεῖ. Οἱ ἀγῶνες ὅμως τοῦ ἔθνους γιά τήν ἐλευθερία δέ σταμάτησαν. Ἀρκετά τμήματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους ἦταν ἀλύτρωτα. Ὁ ἀγώνας ἔπρεπε νά συνεχιστεῖ. Ἡ Ἐκκλησία στάθηκε καί πάλι στό πλευρό τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐλευθερία, γιά νά ἀποκτηθεῖ, χρειάζεται ἐνθουσιασμό, πρωτοπόρους, πίστη, ἐπιμονή καί ὑπομονή.

Σ' αὐτή τήν πολυμέτρητη προσπάθεια στρατεύθηκε ἡ Ἐκκλησία. Ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, μοναχοί ρίχτηκαν στόν ἀγῶνα: μέ λόγια καί μέ ἔργα. Οἱ μονές ἐγίναν, γιά μιᾶ ἀκόμη φορά, φυτώρια τῆς παιδείας, τῆς πίστεως καί τῆς φιλοπατρίας. Ἔτσι τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας δέ σβήνει, ἀλλά θεριεύει καί διαιώνίζεται.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις συμπαραστάσεως στούς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων

Ἀδιψευστη μαρτυρία τῆς προσφορᾶς καί συμπαραστάσεως τῆς Ἐκκλησίας στήν ἐθνική ὑπόθεση εἶναι τό *ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου*.

Ἡ μονή Ἀρκαδίου, χτισμένη κοντά στό Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, ἦταν στήν τουρκοκρατία σπουδαῖο πνευματικό κέντρο. Ἦταν ἐστία γραμμά-

των καί τεχνών. Ἐδῶ κατέφευγαν ὅσοι καταδιώκονταν ἀπό τοὺς Τούρκους καί ἀπὸ ἐδῶ ὀρμοῦσαν οἱ ἀγωνιστές, πού μάχονταν γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ νησιοῦ.

Πολλές συγκρούσεις Ἑλλήνων καί Τούρκων εἶχαν γίνει στὴ μονὴ Ἀρκαδίου. Ἡ ἐνδοξότερη ἔγινε στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1866. Οἱ ὑπερασπιστές τῆς μονῆς, ἀφοῦ μετέλαβαν τὰ ἀχραντα μυστήρια ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἡγουμένου *Γαβριήλ*, ἀνατίναξαν τὴν πυριτιδαποθήκη στὶς 9 Νοεμβρίου 1866 καί ἐγιναν ὀλοκαύτωμα. Ὁ ὀρθόδοξος μοναχισμός εἶχε γράψει μιὰ ἀκόμη σελίδα αὐτοθυσίας στοῦ βωμό τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδας.

Στὴ Δυτικὴ Μακεδονία οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας ἐνσαρκώθηκαν στὸ πρόσωπο τοῦ *Γερμανοῦ Καραβαγγέλη*. Ὁ φλογερὸς αὐτὸς κληρικὸς ἔδρασε ὡς ἐπίσκοπος στὴν Καστοριά (1900-1907) καί στὴν Ἀμάσεια τοῦ Πόντου. Στὴν Καστοριά ἀντιμετώπισε τοὺς Βουλγάρους πού ἤθελαν τὸν ἀφελληνισμό τῆς Μακεδονίας. Ἦταν ὁ πρωτοπόρος, ὁ ὀργανωτὴς, ἡ ψυχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Ἡ δράση του ἔγινε θρύλος.

Στὴν Ἀμάσεια ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης ἐζήση τὸ δράμα τοῦ διωγμοῦ τῶν συμπατριωτῶν του ἀπὸ τοὺς Νεότουρκους. Προστάτευσε τὰ ὀρφανὰ καί τοὺς πρόσφυγες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ κατόρθωσε νὰ διαφύγει. Κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔγινε γιὰ λίγο ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων. Πέθανε τὸ 1935 στὴ Βιέννη, ὅπου ὑπηρέτησε ὡς ἐξάρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριarchείου στὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. Στὴ διαθήκη του ἔγραψε: «Εἰς τὸ ἔθνος προσέφερον ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὡς Ἱεράρχης τοῦ 21». Στὰ «Ἀπομνημονεύματά» του θαυμάζουμε τὸ θάρρος, τὴ φιλοπατρία καί τὴ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς του πού εἶχε.

Ἕνας ἄλλος ἐθνικὸς ἀγωνιστὴς εἶναι ὁ *Σμύρνης Χρυσόστομος*. Ἡ ζωὴ του εἶναι πολυτάραχη καί ἡ δράση του πολὺπλευρη. Ὑπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν ὡς μητροπολίτης Δράμας (1902-1910) καί Σμύρνης (1910-1922). Ταυτόχρονα ὑπηρετεῖ καί τὸ ἔθνος. Οἱ Τούρκοι τὸν ἀπομάκρυναν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὸ ποίμνιό του, γιὰτὶ ἀναμείχθηκε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα. Στὸ πρόσωπό του ἔβλεπαν ἀκόμη τὸν ἱεράρχη πού ματαίωνε τὰ σχέδιά τους, διαμαρτυρόταν γιὰ τίς ὀμότητές τους καί ἦταν τὸ σύμβολο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἐπίλογος τῆς ζωῆς του γράφτηκε στὴ Σμύρνη τὸν Αὐγουστο τοῦ 1922. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἰωνίας ζοῦσε τὸ δράμα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Μὲ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης δέ

θέλει νά υπακούσει. Σ' εκείνους πού θά τόν συμβουλευόσουν νά φύγει, θά πεί: «'Ο καλός ποιμήν ὀφείλει νά παραμείνη μέ τό ποίμνιό του».

'Ο πασάς τῆς πόλεως ἀφοῦ τόν συνέλαβε, τόν παρέδωσε στό μαινόμενο ὄχλο, πού μέ ἀγριότητα τόν θανάτωσε. Τό ἔθνος τόν τιμᾷ ὡς ἔθνομάρτυρα καί ἡ Ἐκκλησία καμαρώνει γιά ἓνα τέτοιο ἀξιωματοῦχο της. Οἱ ἀνδριάντες του, ὅπου εἶναι στημένοι, ἐμπνέουν καί διδάσκουν. Διατρانώνουν ἀκόμη τήν ταύτιση Ἐκκλησίας καί ἔθνους στήν προ-ἀσπιση τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν Ἑλλήνων.

Τά χρόνια τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου συνθέτουν μιᾷ ὀδυνηρῇ πτυχή τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ δύσκολη αὕτη περίοδος εἶναι μιᾷ ἐποχῇ ἐκπληκτικῆς δράσεως τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστές οἱ πληγές τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Θάνατοι, κατοχή τῆς πατρίδας μας ἀπό ξένα στρατεύματα, πείνα, ἐξαθλίωση, ἐθνικός διχασμός.

Ἡ Ἐκκλησία κλήθηκε ἀπό τίς περιστάσεις αὐτές νά ἀνακουφίσει τή δυστυχία καί νά σηκώσει, μαζί μέ τό δικό της, καί τό σταυρό τοῦ ἔθνους. Ἐμπνευσμένοι ἀρχιεπίσκοποι (Χρῦσανθος καί Δαμασκηνός), φωτισμένοι ἐπίσκοποι, ἀκούραστοι ἱερεῖς καί ταπεινοί μοναχοί ὑπηρετήσαν τό λαό μέ αὐταπάρνηση καί αὐτοθυσία. Πολλοί προστέθηκαν στό πάνθεο τῶν ἡρώων της, γιατί ἔγιναν μάρτυρες καί ὁμολογητές. Ἡ Ἐκκλησία, ὅπως πάντοτε, ἔγινε «σωστό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας διαιωνίζεται;
2. Τί ἐννοεῖ ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης μέ αὐτά πού ἔγραψε στή διαθήκη του;
3. «Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος». Τί σημαίνει ἡ φράση; Ἀνάπτυξε τήν στό τετράδιό σου.
4. Τί γνωρίζεις σχετικά μέ τό Μακεδονικό Ἀγώνα;

50. Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί οί λοιπές αυτοκέφαλες ἐκκλησίες

Ἡ συγκρότηση τῶν ὀρθόδοξων αυτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν

Σήμερα ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία παρουσιάζει τήν εἰκόνα μιᾶς ὁμοσπονδίας αυτοκέφαλων ἀνεξάρτητων Ἐκκλησιῶν. Τίς Ἐκκλησίες αὐτές μπορούμε νά κατατάξουμε σέ τρεῖς ὁμάδες: α) τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα, β) τά νεώτερα σλαβικά Πατριαρχεῖα, γ) τίς υπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

α) Τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα

1. Τό *Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο* ἢ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Ἔχει ὑπό τή διοίκησή του τοὺς χριστιανούς πού ζοῦν στήν Τουρκία καί ὑπάγονται στήν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως καί σέ 4 μητροπόλεις. Σ' αὐτό ὑπάγονται ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, οἱ 4 μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου καί οἱ ὀρθόδοξοι τῆς διασποράς, δηλ. αὐτοί πού ζοῦν στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία, στήν Ἀμερική καί στήν Αὐστραλία ἀνάμεσα σέ ἐτερόδοξους καί ἀλλόδοξους πληθυσμούς. Ἐτοί τό ἱστορικό αὐτό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας πού ἐδρεύει στό φτωχικό Φανάρι ἔχει τήν πρώτη θέση μεταξύ ὅλων τῶν ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Θεολογική Σχολή Χάλκης ἦταν ἕνας πνευματικός φάρος, πού μόρφωνε τόν κληρὸ τοῦ Πατριαρχείου. Δυστυχῶς ἀναγκάστηκε νά κλείσει τό 1971.

2. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀλεξάνδρειας*. Διοικεῖ ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους τῆς Ἀφρικής. Περιλαμβάνει 13 μητροπόλεις. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἱεραποστολή σέ ὀρισμένες χώρες μαύρων ἰθαγενῶν, ὅπως στό Ζαῖρ, στήν Κένυα καί στήν Οὐγκάντα. Στίς χώρες αὐτές ἐδρασε καί πέθανε τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ Ἕλληνας ἱεραπόστολος ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος († 1972).

3. Τό *Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας*. Ἔχει ἔδρα τή Δαμασκό, πρωτεύουσα τῆς Συρίας καί διοικεῖ τοὺς ἀραβόφωνους ὀρθόδοξους χριστιανούς πού ζοῦν κυρίως στή Συρία καί στό Λίβανο. Τό Πατριαρχεῖο ἔχει ἀκόμη 3 μητροπόλεις στήν Τουρκία, 1 στήν Ἀραβία καί 3 στήν Ἀμερική ἀπὸ ἀπόδημους ἀραβόφωνους. Ὁ πατριάρχης, οἱ ἱεράρχες καί ὁ κληρὸς εἶναι ἐπίσης ἀραβόφωνοι. Ἀνώτερη Ἱερατική Σχολή λειτουργεῖ στή μονή Μπελεμέντιου κοντά στήν Τρίπολη, πού διευθύνεται ἀπὸ Ἕλληνα καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

4. Τό *Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων*. Περιλαμβάνει τήν Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα, πού φρουρεῖ τὰ ἱερά προσκυνηματα καί διαποιμαίνει

Θεολογική Ἀκαδημία Σόφιας.

τούς ὀρθοδόξους πού ζοῦν στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται καί ἡ αὐτόνομη Ἀρχιεπισκοπή τοῦ Θεοβάνδιστου Ὁρους Σινᾶ.

β) Τά νεώτερα Πατριαρχεῖα

1. *Πατριαρχεῖο Ρωσίας.* Τό 1448 ἀνακηρύχθηκε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1589 ἐγίνε Πατριαρχεῖο. Ἔχει 73 ἐπισκοπές στή Σοβιετική Ἑνωση καί τρεῖς ἐξαρχίες στό ἐξωτερικό. Παρά τούς σκληροῦς διωγμούς τοῦ κράτους κατά τῆς θρησκείας ἐπέζησε καί ζεσταίνει τήν πίστη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Διαθέτει δύο Θεολογικές Ἀκαδημίες (Μόσχα καί Λένινγκραντ) καί τρεῖς Ἱερατικές Σχολές.

2. *Πατριαρχεῖο Σερβίας.* Τό 1879 ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία καί τό 1920 ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχεῖο. Περιλαμβάνει 31 ἐπισκοπές καί διαθέτει μία Θεολογική Σχολή στό Βελιγράδι καί 5 Ἱερατικές Σχολές.

3. *Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.* Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ἐγίνε τό 1885 καί ὡς Πατριαρχεῖο ἀναγνωρίστηκε τό 1925. Ἔχει 5 μητροπόλεις καί 12 ἐπισκοπές, 2 ἐπισκοπές στό ἐξωτερικό, 2 Θεολογικές Σχολές (στό

Βουκουρέστι καί στο Σίμπιου) καί 6 Ἱερατικές. Διακρίνεται γιά τή ζωντάνια τῶν πιστῶν του καί τή θεολογική μόρφωση τῶν ποιμένων του.

4. *Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας*. Ἀπό τό 1872 ἡ Βουλγαρική Ἐκκλησία εἶχε ἀποσχιστεῖ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τό σχίσμα τέλειωσε τό 1945. Τό 1953 αὐτοανακηρύχθηκε σέ Πατριαρχεῖο, γεγονός πού ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1961. Ἐχει 23 μητροπόλεις καί ἐπίσκοπες, τή Θεολογική Ἀκαδημία τῆς Σόφιας καί Ἱερατική σχολή. Ἀγωνίζεται νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο μέσα σ' ἕνα περιβάλλον πού δέν εἶναι φιλικό.

γ) Οἱ ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες

1. *Ἐκκλησία τῆς Κύπρου*. Εἶναι αὐτοκέφαλη ἀπό τήν Γ' Οἰκουμένη Σύνοδο (431). Ἐκτός ἀπό τήν ἀρχιεπισκοπή ἔχει καί 5 μητροπόλεις καί Ἱερατική Σχολή στή Λευκωσία. Οἱ ἱεράρχες της βρέθηκαν ἐπικεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων τοῦ νησιοῦ γιά τήν ἐλευθερία.

2. *Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας*. Ἐχει 77 μητροπόλεις ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 42 εἶναι τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδας καί 35 τῶν Νέων Χωρῶν, 2 Θεολογικές Σχολές (Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης) καί 13 Ἱερατικές Σχολές, ἀπό τίς ὁποῖες 3 σέ περιοχές πού ὑπάγονται

Φιλάρετος Μόσχας.

στο Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (Ἀθωνιάδα, Πατμιάδα, Κρήτης). Γιά περισσότερες λεπτομέρειες κοιτάξε τό μάθημα 48.

3. *Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας*. Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1924. Περιλαμβάνει 4 μητροπόλεις καί ἔχει Θεολογικό Τμήμα στή Χριστιανική Ἀκαδημία τῆς Βαρσοβίας καί Ἱερατική Σχολή. Ἀγωνίζεται νά διατηρήσει τήν Ὁρθοδοξία μέσα σ' ἕνα κράτος πού δέν ἐνδιαφέρεται γιά τή θρησκεία καί ἀνάμεσα σέ ἐτερόδοξες πλειονότητες.

4. *Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας*. Ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη τό 1937 καί ἔχει 4 μητροπόλεις. Σή-

μερα όμως καταπιέζεται σκληρά εξαιτίας του έχθρικού κρατικού καθεστώτος και ουσιαστικά στερείται από κανονικούς ιεράρχες.

Αυτόνομες Έκκλησίες

Ορισμένες Έκκλησίες, μολοντί είναι ανεξάρτητες και αυτοδιοικήτες, δεν έχουν ακόμη αναγνωριστεί γενικά ως αυτοκέφαλες. Αυτές ονομάζονται αυτόνομες και είναι οι έξης:

1) Η Έκκλησία της Γεωργίας στόν Καύκασο της Ρωσίας. Ο άρχηγός της ονομάζεται καθολικός και πατριάρχης και έχει έδρα στήν Τιφλίδα της Γεωργίας.

2) Η Έκκλησία της Τσεχοσλοβακίας μέ έδρα τήν Πράγα.

3) Η Έκκλησία της Φινλανδίας μέ έδρα τό Κουόπιο.

Σύγχρονες σχέσεις

Οι διάφορες όρθόδοξες Έκκλησίες αντιμετωπίζουν τά προβλήματα πού τίς άπασχολούν σέ κοινές συνδιασκέψεις, πού είναι όπως οι παλαιές Σύνοδοι της Έκκλησίας. Έτσι τά τελευταία χρόνια έγιναν οι ακόλουθες Πανορθόδοξες Διασκέψεις: Α' στή Ρόδο τό 1961, Β' στή Ρόδο τό 1963, Γ' στή Ρόδο τό 1964 και Δ' στή Γενεύη τό 1968. Στήν πόλη αυτή επίσης συνεδρίασε τό Νοέμβριο του 1976 ή πρώτη Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη ή όποία καθόρισε τά θέματα πού θά συζητηθούν στή Μεγάλη Σύνοδο της Όρθοδοξίας μελλοντικά.

Τίς σχέσεις μεταξύ των όρθόδοξων Έκκλησιών καλλιεργούν οι επισκέψεις των προέδρων των ιεραρχών και των κληρικών των Έκκλησιών, οι ύποτροφίες και ανταλλαγές φοιτητών και οι επισκέψεις των εκκλησιαστικών πληρωμάτων. Έτσι αισθάνονται οι όρθόδοξες Έκκλησίες ότι είναι άδερφές μεταξύ τους και κλήματα της αυτής άμπέλου, της όρθόδοξης καθολικής Έκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί μορφή παρουσιάζουν σήμερα οι όρθόδοξες Έκκλησίες;
2. Ποιά όρθόδοξη χώρα επιθυμεί νά επισκεφθείς και γιατί;
3. Σέ τί διαφέρει ή δική μας Έκκλησία άπέναντι στις άλλες Όρθόδοξες σήμερα;
4. Τί διδάσκει ή μορφή του σύγχρονου ιεραπόστολου Χρυσόστομου Παπασαραντόπουλου για ή δύναμη της Όρθοδοξίας;

51. 'Ορθοδοξία καί οἰκουμένη

'Η σύγχρονη ὀρθόδοξη κοινωνία

Παρακολουθήσαμε ὡς τώρα τή ζωή καί τή δράση τῆς 'Εκκλησίας μέσα στούς αἰῶνες. Εἶδαμε τήν ἀναμορφωτική καί σωτήρια ἐπίδρασή της στούς ἀνθρώπους. Θαυμάσαμε τή συμβολή της στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους καί καυχήθηκαμε γιατί εἴμαστε μέλη της.

'Η 'Ορθοδοξία ὅμως δέν περιορίζεται στούς Ἕλληνες. Καί ἄλλοι λαοί, γειτονικοί καί μακρινοί, γεύονται τούς καρπούς τοῦ δέντρου της μέ τό νά ἀνήκουν στίς τοπικές ὀρθόδοξες 'Εκκλησίες.

Κάθε μιά ἀπό τίς 'Εκκλησίες αὐτές σηκώνει τό σταυρό της. Πολλά εἶναι τά ἐμπόδια πού παρεμβάλλονται στό ἔργο τους: πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ 'Ορθοδοξία, ὅπου καί ἂν βρίσκεται, ἀγωνίζεται νά σκορπίσει τό μήνυμά της. Στόν ἀγῶνα της ἡ κάθε τοπική 'Εκκλησία δέν εἶναι μόνη. Ἔχει τή βοήθεια καί συμπαράσταση τῶν ἄλλων, γιατί ὅλες ἔχουν κοινά προβλήματα καί κοινούς στόχους. 'Η κοινωνία σήμερα μαστίζεται ἀπό πολέμους, τή δυστυχία, τή βία, τήν ἀνισότητα, τίς φυλετικές διακρίσεις. Στά θέματα αὐτά ἡ 'Ορθοδοξία ἔχει νά πεῖ κάτι σημαντικό, νά δώσει μιά μαρτυρία πίστεως.

Οἱ σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων 'Εκκλησιῶν εἶναι ἓνα ἀπό τά θέματα πού θά ἀπασχολήσει τήν Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδο τῆς 'Ορθοδοξίας.

Πρός τήν Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδο

'Η 'Εκκλησία εἶναι ἓνας ζωντανός ὀργανισμός. Σάν τέτοιος, δέ ζεῖ μόνο μέ τό παρελθόν. Τήν ἀπασχολοῦν καί σύγχρονα προβλήματα, πού παρουσιάζονται στήν κοινωνική καί στήν ἐκκλησιαστική, ζωή.

Μέ τά προβλήματα αὐτά θά ἀπασχοληθεῖ μελλοντικά ἡ Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδος. 'Η σύγκλησή της χρειάζεται προσεκτική καί συστηματική προπαρασκευή. Πρέπει νά καθοριστοῦν οἱ στόχοι καί τό περιεχόμενο τῆς Συνόδου. Γιά τό σκοπό αὐτό γίνονται συζητήσεις καί παίρνονται ἀποφάσεις στίς Πανορθόδοξες Διασκέψεις.

Τόν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου κατάρτισε ἡ Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου τό 1961. Ἐπειδή τά θέματα αὐτά ἦταν πολλά, ἡ Α' Προσυνοδική Διάσκεψη πού συγκλήθηκε τό 1976 στή Γενεύη, τά περιορίσε σέ λίγα καί ἀναγκαῖα. Τέτοια εἶναι: σχέσεις τῶν ὀρθόδοξων 'Εκκλησιῶν μέ τό λοιπό χριστιανικό κόσμο, ἡ ἐφαρμογή τῶν ἱερῶν κανόνων στίς σύγχρονες συνθήκες, προβλήματα κλήρου καί λαοῦ, τό ἡμερολογιακό ζήτημα κ.ἄ.

Μέ τή Σύνοδο αὐτή ἡ Ὁρθοδοξία θά ὁμολογήσει τήν πίστη της, θά ἀποδείξει τήν ἐνότητα τῶν τοπικῶν της Ἐκκλησιῶν, θά συμβάλει στή χριστιανική ἐνότητα καί θά ἀνταποκριθεῖ στίς προσδοκίες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, πού περιμένει τή ζωντανή παρουσία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στή σύγχρονη ἐποχή.

Οἰκουμενικός διάλογος καί ἱεραποστολή

Οἰκουμενικός διάλογος λέγεται αὐτός, πού γίνεται ἀπό θεολόγους διάφορων Ἐκκλησιῶν γύρω ἀπό θεολογικά καί ἐκκλησιαστικά θέματα, μέ σκοπό τή συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν καί τή μελλοντική ἔνωση τους.

Στό διάλογο αὐτό συμμετέχει καί ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, γιατί κατέχει ἀνόθευτο τό θησαυρό τῆς πίστεως καί πρέπει νά τόν μεταδώσει καί στόν ὑπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Προσεύχεται στή λατρεία της «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» καί θλίβεται γιά τίς αἵρέσεις, τίς διαιρέσεις καί τίς ἐχθρότητες πού κατατυραννοῦν τοὺς χριστιανούς τοῦ κόσμου.

Ὁ διάλογος, πού βρίσκεται ἀκόμη στήν ἀρχή ἢ στό προπαρασκευαστικό στάδιο, γίνεται πρός πολλές κατευθύνσεις: μέ τίς Ἀνατολικές ἢ Ἀντιχαλκηδόνειες Ἐκκλησίες (ἰδρύθηκαν μετὰ τῆ Δ' Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας καί ἀπό ἀντίθεση σ' αὐτή). Αὐτές στήν πίστη καί στήν λατρεία τους ἔχουν λίγες διαφορές ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία· μέ τήν Παλαιοκαθολική Ἐκκλησία (εἶναι παρακλάδι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πού ἀποσπάστηκε ἀπό τόν κορμό της τό 1870)· μέ τήν Ἀγγλικανική, τή Ρωμαιοκαθολική, τή Λουθηρανική, καί μέ ἄλλες προτεσταντικές ὁμολογίες.

Ἡ προσέγγιση τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδίδωκεται στίς διάφορες διασκέψεις πού γίνονται, καθῶς καί στούς κόλπους τοῦ *Παγκόσμιου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν*. (Π.Σ.Ε.). Τά κεντρικά θέματα τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε. πού ἔχουν συγκληθεῖ ὡς σήμερα, δείχνουν τήν ἀγωνία τῶν χριστιανῶν γιά τά προβλήματα τοῦ κόσμου καί τή λύση πού προτείνουν. Αὐτά εἶναι:

1. Ἡ ἀκαταστασία τοῦ κόσμου καί τό σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ.
2. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου.
3. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τό φῶς τοῦ κόσμου.
4. Τά πάντα καινούργια.
5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐλευθερώνει καί ἐνώνει.

“Ένας αξιόλογος τομέας προβολής και διαδόσεως της ὁρθόδοξης πίστεως εἶναι ἡ *ιεραποστολή*. Ἡ Ἐκκλησία μας βλέπει τὴν ιεραποστολή ὡς συμμόρφωση στὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» καὶ ὡς ὑποχρέωση στὰ δυὸ δισεκατομμύρια ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἔχουν χαρεῖ ἀκόμη τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Στὴν Ἀφρική, στὴν Ἀσία, στὴν Ἀπώ Ἀνατολή καὶ σ' ἄλλα μέρη ὁρθόδοξοι ιεραπόστολοι κάτω ἀπὸ σκληρές συνθήκες ψαρεύουν ψυχές γιὰ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιὸ μήνυμα φέρνει ὁ Χριστιανισμὸς στὸν ταραγμένο σημερινό κόσμο; (Βλέπε τὰ κεντρικὰ θέματα τῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε.).
2. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν;
3. Γιατί ἡ Ὁρθόδοξία προετοιμάζει τὴ σύγκληση Μεγάλης Συνόδου;
4. Ἡ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία συμμετέχοντας στὸ διάλογο μὲ τίς ἄλλες χριστιανικές Ἐκκλησίες κάνει ἓνα ἔργο ιεραποστολῆς. Τί σημαίνει αὐτό; Ἐξήγησε.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης καὶ ὁ Μακεδονικὸς Ἀγώνας:

«Στὶς 6 Αὐγούστου τοῦ 1906, ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως, ἔπρεπε κατὰ ἀρχαίαν συνήθειαν τῶν Μητροπολιτῶν Καστοριάς νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν κωμόπολιν Νεοστράμι, ἔδρα φανατικῶν Βουλγάρων, νὰ λειτουργήσω ἐκεῖ μὲ τὸ ἑλληνικὸ κῶμμα καὶ ἀπὸ κεῖ περνώντας λίγα βουλγαρικά χωριά, νὰ περιοδεύσω τὰ ἀλβανικά χωριά τῆς ἐπαρχίας μου... Τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Καστοριά στὸ Νεοστράμι ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνον, γιατί οἱ Βούλγαροι τὸ ἤξεραν πῶς στὶς 6 Αὐγούστου ἔπρεπε νὰ πάω στὸ Νεοστράμι. Πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες στὴν κωμόπολιν αὐτὴ εἶχε μπεῖ νύχτα πολυμελὲς βουλγαρικὴ συμμορία... Οἱ κομιτατζήδες εἶχαν πιάσει σὲ δυὸ σημεῖα ἐπικαίρες θέσεις καὶ μὲ περίμεναν. Καὶ ἦταν τόσο βέβαιον πῶς θὰ περάσω, γιατί εἶχα εἰδοποιήσει κιόλας στὸ Νεοστράμι νὰ μοῦ στείλουν ἄλογα γιὰ νὰ πάρουν τίς κλινোসτρωμές καὶ τοὺς ἀνθρώπους μου... Βέβαια ἀντιλαμβάνομαι τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχα. Ἄν ὅμως πάλι δὲν πήγαινα, αὐτὸ θὰ ἐθεωρεῖτο δειλία καὶ ἥττα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Νεοστραμίου (στὸ Νεοστράμι ἦταν δυὸ κοινότητες, ἑλληνικὴ καὶ βουλγαρικὴ), οἱ δικοὶ μας θὰ ἔχαναν τὸ θάρρος τους, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι θὰ ἀποθρασύνονταν. Σκέφτηκα λοιπὸν καλὰ καὶ εἶδα πῶς ἔπρεπε νὰ πάω. Ὅταν ἔμαθαν τὴν ἀπόφασή μου στὴ Μητρόπολιν, ἀναστατώθηκαν. Ὁ Πρωτοσύγκελλός μου ἀειμνήστως Πλάτωνα προσπαθοῦσε νὰ μὲ ἀποτρέψει ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ βλέποντας τὴν ἐπιμονή μου ἔβαλε τὸν πατέρα μου νὰ μὲ ἐμποδίσει. Αὐτὸς ἄρχισε νὰ κλαίει καὶ νὰ μὲ ἰκετεύει νὰ μὴν τοῦ κάνω αὐτὸ τὸ κακὸ στὰ γεράματά του,

γιατί, έλεγε, έμαθε πώς ό θάνατός μου είναι βέβαιος. Έγώ τόν καθούχασα όσο μπορούσα, τού είπα νά μή φοβάται, γιατί έχω λάβει τά μέτρα μου καί θά γυρίσω πίσω σώως καί έπειτα ξεκίνησα μέ τόν Έμίν (τουρκαλβανό ύπηρέτη του) καί τούς άλλους δυό ανθρώπους μου. Κατέφυγα όμως στό έξής τέχνασμα. Άντί νά πάω κατευθείαν στό Νεστράμι μέσον Ζελενιού καί άλλων βουλγαρικών χωριών, έκανα ένα μεγάλο ήμικύκλιο, μεταξύ Καστοριάς καί Νεστραμιού καί πήγα από τή λίμνη στό Ντουπιάκο, από κεί στή Χρούπιστα καί από κεί από τά βουνά, από όπου δέν φανταζόταν κανείς πώς θά περάσω, έφτασα ξαφνικά στό Νεστράμι ύστερα από ταξίδι δέκα ώρων αντί έξι. Οί δικοί μας στό Νεστράμι ήταν κατατρομαγμένοι καί απόρησαν άμα μέ είδαν ζωντανό. Τήν άλλη μέρα λειτούργησα,μίλησα στην έκκλησία καί τούς έδωσα θάρρος καί έπειτα έμεινα ακόμα λίγες μέρες καί φρόντισα γιά τά σχολικά καί εκκλησιαστικά ζητήματα. Από κεί έπρεπε νά φύγω γιά τήν τακτική μου περιοδεία πρός τό βουνό Γράμμοστα.

Στό Νεστράμι τίς μέρες πού ήμουν εκεί ήρθε ένας τσοπάνης καί είπε πώς τήν περασμένη νύχτα ληστές τού είχαں άρπάξει κάμποσα πρόβατα. Όταν τόν ρωτήσαμε τί άνθρωποι ήταν, μάς απάντησε πώς μιλούσαν βουλγάρικα. Καί οί χωρικοί μάς εξήγησαν πώς ήταν ή συμμορία πού μέ περίμενε καί άμα είδε πώς πέρασα, ήρθε στό Νεστράμι καί άρπαξε πρόβατα νά φάει...».

(Γερμανού Καραβαγγέλη, «Ό Μακεδονικός Άγών» (Απομνημονεύματα),

Θεσσαλονίκη 1958, σελ. 57-58)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Εἰσαγωγή (Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 1-61)	
Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας: ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Ἡ Ἐκκλησία τῶν ἀποστόλων

1. Ἡ Πεντηκοστή.	10
2. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων.	15
3. Οἱ πρώτες ἀντιδράσεις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.	18
4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος.	21
5. Τό ἔργο τῶν ἀποστόλων γιά τή θεμελίωση τῆς Ἐκκλησίας.	24
6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.	33
7. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.	39
8. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί ἡ Ἑλλάδα.	44
9. Προβλήματα ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας.	48
10. Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας.	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Ἡ Ἐκκλησία τῶν μαρτύρων (Κ. Λουκάκης: σελ. 62-107)

α) ἀντίδραση τοῦ κόσμου στό λαό τοῦ Θεοῦ

11. Ἡ Ἐκκλησία στό ρωμαϊκό κράτος	62
12. Ἡ στάση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας.	67
13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων.	71
14. Ἡ Ἐκκλησία τῶν κατακομβῶν.	75

β) Οἱ ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων

15. Οἱ ἀποστολικοί Πατέρες.	87
16. Οἱ Ἑλληνες ἀπολογητές τοῦ Β΄ αἰῶνα.	91
17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καί μάρτυρας.	93
18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.	96
19. Ἡ Ἐκκλησία καί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος.	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Ἡ Ἐκκλησία τῶν Συνόδων (Ἱ. Κωνσταντινίδης: σελ. 107-153 καί 172-176, Χρ. Γκότσης σελ. 154-171 καί 176-177)

20. Οἱ πρώτες θεολογικές σχολές.	107
21. Νέες θεολογικές πλάνες-Μεγάλες αἵρέσεις.	111
22. Οἰκουμενικές Σύνοδοι Α΄.	113
23. Οἰκουμενικές Σύνοδοι Β΄.	121
24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.	122
25. Πατερικές μορφές Α΄. Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.	124

26. Πατερικές μορφές Β'. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.	128
27. Πατερικές μορφές Γ'. Γρηγόριος Νύσσης, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.	132
28. Πατερικές μορφές στή Δύση.	135
29. Μοναχισμός.	137
30. Ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμο.	144
31. Ἡ ἱεραποστολή.	151
32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.	154
33. Τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων.	165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Ἡ κρίση στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας (Χρ. Γκότσης: σελ. 178-181 καὶ 197-198, Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 181-184, καὶ 194-197 καὶ 198-199, Κ. Λουκάκης: σελ. 185-194).

34. Τὸ σχίσμα.	178
35. Προσπάθειες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας.	181
36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετὰ τὸ σχίσμα.	185
37. Ἡ μεταρρύθμιση.	188
38. Ὁ δυτικὸς Χριστιανισμός μετὰ τὴ μεταρρύθμιση.	191
39. Ὁρθοδοξία καὶ Δύση.	194

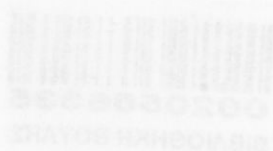
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ἡ ὀρθόδοξη ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ σχίσμα ὡς τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Χρ. Γκότσης: σελ. 200-250)

40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καὶ ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας.	200
41. Ἡ Ὁρθοδοξία στοὺς Σλάβους.	203
42. Θεολογία-Τέχνη.	207
43. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας.	217
44. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς.	220
45. Παιδεῖα καὶ θεολογικὰ γράμματα.	222
46. Οἱ Νεομάρτυρες.	231
47. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	239

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (Ἰ. Κωνσταντίνου: σελ. 251-256 καὶ 260-263, Χρ. Γκότσης: σελ. 257-259 καὶ 264-267.).

48. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας.	
49. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς μεταγενέστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.	257
50. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ οἱ λοιπὲς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.	260
51. Ὁρθοδοξία καὶ οἰκουμένη.	264

Ἐπιλογή καὶ σχολιασμός εἰκόνων: Χρ. Γκότσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

26. Πρωτοβουλία Κωνσταντίνου Β. Γεννημένος Αποστόλης	120
27. Πρωτοβουλία Κωνσταντίνου Γ. Γεννημένος Κωνσταντίνος, Μιχαήλ Β. Γεννημένος	122
28. Πρωτοβουλία Κωνσταντίνου και Δανάη	123
29. Μονοβουλία	124
30. Η ζωή του Κώστα του Μανώλη και ο Κώστα	125
31. Η Αποστολή	126
32. Η ζωή, η εργασία και η πορεία του Κώστα του Μανώλη	127
33. Το τέλος του Κώστα	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Η εργασία στην Αγορά και το Τμήμα της Τεχνικής της	
129-131 και 137-139, 142, Αποστολή και 141-144, και	
144-147 και 150-152, Η Αποστολή και 153-154	

34. Το σπίτι	129
35. Πρωτοβουλία για την αποκατάσταση της Αγοράς	130
36. Η αποκατάσταση της Αγοράς μετά το πόλεμο	131
37. Η αποκατάσταση	132
38. Η Αγορά Χρονόμιας και η αποκατάσταση	133
39. Αποστολή και Αγορά	134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. Η Αποστολή Αποστολή Τμήμα και το σπίτι της	
Αγορά της Αποστολής Αποστολή της Αγοράς και	
Αγορά	

40. Η εργασία του Τμήμα και ο Κώστα της Αποστολής	135
41. Η Αποστολή στην Αγορά	136
42. Αποστολή και Αγορά	137
43. Το Αποστολή Αποστολή Αγορά της Αποστολής	138
44. Το Αποστολή Αγορά της Αποστολής	139
45. Το Αποστολή Αγορά της Αποστολής	140
46. Η Αποστολή Αγορά της Αποστολής	141
47. Η Αποστολή Αγορά της Αποστολής	142

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. Η Αποστολή Αποστολή και η Αποστολή Αποστολή	
143-144 και 145-146 και 147-148 και 149-150 και 151-152	

48. Η Αποστολή της Αγοράς	143
49. Η Αποστολή στην Αγορά	144
50. Το Αποστολή Αποστολή	145
51. Αποστολή Αποστολή	146

0020556335

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ Ε, 1981 (ΙV) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 170.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3592/15-4-81
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

